

T.C.
Ege Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Halkla İlişkiler Ve Tanıtım Anabilim Dalı
Kişilerarası İletişim Yüksek Lisans Programı

**Kişilerarası Çekicilik Açısından Yakın İlişkilerde Güç Temsilleri: Superman
Filmleri Üzerine Bir İnceleme**

**The Representation Of The Power In Close Relationships From The Perspective
Of Interpersonal Attraction: An Analysis Of Superman Movie Series**

Azra Kardelen Nazlı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Gaye Özdemir Erel

İzmir-2015

T.C.
Ege Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Halkla İlişkiler Ve Tanıtım Anabilim Dalı
Kişilerarası İletişim Yüksek Lisans Programı

Kişilerarası Çekicilik Açısından Yakın İlişkilerde Güç Temsilleri: Superman
Filmleri Üzerine Bir İnceleme

Azra Kardelen Nazlı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Gaye Özdemir Erel

JURİ ÜYELERİ

PROF. DR. GAYE EREL

PROF. DR. EMET GÜREL

YRD. DOÇ. DR. CEM GÜZELOĞLU

İzmir-2015

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum *Kişilerarası Çekicilik Açısından Yakın İlişkilerde Güç Temsilleri: Superman Filmleri Üzerine Bir İnceleme* adlı yüksek lisans tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

İsim-Soyadı Azra Kardelen Nazlı
İmza

T.C.EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ SAVUNMA TUTANAĞI

ÖĞRENCİNİN

Adı Soyadı : Azra Kardelen NAZLI

Numarası : 92140000396

Anabilim Dalı : Halkla İlişkiler ve Tanıtım

Tez Başlığı (Türkçe) : Kişilerarası Çekicilik Açısından Yakın ilişkilerde Güç Temsili:
Süperkahraman Filmleri Üzerine Bir İnceleme

Tez Başlığı (İngilizce) : The Representation Of The Power In Close Relationships From The
Perspective Of Interpersonal Attraction: An Analysis Of Superman Movies

Tez Savunma Tarihi : 28.12.2015

Tez Başlığı Değişikliği Varsa Yeni Başlık: Kişilerarası Çekicilik Açısından Yakın ilişkilerde Güç Temsili:
Superman Filmleri Üzerine Bir İnceleme

JÜRİ ÜYELERİ

Jüri Başkanı

Unvan, Adı, Soyadı : Prof. Dr. Gaye EREL

Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme

İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Prof. Dr. Emet GÜREL

Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme

İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Prof. Dr. Cem GÜZELOĞLU

Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme

İmza :

TEZ HAKKINDA JÜRİNİN GENEL GÖRÜŞÜ

(Jüri Başkanı Tarafından Doldurulacaktır)

Tez savunması sonucunda öğrenci tarafından hazırlanan çalışma;

Oybirliğiyle

Oy çokluğuyla

Başarılıdır

Düzeltilmelidir

Başarısızdır

- Bu tutanak üç (3) işgünü içerisinde jüri üyelerinin raporlarıyla beraber Anabilim Dalı Başkanlığı üst yazısıyla Enstitü Müdürlüğüne gönderilmelidir.
- Tezli yüksek lisans programlarında düzeltme alan öğrencinin 3 (üç) ay içerisinde yeniden savunmaya girmesi zorunludur.

KİŞİLERARASI ÇEKİCİLİK AÇISINDAN YAKIN İLİŞKİLERDE GÜÇ TEMSİLLERİ: SÜPERKAHRAMAN FİLMLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

İÇİNDEKİLER	I
TABLolar	IV
ŞEKİLLER	V
GÖRSELLER	VI
GİRİŞ	1
I. GÜCÜN VE İNSAN İLİŞKİLERİNİN DOĞASI	4
1.1. İnsanın Doğası ve Zihnin Felsefesi.....	5
1.1.1. Beyin: Duyguların Kaynağı.....	7
1.1.2. Evrim: Gücün Kaynağı.....	10
1.1.3. İnsanın Özü: Benlik ve Bilinç.....	13
1.1.3.1. Analitik Psikoloji Üzerinden Benliğin Gelişim Sürecine Bakış.....	14
1.1.3.2. Özerk ve Kul Benlik.....	18
1.1.4. Jeneriğin Dışındaki Birey: Kişilik ve Kimlik Gelişimi.....	20
1.1.4.1. Bireyleşme ve Bireyleşmenin Psikolojik Boyutları.....	24
1.1.4.1.1. Bireyleşme Sürecinde Arketiplerin Rolü: Gücün Keşfine Yolculuk.....	26
1.1.4.2.2. Yaşam Korkusu ve Ölüm Korkusu.....	35
1.1.4.2.3. Negatif Ego ve Savunma Mekanizmalarının Kişilik Gelişimine Olumsuz Etkisi.....	38
1.1.4.2.4. Özsaygı ve Narsisizm.....	41
1.1.4.2. Kimlik Edinim Paradoksu: Habitus ve Özgür İrade.....	49
1.2. İnsan İlişkileri ve İletişimi.....	51
1.2.1. Bireyin Etkileşimde Olma İhtiyacı.....	54
1.2.2. Yakın İlişkiler ve İçedönük-Dışadönük Kişilik Tipleri.....	54
1.2.3. Duygusal Zeka ve İletişimde Duygusal İpuçları.....	57
II. YAKIN İLİŞKİLERDE GÜÇ VE ÇEKİM UNSURLARI	63
2.1. Etki Alanı Yaratmak.....	63
2.1.1. İkna: Duyguların Manipülasyonu.....	66

2.1.2. Gösteri Toplumu ve Kişisel İmaj.....	69
2.1.3. Yakın İlişkilerde Kişilerarası Çekim.....	71
2.2. Çekicilik Yasası.....	72
2.2.1. Haz Sistemi.....	73
2.2.2. Güzellik İdeali.....	75
2.2.3. Mesaj Olarak Beden: Gözleyen- Gözlenen.....	77
2.2.4. Baştan Çıkarma ve Arzu.....	80
2.2.5. Aşk ve Bağlanma.....	82
2.2.6. Karizma ve Unsurları.....	85
2.3. Gücün Doğası ve Güç Simgeleri.....	86
2.3.1. Güç türleri.....	88
2.3.2. Otorite ve Biat.....	90
2.3.3. Özgürlük ve Onaylanma ihtiyacı.....	94
2.3.4. Cesaret ve Sağduyu.....	98
2.3.5 Güç ve Samimiyet Dengesi: Çekicilik.....	98
2.4. Kurgusal Metinlerde Güç Sunumu ve Çekicilik Unsurları.....	101
2.4.1. Hikâye Anlatımı, Mit ve Kahraman İlişkisi.....	101
2.4.2. Arzu Nesnesi ve Güç Temsili Olarak Kahraman: Cool ve Proaktivite.....	107

III. SÜPERKAHRAMAN FİLMLERİNDE GÜÇ SUNUMU VE İKİLİ İLİŞKİLERDE KİŞİLERARASI ÇEKİM.....	109
3.1. Araştırmanın Metodolojisi.....	109
3.2. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları.....	110
3.3. Araştırmanın Önemi.....	110
3.4. Araştırmanın Hipotezleri.....	110
3.5. İkili Karşıtlıklar Yöntemi İle Süperman Serisindeki Güç ve Çekicilik Unsurlarının İncelenmesi: Süperkahraman – Sıradan Adam	111
3.5.1. Superman and the Mole Man (1951)	114
3.5.2. Superman (1978).....	118
3.5.3. Superman II (1980).....	123
3.5.4. Superman III (1983).....	127
3.5.5. Superman IV: The Quest for Peace (1987).....	130

3.5.6. Superman Returns (2006).....	133
3.5.7. Man Of Steel (2013).....	139
3.6. Greimas'ın Eyleyensel Örnekçesi ve Güç- İletişim Unsurları.....	143
SONUÇ.....	146
KAYNAKÇA.....	151
ÖZGEÇMİŞ.....	161
TEŞEKKÜR.....	162
ÖZET.....	163
ABSTRACT.....	164

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Beynin Üç Bölümü ve Fonksiyonları.....	9
Tablo 2. Arketiplerin Hikaye ve Ödül Denklemi.....	28
Tablo 3. Arketiplerin Üstlendiği Görevler.....	29
Tablo 4: Horney'in Amaçlar ve İşleyiş Mekanizmaları Tablosu.....	40
Tablo 5: Özsaygının Elementleri.....	42
Tablo 6: Erkek ve Dişi Narsisizmi.....	48
Tablo: 7: Duygusal Yetkin İnsanların 7 Özelliği.....	59
Tablo 8: Özgür ve Onaylanmış Bireyler Tablosu.....	96
Tablo 9: Yapısal İkili Karşıtlıklar Üzerinden Güçlü- Güçsüz Denklemi.....	112

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Üçlü Beyin Teorisi.....	8
Şekil 2. Mutasyon ve Doğal Seçilim.....	12
Şekil 3: İçsel Aile Şeması.....	34
Şekil 4: Farklı İkna Yöntemlerine Açık Dört Temel Kişilik Tipi.....	68
Şekil 5: Güç Aracılığı ile İnsan Doğası.....	88
Şekil 6. Kahramanın Yolculuk Aşamaları.....	103
Şekil 7: Greimas'ın Eyleyensel Örnekçesi.....	143
Şekil 8: Greimas'ın Eyleyensel Sınıflandırmaları.....	144
Şekil 9: Greimas'ın Eyleyensel Sınıflandırmasının Superman Serisine Uygulanması.....	145

GÖRSELLER LİSTESİ

Resim 1: Superman and the Mole Men Film Afişi.....	114
Resim 2: Clark Kent ve Juri Başkanı.....	116
Resim 3: Superman ve Lois Lane.....	116
Resim 4: Superman 1978 Film Afişi.....	118
Resim 5: Kripton Gezegeninde Jor-El, Lara ve Kal-El'in Veda Sahnesi.	119
Resim 6: Resim 5: Kripton'dan Gelen Kal- El	120
Resim 7: Kal-El'in Yeni Ailesine Gücünü Gösterdiği Sahne.	120
Resim 8: Superman'i Arzulayan Lois Lane.....	122
Resim 9: Superman II Film Afişi.....	123
Resim 10: Lois Lane'in Clark Kent'in Sıradanlığına Eleştirisi.....	124
Resim 11: Clark ve Lois'in Otel Sahnesi.....	125
Resim 12: Clark ve Kavga Sahnesi.....	126
Resim 13: Superman III Film Afişi.....	127
Resim 14: Clark ve Çocukluk Aşkı Lana.....	128
Resim 15: Kriptonit Etkisindeki Superman'i Kıskırtan Kadın	129
Resim 16: Superman ve Clark Kent'in Savaşı.....	129
Resim 17: Superman IV Afişi.....	130
Resim 18: Lacy, Clark ve Lucy Üçgeni.....	131
Resim 19: Kal-El'in Hayali.....	132
Resim 20: Superman Returns Film Afişi.....	133
Resim 21: Lex Luthor'un Güç Planı.....	134
Resim 22: Clark Kent ve Annesi Martha Kent.....	135
Resim 23: Clark Kent'in Lois Lane'le Karşılaşması.....	135
Resim 24: Lois Lane'in Superman ile karşılaşması.....	136
Resim 25: Superman ve Lois'in ailesini kurtarışı.....	137
Resim 26: Superman ve Vedası.....	137
Resim 27: Superman'in oğlu ile konuşması.....	138
Resim 28: Man Of Steel Film Afişi	139
Resim 29: Clark ve Babası Jonathan Kent.....	141
Resim 30: Clark'ın Lois Lane'i kurtarışı.....	141
Resim 31: Clark'ın Jor-El ile tanışması.....	142

GİRİŞ

Bireyleşme, insanın doğadaki varoluş seviyesinin en üst basamağı olarak tanımlanırsa, bu sürecin iki ayağını da güç edimi ve etkileşim oluşturur. Gücünü etkileşimde olduğu topluluğa ispat etmek, hem kendini gerçekleştirmenin, hem kabul görmenin, hem de özgünlüğünü kanıtlamanın bir yoludur. Böylece, sosyal bir paradoks ortaya çıkar, birey gücünü ancak toplumsal kabul karşılığında edinir. Bu yüzden de, çekicilik kavramı sadece günümüzde değil, insanlığın varoluşunun her döneminde sosyal yaşamda görünürlüğün önemli bir etkeni olarak varlık kazanır.

Doğaya üstünlük sağlama savaşı süresince insan, kendi ile de savaş verir. Bu savaş içedönüktür ve savaşının en büyük meyvesi de kendini keşfetmektir. Kendini keşfetme süreci ister bir güç savaşı olarak ister kabul görme arayışı olarak bakılsın zorlu bir içsel yolculuğu gerektirir. İçsel yolculuk süreci, doğumdan ölüme kadar kişinin her anını kapsayan bir süreçtir ve kişinin içine girdiği her aksiyon yolculuğunun seyrini değiştirir. Her bireyin yaşantısı belli başlı iniş çıkışlar açısından benzer bir şablon üzerinden ilerleme gösterse de, bireyin yaşantısı biriciktir ve bu nedenle de değerlidir.

Kişi, bu gelişim süreci boyunca özgünlüğünü korur, çevresinin baskısı altında kalmazsa diğerlerinden apart bir kişiliğe sahip olacaktır, yol haritası da tamamen kendine özgü ve sahipleneceği bir çizgide kalacaktır. Kişi kendini özerk bir birey olarak ilan edebilir, ki bu da bireyin özellikle postmodern toplumda elinde bulunduracağı en büyük güç ve çekicilik unsuru olarak karşımıza çıkar.

Ancak bu süreç belli başlı handikapları da içinde barındırır. Güç kazanma süreci bireyde kendini diğerlerinden üstün görme, baskı kurma, özgünlüğünü kaybetme, toplumsal onaya bağlı kalma, sıradanlaşma, empati eksikliği gibi etkilere sebep olabilir. Kendisini bireyleşme sürecinden bir şekilde soyutlayan kişi, yabancılaşır ve narsistik bir yapıya ya da aşağılık kompleksi içeren bir tutuma girer. Çünkü burada sözü edilen güç görece kıyas üzerinden gerçekleşmez. Bu güç edimi süreci içsel bir süreçtir ve kendisini tamamlamadan dışarıya kendini gösterme ihtiyacı içermemelidir. Onay ihtiyacı ve kabul görme bu bağlamda birbirinden ayrılmaktadır. Kabul gören birey kendini olduğu şekli ile

topluma sunmuş, onay ihtiyacı güden bir kişi ise kimliğini yapılandırma sürecinde çevresinden gelecek her türlü etkiye kendini açmıştır. Onay ihtiyacını kimliğinin önüne koyan birey de hiçbir şekilde özgünlük kazanamayacağı için, güçlü olarak addedilemez.

Öte yandan, kişi için bu ince çizgiyi koymak özellikle yakın ilişkilerde görece zor olarak adlandırılabilir. Sonuçta birey kendini karşısındakine kanıtlamak, çekici kılmak, ilgisini çekmek istediği için bilinçdışının karanlık yanlarına maruz kalabilir ve bu yolla sıradanlığın etkisi altına girebilir. Çünkü bireyi anlamak etkileşimde olduğu kişiler ve ortaya koyduğu hareketler aracılığı ile gerçekleşir. Bu nedenle de özgünlüğünü ne kadar saf bir biçimde yansıtırsa birey, karşı taraf için o kadar güçlü ve çekici olmuş olacaktır. Ancak bunun ölçütü de bireyin kendiliğini ne kadar kabul edilebilir kıldığı ile de ilintilidir. Kendini olduğu haliyle kabul ettiremezse birey ne güçlü ne de çekici olarak konumlanabilir.

Bu çalışma özellikle yakın ilişkiler çerçevesinde gücün sunumunun kişilerarası çekiciliğe etkisi üzerinden bireyleşme sürecini incelemeye almayı amaçlamaktadır. Çalışmada gücün, çekiciliğin ve bunun üzerinden bireyleşmenin her bağlamda ele alınmasına ve bu dinamiklerin ikili ilişkiler üzerinden incelemesine özen gösterilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde, gücün ve insan ilişkilerinin doğası birlikte irdelenecektir. Çünkü insan her canlı gibi güç istenci ile birlikte var olur ve varlığını sürdürmek esansiyel ihtiyacıdır. Bu bağlamda, insan doğası ve gücün yapısını ele almak için hem evrimsel hem de psikolojik yönden insan incelenecektir. Bu şekilde hem dışsal hem de içsel açıdan güç değerlendirmeye alınacaktır. İki bileşen aracılığı ile de kişilik gelişimi arketipik bağlamda ele alınacaktır. Arketipik süreç hem içsel hem dışsal bir yolculuğu geliştirdiği için bireyleşmenin iki dinamiği de bu noktada incelemeye alınmaya değer görülmüştür: Özgür irade ve kabul görme ihtiyacı.

İnsan etkileşimi ve iletişimi de, bu iki ihtiyacın dengesi dahilinde ortaya çıkmaktadır. İnsan, varlığını ve değerini kendine ispat etmek için etkileşime geçer. Bu etkileşimi etkiye çevirmek de iletişimin amaçlarından biridir. Etki yaratmak, duygusal zekası gelişkin bireylerin elinde tuttuğu bir özelliktir. Çünkü etki, otoriteden farklı olarak

proaktif bir yapıya sahiptir ve empati ile birlikte var olur. Empati seviyesini geliştirmiş bireyler, karşısındaki ile doğru kanallar üzerinden etkileşim kurabilir.

Çalışmanın ikinci bölümünde de bu etki kanalları güç ile ilişkilendirilerek açıklanacaktır. Etki yaratmak, yakın ilişkilerde gücü elinde tutmakla eşdeğerdedir. Bu da duyguları anlamak ve yönlendirmek ile gerçekleşen ve ikna olarak adlandırılan süreç ile kendini var eder. İkna etmenin ön koşulu, bireyin kişisel imajının etkili bir biçimde yaratılmasıdır.

Karşısındaki kişiye yarattığı imaj etkili ise birey diğerine çekici gelir. Çekicilik faktörleri karşı tarafta haz yaratımı ile ölçülür ve dinamikleri ikili ilişkilerdeki güven, etki, ilgi, samimiyet, hayranlık, bağlanma, aşk gibi unsurlar üzerinden gelişir. Bunların hepsini kapsayan ve üzerinde gelen unsur ise güçtür.

Güç, ikili ilişkilerde hem güven, hem de korku yaratabilecek bir yapıdadır. Gücü manipüle için kullanmak ve otoriter bir yapıya bürünmek bireyin reaktif bir yapıda olduğunu simgeler ve karşı tarafta güven yaratmaz. Yalnızca kimliğini oturtamamış bireyler için güç bir otorite unsurudur. Çünkü bu bireyler etkileşim değil etki arayışındadırlar. Öte yandan benlik yapılandırması problemlili bireyler narsistik etkiler olarak güçsüzlüklerini baskı aracılığı ile güce dönüştürme çabası içine girerler. Bu tarz bir yaklaşım güç illüzyonudur ve karşı tarafta aşağılık kompleksi gibi bir kişilik problemi olmadığı sürece çekici değildir.

Gerçek güç temsili ve arzu imgesini taşıyan birey ise, çevrelerinde diğerlerinden üstün bir duruş ve konum kazanmasını sağlayacak araçlar olan proaktivite ve cool duruşu içinde barındırır. Bu duruş, kurgusal anlatılarda kahramanlara atfedilmiş kimliğin çekirdeğini oluşturur. Bu nedenle de, çalışmanın araştırma kısmını, kurgusal anlatılardan gücü en etkili şekilde temsil ettiği savunulabilecek süper kahraman filmlerinin ilk örneği olan Superman serisi oluşturmaktadır.

Superman serisinde güç edimi ve çekicilik kazanım süreci bireyleşme ile başabaş ilerler. Bu bağlamda tezin argümanı olan güç ve çekicilik dengesinin bireyleşmeden geçtiği çıkarımına uyum sağlar. Güvenin ve uyumun temsili Clark Kent ve çekiciliğin ve

özgünlüğün temsili Kal-El'in bileşiminden oluşan Superman saf gücün yansımasıdır. Diğer bir ifadeyle, bireyleşme hem uyumun hem de özgünlüğün dengesinin olduğu yerde çekiciliği ve gücü açığa çıkarır.

I. GÜCÜN VE İNSAN İLİŞKİLERİNİN DOĞASI

Evrin basamaklarında ileride olan her türlü organizma, gücü temsil eder. İnsan, içinde ne kadar eskiye ait izler taşırsa o kadar güçlü, dengeli olur ve hedeflerine bir o kadar hızlı ulaşır. Çünkü bu gibi bir durumda organizma, enerjisini dağıtmış olmaz, doğduğunda sahip olduğu gücü aynı seviyede hayatına kanalize etme imkânına sahip olur ve nesnel dünyasında kaybolmaz. Bu tip bir bakış açısı temelini ilkel kabilelerin yaşayış tarzından alır. İkel topluluklarda her kabile üyesi bir diğerinden daha az farklılaşır ve ortak bir güdü aracılığı ile her bir birey birbirini tamamlayarak yaşar. Bu durum Carl Gustav Jung'un her insan eyleminin temelini *a priori*¹ olarak açıkladığı faktörle özdeşir. (Ceylan, T. 2012: 15)

Diğer taraftan ise, bireyleşme ve özgür irade kavramları ile ortaya çıkan seçim ve değişim gibi özgünlüğü temsil eden kavramlar aynılığın gücünün karşısında durur. İnsan paradoksal olarak, yeryüzünde geçirdiği zaman arttıkça farklılaşır ve bu farklılık nesilden nesile ilerleyerek büyük değişimlere sebep olur.

Bu noktada bireyleşme sürecinin kökteki ortaklığı gelişkin, verimli ve sürekli hale getirmek amacıyla ortaya çıktığı savunulabilir. Çünkü üyeler ne kadar farklı kombinasyonlar yaratırsa bütünü de bir o kadar zenginleştirmiş olacaklardır. Bu farklılaşma ihtiyacı Ceylan'a göre, anneden gelmektedir. Annenin kurduğu düzeneğin içinde ortak benliğini geliştiren çocuk, bir taraftan da bireyleşme adına ondan kopmalıdır. Zaten birey kendisi olmayan iki şeyden oluştuysa (annenin yumurtası ve babanın spermi) bireyin nasıl kendisi olduğundan söz edilebilir? (2012: 16-19).

Aynı bakış açısının bir devamı olarak bireyin annesinden de babasından da farklı bir organizma olarak ortaya çıktığı ve bu yolla benzersiz olduğu iddia edilebilir. Yine

¹ Deneyle kanıtlanmamış olgular.

aynı şekilde, insanın iletişim kurma çabasının da uyum sağlamak kadar farklılığı keşfetme arzusunun bir sonucu olduğu da düşünülebilir. Böylece güç hem uyum hem de farklılık ile ilişkilendirilebilen, ancak ve ancak etkileşim ile ölçümlenebilen bir kavram olarak açıklanabilir.

1.1.İnsanın Doğası ve Zihnin Felsefesi

İnsan doğasının felsefesi ile ilgili ortaya atılacak teorinin başlangıcında öncelikle insanı biyolojik mi yoksa spiritüel açıdan mı ele alınacağına karar verme ikilemi ortaya çıkar. Biyolojik açıdan bakıldığında insan da diğer hayvanlardan farksız, spiritüel, felsefi ya da teolojik açıdan ele alındığında ise insan diğer hayvanların dışında, ötesinde veya üzerinde bir yer edinmiş bir canlı olarak ele alınır. Felsefi açıdan bakıldığında, materyalizmin savunucuları insanı, diğer canlılardan belirli bir biçimde daha kompleks bir canlı olması ile ayırırken, dualistler ise bireyin kendisine dair neyin özel olup olmadığını açıklayacak tarafsız bir bakış açısına sahip olamayacağını savunur, diğer yandan liberterler² ise, ahlaki sorumlulukların karşısında duran özgür iradenin belirsizliğinde özel bir değer bulurlar. (Pasnau, R 2012).

İnsan doğası ile ilgili olarak, ilk teorilere bakılacak olursa, kökenlerinin mitlere dayandığı görülür. Bu kapsamda Batı'daki ilk mitolojik metinlerden olan Platon'un Prtagoras'ında, insanın doğasına ilişkin ilk düşüncelere yönelik örnekler görülür. Bir pasajda, yaşlı Prtagoras, Sokrates'i erdemini öğretilebilirliği konusunda ikna etmeye bir fabl aracılığı ile çalışır:

"Bir zamanlar, hayvanlar yoktu, sadece tanrılar vardı. Ölümlü hayvanların yaratılma zamanı geldiğinde, tanrılar ateşin, toprağın ve diğer elementlerin bir karışımı olarak dünyada kalıba döktüler. Gün yüzüne çıkma zamanları geldiğinde Zeus Prometheus ve Epimetheus'a gereken yetenekleri dağıtma görevini buyurdu.

Epimetheus, Prometheus'a bölüştürme işini ona bırakmasını onunsa sadece gözden geçirmesini istedi. İşe başlayan Epimetheus bölüştürme işini adil yapmadı, kimine

² Otorite karşıtı akım, yapı, kişi veya organizasyon.

güç verdi kimine hız, bazılarına silah verdi, vermediklerine de başka güçler sağladı. Böylece her canlının birbirinden farklı kendini koruma yöntemine sahip olmasını sağladı.

Ancak görüldüğü kadar bilge olmayan Epimetheus, verebileceği tüm özellikleri insan dışındaki diğer hayvanlara dağıtmış, insana verebileceği bir gücü kalmamıştı. Prometheus, bir yandan gün yüzüne çıkma zamanı yaklaşırken diğer yandan bütün hayvanların bir gücü varken insanın çıplak, korunmasız, silahsız, örtüsüz olduğu gerçeğini gördü.

Sonra Prometheus, ne yaptığını bilmeyerek Hephaestus ve Athena'dan sanatsal bilgeliği ve ateşi çaldı - ateş olmadan sanat bilgisinin bir değeri yoktu- ve hemen insana verdi. Politika bilgisine erişemezdi, çünkü o, gardiyanların kapısını kolladığı Zeus'un oturduğu yerdeydi (Akropolis). Böylece insan, yaşamasına yetecek bilgiyi elde etti. Sonradan Prometheus'un Epimetheus'un sorumsuzluğu yüzünden cezalandırıldığı söylenir." (Protagoras, 320c-322a)

Yunan mitolojisi günümüz zihin felsefesinin de bakış açısını oluşturabilir. Hikâyede insan güç bahşedilmemiş bir hayvan olarak temsil yerini bulurken, *çalıntı* bir vasfa sahip olarak resmedilir. (Bocong, L: 2015) Bu çalıntı vasıf, zeka ile ilişkilendirilebilir, sonuçta insanın hayatta kalması ateşin keşfi ile ortaya çıkar. Ateş ya da sembolik olarak değer bulan bilgi, insana bahşedilmemiştir, rastlantısal olarak edinilmiştir, tabiri caizse doğadan çalıntıdır. Bu *çalma* davranışı da doğal seçimden başka bir şey değildir. Doğanın insana sağladığı rastlantısal özgünlük sayesinde, güçsüzlüğü ve sıradanlığı bilgiyle gelen güce dönüşerek onun farklılaşmasını sağlayan unsur halini almıştır.

Sadece mitolojik açıdan değil, insanın yapısına bakıldığında, *diğer her canlı gibi* genetik ve biyokimyasal açıdan da biricik ve özgün olduğu görülür (Tooby, J; Cosmides, L: 1990). Charles Darwin'in Türlerin Kökeni'nde açıkladığına göre, organik varlıklar, kuşaklar boyunca değişime yol açan yeni durumlarla karşılaşmışlardır ve varlıkları bir kez bile değişmeye başladığında değişim sadece bir kuşakla sınırlı kalmaz. Aynı türün bireylerini birbirinden ayıran sayısız değişken söz konusudur. Birlikte doğmuş ikizlerde bile, belli belirsiz değişkenler göze çarpar. Organizmanın değişimini etkileyen iki faktör bulunur, organizmanın doğası ve koşulların doğası. Bunlardan koşulların doğasının

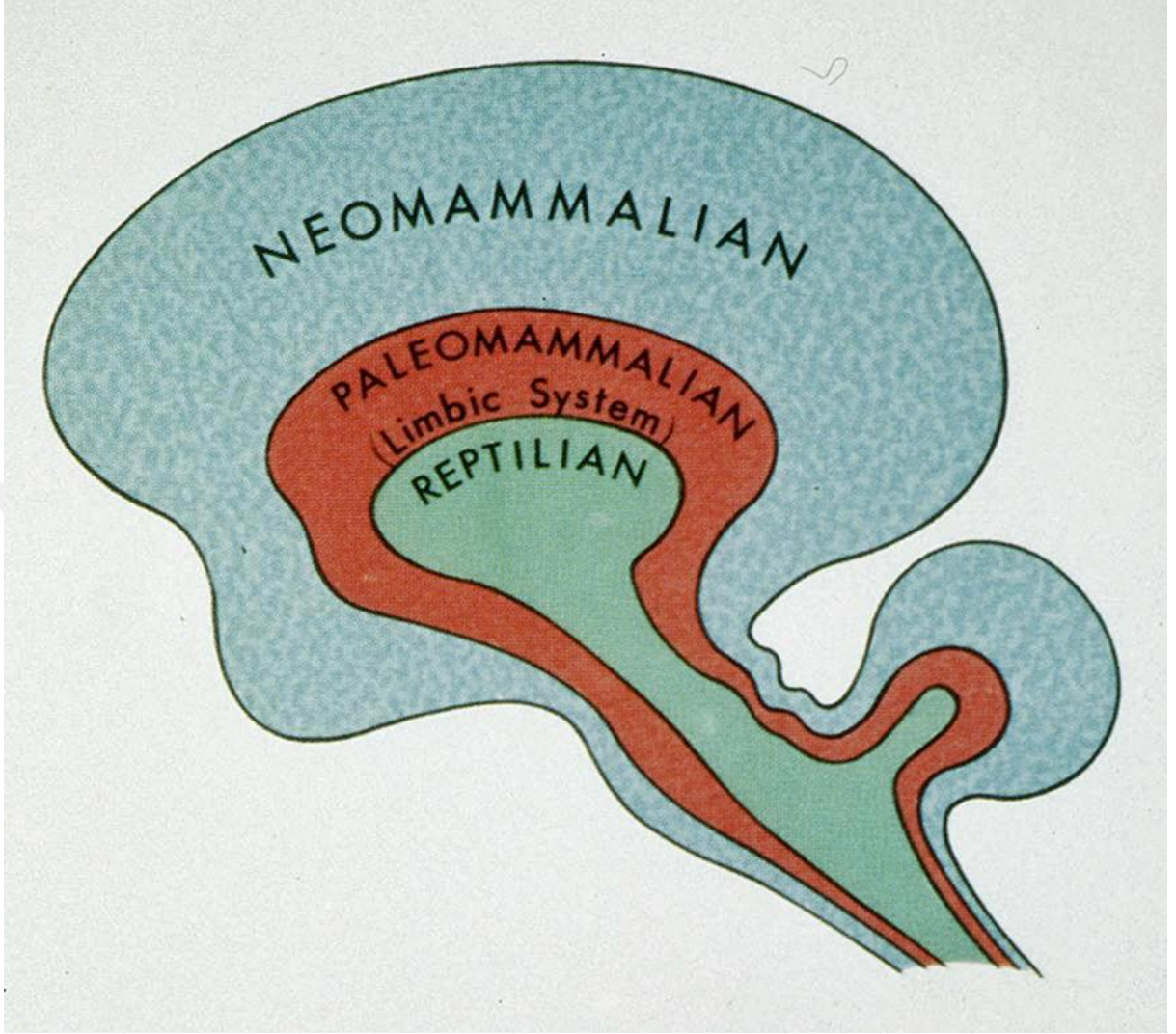
değişimi belirlemede organizmanın doğasından daha az öneme ve etkiye sahip olduğunu savunan Darwin, bu yolla organizmanın gücüne vurgu yapar. (2015: 33-37). Sadece bu nedenle bile, bireyin doğasının incelenmesinin ne kadar genellemelere kapalı bir çalışma alanı olduğu söylenebilir. Sonuçta birey biyolojik açıdan türün geneliyle ortak paydada incelenebilecek kadar benzer, psikolojik açıdan ise, öngörülemeyen derecede biriciktir. Bu şekliyle birey, hem tahmin edilebilirliğin güven vericiliği, hem de gizemin çekiciliği ile sarmalanmış bir canlı olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.1.1. Beyin: Duyguların Kaynağı

Paul McLean'a göre, insanoğlu üç beyine sahiptir ve her biri dünyayı kendisine göre, algılar ve tepki verir: Archipallium, paleopallium ve neopallium. Bu bölgeler, sürüngen(orijinal), eski memeli(limbik beyin) ve yeni memeli(neokorteks) beyinleri olarak da anılır. Her birinin kendi zekası, kendi özneliği, kendi zaman ve mekan duygusu, kendi belleği ve kendisine özgü işlevleri vardır.

Basal Ganglia bölgesindeki beynin en eski kısmı olan en derin katman R-komplekstir. Bu bölüm, Richard Restak'ın ifadesi ile bodruma atılmış eski bir oyuncak gibidir. Reptilyen (sürüngen) beyin veya R- kompleks öğrenilmemiş ve programlanmamış davranış dizilerini yönetir. McLean, kertenkeleleri gözleyerek yaklaşık yirmi davranış örüntüsü saptamıştır; bu davranışlar insanlarınkine oldukça benzemektedir: yaşam alanı edinme, kızgın sesler çıkarma, yiyecek arama, istifçilik, selamlaşma ve sosyal gruplaşma, analık babalık... McLean, gözlemleri sonucunda ritüelizm, otoriteden korku ve otoriteye boyun eğme gibi bazı davranışların R-kompleksin ürünü olabileceği izlenimini edinmiştir. R- kompleks ya da sürüngen beyin, atalarımızdan kalan izler ile doludur ve davranışlara o doğrultuda (ritüelist) bir yön verir. İnsanoğlu bu kalıtsal süpergonun tutsağı gibidir. Restak liderlerimizin R- kompleksimiz ile seçtiğimizi saptamıştır. (akt. Geçtan, E. 1996: 69-71). Ayrıca sürüngen beyin, bireyin beş duygusunu yönlendirmekten de sorumludur. Bu sayede bireyin yaşamını sürdürmesini sağlayacak nefes alıp verme, uyku, sindirim gibi hayati işlevleri de yerine getirmiş olur. (Aamod ve Wang, 2013: 52 akt. Erel, G. 2015: 29) İnsanın bireyleşmesi ve otoritenin etkisine boyun eğmeyen tutumlar göstermesi reptilyen beynin etkisi altında kalıp

kalmayacağımızı göstermektedir. Otoriteye bağlılıkta güven bulma ve itaat eğilimi içinde olan kişilerin ilkel beyinlerinin uyarınca hareket ettikleri söylenebilir.

Şekil 1: Üçlü Beyin Teorisi. (<http://mybrainnotes.com/triune-brain-theory.jpg> Erişim tarihi: 07.11.15)

Limbik beyin ise Erel tarafından bireyin duygu üretim merkezi olarak tanımlanır. Sosyal beyin olarak açıklanan bu bölge, sürüngen beynin algıladıklarını duygusal ve fiziksel tepkilere dönüştürür. Limbik sistemin görevi bireyin karşılaştığı durumlara içgüdüsel tepki tayin etmektir. Son olarak neokorteks ise akıl olarak açıklanan rasyonel beyindir. Neokorteks insana özgü bir düzeyde düşünme, yargıya varma, hesaplama ve analizde bulunma gibi özelliklere sahip olmayı sağlar. (2015: 29-30) Beynin bu bölümlendirmeleri arasında hiyerarşik bir yapı olduğunu düşünmek anlamlı olsa da, bu beyinlerin benlik gelişim sürecindeki etkilerine bakarken birini diğerinden daha önemli

görmek anlamsız olacaktır. Çünkü beynin en ileri seviyedeki işlevleri en basit işlevlerine bağlıdır. Nöroloji ve psikoloji profesörü Todd Feinberg çalışmaları sonucunda beynin farklı bölgelerinin nasıl birlikte çalıştığına dair bir teori ortaya atmıştır. Buna göre, beynin çalışma yöntemi iç içe geçmiş hiyerarşi ile açıklanabilir. İç içe geçmiş hiyerarşi en küçük halka en altta ve en büyük halka en üstte olmak üzere görselleştirilebilir. Bu halkalar birbiri ile bağlantılıdır ve tek başına hiçbir işlevleri yoktur. Feinberg, McLean'ın üçlü beyin modelinin fiziksel anlamda olmasa da işlevsel anlamda iç içe geçmiş bir hiyerarşik yapıya sahip olduğunu belirtir. Bunun nedenini de benliğin kendinin farkında olma gibi üst işlevlerinin temel çevre farkındalığı gibi alt işlevlere bağımlı olduğunu söyler (akt Baggini J, 2015: 47-49).

	Orijinal Beyin	Limbik Beyin	Neokorteks
İşlem Modu	İçgüdüsel tepki	Davranışsal	Düşünsel
İşlem Düzeyi	Bilinçaltı	Bilinçaltı	Bilinç
Fonksiyon	Olguları birleştirme	Değer tayin etme	Anlam verme
Bağlamsal Temel	Evrensel	Geçmiş deneyim	Kültürel normlar
Son Ürün	Savaş veya kaç	Eylemleri belirler	Mantık ve sebep üretir

Tablo 1: Beynin Üç Bölümü ve Fonksiyonları (Kotler, 2008: 18 akt. Özdemir Erel G, 2015: 31)

Tabloya göre, sürüngen beyin içgüdüsel tepki verirken, limbik beyin onu davranışlara çevirir ve neokorteks de bunu düşünsel olarak yorumlar. Sürüngen beyin de limbik beyin de bilinçaltı düzeyinde çalışırken neokorteks bunu bilinç düzeyine çeker. Sürüngen beynin fonksiyonu olguları birleştirmek iken, limbik beyin duygular aracılığı ile bu olgulara değer tayin eder ve bu yolla neokorteks anlam üretir. Bağlamsal açıdan sürüngen beyin evrensel ve zamansız iken limbik beyin geçmiş deneyimden edinilen duygularla oluşmuş, neokorteks ise kültür temelinde yapılanmıştır. McLean, duyguların, saf biçimleri ile limbik sistemden, kompulsif ve ritüelistik eylemlerin R-kompleksten soyut düşüncenin ise korteksten kaynaklandığını ifade eder. Psikolojik bozukluklarda, epilepside, ve uyuşturucu madde zehirlenmelerinde korteks ile limbik sistem arasındaki yani düşünceler ile duygular arasındaki görece uyum bozulur. Korteks ile limbik sistem

arasındaki kopukluk, kişinin kendi kimliğini algılayamaması ile ortaya çıkan depersonalizasyon fenomenine neden olur. Paranoid psikoz gibi bazı uç durumlarda ise görülene inanma yerine inanılanı görme biçiminde bir karşıklık yaşanır. (Geçtan, E: 1996: 73) Diğer bir taraftan, sinirbilimin benliği tamamen açıklayabileceğini söylemek de gerçekçi bir varsayım olmaktan uzak kalmaktadır. Zira, benlik ile beyin arasındaki bağlantıyı çözmek üzerine yapılan araştırmalar sonucunda kabul gören geçerli bulgulardan birine göre, her ne kadar insan benliği ile beyninin bir şekilde bağlantılı olduğuna, bir özü olduğuna dair güçlü bir sezgi duysa da, sinirbilimin verilerine göre insan beyninde herhangi bir merkez bulunmamaktadır. Yani insanın benliğinin bütünlüğü, beyinde kumanda görevi gören tek ve bütünsel bir merkezle açıklanacak şekilde işlememektedir. (Baggini, J. 2015: 44-45)

Zohar'a göre, (2004: 59) beynin akılcı, duygusal, ruhsal olmak üzere üç çeşit düşünme türü vardır. Akılcı düşünme, kurallara bağlı kalan rasyonel zekayı, duygusal düşünce duygusal zekayı da oluşturan ilişkilendirici düşünme türünü, ruhsal zeka ise yaratıcı ve birleştirici gücü temsil eder. Diğer taraftan Goleman ise, (1996) biri duygusal ve bir diğeri akılcı olmak üzere bulunan iki zihnin birbirlerini destekleyici bir biçimde var olduğunu ve bireyin varlığının bu iki zihnin uyum içinde çalışmasına bağlanabileceğini savunur. Ruhsal zeka kavramı ilk kez, Zohar ve Marshall tarafından ortaya atılmıştır. Bu zeka türü bireylerin üretken yönlerini, normları değiştirebilme yetisini, merhamet ve ahlak gibi dinamikleri ortaya çıkarmayı tetikler. (akt. Basır, N. 2014) Duygusal zekası gelişkin olan kişiler toplumda var olmalarını sağlayacak uyumu yakalama olanağını ellerinde bulundurmalarının yanında, çevrelerini etkileyecek duygusal ipuçlarını çözümlene yeteneğine de sahiplerdir, bu da topluma adapte olmalarını sağlayan ve görünürlüklerini arttıran etmenlerden biridir.

1.1.2. Evrim: Gücün Kaynağı

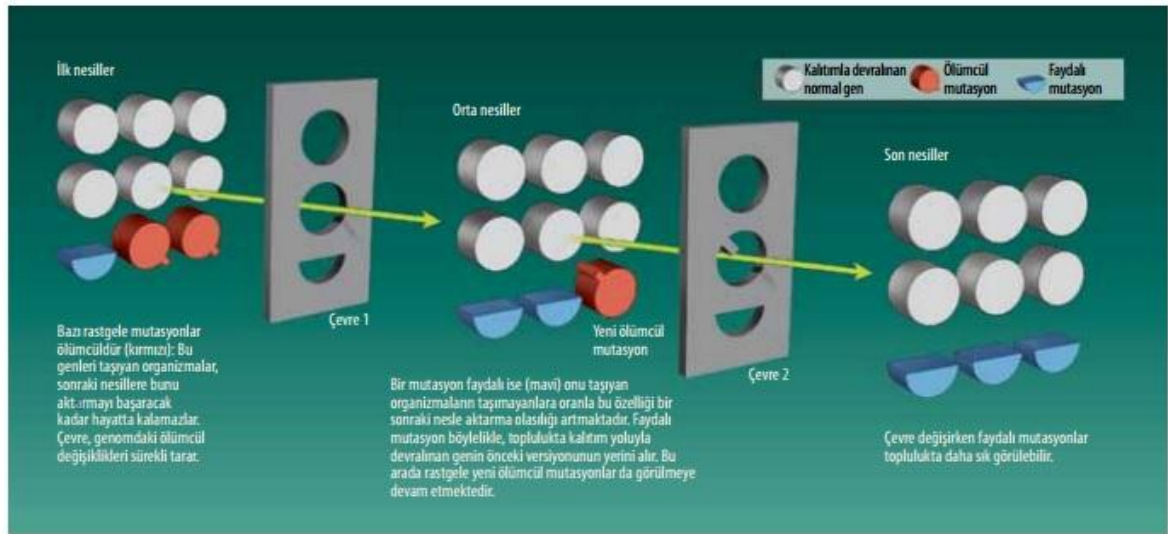
İnsan uygarlığının temel mücadelesi varoluş için verilen savaş üzerine kurulmuştur. İlkel bir varlık olarak bireyin sahip olduğu hayatta kalma güdüsü, uygarlığın gelişmesi ile birlikte kendini *güç* için verilen savaş olarak göstermiştir. Bu savaşta üstünlük araçları bilgi, fiziksel güç, çekicilik ya da insanın üstünlük sağladığı herhangi bir özellik olabilir.

İnsan doğası huzursuz, amaçsal, ve rasyoneldir. Sevdiği şeylerden aldığı hazzı maksimize etme çabası içerisinde. Bunun yanında insan, önceliklerini belirleme konusunda da bir yeteneğe sahiptir. Bu nedenle birçok sosyal teorisyen, insan doğasını motivasyonel model ile açıklama eğilimi göstermiştir. Bu teorilerin genel felsefesi, insanın motivasyonel güdülerini öncelik esasına göre kuruludur. Birincil insani güdüler olarak cinsel doyum, sonrasında sağlık, fiziksel yaratıcılık, entelektüel yaratıcılık, zenginlik, prestij gibi aşamalarla ilerler. Buna göre, insanlar görece hayati olan güdülerini karşılamak için girişimde bulunurlar. Örneğin, birçok Marxist, ekonomik motivasyonların toplumda var oluş için bir güç kaynağı olduğunu, bu nedenle de ilk sırada yer aldığını savunur. Sosyal güç, genelde sosyal teori ile bağlantılandırılmıştır. Aristoteles'ten Marx'a, insan, sosyal bir hayvan olarak tanımlanmış, doğaya hâkimiyet kurmayı da kapsayan hedeflere ulaşma aşamalarında işbirliğiyle(cooperative) ilerleyebileceği savunulmuştur. Sosyolojik teoriye göre diğerlerinden daha *güçlü* olan ilişkileri bireyin diğerleriyle olan ilişkilerinin doğasını ve yapısını ve nihayetinde sosyal yapıyı genel olarak etkiler ve değiştirir. (Mann, M. 1960: 6,7) Sosyolojik açıdan insana derinlemesine ışık tutan edebi ürünlerde de çatışma özellikle kendini güç temelinde göstermektedir. Shakespeare'in özellikle Macbeth ve Hamlet olmak üzere trajedilerinde de, güç için verilen savaş teması sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Shakespeare'in en kısa ve en kanlı trajedisi Macbeth'te, cesur bir İskoçyalı generale(Macbeth) bir gün İskoçyanın kralı olacağı ile ilgili kehanette bulunulur. Hırsına yenik düşerek Kralı öldüren Macbeth, tahtı ele geçirir. Zamanla bir tirana dönüşür ve kendisini korumak için birçok cinayete sebep olur. (Aksel, Ç. 2010)

Gücün doğasına biyolojik açıdan bakılacak olursa, seçme ilkelerinin insanın varlığını destekleyici nitelikte olduğu görülür. Evcil ırkların en çok dikkat çeken özelliklerinden biri, aslında hayvan ve bitkinin kendi çıkarını gözetmek yerine insanın çıkarına uyum sağlamasıdır. Bütün ırkların, bugünkü hallerine birdenbire türediği varsayılmaz. Bunun başlıca sebebi, biriktirgen seçilim (accumulative selection) olarak ifade bulunmaktadır. Doğa sürekli olarak değişimi yaratır, insanoğlu ise bunu kendine elverişli yönde biriktirir. Bu şekilde insanın kendine yararlı ırklar yarattığı ileri sürülebilir. Ortak bir atadan aşağı yukarı aynı yapıyı soyaçekim aracılığı ile edinen, benzer etkiler ile karşılaşan türler doğal olarak benzer değişimler gösterir. Ya da bu türler arada bir

atarlarından bazılarının özelliklerine geri dönebilir. Ataya geri dönüşten belirli bir yenilik ortaya çıkmamasına karşın, böyle değişimler doğadaki çeşitliliği arttırması açısından değerlidir. Her türün yaşama alışkanlıklarına göre önemli olan bütün yapısal değişimlerin ortaya çıkmasına neden olan yararlı farkların sürekli birikimidir. (Darwin, C. 2015: 53, 178)

Doğal seçim bazı organizmaların belirli koşullarda ve belirli çevrelerde belirli türlere göre daha etkin ve fazla bir biçimde üreyerek gelişebilmelerini tarif eder. Bu yolla da doğa onları seçmiş olur. Çevrede gözlenen her türlü değişime bir biçimde ayak uydurabilen her türlü varlık diğer nesillerde gelişmiş bir tür olarak ortaya çıkacaktır. Evrim biyolojisi literatüründe *uygunluk* olarak açıklanan bu durum belirli bir ortamda hayatta kalmayı ya da üremeyi gösteren teknik bir terimdir. Sayısız kez tekrar eden seçim sürecinin sonucunda bitkiler, hayvanlar ve her türde bakteri ortamlarına adapte olurlar. Evrim bu noktada mutasyon ve seçilimin görevlerinin katı bir biçimde ayrıldığı iki aşamalı bir süreçtir.

Şekil 2. Mutasyon ve Doğal Seçim (Orr, A. H. 2009: 40)

Mutasyon, her nesilde popülasyonda yeni genetik çeşitliliklerin oluşmasına neden olur. Bundan sonra da, doğal seçim onları tarar: çevresel koşullardaki zorlayıcı şartlar, görece uygunsuz çeşitliliklerin frekansını azaltır (Orr, A. H. 2008: 38-39).

Yukarıdaki şekilde de görüldüğü üzere, evrim süreci ilk nesilde ölümcül mutasyonları ayırtmak ve faydalı olanları biriktirmek üzerine kuruludur. Doğa da bu

süreci destekler ve faydalı mutasyonu geliştirebilecek nesilleri bünyesinde barındırarak adapte olmalarını sağlar. Bu göz kamaştırıcı ve bir o kadar da basit sistem son nesillerde ölümcül mutasyonları minimize, faydalı olanları maksimize etmeye odaklıdır. Böylece biyolojik açıdan yetersiz olanın ayıklandığı, *güçlü* olanın ise ayakta kaldığı bir sistem ortaya çıkmış olur.

1.1.3. İnsanın Özü: Benlik ve Bilinç

“Ben olduğumu biliyorum ama bu bildiğim ben kimim?”

- *Descartes*

Birey toplum karşısına çıktığında, genellikle karşındakiler hakkında geçmiş bilgileri toplamaya çalışır ya da kendi edindiği bilgiler üzerinden iletişimi ilerletir. Bu bilgiler genel sosyoekonomik statü, kendini algılayış biçimi, diğer kişilerin onlara olan davranışı, kişinin güvenilirliği, kapasitesi çevresinde gelişir. Birey hakkında bu tarz bilgileri edinmek kişiyi tanımlamak, kişiden ne bekleneceğini görmek, ya da kişinin bizden neler bekleyeceğini anlamayı sağlayacaktır(Goffman, 1956: 1).

İletişim vasıtası ile bireyler karşısındaki kişilere dair akıllarında bir imaj yaratırlar ve bu imaj görece nesnel araçlar vasıtası üzerinden oluşarak karşındakinin içsel durumu ile ilgili yargıya varılmasını sağlar. Bireyin ekonomik durumu, toplumsal statüsü, dış görünüşü, sözlü iletişimi gibi faktörler karşı tarafta bireyin benlik algısını oluşturur. Ancak paradoksal olarak benlik, bireyin dışsal faktörlerini etkiler. Çünkü benlik, bireyin yaşantısının yapıtaşdır ve üstlendiği her davranış, her tutum ve iletişim kodundaki duygusal sızıntılar benliğe göndermede bulunur.

Benlik dendiği zaman, *ben* ile ilgili çağrışımı bulunur. *Kendi* ile ilgili düşünen, kendini düşüncesinin nesnesi olarak ele alan bir *benden* söz edilir. Buna ek olarak, kişi, kendi ile ilgili düşünsel bir süreci devraldığının farkındalığına sahip olmalıdır. John Locke’un belirttiği biçimde ‘düşünüyorum, öyleyse varım’ kalıbını devreye sokan bir süreç gözlemlenecektir. Farkındalık benliğin mihenk taşı olarak devreye sokulabilir (Learly, ve Tangney, 2012: 71). Farkındalık gelişimin ve bireyleşmenin temeli olarak ele alınmakta ise, benlik ve ben olmak varoluşun farkındalığı ile özdeştir. O halde öznesinin

farkında olmayan canlıların benlik farkındalığı ile insanın benlik farkındalığının özdeşliğinden söz edilemeyecektir.

Benlik, iki farklı kapsamda ele alınabilir. Bunların biri minimal, merkezi ya da örtülü benlik bir diğeri ise, kapsamlı ya da otobiyografik benliktir. Minimal benlik, öz farkındalığın en ilkel türüdür. Kendi varlığını bir biçimde bulunduğu çevreden ayırabilen benlik türüne minimal benlik adı verilir. Sürüngen beynin bu ayrımı yapabilecek seviyede olduğu söylenebilir. Ama bu tip bir farkındalık anlık gelişir. Bu nedenle örneğin kertenkelelerin benliği olduğundan bahsedilemese de, kendisi ile ilgili bir anlık algıya sahip olduğu söylenebilir. İnsanların ise, otobiyografik benlikleri vardır. Bireylerin geçmişe ve geleceğe uzanan, müstakil bir var oluş hissi mevcuttur. Bilişsel açıdan bakıldığında bu otobiyografik belleğin gelişmişlik düzeyine en ileri primatların bellek seviyesi bile yaklaşamaz. Şempanzeler en iyi ihtimalle birkaç adım sonrasını tahmin edebilirken, insanlar yıllara yayılan planlamalar yaparlar. Diğer taraftan da, anlık benlik otobiyografik benliğin gelişimi için gereklidir. Merkezi benlik ve otobiyografik benlik iç içedir. Çünkü süregelen bir benlik duygusu için öncelikle bireyin çevresinden kendini ayırt edici yetkinliğe sahip olması gerekir. (Baggini, J. 2015: 49-50) Şunu da belirtmek gerekir ki bu farkındalık nesnelere dünyası aracılığı ile elde edilmiş olsa da nesnelere üzerine kurulu değildir. Swinburne'e göre, kişinin bedenine ve parçalarına ait bilgi sahibi olması, kişinin ne olduğu hakkında bilgi sahibi olması anlamına gelmez. O halde, kişiler bedenlerinden farklıdır. Sinir sistemi ne kadar mükemmel olursa olsun ruh olmadan düşünce olamaz. Swinburne bu tezini ampul benzetmesi ile açıklar. Ruh ampule, beyni de prize benzetir. Işığın yanması ampülü prize takıp düğmeye basmakla mümkün olacaktır. Priz bozursa veya düğme kapalıysa ışık yanmaz. Bunun gibi ruh da işleyen bir beyne bağlı olmadıkça çalışmaz. İbn Sina ise, ruhun bedenden önce var olmamasına karşın, bedeni canlı kılıp yönettiğine inanıyordu (akt. Baggini, J. 2015: 93). Bu gibi ruh ve benlik arasında ilişkiyi kuran psikolojik bakış açıları kendilik ve öz gibi kavramların ruhsal gücü referans ettiğini savunurlar.

1.1.3.1. Analitik Psikoloji Üzerinden Benliğin Gelişim Sürecine Bakış

Analitik psikolojinin kurucusu Carl Gustav Jung'a göre, benliğin oluşumu ruhsal süreç ile bağlantılı olarak gelişir. Ruhun varlığı ve benlik oluşumu sürecindeki hayati değeri üzerine kurulu olan bu yapı üç katmandan oluşur. Bu katmanlar kişisel bilinçdışı, kolektif bilinçdışı ve egoyu kapsar. Jung analitik psikolojiyi Freud'un id, ego ve süperegoyu içine alan benlik katmanlarından esinlenerek oluşturmuştur. Aradaki fark, Freud'tan farklı olarak öğrencisi Jung'un spiritüel bir bakış açısına sahip olmasıdır.

Jung'un benlik yapısında ilk parçayı oluşturan kişisel bilinçdışı tamamen kişiye özel bir bilinç alanıdır ve bastırılmış arzular, eşikaltı algılar ve unutulmuş deneyimler burada yer alır. Freud'un bilinçdışına olan mekanik bakış açısından farklı olarak Jung, kişisel bilinçdışı olarak adlandırdığı bu alana ruhsal ve paranormal³ misyonlar da yüklemiştir. Kişisel bilinçdışı komplekslerden oluşur ve kompleksler Jung'un literatüründe gruplaşma eğilimi gösteren ruhsal olgular olarak betimlenir. Jung, bu gruplaşma eğiliminin nedeni olarak komplekslerin belirli arketiplerle⁴ bağlantılı olmasını ortaya koyar. Kompleksler bir tür alt kişilik işlevi gösterebilirler ve alt kişilikler birbiri ile ne kadar çelişme gösterirse kişilerin rahatsızlığı o kadar büyük olur çünkü çelişmeler ruhta yıkıcı, patolojik etkiler sergiler.

Arketipik bağlamda çelişki göstermeyen ruhsal bir yapıya sahip olan birey, tutarlı bir kişiliğe sahip olacaktır ve bu yolla güçlü bir kimlik edinecektir. Çünkü arketipler bireyin ruhsal gücünü açığa çıkaran arkaik kodlardır ve bu kodlar kişinin potansiyelini ortaya çıkarmasına ön ayak olan gizil gücü içinde barındırır. Bireyin tek yapması gereken özü ile davranışlarını senkronize etmek olmalıdır. Bu arkaik kodlar benliğin diğer bileşeni olan kolektif bilinçdışı ile doğrudan bağlantılıdır.

Kolektif bilinçdışı, kişisel bilinçdışı gibi bireysel deneyimleri temel almaz. Kişisel bilinçdışı bir zamanlar bilinçte oluşmuş ancak daha sonra bastırılmış ya da unutulmuş içerikten oluşurken, kolektif bilinçdışı asla bilinçli olarak edinilmemiş, oluşmamış miras olarak devralınmıştır. Kolektif bilinçdışının arketipler ve güdüler⁵ olmak üzere iki

³ Normal dışı, normal ötesi. Telepati, psikokinezi gibi açıklanamayan olayları ve bu olaylarda söz konusu olan psişik yetenekleri belirtmek üzere parapsikolojide kullanılan bir terimdir.

⁴ İlk örnek, prototip.

⁵ Bireylerin davranışlarını belirleyen doğuştan gelen cinsellik, saldırganlık, açlık gibi biyolojik dürtüler.

bileşeni bulunur. Arketiplere kolektif bilinçaltının yansımaları denebilir. Arketipler kültürlere göre farklı imgeler içerseler de temelde yapıları aynıdır. Arketiplerin bazıları iyi, bazıları kötü olarak adlandırılmaz. Hepsinin kendi içinde iyi ve kötü yönleri bulunur ve bu sayede insan ruhunu yansıtırlar. Diğer yandan içgüdüler bilinçdışı dürtü ve eylemler olarak tanımlanır ve bunlar da kolektif bilinçaltında bulunarak insanların belirli durumlarda belirli stereotipik tepkiler vermesine olanak tanır. Arketipler dünyayı anlama tarzımızı belirlerken, güdüler davranışlarımızı etkiler. Jung'a göre cinsellik ve güç olmak üzere iki temel içgüdü bulunur. Bu iki güdü birbiriyle doğası gereği çatışır⁶ ve bu yüzden toplum çatışmadan uzak durmak için ahlaki kurallara gereksinim duyar (aktaran, Snowden, 2013: 76-82). Jung'un burada birbiriyle çelişmekte olan şekilde ortaya koyduğu iki güdü, bireysel korunma ve türün devamlılığı açısından ele alınmalıdır. Türün devamlılığını sağlayan bir araç olarak üreme faaliyeti, bireyin kendisi dışında bir başka canlıya ihtiyaç duyduğunun apaçık örneğidir. Sonuçta insan tek başına yepyeni bir canlı ortaya koyamaz, bu nedenle güçsüz ve yarımır. Başka bir açıdan bakıldığında da bireysel güce sahip olmak için birey özgür olmalıdır, ancak insan diğer canlılardan farklı olarak tek başına gelişim gösteremez, birilerinin ona sahip çıkmasına ihtiyaç duyar. Birey türünü devam ettirmek, yani evrim halkasında varlığını sürdürmek için üremek zorundadır ve üreme faaliyeti birey için bir bağlılık yeminidir. Diğer taraftan da güç türün devamlılığı için ön koşul olarak ortaya konulabilir ki, bu Jung'un ortaya attığı çelişik ikiliği ortadan kaldırmak demektir. Güç evrim halkasında yeni nesiller vasıtasıyla türünü devam ettiren canlıların ortak özelliğidir ve bu açıdan cinsellik ile paralel bir doğrultuda olduğu ortaya atılabilir. Ya da bu iki güdüye tampon olarak üretilmiş ahlaki yapının karşısında aynı kültürel gelişimin ortaya çıkardığı modern kültür, üremenin reddedildiği bir cinsellik ideası ortaya atar ve bunu insanın isyanı olarak ele alır. Camille Paglia (2004), Cinsellik ve Şiddet ya da Doğa ve Sanat adlı yazısında bu ikiliğe değinmiştir. Ona göre gücün gizil kaynağı kadındır ve kültür bu gizemden korkan ve kaçan erkek tarafından üretilmiştir. Eserinde Paglia kadını doğa, cinselliğin gizil kaynağı ve nesnesi olarak konumlandırırken erkeği her türlü odaklanma, teori üretimi ve sanal yaratımla özdeşleştirmiştir. Paglia'ya göre, toplum doğanın manipüle edilmiş yapay versiyonu olarak karşımıza çıkar. Doğa birincildir ve doğa anlaşılmeden topluma dair, cinsiyetlere ve cinselliğe, ahlaka ve kültüre dair bir bakış açısı geliştirmek mümkün değildir.

⁶ Güç doğası gereği bireysel korunmayı esas alırken, cinsellik türün korunmasını esas alır.

Modern toplumların bakış açısına göre, birey doğaya mahkum ve muhtaç değildir, o kontrol edebilme gücüne sahiptir ve adeta yaratıcı kisvesine bürünmüştür. Oysa ilkel toplumlarda doğaya karşı korkuyla karışık bir saygı duyma durumu vardı. Bu güç illüzyonu bireyin kültüre, teknolojiye ve tüketime daha sıkı sarılmasına sebep olmuştur. Bu noktada Paglia erkeğin kadına göre daha üretken ve Apollonik bir yapıya sahip olmasını fizyolojisi ile özdeşleştirmiştir. Kadınsa yapısı gereği gizemli, kendi kendine yeten ve bu nedenle de korkulan bir varlıktır⁷. Böyle bir yapıda kadınların erkeklere göre görece başarısız olmasının sebebi ise kadınların erkeklerin kodlarına ve kurallarına göre oluşturulmuş bir çevrede başarı sınavı vermesine bağlanmaktadır. Kültür kadını, yani doğayı ve cinselliğin gizemini ve gücünü kırmak için eril olan tarafından ortaya çıkarılmıştır. Bu bağlamda eril olanın gücü, bir güç illüzyonu olarak karşımıza çıkar. Yani güç ve cinsellik bu bakış açısında bir kanalda toplanmış olur.

Analitik psikolojinin üçüncü parçası olarak tanımlanan ego ise, Jung'a göre benliğin içinden çocukluğun gelişim evresinde doğar. Benlik bütün bir kişiliği ifade eder ve ruhun bilinçli ve bilinçdışı yönlerinin bütünü oluşturur. Kişiliğin bilinçdışı parçasını Jung gölge diye tanımlar. Gölge⁸ kişinin kabul etmediği zaaflarını içerir, bireyin doğasının karanlık kısmıdır. Egonun bir diğer parçası Jung tarafından persona olarak tanımlanır. Persona bireyin toplumda edindiği kamusal maskeyi tanımlar. Persona egonun savunmasız kaldığı noktalarda koruma sağlayan mesleki ve kültürel özelliklerden örülmüş bir kalkan işlevi görür. Bunun yanında personanın dış kişiliğimizi ve tutumları oluşturması gibi iç kişiliğimizi oluşturan anima ve animus⁹ karakterleri bulunur ve benlik algımızı belirlemede önemli yere sahiptirler. Bunun yanında karşı cinsle olan ilişkilerde de başarı ya da başarısızlığı anima/animus belirler. Erkekte çok az gelişmiş anima bireyin karşı cinsle ilişkisinin başarısızlığının nedenidir ve annesi ile etkileşimi bunu oluşturan etkendir (Snowden, R. 2013). Birey benlik gelişimini tamamladıkça ailesinin, çevresinin ve kültürünün dayattığı personasından sıyrılır ve gölgesini tanıması onun hem iyi hem de kötü yönleri ile yüzleşerek ruhunu dengeli ve verimli hale getirmesini sağlar. Buna göre, anima ve animus bireyin ikili ilişkilerde yarattığı çekime etki ederken, personası da,

⁷ Kadının cinsel organı *içeride* ve bu yolla gizemli/bilinmeyene atıf yapan olarak temsil bulmuşken erkeğinki *dışarıda* ve odaklanmaya dönük, hedeflere ve rasyonelliğe vurgu yapan olarak resmedilmiştir.

⁸ Gölgede görülen zaaflar her zaman kötü yapıdaki kusurlar değildir, sadece egonun çatıştığı bütün özellikleri kapsayan bir bütündür. Aşırı şişirilmiş egoya sahip bireyler, gölgesindeki özellikleri başkasına yansıtır ve kendi 'kusur'unun onda olduğunu iddia eder.

⁹ Anima, erkekteki kadın ruhu arketipi, animus ise kadındaki erkek dengeleyici ruhudur.

toplum karşısında yarattığı güç izlenimine etki eder. Eğer ki bireyin anima/animus'u yeterli gelişim gösterdiyse karşı cins ile empati kurabilen, samimiyet ve güven unsurlarını dengeli bir şekilde yaratan *çekici- karşısındakini kolayca etkisi altına alan bireyler* ile karşılaşırız. Persona aracılığı ile de, kişi bir itibar mekanizması yaratarak sosyal statüsü aracılığı ile karşı tarafta onaylanma ve otorite etkisi geliştirebilir.

1.1.3.2. Özerk ve Kul Benlik

Özerklik, birtakım seçenekler arasında, kendi seçimini yapabilme, karar verebilme, beylik tanımı ile kendi kendini yönetebilir olma anlamına gelir. Bu tanımda kendi denince kendi ile kendi olmayan ayırt edilmekte, arada sınır çizilmektedir. Bu sınır, beni ötekenden ayıran, bana "ben benim, o odur" dedirten sınırdır. Kişileri, toplumları özerklik aramaya iten gücün kaynağı yaşamı sürdürebilme, varlığı koruyabilme gereksinimidir(Öztürk, O. 2013: 49-50). Bireyin varlık alanını elinde tutma ihtiyacı doğrultusunda diğerleri ile arasındaki farklılıklara odaklanmaya başlayacaktır ve bu yolla da kişi kendinin diğerlerinden ayırt edilesi bir canlı olduğunun ayırdına varmış olacaktır.

Özerklik özsaygı ile ilişkilendirilen bir kavram olarak ortaya çıkar. Kökenlerine bakıldığında otonom kelimesinin Yunancadan geldiği görülmektedir. *Autos* (benlik) ve *nomos(kural)* sözcüklerinin bileşiminden oluşan otonom, ilk defa kendi kurallarını uygulayan bir Yunan şehrini betimlemek amaçlı kullanılmıştır. Genel şekliyle de bugünkü tanımı aşağı yukarı kendi kendini yöneten olarak kalmıştır. Otonom kişiler kendi kriterlerine, değerlerine, arzularına göre hareket ederler ve kaçındıkları içsel ve dışsal etkilere karşı bağımsız olma iradesini gösterebilirler. Bireyin otonom olabilmesi için, benliğinin ortaya attığı motivasyonlara uygun şekilde hareket ediyor olması beklenir. Bu açıdan bakılınca da özerklik ve otantik (authenticity)¹⁰ olma paralellik göstermiş olacaktır, ancak otantik olmanın da üzerinde özerk olmak kişinin *olduğu* ya da *olmak istediği* şekilde davranmasıdır (Kühler M ve Jelinek N. 2010: 2-3). Bu bağlamda bakıldığında, özerk bireyi, çevresel standartlara bağımlı kalmadan kendi kararlarını verebilen, olduğu ya da olmak istediği gibi davranabilme kapasitesi ve isteğine sahip kişiler şeklinde tanımlanmamış yanlış olmayacaktır.

¹⁰ Orijinallik, nevi şahsına münhasır olma.

Psikiyatrik çerçeveden bakıldığında özerklik kavramıyla eşleştirilen bakış açısı varoluşçularda görülür. Varoluşçuluk Geleneksel yöntemin karşısında konumlanarak kendini oluşturmuştur. Geleneksel bilimde yöntemler, filozofik varsayımlar üzerine geliştirilirler. Geliştirilen yöntem ile, yapılan gözlem sonucu oluşan veriler araştırılmak istenen gerçeklere uymuyorsa o yöntem değiştirilir ve bir başkası aranır. Bir ya da birkaç ögeyi bütününden soyutlayarak ve dıştan gözlemleyerek inceleme biçimindeki bu bilimsel çalışma 17. Yüzyıla kadar gider. Özne, (gözlemci) ve nesne (gözlemlenen) ikilisini içeren yöntem Freud'un geliştirdiği psikanaliz için de geçerlidir. Varoluşçu psikiyatrinin kurucularından Bins Wagner'e göre geleneksel bilimsel yöntemler tedavi yöntemi olarak kullanıldığında, kişileri hazır kavramlara ya da beklentilerin çerçevesine sokmak gerekir. Danimarkalı yazar Kierkegard egemen katı mantıkçılığa karşı çıkarak varoluşçu düşünceye göre yaşamsal gerçek insanın kendisini davranışları ile yarattığında ortaya çıkar demiştir. Sartre, Nietzsche, Dostoyevski Kafka Feurbach, Camus da varoluşçuluk akımının birer temsilcisidir. (Gençtan, E: 1996: 28-29)

Emile Durkheim'a göre ise, özerk bir benlik geliştirmek toplumsal refah, huzur ve düzen için olumsuzdur. Master çalışması olan İntihar'da, Durkheim farklı Avrupa toplumlarını gözlemleyerek intihar oranını belirleyen faktörleri ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Bulduğu sonuç ise, özerk benlik ile ilişkilendirilebilecek her türlü kişilik özelliğinin (aileye, topluma bağlı olmamak, özgür hareket etme vs) intihara yatkın bireylerde de görüldüğüdür. Durkheim, otonomun karakteristik özelliklerini yansıtan bir toplumda anominin doğacağını savunur (Shaver, R. ve Mikulnicer, M: 2012: 271).

Buradan çıkarılacak sonuç bireyin özerkleştikçe ve toplumsal bütünlükten uzaklaştıkça hem toplumsal yapının hem de bireyin dengesini sağlayan dinamiklerin ortadan kalkacağıdır. Yani Durkheim'ın görüşüne göre kul benliğin ağırlıkta olduğu bir toplum anomiden uzak, huzur ve düzenin olduğu bir toplumdur. Aslında bakıldığında, çoğu insan da bu bakış açısına uygun bir yaşantı sürer. Genel olarak birey kendisinin evrendeki yerini, anlamını, değerini ve misyonunu sorgulamadan yaşar. Birey sanki kendini dünyaya fırlatılmış gibi hisseder ama diğer yandan da sorgulamaya girişmez. Çünkü sorgulama değişimin başlangıcıdır ve değişim *sıradan* birey için korkutucudur. Öte yandan özerk bir birey olmak sorgulamayı, değişimin peşinden gitmeyi, farklı olmayı ve kendi ile savaş vermeyi gerektirir.

Özerk bir benlik edinmek toplumsal açıdan bakıldığında olumsuz, öte yandan bireysel açıdan bakıldığında ise oldukça olumlu bir anlama sahiptir. Bunun sebebi bağımsız bir benlik kazanan bireyin güçlü, kendi kararlarını kendi verebilen, ayakları üstünde durabilen ve toplumsal normlara körü körüne bağlı kalmayan bir portre çiziyor oluşundan ileri gelir. Bu tür kişiler "*klas*" sahibidir (Sennett, R. 2011: 97-98) ve farklılıkları ile ortamda kendilerini gösterirler. Gittikleri her yere sahne ışıklarını da taşıyan bu bireylerin farklılıkları hemen göze çarpar. Bu farklılık bir yandan çekici, bir yandan da korkutucudur çünkü içinde bilinmezlik taşır. Diğer taraftansa, benliği toplumun standartları çerçevesinde oluşmuş bireyler siliktir ve kalabalıkta göze batmaz. Aynı zamanda bu bireyler bir bakıma tehlikesiz görünür çünkü sürprizlere neden olacak -normların dışında- davranışlar bu bireylerde söz konusu olamaz. Ancak bu sıradanlık ve spot ışıklarının dışında kalmak aslında ilkel dürtülerimiz olan sürü ile hareket ederek hayatta kalma davranışı ile eşleşir. Bir bakıma farklı olmak tehlikelidir ve göze batar. Normalin dışına çıkan her aksiyonu ise tehlike bir gölge gibi takip edecektir.

Bilgin'e göre, farklılaşma ve farksızlaşma amaçları bakımından simetrik değildir. Farklılaşma iyi bir benlik imgesi oluşturmak açısından zorunlu iken, farksızlaşma korunma stratejisi ile ilişkilidir. İnsanın kendisi ile başkaları arasındaki benzerlik bulmaktan kaçınması ve kendini farklı olarak konumlama eğilimi vardır. Ancak diğer taraftan da bu eğilim sınırsız değildir. Çünkü sosyal düzen insanların sonsuza dek farklılaşıyor oluşunu tehlikeli görür(2001: 61-63). Ancak ve ancak mutluluğu ve huzuru yakalamasını sağlayıp yabancılaşmadan koruyan kriterlerde topluma uyum göstermek şartıyla birey kendini topluma bağımlı hissetmeden ve benliği ile ters gelen her türden norma karşı durarak özerkliğini yaratırsa sağlıklı bir kişilik ve bireyleşme sürecini yakalayarak ayakları üzerinde duran bir kişi haline gelebilir.

1.1.4. Jeneriğin Dışındaki Birey: Kişilik ve Kimlik Gelişimi

“Maskeler yakalanabilen ifadelerdir ve birdenbire aslına uygun, dengeli ve mükemmel bir biçimde ortaya çıktıkları için duyguların takdire değer bir yansıması olarak değerlendirilmektedir. Hava ile temas eden her canlının bir üst tabakaya ya da zara sahip olması gerekir ve bu tabakanın organizmayı idare eden kalp görevini almamasına dikkat etmek oldukça önemlidir. Ancak, bazı düşünürlerinin imgelere nesne, sözcüklere de duygu olmadıkları için öfke duydukları görülmektedir. Sözcük ve imgeler tıpkı kabuk gibidir, kapladıkları maddelerin doğal yapısından daha az bütünleyici bir yapıda oldukları söylenemez, ancak göze daha çok hitap ederler ve gözleme daha açtırlar. Bu noktada, maddelerin sadece görünüşleri uğruna, yüzlerin sadece maskeler uğruna, ya da tutkuların sadece şiir ya da erdem uğruna var olduklarını savunmamaktayım. Doğada hiçbir şey, hiçbir şey uğruna var olmaz, tüm bu evre ve ürünler varlık çemberinde eşit bir biçimde yer almaktadırlar.”

-George Santayana

Kişilik teriminin kökeni persona sözcüğünden gelir. Persona sözcüğünün asıl anlamı, Latince’de¹¹ maskedir ve tiyatrocuların kullandığı maskeleri refere eder. Oyun sırasında, doğal olarak yüz maskenin altında kalıyordu ve şarkılar ya da şiirler maskenin altından geliyordu. Böylece, person sözcüğünden asıl anlamı içinden tınlama olan personare sözcüğü türemiştir. Günümüz kişilik çağrışımına uygun olan bir köken de *bir başına birlik* anlamına gelen perseuna sözcüğüdür(Yanbastı G. 1990: 9).

Demek ki kişilik bireyin özüne dairdir ve kişilik aynı zamanda da dışarıda olandır. Yani dışarı yansıttığımız herhangi bir özelliğimiz bizi tanımlamaya vesile olur, biz yansıttığımız o özelliğimiz ile içten olduğumuzu düşünsek de, düşünmesek de. Toplumsal maskemiz hem özümüz hem de yansımamızdır ve bu ikisi birbirinden farklı değildir. Örneğin birey karşısındakine çekici, güvenilir, ya da güçlü görünme isteği doğrultusunda, kendini yansıtmadığını düşündüğü bir biçimde kendini sergileyebilir. Bu gibi bir durumda birey dürüst olmaktan uzak bir tutum ile bütünleştiğini düşünebilir. Ancak kişilik teorisinde, birey, olmak istediği ve dönüşmek istediği kimliğe göndermeler yapan aksiyon ve tutumları sergilediğinde maske taktığını düşünse de bu maske onun kendisinin dışında

¹¹ Sözcüğün, Grekçe prosopon ve Etrüskçe phersu sözcükleri ile akrabalığı olduğu düşünülmektedir.

bir kişiye atf yaptığı anlamına gelmeyecektir. Çünkü maskesi de onun dışında bir şey değildir ve bu nedenle birey kendinden sapmış olmayacaktır.

20. Yüzyılın başlarında Sigmund Freud ve onun geliştirdiği psikanaliz sayesinde, insanın kendine bakış açısı temelden değişmiştir. Psikanalitik kişilik kuramı insan davranışlarını insanın biyolojik kökenli güdeleri ile, toplumun kendisine yönelik beklentileri arasındaki çatışmanın yarattığı dinamik güçler ile açıklanmıştır. Çünkü Freud insanın kişisel tarihçesi içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini vurgularken, diğer yandan insanın toplumsal çevre kadar, doğal çevrenin de etkisi altında olduğunu vurgulamıştır (Gençtan, E: 1996: 16-17). Doğal güdüler ve doğal çevre, insanın yarattığı toplumsal çevre ile çelişir ve bireyin bu çelişmede hangi tarafa ne kadar ve ne düzeyde yakınlık gösterdiği sonucunda kişiliği ortaya çıkar. Örneğin kişi toplumsal çevreye içsel motivasyonlarından daha çok önem, değer veriyor ve bu doğrultuda davranışlarını örüyor ise kişiliği kul benlik ile örtüşecektir ve sosyal algısı gelişecektir. Çünkü davranışları bireyi önemli ölçüde tanımlayan bir etmen olarak karşımıza çıkar. Bireyin kişiliği çevrenin onu nasıl gördüğü ile ilişkili olduğundan nasıl davrandığı bireyin nasıl olduğu ile bağlantılı olmuş olur. Çünkü birey kendini başkalarının gözünden tanımlamaya alışmıştır. Toplumsal bir çevrede varlığını ören bir canlıdan söz ettiğimiz için bu durum pek de şaşırtıcı değildir.

Psikanalitik görüşe göre kişiliğin gelişimi ve davranışların oluşması arasında deterministik bir bağlantı bulunur. Doğada nedeni olmayan hiçbir sonuç var olamaz. Aynı şekilde de, insanın kişiliğindeki süreçler kendiliğinden oluşmamaktadır. Farklı nedenler farklı tutum ve davranışların kapısını açar. Bu nedenlerin kökenleri ise ilk bebeklik, çocukluk ve ergenlik dönemlerine uzanır. Bu tip bir görüş Freud ile başlamıştır (Yanbastı, G. 1990: 16). Yani bu noktada bireyin özgüvenli, cesur, atak, öngörülü gibi güç ile ilişkilendirilebilecek birçok özelliği ergenlik dönemine kadar dış çevrenin aktif etkisiyle oluşur diyebiliriz. Bu aktif etki bireyin içsel motivasyonu ile çelişir ve çeliştiği noktada kişinin nasıl bir tepki verdiği de kişiliğini ortaya çıkaracaktır.

Klasik psikanalize göre, kişilik, kendi içindeki üç ayrı gücün etkileşimlerinin bir sonucudur. İçerdikleri istekleri, bencilce ve anında giderilme eğiliminde olan biyolojik dürtüleri içeren id, ve şartlanmalar sonucu içerikleştirilerek benliğe mal edilmiş toplum

normlarını ve beklentilerini simgeleyen süperego, birbirlerine karşıt talepleri nedeni ile, sürekli bir çatışma durumundadır. Ego, üçüncü bir güç olarak bebeklikten yetişkinliğe kadar gelişir, kişiliğin dış dünya ile ilişkilerini düzenlerken, süper ego ve id arasındaki karşıtlıkları da gidermeye çalışır. Ego, id ve süper egonun talepleri arasında, sıkışmış bir güç olduğundan kişiler arasında değişebilen oranlarda anksiyete oluşturur ve bu anksiyetenin yoğunluğunu azaltabilmek amacı ile savunma mekanizmaları geliştirir. Bu kişilik kuramı, sürekli etkileşim içeren güçlerden oluşan dinamik bir yapıyı tanımlamak ile birlikte, kişiliği belirli bir yapı içinde sınırlanmış kabul ettiği için, ucu kapalı ve kaderci olarak nitelendirilmiştir. Klasik psikanalizin türevleri olan, ama ondan bazı temel farklılıklar gösteren ekoller ve yaklaşımlar da doğmuştur. Bu yaklaşımlar, kurucularının adları ile anılmıştır: Jung, Adler, Horney, Sullivan, Form ve Rado gibi. (Gençtan, E. 1996: 25-26)

Jung'a göre, kişilik analizi yöntemlerinden en etkili ve aynı zamanda en zor olanı rüya yorumu ve analizidir. Çünkü rüyalar Jung'un oldukça önemseydiği bilinçdışına giden bir köprüdür. Rüyalar bireyin en savunmasız anı olan uykusunda ortaya çıkar ve bilincin müdahalesine maruz kalmaksızın en gizli ve bastırılmış hisleri yansıtır. Diğer yandan kişiliğimiz yaşamımız boyunca ayırt etmesi zor ya da imkansız olan tohumlardan gelişir, kim olduğumuzu ise sadece eylemlerimiz ortaya çıkarır (2015: 178, 179, 198). Bu nedenle kişilik ile ilgili rasyonel ipuçlarına eylemlerden ulaşmak daha olasıdır. Ancak diğer bir taraftan da rüyaların kişiliği anlamadaki etkisi yok sayılamaz.

Erich Fromm da rüyaların kişilik ile ilişkisine *Rüyalar, Masallar ve Mitler* adlı eserinde değinmiştir. Ona göre, uyku anında bireyin yaratıcılığı vasıtasıyla ortaya çıkan rüyalar, insanlığın en eski eserlerinden olan mitlere çok benzerler. Her ne kadar değişik kültürler farklı mitler yaratsalar da, Fromm'a göre her mitin ortak bir noktası vardır ve bu da sembolik dilin bir ürünüdür. Sembol dili tüm dünyada geçerli olan tek ortak dildir ve rüyaların çekirdeğidir. Ancak Fromm rüyaları Jung'un tanımladığı gibi bir *mitoloji imparatorluğu* olarak tanımlamaz. Ya da Freud'un belirttiği gibi libidoların sentetik bir tatmini olarak da görülmemelidir. Fromm'a göre rüyalar 'düşüncelerimiz ve duygularımız yaptıklarımızdan etkilenir' prensibi üzerinden değerlendirilmelidir. (2014: 19, 20, 21, 47, 48) Burada ister kolektif bilinçaltına, ister *id'e*, ister davranışlara gönderme yaptığı ifade edilsin, rüyaların kişilikle doğrudan bağlantılı olduğu ifade

edilirse hata yapılmış sayılmaz. Zira bu bağlantı birçok sinema filmine de tema olarak yer bulmuştur. Hatta daha da ileri gidip kimliğin rüyalar üzerinden örüldüğüne dair göndermeler içeren örnekler de bulunur. Örneğin American Beauty filmindeki meşhur rüya sahnesinde¹² karakterin bilinçaltındaki cinsel dürtüler ortaya çıkarken, Blade Runner filmindeki jenerik tek boynuzlu at sahnesi¹³ ya da Matrix serisinde insanın zihninde oluşturulmuş bir yapay evrene dair distopik benzetme ile inşa edilmiş ve insanın zihnine yerleştirilmiş bir kişilik/ dünyayı algılama şekli yaratımından söz edilir. Her ne şekilde olursa olsun rüyalar kişiliği oluşturan güçlü bir etmendir ve rüyalarda bireyler en derin arzularına, bastırdıkları yönlerine, unutmak istedikleri anılarına ve en çok sahip olmak istedikleri şeylere dair izler bulurlar. Rüyalar kişilerin dönüşmek istedikleri şeyi gösteren bir şablon hikayedir. Bu nedenle rüyalar kişilerin güçlü yönlerini ortaya çıkarmaları için özel önem taşır, çünkü bu yol ile tutkularına ulaşmalarını sağlayan anahtarları elde etmiş olacaklar, ve jenerik olmanın ötesine geçerek farklılığın gücüne erişerek *bireyleşmeye* adım atacaktırlar.

1.1.4.1. Bireyleşme ve Bireyleşmenin Psikolojik Boyutları

İnsanın kendi varlığının dışında sürekli etkileşim içinde olduğu bir dış dünya, dış çevre, sürekli iletişimde olduğu insanlar, toplum ve ekosistem vardır. Günümüz dünyasında, bir kişi yalnız ailesi, yakınları ile değil, her türlü çevreden insanlar ile ister istemez iletişim ve nihai olarak etkileşim içindedir. Ve bu duruma uyum gösterme zorunluluğu ortaya çıkmakta, bu zorunluluk da kişi için bir baskıya dönüşmektedir. Böylece birey için değişim bir kaçış, bir macera ve aynı zamanda bireyleşme için bir zorunluluk olarak ortaya çıkmış olur. Bu bireyleşme süreci dış dünyadan ziyade bireyin iç dünyası ile etkileşimi sonucunda oluşur.

Bu iç dünyada istekler, cinsel ya da saldırgan dürtüler, geçmişe ilişkin anılar, çatışmalar, korkular, güvensizlikler, geleceğe ilişkin erekler, düşlemler ve kaygılar bulunur(Öztürk, O. 2013: 51). Dışarıdan bakıldığında, birinin kendi kişiliğini geliştirme süreci, bir sapma, farklılaşma, sürünün dışına çıkma, yani marjinalleşme olarak

¹² Lester Burnham (Kevin Spacey) karakteri kızının okul arkadaşına duyduğu hayranlığı rüyasında görerek ortaya çıkarır.

¹³ Filmde bütün androidlerin kendini tekrar eden bir rüya aracılığı ile kimliklerinin yaratıldığından bahsedilir. Başkarakterin rüyası da ormanda koşan bir unicorndur.

görülür(Jung, C. G. 2015: 201). Bu nedenle özgünleşme ve kişilik kazanma süreci sancılı bir süreç olarak nitelenebilir.

Sennett'a göre, Foucault'nun bireycilik anlayışı, *normal* olanın dışında kalan bir *kusura* dayanır(2011: 98). Aslında bu kusur eleştirel açıdan ortaya konmuştur. Toplumun kusur olarak addettiği özellikler aslında Foucault'a göre, özerkleşme ve bu yolla bireyleşmeyi tanımlar. Bu yolla toplumda hastalık belirtisi olarak ortaya atılan her türde kural-dışı aksiyonun bir bireyselleşme adımı olduğu söylenebilir.

Orhan Öztürk'e göre, bireyin *bilseme* duygusu, benlik oluşumunda temel öneme sahiptir. Bilseme duygusu sayesinde insan diğer canlılardan farklılaşmış ve gelişmiştir. Bilseme duygusu sayesinde birey çevreye yayılmış, gelişmiş, üretmiş ve toplumsallık kazanmıştır. Bilseme bireyleşmenin özünü bu yolla oluşturmuştur. Bilsemeyi ortaya çıkaran en önemli faktör belirsizliktir.(2013: 15) Bu yolla bireyleşmenin en sancılı arayışlar sonrasında ortaya çıktığını savunabiliriz. Her türlü anlatıda da karşılaşıldığı şekilde, kişinin kendini bulması için öncelikle bir arayış süreci gerekir. Bu arayış sürecinde kişi neyi aradığını ya da neye dönüşmek istediğini bilmediği için kaybolacak ve sonrasında kendini bulacaktır.

İnsan, yaşamına ayrılaşmamış bir bütün olarak başlar. Bireyleşme doğuştan var olan özerk bir süreçtir. Yaşam ilerledikçe kişiliğin belirli parçaları diğerlerinden farklılaşır ve kişi bireyleşmeye başlamış olur. Kişiliğin bireyleşmeyle ilerleyebilmesi için bireyin bilinç durumunun gelişmiş olması gerekir. Sağlıklı bir gelişim için kişiliğin her bir bölümünün eşit şekilde gelişmesi gerekir. Aksi halde bir bölümün aşırı gelişmesi(şişmesi)ile dengesiz bir kişilik ortaya çıkacaktır. (Geçtan, E. 2000: 191)

Diğer taraftan kitleleşme bireylik yitimi olarak tanımlanır. Belirli bir bireyler topluluğunun kitle haline gelebilmesi için, bireylerin tek tek karakterinin değişmesi bilinçli kişiliğin silinip kolektif ruhun oluşması ve topluluğun bir tek varlık haline dönüşmesi gerekir. Bu nedenle de kitlede duygu ve düşünceler tek bir yöne yönelecektir ve bu yön de bilinçdışının egemenliğinde, uygarlık ölçeğininse gerisinde kalacaktır. Yani entelektüel açıdan kitle bireyin aşağısındadır. Ayrıca birey kendisi olma duygusunu ve var olma nedenini de kaybedeceği için, yabancılaşır ve kaygı / anksiyete toplumun genelinde ortaya çıkan bir sorunsal olarak kendini gösterir. (Bilgin, B. 2001: 33).

Kafka'nın Dönüşüm'ünde Gregor Samsa'nın yaşadığı yabancılaşma toplumsal baskılar neticesinde bireyleşme sürecinin zedelenmesini konu alır ve bireyleşememiş, kimliğini oluşturamamış birey gerçekten de kendini olmadığı bir şey, bir böcek gibi hissederek ve o toplumun içinde varoluşunu gerçekleştirmeyi başaramaz. Kendisi olamayan insan mutsuz ve güçsüzdür, ne kadar başarılı, sağlıklı ya da yeterli de olsa kendini tamamlanmış hissedemez.

1.1.4.1.1. Bireyleşme Sürecinde Arketiplerin Rolü: Gücün Keşfine Yolculuk

Kolektif bilinçdışının içeriği arketip terimi ile açıklanır. Jung'a göre arketiplerin sayısı, gerçek yaşam ve objelerin sayısına eşittir. Jung'un tanımını yaptığı arketipler arasında, doğum, yeniden dünyaya geliş, ölüm, toprak ana, güçlülük, sihir, kahraman, çocuk, bilge, ağaçlar, güneş, uçkağıtçı, çocuk gibi imgeler vardır. Arketipler bellekte somut olarak var olan geçmiş yaşantı imgeleri değildir, daha çok fotoğrafların negatifi gibidir. Bu belirsiz imgeler gerçek dünyada karşılık bulunca canlı ya da cansız varlıklara dönüşürler. Arketipler bağımsız yapılar oldukları gibi, bir araya gelerek yepyeni alışmaları da oluşturabilirler. Örneğin şeytan ve savaşçı arketipi bir araya gelerek diktatörü oluşturabilir. (Geçtan, E. 2000: 177)

Bu imgeler Freud'un bilinçaltı diye adlandırdığı bölüm ile benzerlik gösterir. Farkı sadece bireye özgü olmamasıdır. Bu noktada imgeler belirli bir pattern göstermeyecektir. Bireyin hafızasında kahramana dair somut bir imge olabilir ve bunu babası ile eşleştirebilir. Arketipik boyutta ise bu kahraman figürü şablon olarak var olur. Birey onu deneyimleri ile eşleştirerek bir imaja dönüştürür ve yüzeye çıkarır. Bu şekilde birey kendi benliğini adım adım örür. Bu süreçte belirli kalıplar olan arketipler birbiriyle eşleşir ve bireye özgü yepyeni arketipik imgeler oluşturabilir. Birey annesini hem fedakarlıkla hem de savaşçılıkla eşleştirerek zihninde annesine dair kendini çocukları için kurban eden bir savaşçı anne imajı yaratabilir. Filmlerde, reklamlarda ve kurumsal yapılarda öne çıkan karakterler bu şekilde bir bakıma konumlandırılarak belirli imgeleri temsil ederler ve bireyler bu şekilde zihinlerinde bağlantılar kurarak bir davranış biçimi örüntüsü çıkarırlar. Kişi ne olmak istediği, neye dönüşmek istediğini bu sayede keşfeder ve hayatı boyunca bu keşif/bireyleşme yolculuğu sürer.

Jung'un içinde bulunduğu dönemin hakim psikiyatri anlayışına göre, bireyler gündelik kalıntılar –olağan gündelik deneyimlere özgü bilinçdışına itilmiş imgeler taşıyorlardı (Snowden: 52). Nevroz durumu da bireylerin bilinçdışına ittiği bu imge fragmanların incelenmesi ile açıklanabilmekteydi. İlginç olan, Jung'un hastalarının bu fragmanlarının bireyselden öte, daha evrensel imgelere göndermelerde bulunmasıydı. Bu imgeleri günlük yaşantılar sonucu oluşmuş deneyimlerle eşleştirmek zordu çünkü çoğu zaman arkaik imgeler taşıyan bu rüyalar zaman zaman da ilkel toplulukların 'büyük rüya'¹⁴ diye adlandırdıkları rüyalardan çağrışımlar taşımaktaydı. Jung bu rüyaları temel olarak kolektif bilinçdışı kavramını ortaya atmıştır.

Bu noktadan sonra Jung, mitler, kolektif bilinçaltı ve arketip kavramlarını bir araya getirmiştir. Jung mitlerin, insanların ortak süreçlerini anlatan en eski hikayeler olduğunu, ve aslında uydurulmuş hikayeler değil, kolektif bilinçaltına ait olan arketiplerden doğan prototipler olduğunu keşfetti. Jung'a göre arketipler, din, mit, sanat ve efsanelerin temelini oluşturmaktalar. Kolektif bilinçdışında bulunan arketipler rüyalar ve görümler yoluyla bireysel ruhta ortaya çıkarlar. Jung'un belirttiğine göre bu görümler ve rüyalar ruhani bir mevcudiyetin varlığını içerir ve bu varlık süslü bir dil kullanır.

Jung, bu keşif sürecinde sürekli değişen iç benliğini keşfetmek için mandalalar¹⁵ çizmeye başladı. Mandalaların iç benliğine dair haritasını çıkarmasına yardımcı olduğunu gören Jung, aynı zamanda evrene ve iç evrene dair göndermeler içerdiğini kavradı. Böylece benlik olarak adlandırdığı bütünlüğe ulaştı. Daha sonra benliği 'merkezi arketip' olarak adlandırdı ve egoyu aşan bütünlük ve düzen arketipi olarak konumlandırdı. Mandalalar aracılığı ile ruhani yolculukta bütün yolların bireyleri tek bir merkeze yani benliğin özüne götürdüğünü keşfeden Jung, ruhsal gelişmenin tek bir amacı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu arayış çizgisel değil, benliğin çevresini dolaşma sürecidir ve mandalanın özüne ulaşmadaki süreç aynı bir labirentin patterniyle benzerlik gösterir. Ona göre nihai hedef bireyselleşmedir. Birey, bu arayışında kendinin benzersizliğini bilinç

¹⁴ ¹⁴ Bütün rüyalara özgün yapılarından ötürü değer veren ilkel toplumların, özellikle bazı rüyalara daha özel yaklaşımlarının olmasının Jung'a göre bir nedeni vardı: bu güçlü rüyalar toplumun ortak bilincine ait bir yansımaydı ve ilahi değer taşıyordu.

¹⁵ Sanskritçe bir sözcük olan mandala büyülü halka anlamına gelir. İçinde bir kare ya da simetrik bir şekil olan daireden oluşan mandala, merkezinde bir sembolik imge(çiçek, çark, haç) bulundurur. Bu sembolik imge çoğu zaman dört sayısını refere eder.

düzeyinde keşfe çıkacak ve bu keşif sayesinde zaten var olanı gerçeğe çevirecektir. (Snowden: 55-61)

Campbell, mitlerin pedagojik bir fonksiyonunun da var olduğunu belirtmiştir. Buna göre, mitler belirli koşullar, çelişkiler ve sorunlar karşısında hayatın nasıl yaşanması gerektiğine dair öğretici bilgiler verir. Çocukların kişisel gelişimi açısından, masalların önemi bu yüzden büyüktür. Jung kişisel gelişim ve benlik bilincinin -birçok psikoloğun aksine- sadece çocuklukta gelişen ve oluşumunu tamamladığı düşüncesine katılmıyordu(Snowden, 2013). Bireyin gelişim süreci asla sona ermez çünkü birey hayatının her anında kendi ile yüzleşir. Ancak bireyselleşmeyi doğru bir biçimde tamamlayabilmek için hayatın akışında hep ileri doğru gitmek, gelişmenin önceki evrelerinde takılıp kalmamak, adım adım gölge yönler ile yüzleşerek ilerlemeye devam etmek gerekir.

ARKETİP	ANA ÖYKÜ	ARMAĞAN
Yetim	Acılara karşı nasıl dayandım	Esneklik
Gezgin	Kendi yolumu nasıl buldum	Bağımsızlık
Savaşçı	Hedeflerime nasıl eriştim/ Düşmanlarımı nasıl yendim	Cesaret
Fedakar	Başkalarına neler kazandırdım/nasıl fedakarlık ettim	Şefkat
Masum	Mutluluğu/vaadedilmiş toprakları nasıl kazandım	İman
Büyücü	Dünyamı nasıl değiştirdim	Güç

Tablo 2. Arketiplerin Hikaye ve Ödül Denklemi. (Pearson, C. S. 2003 :44)

Kişilerin hayatlarının belirli dönemlerinde belirli arketipik yaşam biçimleri üstlendiği söylenebilir. Bireylerin kişilikleri her ne kadar yaşam biçimlerinde ve deneyimlerini oluşturmada etkili de olsa, hayatın akışında belli dönemlerin belli rolleri bireye yüklemesi bazı dönemlerde bazı arketiplerin bireyin benliğinde ön plana çıkmasına sebep olur. Her birey yaşamına masum olarak başlar, güvende ve sevilen biri olduğunu

bilir ve dünyanın güzelliklerine hayranlık besler. Ancak çok geçmeden d ş kırıklıklarının, acının, zenginliğin, gücün farkına varılır ve birey bu koskoca dünyada ne kadar güçsüz, yalnız ve terkedilmiş olduğunun ayırđına varır. Bu noktada bireyin yetim arketipi devreye girmiştir. Bu deneyim süresince birey rehberler(yol göstericiler) ve ayartıcılar(yoldan çıkarıcılar) arasındaki farkı tanır ve kendine doğru mentorlar seçmek gerektiğini görür ve onun işaret ettiği yolculuğa çıkar.

ARKETİP	GÖREV
Yetim	Zorluğa dayanma
Gezgin	Kendini bulma
Savaşçı	Değerini kanıtlama
Fedakar	Cömertlik gösterme
Masum	Mutluluğa erişme
Büyücü	Yaşamını dönüştürme

Tablo 3. Arketiplerin  stlendiği Görevler. (Pearson, C. S. 2003 :46)

Birey böylece gezgin arketipinin kapsamına girer ve değişimin dünyasına adım atar.  d l  ararken ödülün kendi içindeki değişim olduğunu keşfedeceği yolculuktur bu. Campbell'in vurguladığı değişim eşiğini geçtikten sonra gezgin savaşçıya dönüşür ve karşılaştığı zorluklarla mücadele ettiği süreçte cesareti onu kötülüğe karşı koruyan zırh haline gelir. Cesaretinin bencilliğe dönüşmemesi için ve gerçek bir kahraman olduğunun bir kanıtı olarak fedakarlıkta bulunur ve birilerini korumak için kendini riske atar. Kendini kendinden büyük ya da kendinin dışında bir Şeye adamanın varoluşu anlamlı kıldığını birey tam da bu noktada fark eder(Pearson, 2003:46). Bu sayede gerçek mutluluğa ve saf güce erişen birey, tekrar hayatın başındaki gibi masuma dönüşür ve dünyaya olan inancı yinelenir. Bunların sonunda da hayatını dönüştürebilir ve kendi krallığını kurar. Bu da büyücü arketipidir.

Pearson (2003:68), masumluktan yetimliğe geçişi Adem ve Havva'nın cennetten kovulması ile özdeşleştiriyor ve bu cennetten kovulma durumunun bireyin hayatında dalgalar halinde gerçekleştiğini söylüyor. Ona göre yetim d ş kırıklığına uğramış bir idealisttir. Yetimin ideali de, baştaki masumiyetine dönmektir. Bu Şekilde içindeki potansiyel gücünü ortaya çıkarma imkanını elde edecektir. Yetim arketipiyle çevrelenmiş

ya da yetim arketipinin bir geçiş dönemi olarak görüldüğü bireyler Şefkat, ilgi ve korunmaya ihtiyaç duyarlar. Babası tarafından baŐarisızlıkla itham edilmiş ya da babası ile sürtüŐmeler yaşamış bir erkeğin birlikte olduğu kadınlardan Şefkat ve koruma beklentisi bu arketipe işaret eder. Bu bireylerin sorunu ‘cennetten kovulma’ sürecini kabul edememeleri, yzleŐmemeleri ve durumu reddetmeleridir. Bu arketipin farklı bir yansıması da, karşısındaki bireye tamamen kendini adanıŐ kişilerde görülür. Bunun altındaki temel beklenti yine aynı Şefkat görme isteğidir yalnız birey bunu karŐılıklılık ilkesine göre yapmıŐtır.

Jung psikolojisine göre, gölgeyi yaratan Şey bir arketipi bastırmaktır (akt. Pearson, 2003: 75). Arketipin olumlu yanını ortaya çıkarmayan ve benliğini destekleyici bir biçimde o arketipi değerlendirmeyen bireyin üzerinde arketipin gölgesi hüküm kurar ve olumsuz formu benliğimize hakim olur. Bu nedenle inkar ya da kaçış yerine kabullenıŐ ve arketipin olumlu yanlarını değerlendirme bireye kazanç sağlar. Çünkü doğası gereği mükemmel ya da kötü arketip diye bir Şey yoktur. Bütün arketipler içinde olumlu ve olumsuz yanları birlikte barındırır, tıpkı insanın doğası gibi. Yetim arketipinin olumlu noktalarını ortaya çıkarmak için izlenecek bir yol haritası bulunmaktadır (Pearson, 2003: 77-81). Öncelikle yetimler bağlılıkları ile tanındıkları için, yol göstericiler ve yoldan çıkarıcılar arasındaki farkı görmeleri oldukça zordur. Yetimler için bağlılık ve yönlendirilmeye verilen önem o kadar gcl düzeydedir ki, kişinin güvenilirlik düzeyinin önüne geçebilir ve yetim her kimden gelirse gelsin tavsiyeye uyabilir. En basitinden bir elbise seçerken bile, bu bireyler birine sormak zorundadır. Yetim her zaman bir çıkış noktası, bir onay, bir öncülü takip arar, bu yönüyle otoriteye bağlılık ve düşük irade seviyesi gibi özellikler bu kişilerde görülür. Bu yüzden kaynağa yeterince önem vermez. Bu bireylerin kaynak ayırımını incelikli bir biçimde yapması önemlidir. Bunun da doğal sonucu olarak güvenilir ve güvensiz ortamları birbirinden ayırt etme yeteneklerine kavuŐabilirler. Bu bireyler güven konusunda büyük sıkıntı yaşarlar. Bir kez ‘cennetten kovulma’ deneyimi yaşadıkları için bunun her zaman için tekrar edebilecek bir unsur olduğunu varsayarlar ve bu nedenle her türlü iŐlkilerinde kuŐkuculuk yaşarlar. Bu bireyleri sürekli yadırgayan bakıŐlarından ayırt etmek mümkündür. En yakınlarından yeni tanıştıkları kişilere kadar uzanan geniş bir kuşku skalaları vardır. Bu bireylerin güven ve kuŐkuculuk arasında sınırlarını çizmeleri gerekmektedir. Güven ve kuŐkunun doğru orantılı arttığı yanılığısına sahip olan bu bireylerin tersi konusunda kendilerini ikna

etmeleri şarttır yoksa sağlıklı bir ilişki kuramazlar. Yaşadıkları her travma onları büyük bir yıkıma uğratar. Toparlanmaları oldukça zordur. Bu nedenle bireylerin kendilerini korumayı, kontrol etmeyi ve toparlanmayı öğrenmeleri gerekir. Travma durumlarında yardım almak bu bireylere oldukça yardım eder ancak yardım isteyiş biçimlerinde problem olan bu bireylerin suçlayıcı şekilde değil destek isteyen bir tavrı seçmeleri gerekmektedir. Bazen de bu bireyler tam tersi olarak kurtarıcı rolü üstlenirler ve kendisi gibi davranmaktan bu şekilde kaçınmış olurlar. Bu kişiler bireyin kendisine olan öz saygısını yok etmek ve kendisine bağımlı hale getirmek için özel çaba sarf ederler. Karşısındakinin korkularını körüklemek onlarda bir savunma mekanizması işlevi görür. Çözüm aşamasında da paradoks ortaya çıkar. Yetimin bu arketipten kurtulması için arketipi tam anlamıyla deneyimlemelidir ve bunun sonucunda yüzleşip başkalarını değil kendini suçlamayı ve nihayetinde kendi ile barışmayı öğrenmelidir. Sonuçta arketipik bağlamda bireyleşme süreci tamamlanmamış ve kişi kendini keşfetmemiş olduğundan bu kişiler henüz birey olarak nitelendirilemez. Bunun içi de bireyin bir yolculuğa çıkması gerekmektedir.

Gezgin arketipi mitlerde ve hikâyelerde dünyayı keşfe çıkan şövalye, kovboy, kaşif şeklinde örneklendirilir. Gerçek hayattan buna uygun bir örnek de 1992 yılında ölen Christopher McCandless¹⁶'ın yaşamıdır. Gezginin temel özellikleri sıradışı, radikal, uyumsuz olmalarıdır. Bunun temel nedeni içinde buldukları toplumun ya da ailenin genel arketipik yapısına uyumsuzluk göstermeleridir. Bu bireyler olmak istedikleri kişi olmadıklarını düşünürler ve sosyal açıdan huzursuzdurlar. Grup dışı davranmak bu bireylerde denge unsuru oluşturur ve kendilerini bu sayede rahat hissederler. Bu bireyleri sadece karşı olmak için karşı geldikleri tartışmalardan veya belirli bir kıyafet yönetmeliğine sahip ortamlarda uygunsuz giyimlerinden tanıyabiliriz. Bu bireyler bu tarz davranışları bir şeyleri değiştirmek için yapmazlar aksine o ortamda tek başlarına 'farklı' olmak onları rahat hissettirir. Böylece kendilerine ait olmadıkları bir ortamda sadece 'bulduklarını' hatırlatmış olurlar. Bu bireyler fedakarlarca bencil ve savaşçılarca zayıf olarak algılanır (Pearson, 2003: 100). Çünkü bu bireyler kendini keşfetmek uğruna görevlerine sırt çevirirler ya da savaşmaktan ziyade alanı terk ederler ve bu da bir kaçış olarak algılanır. Aslında gezginin yaptığı ne bencilliktir ne de kaçıştır. Sadece onun sınavı

¹⁶ Alexander Supertramp takma adıyla Alaska'da geziye çıkan 1968 doğumlu ABD'li gezgin. Hayat hikayesi Into the Wild filmine konu olmuştur.

diğerlerinden farklıdır ve sınavı tam olarak da alanı terk etmeyi gerektirir. Nasıl ki fedakarın sınavı cennette başlıyorsa, gezgininki de tutsaklıkta başlar. Sanki içinde bulunduğu toplum, aile yapısı, kültürü, iş çevresi, arkadaşları onu hapsetmiştir. Kendisi olamadığı bir grubun içinde sıkışmışlık ve olmadığı şekilde davranmak zorunda oluşu bireyi baskılar ve kendi içinde dengesizlik yaşatır. Bunu her birey hayatında birçok kere deneyimler. Ve birey ne istemediğini bilmektedir, bu şekilde devam edemeyeceğini de. Ancak sorun şudur ki, ne istediğini henüz bilmemektedir ve çıkacağı yolun belirsizliği onu korkutmaktadır. Korkusu, çıkacağı yolculuğun onun içinde bulunduğu durumdan daha kötü bir noktaya taşınmasıdır. Gezginin sınavı yolculuğa çıkması için atacağı ilk adımdan ibarettir. Ancak bilinmeyen bir dünyaya ulaşmak için bilineni terk etme kararı o kadar kolay değildir. Bu karar yakınındakileri kendinden uzaklaştırmayı ve kendine yabancılaştığını kabullenmeyi içerir (Pearson, 2003: 107). Birey yakınındakilerden kopmadan bir yolculuğa çıkamaz çünkü onlar eski benliğine sürekli göndermeler yaparlar ve değişime engel olurlar. Bu da bireyde yabancılaşmaya neden olur. Bu yolculuk süreci bireyi yalnızlığa itecektir ve tehlikeli olan durum ise bu yalnızlığa bireyin alışma ihtimali ve narsist bir kişiye dönüşmesi sorunsalıdır. Bu sorundan kişiyi kurtaracak çözüm kendisi olmaktan geçer. Birey kendine karşı dürüst olduğu sürece çevresine de isteklerini net bir şekilde ifade edebilir hale gelecektir. Gezgincilik süreci bireyin kendi içine yolculuktur ve bu yolculukta birey kendi ile iletişim kurmayı öğrenir. Bu sancılı süreç bireylerde genellikle kendini ergenlik çağında gösterir. Birey toplum ile kendisini uyumsuz hisseder ve sürekli bazı küçük gruplarla hareket ederek farklı olmaya çalışır ve aslında diğerlerinden farklı olmak adına sürekli kendi öz benliğinden uzaklaşır. Bu da bir çeşit tansiyon oluşturur ve kişinin çevresinden kendini yalıtmasına sebep olur. Birey kendini bulduğunda ve artık tutarlı olup kendini net ifade ettiğinde çevresi ile eski uyuma tekrar kavuşabilir. Bu kendini bulmayı kapsayan yolculuk süresince de gezginin üretkenliği, yaratıcılığı ve seçim yeteneği açığa çıkar ki bu da bireyi birey yapan değerler bütünüdür.

Savaşçı arketipi günümüz toplumunda birey için çok şey ifade eder. Savaşçılık güç, başarı, birilerini tehlikelerden korumaya referans göstermektedir. Günümüz dünyasındaki sembolü de sosyal statüdür. Bireyin hayatta neleri başardığı, hayata nasıl tutunduğu ve ne elde ettiği sorularının cevabı ilkel benliğimizin ortaya attığı hayatta kalma becerisini gösterir ve günlük yaşamda bireyleri zihnimizde konumlandırırken en çok eğitim düzeyine, maddi durumuna ve yaşam standardına dikkat etmemiz bunun bir

sonucudur. Biri ile ilk tanıştığımızda sorduğumuz soru ne iş yaptığıdır. Bunun altında aslında ilkel bir biçimde bireyin hayatta kalma becerisini ve genlerinin gücünü sorgularız. Modern dünyada bireyler bu sınavlarını en keskin biçimde yirmili yaşlarında verirler. İlkel toplumdaki avcılık günümüz toplumunda kendini geçindirme olarak karşımıza çıkar. Bu yaşlarda birey iş bulur, kendi gücünü kanıtlar ve o alanda en iyisi olmaya çalışır. Ailesinden maddi kopuşunu gerçekleştiren birey kendi kalesini inşa eder ve gücünü dünyaya kanıtlar. Neslin devamlılığı yani evlilik ihtiyacının bu yaşlarda ortaya çıkması normaldir. Çünkü birey cesareti ile kazandıklarını aktarmak ister. Çünkü dünyaya kendini kanıtlamasının sonucunda güçlü olduğunu görür.

Mitlerde ise bu durum kendini tehlikeli bir serüven ile birlikte gösterir. Ama kahraman asla savaşmaktan vazgeçmez ve düşmanları ile her karşılaşması ve mücadelesi bir cesaret sınavına dönüşür. Kahraman arketipinin temel sınavı pes etmemek ve cesur olmakla ilişki içindedir. Bu arketipin kazanımı ise bireyin neyin değerli olduğunu, neyin yaşam güçlendirici ve neyin savaşmaya değer olduğunu görmeyi öğrenmesini sağlamasıdır. Bu arketipi deneyimleyen bireyin yüzleşeceği en büyük durum ise korkuya karşı vereceği savaştır. Savaşçı arketipinin kazanımları oldukça güçlüdür ve cesaret gerektirir ancak korkuyu yenmeden bireyin bunu başarması olanaksızdır. Bu da kendine olan güvenin getireceği cesaretle mümkün olur.

Fedakar arketipi, birey kendini kendinden daha büyük bir amaca, daha önemli birine veya daha değerli hissettiği bir değere adadığında ortaya çıkar. Bu tarz davranış biçimi orta yaş temsil eden bir biçim olarak görülebilir. Özellikle kendini çocuğuna adayan anne motifi buna uygundur. Ancak arketipler bazı dönemleri özellikle temsil etseler de hayatın belirli bir dönemi ile eşleştirmek gibi bir zorunluluk yoktur. Örneğin tek çocuk olarak büyüyen bir çocuğun da en değerli arkadaşını kardeş yerine koyarak her şeyini onunla paylaşması da fedakar arketipinin bir yansımasıdır. Fedakarlık ve şehitlik kavramları günümüz modern dünyasında bireylerce demode bulunabilir ancak bireylerin ruhsal yapısı için bu geçerli değildir. Ruh, temelinde kendisinin bu dünyada tek olmadığını kabul eder. Bu da bireyleri çoğu zaman sadece istediklerine göre değil, diğer kişiler için de uygun olanı yapmaya yönlendirir. Bir başkasına yardım eden birey, mutlu olur ve özsaygı düzeyi yükselir (Pearson, 2003: 167). Diğer yandan bencillikle beslenen ve öncelikli olarak sürekli kendi kazancına odaklı bireyler arketipik anlamda kişiliklerinin

Bireyin sahip olduğu benlik düzeyi elbette olumsuzluklar da taşımaktadır ve bu arketipin sancıları da bu gölge yönlerin kabullenilmesini içerir. Bütün masalarda ve filmlerde kahraman son büyük savaşını kendi karanlık tarafına karşı verir. Bu olumsuzluklarını bastırmak ve kaçmak gibi bir şansı yoktur, çünkü maceranın sonlanacağı yer bireyin kendisiyle yüzleştiği yerdir. Genelde düşmanları ona güçsüz yönlerini ortaya çıkararak saldırır ve birey bu gölge yönlerini bir kalkana dönüştürerek başarıya ulaşır. Günlük hayatta da gölge yönlerimizi bastırarak bir başarı elde etmemiz söz konusu olamaz. Bireyin yapması gereken bu olumsuz yönlerini doğru alanlara kanalize etmektir. Bu sayede birey kısa vadeli bir illüzyon değil, gerçek bir değişim serüveni yaşamış olacaktır.

1.1.4.2.2. Yaşam Korkusu ve Ölüm Korkusu

“Ormana gittim çünkü inadına yaşamak istedim. Hayatın tüm özüne erişmek ve dibine kadar yaşamak istedim ve hayatın dışında kalan her şeyi bozguna uğratmak. Ecelim geldiğinde de yaşamamış olmamak istedim.”

-Henry David Thoreau.

Doğum, birbiri ile çatışma durumunda olan bağımlılık ve bağımsızlık ya da boyun eğme ve kendine yön verme eğilimlerinin yarattığı çatışmayı içerir. Kendi eylemlerinin sorumluluğunu üstlenmeyi gerektiren bir yaşama geçişi temsil eden doğum, bunun karşıtı olan dölyatağındaki çabasız var oluşa dönmek ya da bireyin ayrı bir varlık olma yerine çevresi ile bütünleşme eğilimidir ki Rank, bu durumu ölüme ulaşma isteği olarak yorumlamıştır. Dolayısı ile ayrılık ve birleşme yaşam ve ölüm ile eş alam taşır. Buna göre kişi, bireyselleşme isteği ile kitlenin içinde var olma dürtüsünü eşzamanlı olarak yaşar ve kendilik- hiçlik dürtüleri başa baş ilerler. Burada nihai hedef bireyselleşme olmalı yani ölüm korkusunu birey alt edebilmeli ve tekil olma cesaretini gösterebilmelidir. Bu da kişinin kendi ile verdiği içsel benlik savaşı neticesinde olur.

Ne var ki insan, bağımsızlığa doğru attığı her adımı ürkütücü bir tehdit olarak yaşar. Başkalarından farklı davrandığı oranda sevgiyi yitirme ve reddedilme olasılığının artması Rank'ın yaşam korkusu dediği insanın kendi yaşamını sürdürmekten korkmasına neden olmaktadır. Ayrılık, yaşam korkusunun da eşlik ettiği bireyleşme ile sonlanır. İnsanın temel çatışması işte bu zıtlıklardan doğar. Rank'ın tanımladığı bu çatışma diğer ekollerin aksine yapıcı olarak algılanır. (Geçtan, E. 2000: 220-221)

Derinlik psikolojisinde önemli bir yer tutan ölüm içgüdüsünün temeli ise, nesnesizleşme isteği olarak açıklanmıştır(Green, 1993 akt. Ceylan, T. 2012: 126-127). Buna göre, ortak benlik yeterince doyduktan, birçok halkasını nesne benliğine yönelttikten sonra duyarsızlaşma ile oluşan haz eksikliği nedeni ile verimsizlik doğar ve nesnelere ortak benliğe ağır gelmeye başlar. Bunun sonucunda da ortak benlik kendini geri çeker ve *uyur duruma geçer*. Burada kast edilen, hayatta yaşayabileceği birçok doyumunu yaşamış bir bireyin beklentisinin kalmamış olması ve ortak benlik kapsamı ile kıyaslandığında yaşanacakların tüketilmiş olmasıdır. Hiçbir ihtiyacı kalmamış bir birey yok olmaya ihtiyaç duymuş olacaktır. Ölümü bir ihtiyaç olarak gören Ceylan'ın aksine Darwinci bakış açısında yaşam bir ihtiyaç ve güç savaşı verilen alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Charles Darwin hayatta kalmak için verilen çabalar bütününe varolma savaşı ismini vermiştir. Bu terim ile, bir varlığın bir başkasına bağımlılığını sadece bireyin yaşamını değil, döl vermedeki başarısını da, içine alan genel ve eğretili bir anlamı ortaya koymuştur. Örneğin, köpekgillerden iki hayvanın besinin kıt olduğu bir sırada, beslenmek ve hayatta kalmak için birbirleriyle savaşılabileceği bilinmektedir. Aynı şekilde, bir bitki her yıl ortalama bir tanesi yetişen bin tohum üretir, o bir bitki de toprağı kaplayan diğer bitkilerle yaşam savaşı verir. Her organik varlık, geometrik bir oranda üremeye çabalar, ve diğer taraftan ömürlerinin belirli bir döneminde yaşamak için savaşmak ve büyük kırımlara katlanmak zorunda kalırlar. Darwin'e göre hayatta kalanlar ise en sağlıklı, en güçlü ve en mutlu olanlardır. (2015: 85, 98)

Darwin'in evrimsel bakış açısının karşısında Jung ölümü analitik psikoloji çerçevesinde değerlendirir. Ona göre yaşam korkusu da ölüm korkusu da benliğini

oturtamamış bireylerin sorunsalıdır. Ölümünden korkan bireylerin geçmişinde de yaşamdan korkan bireyler olduğunu belirterek, yaşamlarını hakkıyla sürdürmekten çekinenlerin yaşamlarının sonlanma endişesine sahip olacağını, diğer taraftan dolu dolu yaşayan kişilerin böyle bir sorunu olmayacağını vurgulamış olur. Bu nedenle ölüm bir *amaç*, bir ihtiyacın tamamlanması gibi görünmelidir. İki büyük din olan Hristiyanlık ve Budizmde de yaşamın amacı onu tamamlamak olarak açıklanır. Sonuçta yaşam bir akıştan ibarettir ve her akışın sonu onun amacıdır. Bu noktada Jung, ruhu besleyen doğal yaşam olduğunu söyler. Doğal yaşamdan kasıt, yaşamı, ölümü kucaklayarak yaşamaktır. Bunun bilincinde olmadığı insan ölümünden kaçacak, bu yolla da yaşamı reddetmiş olacaktır. Çünkü oluş ve yitiş aynı eğrindedir ve yaşamla birlikte ölmek isteyen kişi canlı kalır(2006: 213-217). Canlı olmak da güç temsilidir ve hayatta olan, akışta olan kişi güçlü olmuş olur. Yaşamı sahiplenen kişiler güçlü kişilerdir ve bu gücü elde etmek de ölümün hayatın kalbinde olduğunun farkına varmaktan geçer.

Yine aynı bakış açısının bir benzeri şekilde katı kuralcılık ve yargılayıcı düşünce ben'i yaşayamamanın doğrudan bir sonucudur. Buna karşılık, beni yaşamak bilinci, bilinçdışını, ve insanın bütünü içerir. Ben, gerektiğinde dış dünyaya karşı tavır alabilecek bir güce sahip olmalıdır. Ancak bunun yanı sıra “varolmamaya karşı çıkabilme kapasitesini de içermelidir. Çünkü var olmak, varolmanın ayrılmaz bir parçasıdır ve yok olmanın her an mümkün olabileceğini kavrayabilmiş olmayı içerir. İnsan, öleceğini bilen tek canlıdır ve bu gerçek onu anlamlı yaşayıp yaşamadığı konusunda kaygılandırır. Ölüm var olmamamın en somut biçimidir. Ancak günümüz konformizmine kapılıp yok olmaya karşı gelmemek gerçekleşir. Yani var olmayarak yaşamak.(Geçtan, E. 2000)

Yaşamın sonlanmasına yönelik korku, birey için bir savunma mekanizması yaratma gereksinimini ortaya çıkarabilir. Bunun örnekleri mezarlıklarda, ‘huzur içinde uyu’ cümlelerinde görülür. İnsan sevdiklerinin öleceğini düşünmek yerine, onun sonsuz bir uykuya daldığını varsaymayı tercih eder. Bu noktada, dinin de benzer işleve sahip olduğu söylenebilir. İnanç sistemleri başka bir hayatın var olduğu ve ölümün bu hayata ulaşmadaki bir basamak, bir sınav olduğu gibi görüşler üzerine kuruludur. Diğer taraftan Stephen Batchelon’a göre dolu dolu yaşamak ve ölüm gerçeğini kucaklamak yaşamı değerli kılan bir edimdir (akt. Baggini J. 2015: 278). Dolayısı ile ölüm kabul edilmeden hayata bir anlam yüklemek söz konusu olamaz. Dinlerin *fani* yaşam konseptiyle bir sınav

ortamı olarak tayin ettikleri insan hayatını Batchelon tekrarı olmayan bir süreç olarak ilan eder ve bu anlamda ona değer yükler. Bu değeri kabullenebilmek birçok bireyin yüzleşmekten kaçtığı bir irade beyanıdır ve bu irade gösterisinin sonuna onları bir ödül bekler: yaşamı kucaklamak.

Varoluşçulara göre, ölüm insanların içinde bulunduğu en büyük ikilemin temelini oluşturur. İnsan isterse ölümü seçebilir ancak seçmese dahi ölümü yaşayacaktır. Ölüm varoluşun çözemediği, bu yüzden de yaşamın anlamına dair soruların cevabını içinde barındıran en büyük gizemdir. Diğer taraftansa varoluşçular insanın atılmışlık ve çaresizlik durumunu bir kötümserlik içerisinde değerlendirmezler. Çünkü insan karar verebilme yetisine sahip olan bağımsız ve özerk bir canlıdır (Yanbaşı, G. 1990: 245-246). Ancak bu özerklik yetisine sahip olmayan bireyler de, kişilik gelişimini savunma mekanizmaları öreerek kurmaya çalışacak, bu yolla da doğru yapılanmamış bir kişiliğe sahip olacak, mutsuz ve yetersiz bireylere dönüşeceklerdir.

1.1.4.2.3. Negatif Ego ve Savunma Mekanizmalarının Kişilik Gelişimine Olumsuz Etkisi

Birey, kendi benliği ile kabul, onay ve sevgi göremeyeceğini anladığında ihtiyaç duyduğu sevgi onay ve kabul görme uğruna maske bir kişilik, (negatif ego) geliştirmeye başlar. Ben'in özellikleri ve armağanları doğrultusunda, kişiye doğru düşünmeyi, doğru hissetmeyi ve doğru davranmayı sağlayan sağlıklı birey olma boyutuna ise pozitif ego denir. Negatif egonun haklı olmak gibi tek bir amacı vardır. Bu uğurda düşünceleri, duyguları, davranışları çarpıtır, işine geldiği gibi yorumlar, savunma mekanizmaları geliştirir, gerek iç, gerek dış dünyada kişiye savaşlar ve çelişkiler yaşatır. Oysa pozitif ego, ben'in özellikleri ve armağanları doğrultusunda kişiye doğru düşünmeyi, doğru hissetmeyi ve doğru davranmayı sağlayan sağlıklı birey olma boyutudur. Özetle pozitif ego ben'in hizmetindedir, negatif ego ise ben'in efendiliğini ele geçiren diktatördür. (Koç, S. Gül, N. 2014: 14). Negatif egoyu ortaya çıkaran araçların başında da savunma mekanizmaları gelir. Savunma mekanizmaları kişiliği baskılayan ve benlik gelişimini zedeleyen temel faktördür.

Horney (1945) insanların anksiyeteden korunmak için, üç temel tutuma sahip olduklarını saptamıştır. İnsanlara yaklaşma, insanlardan uzaklaşma ve insanlara karşıt

tutumlar geliştirme. İnsanlara yaklaşma amacı ile geliştirilen tutumlar iki alt bölümde incelenmiştir: insanların sevgisini kazanabilmek için onlara duygudaş olmak ve diğer insanların yönetimi altına girmeyi kabullenmek. Duygudaşlıkla ilintili olan sempatiye yönelen bireylerin iç seslerini Horney(1937) şu şekilde açıklar: ‘Eğer insanlar beni severlerse beni incitmezler.’ (akt Geçtan, E. 2000: 97). Savunma mekanizmalarını güçsüz kişiler bilişsel dengelerini yakalamak için bir araç olarak kullandığına göre, sempati bir kalkan işlevi görür. Olası bir baskı karşısında karşıt tutum alamayacağına farkındalığına sahip olan kişiler sempati aracılığı ile kendilerini koruma altına almaya çalışırlar. Bazı bireylerin otoriteye sempati beslemesi bu nedenledir. Kişi, güçlü olan ile savaşılabilecek ve kendini kabul ettirecek yeterliliği olmadığını fark ettiklerinde o kişilerin yanında olmayı tercih edebilirler. Bu kişilerle yakınlık kurmak onları bilişsel çelişkiye¹⁷ sürükleyeceği için de onları sevmeyi tercih eder ve öğrenirler. Bu geliştirilmiş sevgi oldukça sağlıklı bir tutumdur ve bireyin kimliğini zedeleyicidir. Birey bu şekilde kendinden ödün vermiş olur ve kul benlik dediğimiz sefil bir kişilik yapısına bürünür.

Duygusal soyutlanma (emotional instulation) ise kişinin, diğer insanlardan bağımsızlık kazanarak onlar tarafından etkilenmesine karşı önlem almasıdır. Kimi insanlar bu mekanizmayı kendilerini tüm acılardan koruyacak bir kabuk gibi kullandıklarından yaşam ile etkin ve sağlıklı bağ kurmaları güçleşir. Bu insanlar duygusal olmayı güçsüzlük olarak yorumlama eğilimindedirler. Duygusal yalıtım bazen neden bulma mekanizması ile birlikte kullanılır. Kişi, acı veren bir olaya ilişkin, mantıklı açıklamalar yaparak acıdan kurtulmaya çalışır. Duygusal olayları, nesnel bir biçimde açıklayarak anksiyete ile yüzleşmekten kaçınma aydınlar arasında daha sık görülür. Düşünceleştirme mekanizmasının abartılı bir biçimde kullanılması, duygusal yaşantılardan bireyi tümünden kopma noktasına getirir ve karşıt- tepki oluşturma mekanizması ile sorunlar aşılmaya çalışılır. (Geçtan, E. 2000. 99-100) Sempatinin karıştı gibi görünen bu savunma mekanizması kişiyi topluluktan koparan ve içinde bulunduğu topluluğu anlamasına engel olan bir özelliktir. Bu kişilerin duygusal yetkinliği zayıftır ve empati yetenekleri düşüktür. Bu şekilde de asla çevrelerini etkileme gibi bir şansları olmaz ve içinde buldukları topluluk tarafından benimsenmez, güven ve çekicilik gibi unsurları sağlayamayarak güçlü bir kişilik imajı edinemezler.

¹⁷ Tutumlar ile davranışların uyumsuz olması durumu.

Ödünleme(compensation), kökenini insanın gerçek veya imgesel eksikliklerinden alan yetersizlik duygularına karşı geliştirdiği bir fenomendir. Ödünleyici tepkiler daha çok dolaylı biçimde geliştirilir. Çelimsiz bir delikanlı bedensel yetersizliği akademik çalışmalarda üstün başarı sağlayarak ödünleyebilir. Sevilmediğine inanan bir çocuk ise diğer çocuklara zorbalık ederek ezikliğini gidermeye çalışır ki bu olumsuz ödünlemedir. Olumsuz ödünlemede, “ben ondan daha iyisini yapmak isterim” tutumunun yerini “onun benden daha üstün olmasını engellemeliyim” tutumu alır. Bu tür eğilimler kişiyi eksiklik duygularından kurtarmadığı gibi, onun yaşadığı toplumun grubundan uzaklaşmasına neden olabilir. Günümüz toplumunda, kişinin güç, para ve saygınlık ile değerlendirilmesi, kişiyi çaresizlik duygularına karşı korunmaya yöneltmiştir. Güç kazanma çabası kişiyi ne olursa olsun karşısındakini mutlaka alt etmesi gerektiği biçiminde katı ve mantıkdışı bir tutuma yöneltir. Nevrotik düzeyde güç kazanma ihtiyacı, duyan biri, kendi bildiğini okuma isteğine yönelir ve başkalarının görüşlerine katılmama eğilimi gösterir. Bu tutum, sevgi ilişkilerine de yansır. Kişi, sevgi ve paylaşma duygularını yansıttığı insana, tutsak olmuş duygusu yaşayabilir (Geçtan, E. 2000: 86-89).

AMAÇLAR	GÜVENLİK ALTINA ALINAN DUYGULAR	DÜŞMANLIĞI BOŞALTMA BİÇİMLERİ
Güç	Çaresizlik	Egemen olma eğilimi
Saygınlık	Küçük düşme	Küçük düşürme eğilimi
Para	Yoksulluk	Diğer insanları yoksun bırakma eğilimi

Tablo 4: Horney’in Amaçlar ve İşleyiş Mekanizmaları Tablosu (1937 akt. Geçtan, E. 2000: 91)

Yukarıdaki tabloda savunma mekanizmalarının nasıl bir güç illüzyonu yarattığı net bir biçimde açıklanmaktadır ve savunma mekanizmaları aracılığı ile özerk bir benlik düzeyine geçilemeyeceği gösterilmektedir. Güç edinme hırsıyla çaresizliğini güvenlik altına almak isteyen birey diğerlerini aşağı çekerek bunu başarmaya çalışır. Diktatörlerin genel kişilik yapısına refere eden bu tarz bir kişilik, diğerleri üzerinde baskı kurarak kendini güçlü ilan eder. Aynı şekilde saygınlık kazanmak isteyen birinin savunma

mekanizması diğerlerini küçük düşürmeye yönelik olacaktır. Bu savunma mekanizmaları kişiyi narsistik bir yapıya bürür ve gerçekten güçlü bir benliğe sahip olan kişiler bu narsistik yapının karşısında yer alırlar, ki bu da özdeğerlilik olarak açıklanmıştır.

1.1.4.2.4. Özsaygı ve Narsisizm

“İçimde bazı anlar var/ Kendimi seviyorum/ Olduğum gibi/ Bütün hatalarımı görüyorum/ Ve kendimi seviyorum/ Kendime sormuyorum/ Nasıl olmam gerektiğini/ Başkalarının hoşuna gitmek için/ Öyle anlarda sadece/ Böyle, olduğum gibiyim.”

-Klaus Hoffmann

A. Özsaygı

"Kendi varoluşunun kurallarına sadakat, bu kurallara güven duyma, vefalı bir azim, ve cüretli bir umut manası taşır" diyen Jung'un bu cümlesinden özsaygınlık duygusunun bireyleşme, özgünlük, amaçsallık ve özgüven ile paralellik gösterdiğini anlayabiliriz. Bireyi bu özgünleşmeye ve çoğunluktan uzaklaşmaya itenin ne olduğunu soracak olursak, Jung'un eğilim (vacation) olarak nitelendirdiği kavrama ulaşırız. Bu kavrama göre *eğilim*, bireyi diğerlerinden farklı olmaya yönlendiren mantıkdışı bir güdüdür. Eğilime sahip bireyler toplum geneli tarafından kabul edilmiş motivasyon kaynakları ile güdülenmezler. İçlerinden gelen, kendilerinin de çoğunlukla açıklayamadığı bir sezgisel güce sahip olan kişiler kendi yollarını bu içsel kanunlar çerçevesinde dizayn ederler. Efsaneler ve mitlerde bilge kişiler olarak açıklanan bu kimselerin toplumca başta kabul edilmeyen ancak sonradan özgünlükleri ile kendilerini kanıtladıkları özellikleri bulunur. Bu *bir ses tarafından yönetilme* durumu aslında her bireyde var olsa da bu iç sesi dinlemek cesaret ile doğru orantılı olarak karşımıza çıkacaktır. Çünkü kolektif normları takip etmek toplumun çoğunluğunca özgün olmaktan daha kolay ve tercih edilir görünmektedir. İç sesini dinlemeyen *sıradan* bireyler ise bilinçdışına baskıladıkları özgün yönlerini kolektif kimliğin içinde eritirler (Jung, 2015: 200-204).

Değer sorunu farklı yüzyıllarda farklı kültürler tarafından farklı şekillerde ele alınmıştır. Eski Yunan'da bireyin değeri insani ve siyasi kriterler üzerinden

ölçülmekteydi. İlimli ve toplum düzenine uyum sağlayan bireyler Eski Yunanda değerli olarak görülmekteydi ve böylece bu kriterlere uyan bireyler özgüven sahibi oluyorlardı. Romalılar ise vatanseverliğe ve yiğitliğe önem veriyorlardı. Eski Hristiyanlarsa, dünyevi değerlerden çok Tanrı ve insan sevgisini yüce tutmuşlardır. Liberaller çalışmaya, muhafazakarlar geleneğe, sanatçılar yeteneğe değer verirler. Siyasetçilerin değeri ideolojisi ile, aktörlerin ise popülerliği ile ölçülür (Mckay, M. Fanning, P. 2015: 100-101).

ÖZSAYGI	GELİŞTİĞİNDE	GELİŞMEDİĞİNDE
Özsevgi	Sevecen	Aciz/ Kibirli
Özsaygı	Saygı Uyandıran	Saygı Duyulmayan
Özdeğer	Değerli Hisseden	Değersiz Hisseden
Özfarkındalık	Etkisel	Tepkisel
Özönem(Öz sorumluluk)	Önemsenen	Önemsenmeyen
Özgüven	Güven veren	Güven Vermeyen

Tablo 5: Özsaygının Elementleri (Gün N, Koç S. 2014: 122)

-Özsevgi

Özsevgi, kişinin olduğu gibi kabul görmesi ile kazandığı bir duygu durumudur. Çocuklarda onaylanma ihtiyacını doyurulması sonucunda ortaya çıkan özsevgi, yetişkinlikte, bilinçli bir çabanın ürünü olarak ortaya çıkabilir. Özsevgisini geliştiremeyen bireyler, yaşamlarını onaylanma gereksinimi ile sürdürür. Bu onay, pratik bir onay değil, sosyal bir onaydır(Gün N, Koç S. 2014: 83-84). Onaylanma çabası güden kişiler kişilikleri zayıf, irade sahibi olmayan kişiler olarak görülürler ve kendi başlarına bir şeyi başarabileceklerine dair güven oluşturmazlar. Diğer taraftan kendini seven kişiler diğerleri tarafından da çekici ve sevecen bulunacaklar, bu yolla da kişilerarası ilişkilerde karşı tarafa güven vereceklerdir.

-Özsaygı

Özsaygı bireyin kendisi hakkındaki düşünceleri açısından önemlidir. Zira bir birey kendisi hakkında olumlu düşünüyorsa, olumlu sonuçlara ulaşması kaçınılmaz olacaktır. Ancak diğer yandan birey kendini başarısız görüyorsa, başarısız biri gibi davranacağı için başarıya ulaşmasına kendi kendine engel oluşturacaktır. (Kaypakoğlu S. : 47). Buradan özsaygının bireyin kendi hakkındaki düşünceleri, kendini belli başlı konularda nasıl gördüğü ile ilintili diyebiliriz.

Böylece bireyin özsaygısı yüksek ise zorluklar karşısında dayanıklılığı artacaktır. Özsaygısı düşük ise birey zorluklar karşısında çabuk pes eder, ya da elinden gelenin en iyisini yapmaya çalışmaz(Branden, N. 2015: 22). Ne de olsa, uğraş da verse kendinde herhangi bir yetkinlik görmediği için, başarabileceğine dair bir inanç beslememektedir.

Özsaygı, yeterlilik duygusu çatısı altında kendi varlığını yaratır. Değerlilik duygusu kişiyi niteleyen özelliklerinden beslenirken, yeterlilik duygusu, eylemlerin kişide yarattığı etkiden beslenir. Diğer bir deyişle değerlilik duygusu ne olduğu ile, yeterlilik duygusu ne yapıldığı ile ilgilidir. (Gün N, Koç S. 2014: 99)

-Özdeğer

Değerlilik duygusu, kişinin benliği ve sosyal değerleri ile ilgilidir. Hayatın çeşitli alanlarında kişi ne kadar başarılı olduğunu içsel boyut olan değerlilik duygusu ile daha kolay gözlemleyebilir. Yeterlilik ya da yetersizlik duygusu ise değerlilik duygusuna göre görece kolay ölçümlenebilir. Yeterlilik duygusu gelişmiş bir insan, kendisini başkalarından ileride, yeterince gelişmemiş insan ise daha geride görürken değerlilik duygusu gelişkin insan kendini başkalarından daha yukarıda gelişmemiş insan ise daha aşağıda görür. (Gün N, Koç S. 2014: 29). Bu tanım mütevazılık ve ego tanımlamalarıyla çelişmektedir. Kendini değerli hisseden birey başkalarının üzerinde bir değer kaygısı güderek kendine değer biçmemelidir. Birey değerini kendi içsel iletişimi ile belirler, başkaları ile kıyaslayarak değil. Aksi takdirde birey bir değer illüzyonu yaratır ve kendini hep çevresiyle kıyaslar. Bu şekilde de mutsuz olur. Çünkü bu tarz bir kıyas yöntemi nihayetinde bir savunma mekanizmasıdır.

-Özfarkındalık

Özfarkındalık, bir nesnenin ya da bir başka kişinin farkına varılmasına benzer bir biçimde, bireyin kendisinin de bir nesne olarak farkına varıldığı durumu ifade eder (Kaypakoğlu, S. :44). Birey nesnel bir özfarkındalığa ulaştığı anda, kendisi ile ilgili daha somut ve kesin yargılarda bulunabilir hale gelecek, kendini olduğu şekilde görebilecek ve geliştirebilecektir.

-Özgüven

Özgüven bireyin duygu durumunun sağlıklı olabilmesi için bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Özgüven değerlilik ve yeterlilik düzeyi ile doğru orantılı olarak bireyde bulunur.

Araştırmacılar iki tip özgüven sorunundan bahsetmektedirler. Bunlar durumsal ve karakterolojik özgüven sorunlarıdır. Durumsal özgüven düşüklüğünde, belirli durumların ortaya çıkması koşulu ile özgüven düşüklüğü görülür. Buna göre, bazı kişiler sosyal ilişkiler konusunda özgüven düşüklüğü hissederken, mesleki konularda herhangi bir yetersizlik hissetmeyebilir ve kendini gösterme konusunda çekince sahibi olmayabilir. Bu durumda sadece bazı durumlarda ortaya çıkan bir özgüven eksikliğinden söz edilir. Bu tarz sorunları olan bireylerde, bilişsel yeniden yapılandırma çalışmaları elverişli olabilir. Bu çalışmalar bilişsel bozukluklar üzerine odaklanılarak güçlü ve zayıf yanların ortaya konulup çözümlenmesi üzerinden ilerler. Hatalar ve eksik yönler üzerine çalışmalar geliştirilerek ortadan kaldırılır ve özgüvenin kazanılması amaçlanır. Diğer taraftan, karakterolojik düşük özgüvende, birey temel kimlik tanımlamasında kötü bir insan olduğuna dair duygulara sahip olduğunu belirtir. Bundan dolayı da sadece iç sesi denetlemek ve değiştirmek yeterli olmaz. Değersizlik duygusunu yaratan kimlik özellikleri saptanmalı ve kendini sevmek üzerine yoğunlaşılması gerekecektir. Bu süreç de bozuklukları saptamak, iç sesi yalanlama, kendini kabul gibi temel bazı aşamaları barındırır (Mckay, M. Fanning P 2015: 7-15).

Örneğin, kadına güven duymayan, onu güçsüz, aşağı gören, kendi dürtüselliğinin sorumluluğunu da kadına yükleyen erkeğin temel sorunu özgüven eksikliği olarak

açıklanır. Çünkü özgüven duygusundaki eksikliğin en önemli göstergesi erkeğin kendi erkeklik duygusunu kadın üzerindeki egemenliğine bağlamış olmasından ileri gelir. Bu bağlılık erkekte özerk bir birey olarak özgüven duygusu kazanmaya engel olacaktır. (Öztürk, O. 2013: 88)Bu sorun karakterolojik özgüven sorunudur. Çünkü bireyin direk olarak benlik değerini düşüren ve tümünden özerk bir benlik edinimine engel olan bir durum söz konusudur. Burada negatif ego devreye girmiş ve özgüveni savunma mekanizmaları aracılığı ile düşürmüştür.

Özgüven ve ego arasındaki ilişki belirli kişilik tiplerini yansıtır. Düşük ego ve yüksek özgüven sahibi bireyler bilge olarak tanımlanır. Bilge olarak tanımlanan kimseler edindiği yaşam bilgisi sayesinde özgüven sahibi olmuşlardır. Buna ek olarak sahip oldukları bilgiler ve yaşam tecrübeleri egolarını törpülemiştir. Diğer taraftan yüksek ego ve yüksek özgüven sahibi bireyler diktatör olarak açıklanır. Yüksek ego ve düşük özgüven sahibi bireyler egoist olarak açıklanmışken hem düşük özgüven hem de düşük ego sahibi bir birey ise muhtaç kategorisinde değerlendirilmiştir.(Urgancı, H. 2009: 21)

Özgüven, doğuştan değil, edimsel yolla kazanılan bir özelliktir. Kişiler yaşamdaki varlıkları ile karşılaştıkları sorunlarla baş edebildikleri ölçüde özgüven sahibidirler. Başarılı pek çok insan, özgüven sahibi olduğunu düşünür. Ancak gerçek özgüven, sahip olunan her şeyin yitirildiği durumlarda yeniden ayağa kalkabilme yetisidir. Özgüven sahibi bir insanda bulunması gereken dört özellik, güven, alçakgönüllülük, umut ve cesaret olarak açıklanır(Gün N, Koç S. 2014: 110-111). Diğer taraftan örneğin endişe özgüveni azaltan bir unsur olarak karşımıza çıkar. Endişe duyan bireyler yetersizlik duygusuna kapılacaklardır ve bu yetersizlik duygusu karşı tarafça güvensizlik, samimiyetsizlik ve isteksizlik olarak algılanabilecektir.

Özgüveni olumsuz etkileyen dört özel sorundan bahsedilebilir. Katı kurallar, mükemmeliyetçilik, eleştiriye tahammül gösterememe, kendini belirleme yetersizliği (Mckay, M. Fanning, P 2015: 16). Vicdan azabı, kişinin üst benliğine ters düşen bir eylem ortaya çıktığında görülür ve bu duygu durumu kendini suçluluk duygusu ile ele verir. Suçluluk duygusu, özerk üst benlik yapısının bir göstergesidir. Sadece bireyleşme sancısı çeken kişiler endişe ve suçluluk duygusu hissederler. Çünkü bu kişiler içten içe, toplumsal normlara uyumsuzluk gösterdiklerinin bilincindedirler (Öztürk, O. 2013: 29). Bu endişe

ve geçici değersizlik duygusu kimlik arayışı sürecinin bir yansımasıdır ve kişi kendi ile ilgili rahatsızlıklarını ve memnun olmadığı, güçsüz bulduğu yönlerini bu süreçte fark eder ve kendini değersiz hisseder. Bu geçici kimlik oluşumu sancısını savunma mekanizmalarını devreye sokmadan atlatamazsa bireyde narsistik kişilik özellikleri ortaya çıkabilir.

Bireyin kendisi hakkında düşünceleri bireyin değerlilik ve yeterlilik duygularını oluşturur. Kendisi hakkındaki düşünceleri, dört temel kaynaktan beslenir. Bunlar, başkalarının birey hakkında düşünceleri, sosyal karşılaştırmalar, kültürün öğrettikleri ve bireyin kendi yorum ve değerlendirmeleri olarak kategorize edilmektedir (Kaypakoglu, S. 43). Başkalarının birey hakkındaki düşünceleri, bireyin kendisini sosyal bir ayna vasıtasıyla görmesine olanak tanır. Birey bu yolla kendi imajına dair bir izlenim sahibi olur ve benlik sunumunu istediği ölçüye dönüştürebilir. Sosyal karşılaştırmalar ise, bireyin kendisine dair bir perspektif oluşturması için çevresine bakarak kendine bir kriter yaratmasına olanak sağlar. Kültürün öğrettikleri sayesinde birey kendine kriterler koyar. Kriterleri sayesinde başarıya ulaşan birey de kendini değerli hisseder. Son olarak bireyin kendisi hakkındaki yorum ve değerlendirmeleri bireyleşme açısından en değerli bakış açısidir. Benlik değerine sahip kişiler, değerini kendi hedefleri ve başarıları üzerinden ölçer.

Kendilerini değersiz gören bireyler sosyal normlara adapte olmayı ve toplumun kuralları dahilinde manipüle olmayı öz bilinç sahibi olup kişisel değer yaratmaya yeğlerler. Sosyal ayna olarak betimlenen çevrenin görüş ve algıları, paradigmaları kişisel potansiyele ket vurur, ve özgüveni sarsıcı bir etki yaratır. Covey bu süreci lunapark aynalarından kendisini olmadığı bir biçimde gören insana benzetir(Covey, S. R. 2014: 77) Sosyal çevrede kendine yer bulmaya çalışan insan özünü kaybederek değersizleşir ve en sonunda komik bir sıradanlığa mahkum olur.

B. Narsisizm

Nuri Bilgin, Narsis mitosunun iki ayrı versiyonunun bulunduğundan söz eder. Narsis mitosunun klasik versiyonunda, Narsis, çocukluğundan beri kendini hiçbir şekilde aynada görmemiştir. Kahin Tresias, Narsis'in kendi yüzünü görmediği sürece

yaşayacağına dair kehanette bulunur. Bunun sonucunda annesi ve babası (Lephisos ırmağı ve Liriopa adlı Nympha) onu yansıtıcı özellik taşıyan her türlü yüzeyden uzakta tutmuştur. Ancak tanrıların gazabını üzerine çeken Narsis, bir gün başıboş şekilde dolaşırken kendi yansımalarını bir nehirde görür ve ölür. Diğer versiyon olan Pausanius'un hikayesinde bir ikiz figürü görülmektedir. Narsis suyun yüzeyinde kendi yüzünü yani ikizinin yüzünü görür. Bu şekilde de kendi aşkı bir başkasının aşkına karışır. Bu aynı mitin iki farklı yorumu Descartes ve Hegel'in anlayışları arasındaki farklılığı ortaya koyar. Descartes'in anlayışında özne kendi eyleminin aktörüdür. Diğer taraftan Hegel bireyin benlik kavramının toplumsal ayna üzerinden şekillendiğini ileri sürer (2001: 189-191). Benlik değeri ve algısı belirli oranda toplum, belirli oranda birey tarafından oluşsa da narsistik savunma mekanizması bu ikisinin çatıştığı bir seviyede oluşur. Toplumsal ayna ve bireysel bakış açısının belirli noktalarda senkronize edilme ihtiyacı ve güdüsü bireyin kendini bir şekilde kanıtlama ve yukarıya çakme ihtiyacını körükler.

Narcissus sözcüğü psikiyatride ilk kez Heveloc Ellis tarafından kullanılmıştır. Nurnberg, narsisizmi kendisini beğenmişlik, ben-merkezcilik, başkalarının duygularına kayıtsızlık, bedenini algılamada belirsizlik, kendisinin ve diğer varlıklarının sınırlarını belirleme gücü, diğer varlıklar ile sürekli bir bağ yaşayamama, ve psikolojik dokunun olmayışının toplamı olarak açıklar. Freud, "Narsisizm Üzerine" başlıklı makalesinde bu olguyu libido dediği yaşam içgüdüsünün dış dünyaya yöneltileceği yerde, ben'in kendisinde korunması ile açıklar. Freud'a göre narsistik kişiler şu ölçütlere göre insan seçer ve severler:

- Kendisi gibi kişiler,
- Kendi geçmişini yansıtan kişiler,
- Kendisinin olmak istediği gibi kişiler,
- Bir zamanlar kendisinden bir parça olan kişiler.

Horney'e göre narsistik kişinin çalıştığı iş ya da konu ile bir bağı olmadığı için üretkenliği giderek azalır; hiçbir çaba göstermediği halde dünyadan çok şey bekler ve sürekli yaşadığı öfke ve düşmanlık sonucunda insan ilişkileri giderek bozulur. Böylelikle Horney, narsisizmin insanın kendisini sevmesi değil, kendisine yabancılaşması olduğunu ifade eder. (Geçtan, E. 1996 :151-153)

Barbel Wardetzki, cinsiyetin narsistik kişilik bozukluğunda bir etmen olduğunu belirtmiş ve cinsiyete göre farklı narsistik özelliklerin ortaya çıktığından söz etmiştir.

Erkek Narsisizmi	Dişi Narsisizmi
Büyüklüğü vurgular.	Aşağılık duygusunda, depresyonda, çaresizlikte kök salar.
Kendini yüceltir ve ulaşılmaz yapar. Kabul görme ve özerklik uğruna savaş, aşırı ben odaklı.	Kendini küçültür, kurban yapar, uyum ile kabul görme.
Erkek rol örneği	Dişi rol örneği
Zayıflığın büyüklük ile telafisi	Zayıflığın aşırı uyum ile başarı ve çekicilikle telafisi
Mesafeli, çoğunlukla empati yapmaz, yaralayıcı ve değersizleştirici	Sempati gösterir.
Narsistik biz duygusu, depresif uyum	Olumsuzluk
İlişki reddeden/ kaçınan	İlişki alıcı/sarılan
Narsist	Tamamlayıcı narsist
İlişkilerde kendini bırakmaz	Emir altına girer ve ilişkilerde kendini bırakır
Partnerin hayranlığı ile özdeğer duygusunu sağlamlaştırma	Partnerdeki idealize edilmiş benliğin ve onun başarılarının aranması ve kendine mal edilmesi
Partnerin kendi hakkındaki ideal resim ile özdeşleşme	Partnerin ideal benliğiyle özdeşlik
Anne figürü arar	Partnere annelik etme isteği
Açık saldırganlık, isyan ve değersizleştirme	Saldırganlığın pasif şekli, red, direnç
Avcı rolünde	Kurban rolünde
İncinmeye karşı kendini geri çeker, saldırı	İncinmeye karşı uyum sağlayarak kendini savunma

Tablo 6: Erkek ve Dişi Narsisizmi (Wardetzki, B. 2010: 48)

Buna göre, narsistik kişilik bozukluğu olan erkekler ikili ilişkilerde baskıcı, otoriter ve manipülatif bir rol almayı seçerken, kadın da biat kültürünün bir temsili olarak otoriteye bağlılık gösteren bir tutum alır. Baskıcı ve otoriter bir erkeği çekici bulan kadın, kul benliğe örnek iken, kurban rolündeki kadınları sahiplenmekten gurur duyan erkek tipi ise narsistik kişilik bozukluğuna sahiptir diyebiliriz.

1.1.4.2. Kimlik Edinim Paradoksu: Habitus ve Özgür İrade

“Özgür iradenin bir yanılısama mı, bir gerçeklik mi olduğunu düşündüğümüzde, bir uçuruma bakıyoruzdur. Yüz yüze geldiğimiz şey nihilizme ve çaresizliğe saplanmak gibi görünüyor”

-Dan Dennett

McKay ve Fanning'e göre, insanları diğer canlılardan ayıran en önemli özelliklerden biri kendinin *farkında* olmasıdır (Mckay, M. Fanning. P: 2015:1). Bu farkındalık durumu ile kimlik yaratımı eşdeğerdir. Özgün bir kimlik yaratan bireyler doğal olarak diğerlerinden farklılaşır ve farklı olma durumu da insana değerlilik hissini verir. Böylece birey kendini özgüvenli hisseder. Ancak bu farklılık durumu aynı zamanda bireyin hoşuna giden bir farklılaşma olmalıdır ve birey bu kimliğine aidiyet hissetmelidir. Birey eğer kimliği ile bütünlük hissedemezse, yabancılaşacaktır ve bu daha da büyük kimlik sorunlarına yol açacaktır.

Kimlik edinimi süreci oldukça sancılı bir süreç olarak tanımlanabilir. Kişinin kendini inşa süreci, yargılama, eleştirme, değiştirmeye, model almaya çalışma gibi unsurları içinde barındırdığı için, bireyde dengesiz bir duygu olan huzursuzluk yaratır ve bu da bireyde gerginliğe sebep olur. Ergenlik döneminden geçen gençlerin neden her şeyi kişisel algıladığı ve sürekli gergin bir yapıda oldukları sorularına kimlik sancısı olarak adlandırabileceğimiz bu süreç cevap olabilir. Çocuklar üzerinde yapılmış olan bazı araştırmalara göre, anne ve babanın çocuğunu 3-4 yaş arasındaki yetiştirme biçimi çocuğun özgüven seviyesini belirlemektedir. (Mckay, M. Fanning. P: 2015:2)

Julian Baggini, karakteri oluşturan iki tip genden söz eder. Pasif ve aktif olarak adlandırılan bu iki genden biri yetiştirilme tarzımız ve deneyimlerimiz ile kendiliğinden

ortaya çıkarken, diğeri ise, üzerinde çalışılan aktif karakter özelliklerinin bütünüdür. Kişi kendini yapılandırma, kimliğini inşa etme çabaları ile karakter edinmişse aktif karaktere sahiptir denilebilir. (2015:197). Paradoksal olarak, aktif kimlik inşa süreci içedönük bir süreç iken, diğeri taraftan pasif kimlik edinimi dışarıdan bireye yapılan her türlü yönlendirmenin bir sonucu olarak karşımıza çıkar. Dolayısı ile aktif olarak kendini gerçekleştirmeye çabalayan bir birey içe döner ve bu şekilde özerkleşir. Kimlik edinimi her ne kadar dışadönük bir süreçmiş gibi ortaya atılsa da tamamen özgür irade aracılığı ile işleyen ve bireyin potansiyelini görmesi ve kendi içine dönmesi süreçlerini kapsayan bir fenomendir. Çünkü birey yalnızca psikolojik bağlantılar ve tutarlılıkların ürünü değildir, birey kendi eylem ve seçimlerinin bir sonucu olarak kimliğini oluşturur.

Koorsgard'a göre birey, kimliğini doğuştan belirlemediğine göre, bunu eylemleri ile kendisi seçmiş olacaktır. (akt. Baggini J. 2015: 202-203). Alfred Adler'e göre, insanın ruhsal yaşamı bir amaç doğrultusunda belirlenir. Bireyin düşünebilmesi, hissedebilmesi, istekte bulunabilmesi bir amaçla belirlenir, bir amaca dayanır ya da bir amaç ile sınırlandırılır. Dolayısı ile, bir amaca yönelmemiş ruhsal gelişim düşünülemez. Bireysel psikoloji de, insan ruhundaki olayların tümünü bir amaca yöneliklik içinde tanımlar. (2014: 40)

Birey ve yaptıkları beynin ve bedenin işlevlerinin bir sonucudur. Ancak bireyin eylemleri diğeri varlıkların eylemlerinden daha karmaşık ve çeşitli olabildiğine göre, insanlar diğeri varlıklar gibi, sadece determinist bir yaklaşım ile eylemlerini gerçekleştirmezler. Bu noktada benlik kavramı ortaya çıkar ve bireyler kendi özgür iradeleri ile, eylemlerini sürdürür, ve yaşamı doğanın mekanizmasında pasif bir diğeri olarak görmekten ve yaşamaktan uzaklaşırlar. (Baggini J. 2015: 263-270)

Diğeri taraftan özgür iradenin doğasını sorgulayan Bruce Hood, özgür iradenin benlik yanılması olduğunu ileri sürer. Ona göre, birinin yapabileceği herhangi bir seçim, genetik miras, yaşam deneyimleri, verili koşullar ve planlanmış hedefler doğrultusunda bir yığın gizli faktörün etkisi ile gerçekleşir. Bu etkilerin bazıları dış kaynaklı da olsa, tümü beyindeki sinirsel aktivite desenleri olarak sonlanır. Spinoza'nın belirttiği gibi: "İnsanlar kendilerini özgür olarak düşünmekte yanılırlar, bu düşünceleri kendi davranışlarının bilincinde olmalarına ama onları belirleyen nedenlere ilişkin bilgisiz

olmalarına dayanır.” Ayrıca Hood, mantıksal olarak da özgür iradenin var olamayacağını savunur. Sonuçta kafamızın içinde sinirsel süreçler vardır, düşüncelerimizi değerlendiren makinenin içindeki ruh değil.¹⁸ Yani bizler, bilinçli bir biçimde seçenekleri potansiyel birer senaryo gibi düşünüyoruz, sonra da aklımıza harika bir fikir geldiğini sanıyor olabiliriz, ancak süreç bu şekilde işlememektedir. Süreç, biz bir fikir ürettiğimizi sandığımız anda zaten sonlanmış, ölçülüp biçilmiştir. (148,149, 185) Yani Hood’un bakış açısında insan kararlar alan bir canlıdır ancak bu kararlar sinirsel aktivitelerin ve geçmişte edinilmiş bilgilerin bir sonucunun faaliyete geçirilmesinden ibarettir. Bu bağlamda özgür irade yoktur, beynin süreçlerinin ortaya attığı uygun yaklaşımlar vardır. Bu mekanik bakış açısı beyni ön plana çıkararak Darwinist bakış açısıyla bir noktada paralel hale gelebilir. Güçlü nesiller çevreye iyi adapte olur, yaşam bilgisini özümser ve sinirsel aktiviteleri bu bağlamda diğerlerine oranla daha *doğru* ve ortama *uygundur*. Bu sayede de verdikleri kararlar ile ayakta kalırlar. Yani özgür irade kavramı doğru sonuca ulaşma yetisi olarak adlandırılabilir. Bu bilgilerin ışığında özgür irade kavramını tamamen dışsal süreçlerin etkisinde kalmadan hareket etmek olarak değil –ki sosyal bir çevrede bunun mümkün olmayacağını gördük- ya da sinirsel aktivitelerden kopuk olmayan bir süreç olarak tanımlıyoruz. Ancak özgür iradeyi yokmuş gibi saymak yerine kapsamını *farkındalık ve seçim*¹⁹ ile özdeşleştirmeyi yeğleyelim. Özgür irade sinirsel aktivitelerimiz sonucunda, bize en uygun olan davranış biçimini çevreye uyumlanma ya da kabul görme amacı gütmeksizin ortaya koymaktır dersek çalışmamız çerçevesinde kullanacağımız özgür irade tanımını ortaya çıkarmış oluruz. Bu tanım böylece özgür iradenin bağımsız bir değişken olmadığını kabul ederken habitus²⁰’un da karşısında yer almayı başarabilir.

1.2. İnsan İlişkileri ve İletişimi

Kitle iletişimi de, kişilerarası iletişim de bir süreç dâhilinde gelişen, değişen ve dönüşen dinamik eylemler dizisi olarak kabul edilir. Modern iletişim modellerinde de öngörüldüğü üzere, iletişim tek yönlü değil, etkileşimli, çizgisel değil döngüsel sadece çözümlenmeyi değil, aynı zamanda kodlamayı ve yorumlamayı da içeren, öznel ve

¹⁸ Ghost in the Machine, Descartes’ın beden ve ruhu iki ayrı töz olarak gören düşüncesi.

¹⁹ Herhangi bir otoriter etkinin farkındalığına sahip olduğu sürece uyumlanmama seçimini yapabilme gücü özgür iradeyi gösterir.

²⁰ Bourdieu’nun geliştirdiği terim. İçselleştirilmiş eğilimler olarak açıklanabilir.

geribildirimsel bir yapıdır. Genel olarak sözlü iletişim de, kaynak tarafından kodlanmış olan iletinin beş duyu organı tarafından alındığı, beyne iletildiği, yorumlandığı ve tekrar kodlanarak geri bildirim ile bir döngü haline geldiği bir süreçtir²¹ (Kurtboğanoğlu, 2010: 3).

Bu süreçte beyin duyu organları aracılığı ile bedenin üzerinde çözümleme ve kodlama mekanizması kurar. Beynin dört lobu da sözlü iletişimin kodlanması ve yorumlanmasında belirleyici bazı rollere sahiptir. Alın lobu (frontal lob) bilinçli düşünme ve yorumlamadan, çeper lobu (parietal lob) çeşitli duyu organlarından gelen bilgileri birleştirmeden, arkafa lobu (oksipital lob) görme duyusundan, şakak lobu da (temporal lob) konuşma belleği, dil ve işitme gibi sesle ilgili görevlerden sorumludur (Glass, 2006: 53).

Ortalama bir zihin, günümüzdeki iletişimin hacmine karşı bir savunma olarak kendisine sunulan bilgilerin çoğunu süzgeçten geçirir ve reddeder. Genel anlamda zihin, sadece daha önceki bilgi ve deneyimlerle eşleşenleri kabul eder. (Ries, A. Trout, J. 2013: 22) İnsanların uzun dönemler boyunca karşılaştığı benzer olaylar bir süre sonra belli davranış kalıplarını oluşturmuş ve bu kalıplar adeta genetik kodlar gibi kuşaklar boyunca aktarılmaya başlanmıştır. İletişim kodları, kişilerin belli mesajları belli kalıplar ile algılamasını sağlar. Bu sayede kişi iletişim sürecinde öğrenilmiş olan kodları sezgisel bir biçimde kullanır ve iletişimi belirli kalıp yargılar üzerinden sürdürür. Bu hem pratik ve iletişim kolaylığı sağlayan bir unsurken, hem de stereotipik ve önyargıya oldukça açık, iletişimi sekteye uğratan bir unsur da olabilir.

Kişilerarası iletişimin unsurları kaynak, alıcı, kodlama ve kod açma, kanal, mesajlar, ortamdan ve gürültüden oluşur. İletişim öncelikle kaynağın alıcıya yönelmesi ile başlar. Kaynağın ve alıcının yapısı, bireyin kim olduğu, ne bildiği, neye inandığı, ne istediği, tutumları ve davranışları doğrultusunda şekillenir. Sonuçta her birey eşsizdir ve motivasyonları ve tutumları farklıdır. Bu nedenle de bireyin iletişimi de farklı olacaktır. Kod ise, içinde ortak kabule dayanan, işaretler içeren bir sistem olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda da birey kodlara ne kadar hakimse, aynı oranda iletişime de hakim olma şansına sahip olacaktır. Mesajlar ise sadece sözlü iletişim kanalları ve kelimelerden ibaret değildir.

²¹ Osgood, Schramm İletişim Modeli kaynak ve alıcının döngüsel olarak etkileşime geçtiği hem kaynağa, hem de alıcıya kodlayıcı, yorumlayıcı ve açıklayıcı rollerin atfedildiği bir temel iletişim modelidir.

Mesajların niteliğini beden dili, ses tonu, kişisel alan kullanımı gibi faktörler de etkiler. Buna ek olarak da, mesajlar oldukça kişisel olarak yorumlanır. Kullanılan herhangi bir kelimenin ya da bir jestin kaynak ve alıcının zihninde farklı konumlandığı söylenebilir. Kanal ise, içinden mesajların geçtiği araçtır. Ortam ise iletişimin gerçekleştiği çevredir. Gürültü, başkalarının gönderdiği mesajları alırken, araya karışan fiziksel, psikolojik semantik engellerdir. (Kaypakoğlu, S. 2010: 7-15)

Sözlü iletişimin en önemli ve büyük paydasını oluşturan konuşma, duyguları çözümleme açısından önemli ipuçları aktarır. Konuşurken seçilen kelimeler bireyin ruh halini, dünyaya bakışını, karşısındakine ve kendisine olan saygısını yansıtan ipuçları içerir. A. Dilaçar'ın Dil, Diller, Dilcilik adlı kitabında yaptığı tanıma göre “Konuşma, insan tarihinin herhangi bir çağında, belli bir topluluğun ya da toplulukların içinde, kamunun kullanmasıyla evrim geçirerek, saymaca değer kazanmış ve tanınabilir duruma gelmiş; sistemlere göre düzenlenip telaffuz edilen boğumlu seslerden oluşmuş bir anlatım ve anlaşma aracıdır”. Buna göre konuşma toplumsal bir etkileşim aracıdır. Bireyler kendilerini ifade ederken kişiliklerini, yaşam tarzını, beklentilerini, duygularını da iletmış olurlar; uzlaşma, ifade etme ya da tartışma amacı güderler. Bu nedenle birbiriyle uzun süredir tanışan bireyler duygularını açmaya daha eğilimli, daha derinlemesine paylaşım içinde olan ve daha öznel yorumlar içeren konuşma örüntüleri sergilerler. Dimitrius ve Mazzarella'ya göre sağlıklı bir sözlü iletişimin işleyişi de genelden özele, gelişigüzelden anlamlıya ve kişisel olmayandan kişisele doğru olmalıdır. Ne var ki sosyal medyanın gelişmesi, kozmopolit yaşam biçiminin benimsenmesi ve kolektif bilincin zayıflaması sonucunda sözlü iletişim sürecinin doğal akışı deforme olmuş ve sekteye uğramıştır. McLuhan'ın söylemi olan ‘Global Köy’²² düşüncesinin gerçeğe dönüşmesi sonucunda bireyler karşısındakileri eşsiz olarak görmemekte, yakınlık ve ortaklıktan çok marjinalite aramakta, iletişimlerini de spontane gerçekleştirmektedir. Oysa sözlü iletişimde spontane gerçekleştirilen her davranış verilmek istenen mesajı çarpıtabilir, üzerine düşünülmeden gönderilen her ileti yanlış yorumlanabilir. Örneğin konuşmanın gerçekleştirildiği yer bile bireylerde farklı izlenimler oluşturmaktadır. Bir patronun çalışanını odasında ziyaret etmesi ile kendi odasında görüşmesi farklı mesajlar içermekte ve farklı duygular

²² Global köy, Marshall McLuhan'ın ortaya attığı teknolojinin ilerlemesi ile dünyada bilginin, ulaşımın ve iletişimin sınırlarının kalkacağını öngören bir kavramdır. McLuhan'ın Global Köy kavramı aynı zamanda tektipleşmeyi betimler ve kültürel farklılıkların azalmasıyla çeşitliliğin yok olduğu bir dünyayı işaret eder.

yaratmaktadır. Birey karşısındakini rahat ettirmek istiyorsa, onun kendini ait hissettiği ortamları seçmeli, kendi özgüvenini güçlendirmek istiyorsa ise kendini güçlü ettiği yerleri seçmelidir (Dimitrius, Mazzerella). Buna göre, iletişimdeki her unsurun güç ilişkileri ile ilintili olduğu ve gönderilen her mesajın bireyin kendini algılayış biçiminden izler taşıdığını söyleyebiliriz.

1.2.1. Bireyin Etkileşimde Olma İhtiyacı

Bilgin'e göre(2001:3, 8), insan ilişkilerinde iki temel süreç vardır. Bunların ilki, gruba uyma süreci, ikincisi ise, farklılaşma sürecidir. Yapılan araştırmalar, grupların bireyler üzerinde etkisinin olduğunu ve tutum ve davranışlarında değişime sebep olduğunu göstermektedir. Sosyal karşılaştırma kuramına göre, bireylerin yetenekleri, kanaat ve davranışlarını diğerleriyle karşılaştırarak benzerlik arayışına girerler. İkinci süreç ise, bireyselleşme ve fark edilme sürecini içeren farklılaşma sürecidir. Sosyalleşme, bir özdeşleşme, yani kimlik inşa etme (aidiyet ve ilişki inşası) sürecidir. Sosyalleşmek bir takım gruplara aidiyet duymak ve farkında bile olmaksızın o grubun tutumlarını içselleştirmektir.

Diğer bir taraftan ise bireyleşme, o sosyal gruptan kopma ihtiyacının giderilmesi sürecini kapsar. Bunun için de bireyin bir grubun içinde varlığını göstermesi gerekir ki farklılaştığını gözlemleyebilsin. Sonuçta kendini kıyaslayabileceği sosyal bir çevre yoksa farklılaşma sürecini ölçümleyebileceği herhangi bir kıyas mekanizması da olmayacaktır. Yani etkileşim içinde olma bireye hem aidiyetin ve benzerliğin kazandıracağı sosyal uyumu ve nihayetinde gelen benzerlik ihtiyacını karşılayacak, hem de bireyin farklılıklarını keşfetmesine ön ayak olarak bireyleşme sürecini destekleyerek kimlik oluşumuna katkı sağlamış olacaktır.

1.2.2. Yakın İlişkiler ve İçedönük-Dışadönük Kişilik Tipleri

Yakın ilişki oluşturmanın koşulları, üst derecede bir güvenin olması, her bir tarafın kendi duygularını ve kendi geçmişini rahatça ifade etmesi, taraflar arasında karşılıklı bir ilgi ya da hoşlanmanın olması olarak betimlenmiştir. Kaypakoğlu'ya göre,

ilişkiler, taraflar arasındaki olumlu ve olumsuz duyguların ötesinde, tarafların toplumsal statülerine ve toplumsal kurallara uygunlukları çerçevesinde görülmektedir.(2010: 3-5)

Yakınlık, iki insan arasında yalnız bedenlerini değil, aynı zamanda umutlarını, korkularını, kaygılarını ve arzularını da paylaşmaktır. Yakınlık bireylerin birbirine tahammül etmesini sağlayan bütün küçük jest ve ifadelerdir. Yakınlık, duygulanım halinde çiçek açan duygudur. İlişkinin yakın olması, birinin varoluşunu diğeri ile paylaşmasıyla gelen zenginliktir, ki bu paylaşım da biri diğeri için fantezilerini düşlerini ve deneyimlerini işitmeyi arzu eder ve kendininkileri de paylaşarak karşılık verir.(May R 2013: 198-199)

Jung'un Analitik Psikoloji kuramında ruhsal enerjilerinin (libido)²³ yönelimine göre insanlar iki ana kişilik yapısına ayrılmıştır. Dışadönük ve içedönük olmak üzere iki psikolojik tipi ilk olarak ortaya atan Jung, bu iki tutumun bireylerde var olduğunu ancak birinin diğeri baskın olması ile kişilik tiplerinin ortaya çıktığını söylemiştir (Snowden, R. 2013: 140)

Jung kişiliğin dört ana fonksiyonunu tanımlayarak sekiz tür içedönük ve dışadönük tipe ulaşır. Kişiliğin dört fonksiyonu Jung'a göre duyuş, hissetme, düşünme ve sezgidir. Bu sekiz tip şu şekilde sıralanmıştır:

- **Düşünen içedönük:** Düşünen içedönük bireyler kendilerini gözlemler ve genellikle soyut fikirlerin etkisindedir. Genelde içsel iletişim kuran bu bireyler bazen sonuçlarını hesaba katmaksızın bir görüşün peşinden gidebilirler.
- **Düşünen dışadönük:** Bu bireyler ise dış ve somut dünyaya yönelirler. Bu kişiler katı olabilir. Diğeri yandan soyut şeyleri de tartabilecek güçtedirler. Bu tipleri Jung mühendis ya da cerrah olarak tanımlamıştır. Yasa ve ahlak karşısında bu bireyler katı ve uyumsuz olabilirler. Bu grupta anlayış ve duygudan yoksun acımasız ahlakçılar ve yargıçlar bulunur.
- **Duygusal içedönük:** Bu bireylerin duygularını kavrayabilmek için büyük bir çaba gerekir çünkü bu kişiler kapalı ve sessizdirler. İçinde bütün düşünceleri ilerlerken dıştan bakınca hiçbir şey görünmez çünkü bu kişiler yüzlerinde

²³ Jung, libidoyu Freud'tan farklı olarak ruhsal enerji kavramı ile açıklar. Psikanaliz ve analitik psikolojinin temel farklılığını bu tanımlama oluşturmuştur.

umursamaz bir maske ile gezerler. Eylemleri özenle gizlenmiş heyecanların bir sonucudur. Bu tipler genelde sakin görünürler, fakat içlerinde büyük tutkular yaşatırlar. Jung bu grubun genellikle kadınlardan oluştuğunu savunmuştur.

- **Duygusal dışadönük:** Duygusal dışadönükler dış dünyaya yönelmiş toplumcu bireylerdir. Fakat duyguları da oldukça ağır basmaktadır. Bu kişiler hava durumuna göre bile modlarında değişim hissedebilirler. Bunun sebebi dıştan duygusal anlamda etkiye oldukça açık olmalarıdır. Bu nedendir ki kolaylıkla etki altına alınabilir ve manipüle edilebilir olarak görülürler.
- **Duysal dışadönük:** Duysal dışadönükler salt bir gerçeklik ve nesnellik algısına sahiptirler. Somut deneyimleri üzerinden yeni duyular arayan bu bireyler hiçbir şey için üzülmezler. Bir deneyimden diğerine kolayca geçebilen bireylerdir ve bu durum onların duysal anlamda bağlantı kurabilme yeteneklerinin bir sonucudur.
- **Duysal içedönük:** Tepkilerini dış dünyaya göre ayarlamayan bu bireyler benliklerinin etkisi altındadır. Bu kişiler son derece özneldirler ve her şeyi bu öznelliklerinin altında yorumlarlar. Herhangi bir etkinin bu bireylerde ne tür bir tepki yaratabileceğini öngörmek olası değildir çünkü bu kişiler içsel motivasyonların bağlamında hareket edeceklerdir.
- **Sezgisel içedönük:** Bu tipler tam anlamıyla rüya aleminde yaşarlar. Bu kişiler mistik ve hayal gücü yüksek kişilerdir. Bilgileri tümüyle sezgileri üzerine kurulmuş bu kişilerin fikirlerinin güzelliğini başkalarına inandırma gibi bir çabaları vardır. Sonunda da kimsenin onu anlamadığını düşünerek içerlerler.
- **Sezgisel dışadönük:** sezgisel dışadönükler sezgi ile doğar ve yaşarlar. Bu tarz insanlar başarmak için her yolu deneyen kişilerdir. Bu tipte insanlar kendisine uygun düşen tavrı, hangi ortamda ne giymesi gerektiğini sezerek yaparlar yani gerçekler ve sezgileri arasında köprü kurarlar(Yanbastı, G. 1990: 46-47).

İçedönük kişiler ruhsal enerjisini dünyadan alırlar ve *özneye* yöneltirler, dış dünyadan çok düşünce ve hislerden oluşan kendi iç dünyalarıyla ilgilidirler. Davranışlarını kişisel etmenler yönlendirir. Bu kişiler düşünceli ve kararsızlardır. Kendileri ile kalmayı severken büyük gruplar ile olmaktan hoşlanmazlar. Temkinli, mahremiyete ihtiyaç duyan kişiler içedönüklerdir. Diğer taraftan dışadönükler ise, kendi ruhsal enerjilerini dış dünyaya aktarırlar. Doğal olarak bütün dikkatleri *nesne* üzerine aktarılır. Dış dünya ve ilişkiler ile ilgilenen bu kişilerin davranışlarına nesnel etmenler yön verir. Canayakın, içten ve değişime açık olan bu kişiler çevre ile uyumludurlar.

Çevrelerinde eyleme ve başka insanlara ihtiyaç duyanlar dışadönüklerdir(Snowden, R. 2013: 140-141). Yakın ilişkilerde içedönük tiplerin empati seviyesinin yüksek olması dolayısıyla daha güven verici olduğunu ve daha samimi bulunduğunu söyleyebiliriz. Samimiyet de bir tür çekicilik kaynağıdır ve bu yolla da karşı tarafı etkisi altına alacaktır. Karşı tarafı öznesi haline getiren birey onu iyi bir biçimde anlayacak ve duygusal ihtiyaçlarını karşılayacak bir ilişki yaratacaktır. Öteyandan dışadönük bir tip yakın ilişkilerde karşısında güçlü, ne istediğini bilen, harekete geçiren, efektif ve bilinmezlik içeren bir karakter çizer. Bu şekilde de çekici ancak zaman zaman güven vermeyen bir izlenim oluşturacaktır.

1.2.3. Duygusal Zeka ve İletişimde Duygusal İpuçları

Duygu bir enerji kalıntısı, nesne benliğinin nesnelere ile birleşmesini veya ayrışmasını sağlayan bir katalizördür. Duygular olmasaydı birey nesnelere evreni ile bağlantı kuramazdı. Kernberg de duyguyu benzer bir biçimde açıklamıştır. Ona göre duygu içselleştirilmiş nesnelere düzenleyicisidir. (Ceylan, M. T. 2012: 139). Demek ki duygular, bireyin şeyleri değer ve önem sıralamasına göre kategorize etmesini sağlayan birer araçtır. Kişinin nesnelere biçtiği değer kendi kişiliğinin ve biliş seviyesinin de doğrudan bir yansıması olmak durumundadır.

Duygular, sözlü iletişimi sanıldığından çok daha fazla etkiler ve daha da ilginç bireyler, sandıklarından çok daha yoğun şekilde konuşmalarında duygusal ipuçları verirler. Bu ipuçları bireylerce çoğu zaman algılsa da bilinç düzeyine ulaşmaz ve çözümlenmez. Gün içinde sonsuz uyarıyı depolayan beynin bu uyarıyı çözümlenebilmesi için belirli bilişsel yetkinliğe ihtiyacı vardır. Sözlü iletişim kodlarını, duygusal sızıntıları ve ikna yöntemlerini kavramak, bu yetkinliği sağlar; bireye sözlü iletişimde duyguları çözümlenebilecek beceriye sahip olma şansı tanır.

Görüldüğü gibi sözlü iletişimde duygular incelenirken genelde psikolojik çözümlenmelere odaklanılır ve bireyin duygu ifade ediş biçimi bireyin içinde bulunduğu toplumla olan bağlantısına, bireyin demografisine, bireyin kişiliğine bağlı olarak değişkenlik gösterebilir. Bu noktada sözlü iletişimde duyguların çözümlenmesinde

genellikle konuşmanın psikolojik niteliğine²⁴ ağırlık verildiği söylenebilir. Konuşmanın psikolojik niteliğine göre konuşma, uyaran ve tepkinin oluşturduğu bir süreç olarak tanımlanır. Taşer'in belirttiğine göre (2012), konuşma sırasında uyaranların beyne ilettiği sinyaller sonucunda verilen tepkiler coşkusal, zihinsel ya da sözel ve sözel olmayan tepkiler olarak sınıflandırılabilir. Bu noktada anlambilim²⁵ de sözlü iletişimde duyguları çözümlemede önemli bir araç olarak görülmektedir. Çünkü anlambilime göre 'şey'ler ile 'şey'lerin birey üzerindeki yorumu arasında farklar vardır ve bu farklar bireyin kişiliği ve duyguları hakkında ipuçları içerebilir. Örneğin bir kişinin anlam havuzunda 'süslü' kelimesi sempatik bir çağrışım içeriyorken ve zihin haritasında bakımlı kelimesine yakın bir anlam içeriyorken, aynı kelime bir başkasında 'demode' ve 'kendini kanıtlama ihtiyacı içinde' gibi kavramlarla özdeşleşebilir. Bu anlambilimsel ipuçlarını çözümlmek ve kişinin kullandığı kelimelerle kişinin psikolojisi ve duyguları arasında bağlantı kurmak üzere konuşma kodları belirlenmiştir ve bu temel şablonlar üzerinden kişilerin konuşmaları ile duyguları arasında bağlantı kurulmaktadır. Konuşma kodları bireyleri çözümlemede kolaylık sağlayan temel bazı stereotipleri oluşturur. Bu stereotipler kişilerin konuşurken seçtiği kelimeleri ve bunlarla neyi ima ettiğini, kişilerin sözcük dağarcığını, kullandığı etnik terimleri, jargonları, argo sözcükleri ve konuşma tarzlarını irdeleyerek oluşturulur. Bu şablonlar sayesinde bireyler daha kolay çözümlenebilir ve nasıl bir iletişim tarzının seçilmesi gerektiği daha kolay saptanabilir. Bir başkasının sözlerini gerçekten anlamak için, o sözleri genel bağlam çerçevesinde değerlendirmek gerekir. Bu da, sözlerin bir cümlede yer aldığından çok daha fazlasını içermektedir. (Dimitrius, J, E, Mazarella, W, P, 2014: 57)

Duygusal zeki kişiler, iletişimde bu duygusal ipuçlarını kolayca algılayan bireyler olarak açıklanabilirler. Darwin, hislere hakim olmanın ve onları yönetmenin bir güç sembolü olduğunu vurgulayan "hislerinizi yönetin, yoksa onlar sizi yönetirler" cümlesi ile, duyguların iletişim kurmada ve davranışları etkilemedeki önemini işaret etmiştir. Duygusal zeki bireylerin diğer bireyler üzerinde etkili olmasını sağlayan bazı özellikleri bulunur. Bu özellikler, etkin iletişim kurma, yüksek düzeyde incelikli sosyal kavrayış,

²⁴ Suat Taşer'e göre, konuşma eylemindeki ilkeler dört temel nitelikte toplanabilir. Bunlar konuşmanın fizik niteliği, fizyolojik niteliği, psikolojik ve sosyolojik niteliğidir.

²⁵ Göstergebilimin alt dalı olan anlambilim, dil bilimi bağlamında niyet, değer ve bilgi gibi kavramların etkisiyle söylemlerin ve yazılı metinlerin zihindeki çağrışımları olarak tanımlanabilir.

duygu yönetimi, motivasyon, ilham verme, güven sağlama gibi sıralanabilir. (Erel, G. 2015: 38, 148)

Yüksek Duygusal Zeki İnsanların 7 Alışkanlığı	Yüksek Duygusal Zeki Davranış Özellikleri
1. Bireyleri ya da durumları tanımlamak yerine hisleri tanımlar.	'bu saçma' demek yerine, 'bu tip durumlarda sabırsız oluyorum' demek gibi.
2. Düşüncelerini paylaşırken diğerlerinin hislerini dikkate alır.	'senin ne yaptığından haberim yok' demek yerine, 'burada bir şeyleri atlamış olabileceğimizi düşünüyorum' demek gibi
3. Kendi hislerinin sorumluluğunu üstlenir.	'beni hasta ediyorsun' demek yerine, 'kendimi üzgün hissediyorum' demek gibi
4. Diğer insanların hisleri ve düşüncelerine saygı gösterir.	'bu çok güzel, sizce de öyle değil mi?' demek yerine, 'bu sizce nasıl' demek gibi
5. Diğerlerinin hisleri ve korkularını değerlendirir.	'bu konuda endişe etme' demek yerine, 'neden endişe ediyorsun' demek gibi
6. Bireylerin negatif duygularından pozitif duygular üretmeye çalışır.	'başa çık, üstesinden gel' gibi cümleler yerine 'bu konuda kendini daha iyi hissetmek için ne yapılabilir' demek gibi
7. Diğerlerine öğüt, akıl vermez, onları kontrol etmeye çalışmaz, yönetmez, yargılamaz.	'seni ihtiyacın bu' demek yerine, '... sana fayda sağlayabileceğini düşündün mü?' ya da '...nin bir çözüm olabileceği konusunda ne düşünüyorsun' gibi.

Tablo: 7: Duygusal Yetkin İnsanların 7 Özelliği (Antony, M. 2003: 247. akt. Erel, G. 2015: 298)

Konuşma sırasında duygusal ipuçlarının en belirgin gözlemlendiği nokta ses ve konuşma arasında ortaya çıkan sızıntılar olarak açıklanabilir. Konuşma sırasında bireyler sadece sözlerle iletişim gerçekleştirmezler, aynı zamanda ses de önemli bir ipucu merkezidir. Bu iki kodun örtüşmesi durumunda kişinin açık bir iletişimi olduğundan söz edilebilir ancak bu örtüşme her zaman gerçekleşmez. Bu iki kodun eşleştiği ya da eşleşmediği her durum birey hakkında duygusal ipuçları edinmeye yardımcı olan birer işaretidir. Konuşma örüntüleri ile vokal kodlar karşılaştırıldığında kişinin söylediği şeyi

kast edip etmediği çok daha kolay anlaşılabilir. Bunun yanında ses özelliklerindeki ani değişimler de duygusal açıdan ipuçları sağlamaktadır (Dimitrius, Mazzarella: 51). Sesteki bu ani değişimler kişinin duygusal değişimine işaret eder. Birey çoğu zaman konuşma örüntülerini duygusal değişimini gizleyecek şekilde kurgulayabilir ancak vokal kodlarını değiştirmesi bu kadar kolay kontrol edilen bir mekanizma değildir, çünkü çoğu zaman bilinçle kontrol edilip yönlendirilemez. Vokal örüntüler daha refleksif çalıştıkları için duyguları yansıtmaya daha elverişlidir. Vokal ifadeyi beyinde bulunan kafatası sinirleri kontrol etmektedir. Hislerini saklamaya çalışsa bile, gerçek duyguları bireyin sesinden ‘sızıntı’ yapar (Glass, 2006). Bu sesteki sapmaları algılamak bireyi tanıdıkça daha kolay gerçekleşir çünkü bireyin genel ses skalasına aşına olundukça ve kişiliğine dair detaylı bilgiye eriştikçe değişimler çok daha basit çözümlenebilir.

Vokal kod, sesin tonuyla ilişkilidir ve bireyin kişiliğiyle yakın bağlantı içindedir. Sesin gücü, vurgular, konuşma biçimi duyguları yansıtır. Vokal kodun bileşenlerini mırıldanma, sesin titremesi, sesin tonu, cümlenin sonuna doğru sesin yükselmesi ya da alçalması, çok yavaş ya da çok hızlı konuşmak gibi özellikler oluşturur. Bunlar bireyin o anki duygu değişimini yansıtabileceği gibi kişiliği ile ilgili ipuçları da verebilir. Taşer’e göre (2012), sesin şiddeti, kalınlığı, netliği gibi etmenler değerlendirilerek bireylerin statüsü, iletişim becerisi, aktif-pasif oluşu belirlenebilir.

Glass’ın Ne Düşündüğünü Biliyorum (2006) adlı kitabında yaptığı kategorizasyona göre, vokal kodlar dört kritere göre irdelenebilir. Bunlar sesin perdesi, sesin yüksekliği, sesin niteliği ve sesin stili olarak belirlenmiştir. Sesin perdesi yüksek perdeden ve alçak perdeden ses olarak incelenir ve yüksek perdeden sesi olan bireyler toy, cinsel çekiciliği olmayan, çekingen, güvensiz, zayıf ve öfkeli olmakla özdeşleştirilir. Buna karşın alçak perdeden ses daha estetik algılanmakla birlikte, yapmacık bulunabilir ve genellikle erkeklerde özgüven eksikliğini simgeler.

Bunun yanında sesin yüksekliği ile ilgili olarak çok yüksek sesli konuşan bireyler de dikkat çekmeye çalışıyor olabilirler. Bu bireyler genellikle karşısındaki bireyden çok o ortamdaki herkesin duyabileceği yükseklikte sesi tercih etmeleri ile bilinirler. Bu kişiler neredeyse bağırarak konuşurlar ve karşısındaki insanın dikkatinin dağılmasına sebep olurlar. Bu nedenle gösterişli, kibirli, farkındalık sahibi olmayan kontrol düşkünü ve

rekabetçi olarak anılırlar. Buna karşın yüksek sesle konuşmaya başlayıp cümlenin sonuna doğru sesi alçalan bireylerin düşük benlik değerine sahip olduğu çıkarımı yapılabilir. Bunun yanında bireylerin özgüven eksikliğine sahip olduğu ve dikkat dağınıklığı yaşadığı düşünülebilir.

Sesin niteliği ile ilgili olarak karşılaşılan en bilindik örnek titrek sestir. Sesin titremesi geçici olarak herkesin heyecanlı, üzgün ya da kızgın olduğunda başına gelen bir durum olsa da, sürekli olduğunda bu durum bireyin kişiliği ile ilgili ipuçları verir. Sesi sürekli titreyen birey kaygılı ve stresle başa çıkmada problem yaşıyor olabilir. Bunun yanında bu bireylerin onaylanma kaygıları olduğu ve bu yüzden ajitasyon gibi bir yöntemle başvurdukları düşünülebilir. İleri boyutlarda bu bireyler nevrotik ve paranoid özellikte tavırlar sergileyebilmektedirler.

Sesin stili ise bireylerin seslerini nasıl kullandıklarıyla ilişkilendirilir. Örneğin sesinde herhangi bir duygu yansıtmayan statik ve cansız sese sahip olan bireyler kayıtsız, umursamaz, soyut, biçimci olarak algılanırlar. Bu bireylerin kişilikleri analiz edilecek olursa, aslında reddedilme ve dışlanma korkusu yaşadıkları söylenebilir. Bunun dışavurumu da kişilerarası iletişimlerinde bireylerle arasına vokal mesafe koyması ile gerçekleşir. Böylece dışlanma korkularını kendilerini topluluktan soyutlayarak bastırmış olurlar.

Bunların dışında vokal kod analizinde bazı istisnalardan söz edilmesi gerekmektedir. Bu istisnalar bireylerin vokal kodlarındaki farklılıkların kişilikle ya da duygularla değil, daha çok anatomik ve sağlıkla ilgili sebeplerle ortaya çıkmasına sebep olur ve analizlerin dışında bırakılmalıdır. Bunlardan biri bazı nörolojik rahatsızlıkların sebep olduğu ses değişimleridir. Belirli nörolojik rahatsızlıklar kişilerde vokal titreklik, genizsi ve güçlkle işitilen bir ses tonuna sahip olmasına neden olabilir. Bunun yanında çene, ağız ve diş anormallikleri yutkunma problemlerine ve peltekçe konuşmaya sebep olabilir. İşitme sorunları ise /r/, /s/ ve /z/ seslerinin yanlış telaffuz edilmesi ile bağlantılıdır. Ayrıca kültürel farklılıklar da vokal kodların yorumlanmasında göz önünde bulundurulması gereken unsurlardandır. Fazla yüksek sesle konuşmak, genizden konuşmak, bazı sesleri yutmak yöresel ağızdan kaynaklanabilir. Örneğin Japon kadınların alçak sesle konuşması kibar ve hoş olarak algılanırken, New York'ta hızlı konuşmak bir

alışkanlıktır. Anatomik, fizyolojik, patolojik sorunlar ses ile ilgili değişimlere sebep olur. Örneğin boğuk sosliliğin nedeni ses tellerinin kalınlığı ya da kanser olabilir. Belli bazı uyuşturuçular ya da ilaçlar da değişken ses tonuna, ses patlamalarına ve spastik türde vokal niteliğe sebep olabilir(Glass, 2006: 138-143).

II. YAKIN İLİŞKİLERDE GÜÇ VE ÇEKİM UNSURLARI

Yakın ilişkiler, sosyal yaşamın temelini oluşturur. Birey hayatı boyunca ikili ilişkiler kurar ve güç-çekicilik dengesi yaratarak güven unsuru oluşturmayı bilinçli ya da bilinçsiz şekilde hedefler. Bu yolla da sosyal çevrede kendini kabul ettirir.

Bu bölümde gücün ve çekiciliğin temeli olan etki tanımlanacak ve etki mekanizmaları işlenecek, devamında kişilerarası çekiciliğin dinamikleri tanımlanacak, sonrasında güç simgeleri açıklanacaktır.

2.1. Etki Alanı Yaratmak

Etkinin içgüdüsel bir yönü olduğunu savunan Tahir Ceylan'a göre, insanların birbirini etkilemede kullandığı en önemli araç ses tonu ve konuşmadaki ritimdir. Bu tonlama ve ritim anne tarafından öğretilmesinin yanı sıra, genetik özellikleri ve ortak bilinçdışını da kapsar. Eğer birey yaşamı boyunca kısıtlanır ve tavırlarına ket vurulursa, konuşmalarında ve genel olarak yaşamlarında ritimlerini dolayısı ile etkilerini kaybettikleri görülür. Bu nedenle kekeme bireylerin tedavisinde psikiyatristlerin öncelikle hastaların geçmişlerini analiz etmeleri dikkat çekicidir. (2012: 129)

Etki kendi kendine yeten, kendi kendisine atıfta bulunan bir sistem olarak görüldüğü için (Sennett, R. 2011: 119-120) etki sahibi birey etkilediği topluluğun *her şeyi* olma sorumluluğunu taşır. Etki eden kişi yaptığı her aksiyonda, kitlesinin *olumlu* sonuçlara ulaştığını görebilmelidir. Çünkü etki süreci sonuç odaklıdır ve geribildirim ile tamamlanır.

Karizmatik bireyler çevresindekilerin belirli bir şekilde hissetmelerine sebep olacak davranışlar gösterirler. (Cabane, O. F. 2014: 17). Bu da başkaları üzerinde etki yaratır. Bireyin etki yaratabilmesi için öncelikle içinde bulunduğu ortamın farkında olması gerekir. Çevrenin dinamiklerini iyi kavramamış bir birey o alana hakimiyet göstermekte zorlanacaktır. Diğer yandan farkındalık sahibi bir birey çevresini etki altına almakta zorluk çekmez.

Etkili bir sözlü iletişim içinse, mesajın zihinde kalmasını sağlayacak unsurlar gözetilmelidir. Bunun içinse mesaj basitleştirilmeli, belirsizlikler ortadan kaldırılmalı,

(Ries, A. Trout, J 2013: 24) açık, anlaşılır, tutarlı ve samimiyet içeren bir yöntem izlenmelidir. Bireyin iletişimde etki yaratabilmesi için, karşısındakine onu değerli hissettirmesi ve önemseydiğini belli etmesi gerekmektedir. Bireye bu etki en iyi şekilde dinleme ile verilir. Dinleme önemseme belirtisidir. Nasıl ki önemseydiği bir konuya ya da alana birey ilgi gösteriyorsa, aynı şekilde önemseydiği bir kişiye ilgisini dinleyerek gösterecektir. Kişilerarası iletişimde dinleme de konuşma kadar önem taşır ve aynı oranda kişilik hakkında bilgi almayı da sağlar. Sanılanın aksine, konuşmada alıcı rolündeki bireyin edilgen bir konum almaz. Alıcı(dinleyici) olmadan iletişim tam anlamıyla gerçekleşmez. İyi bir dinleyici olmak doğru geribildirimler vererek ve karşı tarafın güvenini kazanmayı sağlar ve iyi bir iletişimci olma yönünde etkili bir adımdır, bunun yanında iyi bir dinleyici olmak iyi bir çözümleyici olmayı da sağlayarak karşı tarafın duygularını anlama getirisini de sağlar. Aynı zamanda dinleme becerisi göstermek ya da göstermemek de dinleyicinin kişiliği hakkında büyük ipuçları verir.

Doğru bir dinleme için birey karşısındakinin sözünü kesmemeli, karşısındakini odaklanarak dinlemelidir. Bireyin sözü kesildiğinde, yalnızca kısa bir süreliğine de olsa, konuşması raydan çıkar ve bireyin dikkati dağılır. Yeniden konuşmanın ritmini bulması için geçen sürede birey konuşmanın akışına dair kontrolünü kaybedebilir (Dimitrius J.E. Mazzarella W. P. 2014: 51-52). Dinleme, doğru anlam iletmenin bir anahtarıdır. İyi bir dinleyici şu özellikleri barındırır: olaylara ve değerlendirmelere detaylı bir şekilde dikkat etmek ve sonrasında bu duydukları ile karşılaştığı olaylar arasında mantıklı ilişki kurar, konuşmacıya onu dinlediğine dair işaretler ve ipuçları verir, dinlediği kişinin fikirlerine saygı gösterir, başkalarının söylediklerini abartmaz, çarpıtmaz (Kaypakoğlu S. 2010: 31).

Örneğin söz kesme davranışı dikkatleri üzerine çekmeye çalışmak, olgun olmamak, sabırsızlık ve bencillik ile ilişkilendirilir (Dimitrius, Mazzarella 2014: 50-52). Söz kesmenin nedeni, can sıkıntısı, konudan rahatsızlık duymuş olmak olabilir. Ancak kronik söz kesiciler dikkat çekmeye çalışan kişilerdir. Bu tip insanlar, genelde güvensiz ve benmerkezci, farkındalıkları düşük bireyler olarak tanımlanır. Gallup tarafından yapılan ankete göre, söz kesme toplum tarafından en rahatsızlık duyulan sözlü iletişim davranışı olarak belirlenmiştir (akt. Glass: 2006: 128-129). Çünkü söz keserek hem bireyin dikkati dağıtılmış olunur, hem de bu olumsuzluk domino etkisi yaratarak bütün konuşmanın akışını etkileyen bir uyarana dönüşebilir. Söz kesme davranışı sadece

konuşmaya dahil olarak da gerçekleştirilmez. Dikkati dağıtan her davranış bir söz kesme olabilir. Örneğin iç çekme, konuşanın dikkatini dağıtacak şekilde odağını başka bir uyarana çevirme söz kesmeye örnektir.

Bunun yanında konuşmada dinleyicinin mutlak bir sessizlik içinde olması da huzursuzluk yaratan bir unsur olarak belirlenmiştir. Dimitrius ve Mazzarella'ya (2014: 54-55) göre bireyler konuşurken dinleyicinin dikkatinin onda olduğuna dair ipuçları görmek isterler. Bu da dinleyicinin reaksiyon göstermesi ile mümkün olan bir durumdur. Sözlü iletişimde bu reaksiyonlar 'biliyorum', 'anlıyorum', 'evet' gibi kelimelerin kullanımıyla sağlanır.

Ancak dinleyicinin sürekli destekleyici bir tavır içinde olması konuşmacıda rahatsızlık uyandırabilir. Konuşmacı dinleyicinin samimi olmadığını düşünebilir, kendini ona karşı daha yukarıda gördüğü izlenimine kapılabilir veya yönlendirildiğine dair şüphe duyabilir. Çünkü konuşma tek yönlü bir süreç değildir ve akıştaki her detay konuşmacıda bir ipucu olarak algılanır. Örneğin konuşma sırasında sürekli belirli noktalara yönlendirilen bireyler manipüle edildiklerini düşünür. Ancak bunun yerine dinleyici de kendini açarsa birey kendini daha samimi bir ortamda hissedebilir. Ya da dinleyici bireyden bir şeyler öğrenmek istiyorsa karşısındaki önce onun kendisini açmasını bekleyecektir.

Konuşmada etkinin dinleme gibi pasif bir tutumla ortaya çıkıyor olması, bireylerin kendilerini değerli hissettiren, destekleyici bir tutumu sahiplenen ve karşısındakini motive eden kişilerden etkilendiği sonucunu ortaya çıkarır. İnsanlar sanıldığı gibi bir yöneticiye değil, bir motivatöre ihtiyaç ve saygı duyarlar. Kendi içindeki potansiyeli ortaya çıkaran kişiler güçlü bulunur, zorla istediklerini yaptırılmazlar değil. Sam Walton, insanların kendilerine inanmasını sağlayacak bir lidere sahip olduklarında tüm potansiyellerini ortaya koyabileceklerini belirtmiştir (akt. Gün N, Koç S. 2014: 83).

Kaypakoğlu da, etkinin inandırıcılık aracılığı ile ortaya çıktığından söz eder ve inandırıcılığı sağlayan etmenleri güç, ilişki, çekicilik ve mizah olarak tanımlamıştır(2010: 61). Güç sahibi, ilişkisel yeterliliğe sahip çekici ya da eğlenceli kişilerin söyledikleri karşı tarafa güven verici, içten, samimi ve etkileyici gelmektedir.

Adler'e göre etkilenmeye ve uzlaşmaya eğilimi olan kişiler toplumsallık duyguları en az baskı altına alınan kişilerdir. Diğer taraftan en baskı altındakiler ise yükselme eğilimleri olan ve üstünlük kaygısı olan kişilerdir(2014: 60). Bu tipte kişiler yeni bilgiye açık değillerdir ve kendi bildiklerine bağımlıdırlar. Yeni bir bilgiye karşı direnç göstermeleri ile bilinirler. Ya da bu kişiler narsistik özellikleri ile ön plandadırlar. Bu nedenle de, başkaları ile uzlaşmayı bir zayıflık olarak görebilirler. Sonuç olarak etki hem etkileyenin hem de etkiyi kabul edenin güçlü olduğunu ortaya çıkaran, öte yandan kısıtlayıcı/ baskılayıcıların ve değişimden kaçanların esasında ne kadar güçsüz olduğunu ortaya çıkaran bir turnusol kağıdı gibidir.

2.1.1. İkna: Duyguların Manipülasyonu

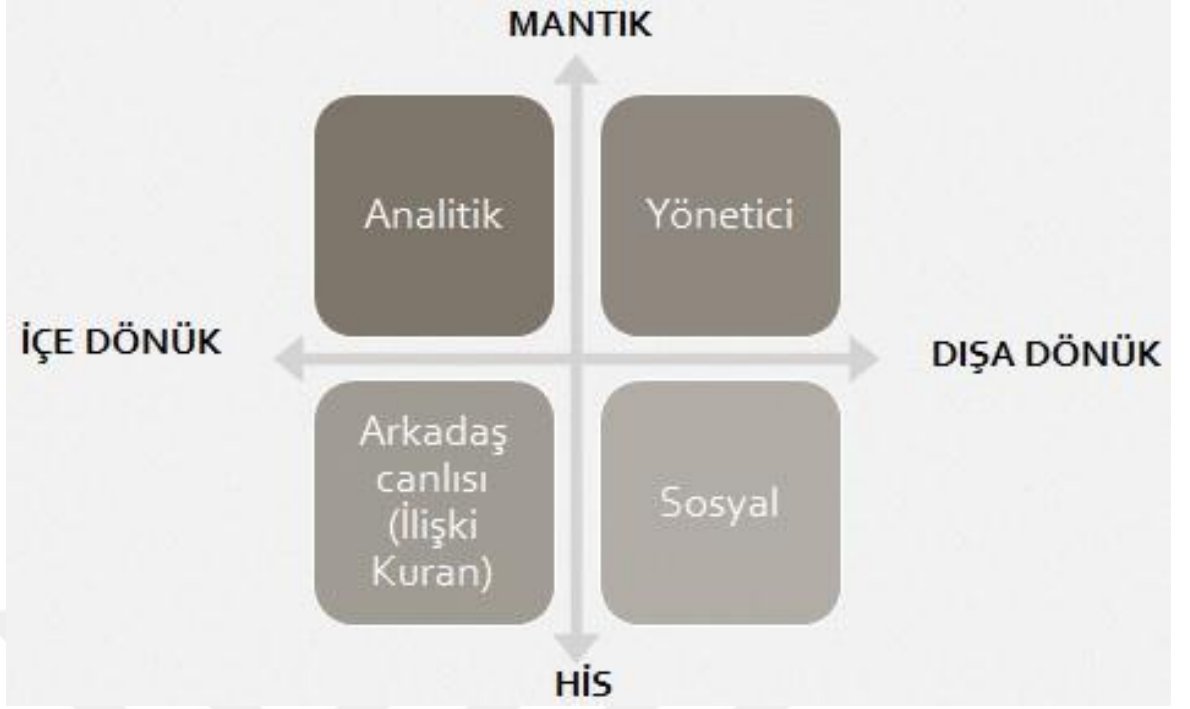
İkna hem sanat hem de bilimin bir aracıdır. İkna bilimde rasyonel kanıtlar aracılığı ile ortaya çıkarılır. Bilim adamları diğerlerini etkilemek için, araştırmalarını kanıtlar ile ortaya koyarlar. Ayrıca kendi teorilerinin diğerlerinden daha doğru olduğunu kanıtlamaya çalışırlar. Thomas Kuhn (1970), iknayı bireyin kendi paradigmasını diğerlerine kabul ettirmek için ve üstünlüğünü kanıtlamak için kullandığı araçlar olarak tanımlar. Benzer şekilde Mitroff da (1974), saf objektivite ile çalışan bilim adamlarını naif bulmuştur. Ona göre en iyi bilim adamları sadece fikirlerini ortaya koymakla kalmaz aynı zamanda onları gusto sahibi bir biçimde savunurlar. İknanın sanat alanında kullanımı ise daha ifadeseldir. Bütün sanat eserleri *sanat sanat içindir* mantığı üzerine kurulmamıştır. Sanat estetik ve fonksiyonelin dışında da bazı işlevlere sahiptir. Sanatçıların güçlü fikirleri bulunur ve bunları kendilerine saklamak istemezler. Örneğin filmi bir sanat formuyla düşündüğümüzde Ölü Ozanlar Derneği, Hayat Güzeldir ya da Schindler'in Listesi gibi filmlerin farkındalık arttırmak, tutum ve inançları değiştirmek, fikirleri yapılandırmak gibi işlevleri olduğunu görürüz. İknadan söz edilmesi için, gereken beş etmen İknanın Bütüncül Modelinde şu şekilde sıralanır:

- Niyet içeren
- Zorlayıcı olmayan
- Kişilerarası ilişkilerde gelişen
- Sembolik
- Etkiye sebep olan. (Gass, H. R. ve Seiter, J. S. 2011: 2, 7, 33)

Demek ki ikna edebilme yeteneğine sahip olan insanlar, amaçsal, otoriter değil, yönlendirici, ikili ilişkilerde başarılı, empatik ve dışadönük, kelimelerin ve şeylerin alt-anlamlarına hakim ve tutum ya da davranışlarda etkiye sebep olan sözlü iletişim becerilerine sahip kişilerdir.

Aristo'ya göre 'Söz söyleme sanatı, belirli bir durumda dinleyenleri, söylenenlere inandıracak öğelerle araçları bulgulama (keşfetme) yetisidir.'. Toplumsal yaşamın bir gereği olarak konuşma yeteneği ve sözlü iletişim becerisini geliştirmek bireyler için önem arz etmektedir. İletişim kanallarının interaktif boyutunun günden güne çığır açması ile sözlü iletişimden kaçınmak söz konusu değildir. Bu nedenle sözlü iletişim yeteneğini geliştirmek ve ikna kabiliyetini edinmek bireyler için daha da gerekli hale gelmiştir. Sözlü iletişim becerisi ayrıca bireylerin öz gelişimleri için de gereklidir. Bireyler iletişimlerinde kendilerine dışarıdan baktıkça kendileri ile ilgili denetim mekanizmalarını çalıştırmaya başlarlar ve kendileri ile ilgili yorum yapabilir hale gelirler. Bu da aynı zamanda kişisel gelişime tekabül eder. Bireylerin kendini dinlemesi kadar, karşı tarafı dinlemesi de onların duygu, fikir ve inançlarını öğrenmede büyük önem taşır. Çünkü karşısındakini dinledikçe, birey olayları onun bakış açısından görmeyi öğrenir. Bunun yanında sorular sormak da kişiyi tanımak ve değer verdiği alanların derecesine dair bilgi edinilmesini sağlar. Ayrıca kişiyi dinlemek sözsüz bağ kurma becerisinin de geliştirilmesini sağlar. Sözsüz bağ kurma iletişimde olunan kişi ile uyum içerisinde olunarak bağ kurma becerisini temsil eder. Sözlü iletişimde bu, kişinin jargonuna uygun kelimeler tercih etmek ya da ses tonuna ve konuşma hızına uyum sağlamakla gerçekleşir.

Hogan (2002), Konuşarak İkna Psikolojisi kitabında, dört temel kişilik tipinden bahsetmiş ve bu kişilik tiplerinin ikna edilmesinin yöntemlerini açıklamıştır.

Şekil 4: Farklı İkna Yöntemlerine Açık Dört Temel Kişilik Tipi (Hogan, .K. : 124)

Buna göre, analitik bireyler mantıklı ve içe dönük bir yapı sergiliyorlar. Bu bireyler kesin verilerden hoşlanan detaycı kişiler olarak tanımlanıyor ve hislerini sergilemeyi zayıflık olarak görüyorlar. Analitik bireyleri ikna etmek için, Hogan'a göre, gerçekçi, istatistik verilere dayalı, mantıklı, detaycı olunmalı.

Hogan'ın oluşturduğu şemaya göre bir diğer kişilik tipi hisleriyle hareket eden ve dışadönük olarak tanımlanan ilişki kuran kişilik olarak adlandırılıyor. Bu kişiler başkalarının onayına oldukça önem veren, sessiz, stresten kaçınan bireyler olarak betimleniyor ve bu bireylerle iyi bir iletişim kurabilmenin yolu da tutarlı, kibar, paylaşımcı, diplomatik olmaktan geçiyor.

Yine hisleriyle hareket eden ancak dışadönük olan bireyler ise sosyal kişilik olarak tanımlanıyor ve bu kişiler iletişim becerileri ile öne çıkıyorlar. Ancak bu bireylerin dinleme becerileri oldukça düşük ve bu bireyler onay ve kabul görmeye büyük önem veriyorlar. Bu bireylerle iletişim kurarken Hogan neşeli, onaylayıcı, eğlenceli, iyimser olunması gerektiğini belirtiyor.

İkna konusunda kült bir kitap olan İknanın Psikolojisi adlı kitabında R. Cialdini yakın ilişkilerde iknanın etkisinden bahsetmiştir. Kitabından hareketle, ikili ilişkilerde duygusal manipülatif bağlamda ortaya konulabilecek ikna yöntemleri Şu Şekilde sıralanabilir:

- Karşılıkta bulunma
- Sevgi
- Otorite (Cialdini, R. B. 2012)

Karşılıkta bulunma prensibi ikili ilişkilerde karşı tarafı duygusal olarak ikna etmede çok güçlü bir prensip olarak karşımıza çıkar. Biri bunu bilinçli olarak yaptığı zaman, karşı tarafa sırf beklentilerini doğrultusunda bir iyilikte bulunur. İleri evrede de kişi karşı taraftan bir ricada bulunduğunda karşı taraf bunu reddedemeyecektir. Çünkü kişinin daha önceden karşılık beklemezsin bir iyilikte bulunduğunu bilir ve duygusal açıdan kendini isteği yerine getirmese rahatsız hissedecektir.

İkinci yöntem olan sevgi prensibi oldukça basittir. İnsan doğası gereği sevgi beslediği kişilere güven duyar ve onların söylediklerini, istediklerini sorgulamadan kabul eder. Sevdiklerimize karşı belirli mantık süzgeçlerimizi devre dışı bırakmamız oldukça olağandır. Çünkü onların söylediği Şekilde olayları algılamak birey için daha kolay ve tercih edilesidir.

Otorite ise ikili ilişkilerde etkiyi sorgusuzca kabul eden benlik değeri gelişmemiş ve özgüven eksikliğine sahip kişilerde etkili olur. Otorite aracılığı ile ikna mekanizması görece rasyonellik dışı ve baskıcıdır. Otoriter bir ikna yönteminde etkileyen kişi karşısındakine seçim Şansı vermez. Otoriter kişi yarattığı güç illüzyonu ile karşı tarafı büyüler, bu da çağımızda imaj olarak adlandırılan gösteri sisteminin bir yansımasıdır.

2.1.2. Gösteri Toplumu ve Kişisel İmaj

"Çağımızın...tasviri nesneye, kopyayı aslına, temsili gerçekliğe, dış görünüşü öze tercih ettiğinden kuşku yoktur...Çağımız için kutsal olan tek şey yanılısama, kutsal olmayan tek şey ise hakikattir. Dahası hakikat azaldıkça ve yanılısama çoğaldıkça çağımızın gözünde kutsal olanın değeri artar, öyle ki bu çağ açısından yanılısamanın had safhası, kutsal olanın da had safhasıdır. "

-Feuerbach

Bireyin yaşantısını, dışarıdan izliyormuşçasına mitleştirmesi ve hayatının akışına dair belirli durumları stereotipleştirmesi normaldir. İnsan doğası gereği, belirli kalıp yargılar ile yaşar ve bunlar arasında nasıl bağlantı kurduğu hayata bakışını özetler. Bu şekilde yaşamını anlamlandıran birey, kendisini yaşamının kahramanı olarak görerek kendine ideal bir yaşantı hikayesi oluşturur ve bunu gerçekleştirmek için yaşar. Bu ideal yaşantı hikayeleri de aslında bireylerin örnek aldığı imaj kırıntılarının eklektik bir çabayla bütün haline getirilmesi çabasıdır.

Modern toplum günümüzde temsiller toplumu halini almıştır. Öyle ki yarattığımız imaj var olan kimliğimizden daha göz önünde ve daha etkilidir. Gelişen medya araçları da bireylerin imaj yaratımında öncül hale gelmiştir. Debord'a göre gösteri yaşamın somut tersyüz edilişi olarak canlı olmayanın özerk devinimidir. Bu eleştirel bakış açısına göre, 20. yüzyılda kitle iletişim araçlarının aracılığıyla yaratılan imaj, medyanın kitlelere sunduğu şablonlardan ibarettir ve yaşamdan kopuktur. Aynı bakış açısına göre, "görünen şey iyidir ve iyi olan şey görünür" ve bu da gösterinin temel yapısının totolojik bağlamda ele alındığının göstergesidir. Bu da araçların aynı zamanda amaç olmasıdır. Bunun nihai sonucu da, *sahip olmaktan -gibi görünmeye* (2010: 36, 39, 40) uzanan bir toplum yapısıdır.

Dünyada bulunmak, dünyaya sahip olmaktır. Bu bağlamda dünya gibi kavramların var olabilmesi için, dünyaya sahip olan varlıklara ihtiyaç vardır. Öyle ki dünya, kendisiyle varlık arasındaki alaka ile meydana gelen, bir yapı olarak algılanabilsin (Keyler W. 2003: 33). Çünkü bir nesnenin varlığı birey onun tanımlayana kadar

belirlenmez. Bu nedenle de imaj kavramı günümüzde bu kadar etkili olmuştur. Çünkü nesnelerin işlevleri ile değil, değerleri ile değerlendirildiği bir dönemden geçiyoruz.

Nesneleri tanımladığı gibi, her bireyin kendini nasıl gördüğü ile ilgili bir imajı bulunur. Bireyin imajının oluşumuna, kullandığı araba, sahip olduğu ev, sürdüğü koku gibi tüketim nesneleri eşlik eder. Bireyi çevreleyen bu nesneler imaj oluşumunda rol oynamaktadır. Bireyler kendi imajları ile, kullandıkları markaların imajları arasındaki algılanan mesafeyi kısaltma eğilimi gösterirler(Taşkın, Ç. Akat, Ö. 2012: 39). Tüketim nesneleri ile özdeşim kurma yoluyla kendi kimlik arayışını sürdüren birey, kendini idolleştirdiği imajlar üzerinden yeniden yaratmaya çabalar. Ancak ne var ki, bu yolla birey orijinallikten kopar ve kimlik oluşturmaktan ziyade bir fragmanlar toplamına dönüşür. Kimlik kopyanın bir kopyası haline geldiği için özgünlüğünden söz edilemeyecektir.

Öte yandan varoluşçulara göre, insan ancak birileriyle ya da bir şeylerle, yani dünyasıyla “birlikte var olarak” kendisini anlamlandırabilen ve yaşamına anlam verebilen bir varlık olarak tanımlanır(Geçtan, E. 1996: 23). Varoluşçuluk nesneler üzerinden kimlik yaratımı sürecinde sağlıklı bir yan görmemektedirler.

Moda üzerinden imaj ve kimlik yaratımının en özgün örneklerinden birini kot pantolon modası gösterir. Fiske'ye göre, kot pantolon gayri resmiliği, sınıfsızlığı ve cinsiyetsizliği temsil ettiği için kot pantolon giyen bir insan toplumsal kategorizasyona da baş kaldırmış oluyordu. Bu sayede birey de kendini özgürleştirmiş olmaktadır. Kottaki toplumsal farksızlık kişiye kendisi olma özgürlüğünü bu yolla sağlamış olmaktadır. (2012: 13) Bu yolla da kot pantolon giyen kişiler asi, çekici, bilinmezlik içeren, tek başına ayakta durabilen, güçlü gibi özellikleri edinmiş olur. Nesneler ve temsilleri etki silahları haline dönüşmüş ve kişilerarası çekimde bir araç olmuştur.

2.1.3. Yakın İlişkilerde Kişilerarası Çekim

İlk izlenimler yıllar geçse de kolayca silinmeyen, kişilerarası iletişimde etki sağlayan fikirlerdir. İlk izlenimler sosyal ve ekonomik yapı, yaşam tarzı, eğitim, güvenilirlik ve özgüven ile ilgili olabilir.

İlk izlenimleri değiştirmek zordur çünkü birey yeni biri ile tanıştığında zihninde o bireyle ilgili bağlantılar kurar. Bu bağlantıları da değiştirmek kolay değildir. Diğer yandan ilk izlenimin etkili olmasının rasyonel gerekçeleri de bulunur. Teksas Üniversitesi tarafından gerçekleştirilen bir araştırmaya göre, katılımcılar bireylerin tek bir resmine bakmak suretiyle önceden belirlenmiş on kişilik özelliğinden (dışa dönüklük, açık sözlülük, uyumluluk, vicdanlılık, duygusal tutarlılık, hoşlanırlık, özsaygı, yalnızlık, inanç, ideoloji) dokuzunu doğru olarak değerlendirebilmişlerdir. (Cabane, O. F. 2014: 154)

Bu yolla ilk izlenimlerin aslında ikili ilişkilerdeki temel çekim unsurları olduğunu söyleyebiliriz. Ne de olsa bu izlenimler kolay kolay değişmemekte ve ikili ilişkileri güçlü bir biçimde etkilemektedir. Demek ki kişiler yakın ilişkilerde dışadönük, tutarlı, fiziksel açıdan çekici, güçlü, değerler bağlamında kendisi ile uyumlu kişileri çekici bulurlar.

2.2. Çekicilik Yasası

Schopenhauer, çekici olanı “kendi doyumunu, kendi memnuniyetini doğrudan sunarak arzuları coşturan” yani “izleyeni güzelliğe ilişkin tüm kavrayışların istediği arı düşüncelerden uzaklaştırarak doğrudan gösterdiği nesnelere ile bu arzuları ister istemez coşturan” olarak açıklar. Yani buna göre çekicilik, bir illüzyondur ve kendini sunan birey tarafından karşı tarafın zihnindeki bütün güzellik kriterlerini ve bildiği bütün değerleri unutturan bir izlenim yaratımıyla birlikte oluşur. Aynı zamanda çekicilik bir projeksiyondur ve kişinin doyumunu diğerine aktarımı ile yayılır.

Nuri Bilgin de çekim duygularımızın her zaman rasyonel davranışların sonucunda oluşmadığını belirtir. Ancak yine de, ona göre kişilerarası çekimde bazı kıstaslar bulunur ve kişi görece bilinçli olarak bu kıstaslara göre birilerini çekici bulur. Bilgin bu kıstasları şu şekilde sıralamıştır:

- **Yakınlık:** Yakınlık ilkesine göre, iki kişi arasında bir çekim olması için her şeyden önce coğrafi ya da mekansal bir yakınlık gerekir. Zira iki kişinin bir çekim hissedebilmesi için birbirlerinin algı alanında olması gerekir.
- **Tanıdırlık:** Uyararla daha önceden karşılaşmış olmak, algılarımızı etkilemektedir. Daha önceden gördüğümüz kişi ya da uyarılar (melodiler, resimler vs.) yeni karşılaştıklarımız ile kıyaslandığında bizde daha olumlu duygular uyandırmaktadır.
- **Benzerlik:** Benzerliğin çekime etkisi, bilişsel tutarlılık ile açıklanmıştır. Nitekim 60'lı yıllarda çekim ve düşmanlık gibi olgular pek çok araştırmada tutarlılık açısından ele alınmıştır. Burada birey kendisi ve çevresi arasında tutarlı bir denge kurmaya çalışır. Günümüzde de bu görüşü taşıyan yazarlar mevcuttur. (Bedard, Deizer ve Lemarck, 2006). Bu çalışmalar benzerliği denge teorisi ile birlikte açıklarlar. Buna göre sosyal yaşamda birey denge arar. Kişi sevdiği şeyleri seven kişileri sevme eğilimi gösterir. Bu şekilde bilişsel dengesini oluşturur. Sevmeme tutumunu ise kendisi gibi olmayan kişilere yönlendirir.
- **Fiziksel çekicilik:** Benlik imajı ile ilgili çalışmalarda (sembolik etkileşimciler, Goffman, Mead) fiziksel görünüşün sosyal yaşamdaki rolü ortaya konmuştur. Örneğin kendini diğerlerine göre ayarlama, bizim fiziksel görüntümüz üzerinden diğerlerini etkileme çabamızı yansıtır. Jodelet (1994) tarafından yapılmış olan geniş ölçekli bir çalışmada örneklemin $\frac{3}{4}$ 'ünün fiziksel görünüşün bir sosyal kazanç sağlamak amacı ile ikili ilişkilerde kullanılmasında bir sakınca görmemiştir. Bu tutum da sevgi kazanmak, kabul görmek, diğerlerince eleştirilmemek gibi amaçlara bağlanmıştır. Dış görünüşün bir amaç hale getirilmesi (finalisation) kendini en çok giyimde göstermektedir. Sosyal bir grupta kabul görmek isteyen bireyler genelde dış görünüşüne önem verirler. (Bilgin, N. 2013: 198- 208) Çekici bireyler bu yolla haz yaratır ve karşı tarafta çekim oluşturarak kişiyi kendilerine bağlı hale getirirler. Bu yolla da kişi kendi isteğiyle bu arzu dalgasının kölesi olur çünkü yanında katıksız haz duyduğu kimselerin yanından ayrılmak istemez.

2.2.1. Haz Sistemi

Mutluluk, son derece esnek ve tanımlaması zor bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Oxford İngilizce sözlüğün tanımına göre, kavramın kökeni “tesadüfen olma” ve “tesadüf” anlamlarına gelen happen ve happenstance köklerinden gelmektedir. Genelde mutluluk memnun olma, heyecan, neşe, hoşnutluk, zevk, gönenç, huzur, esrime, tatmin, gibi kavramlarla eşleştirilmiştir. Bireyin mutluluğuna dair ortaya atılan koşullar kültürden kültüre, dönemden döneme farklılıklar göstermektedir. Örneğin doğu kültüründe soyut ve spirütüel mutluluk kaynaklarının olduğu görülmektedir. Diğer yandan Batı kültürüne bakıldığında zaman ise, daha karmaşık örüntüler hakimdir. Bir taraftan gösterişçi tüketim ve şöhret arzusu yükseltilirken diğer taraftan, terapi, duygusal zekanın önemi ve mistisizmden söz edilmektedir. (Marar, Z. 2012: 15-16)

Diğer taraftan insan doğası gereği, doyumsuz bir varlıktır ve insana dair hiçbir dürtü, güdü ve duygu durumu rasyonel bir ölçüyle ölçülemez. Kişi, duygularını kıyas yolu ile göreceli bir biçimde anlamaya çalışır. Bu yolla da Bruckner’e göre(2012) hiçbir zaman gerçekten mutlu olup olmadığından emin olamaz. Ayrıca bu kıyas durumu da bireyi haz arayışında konformizm ve imrenmeye bağlı hale getirir. Bu yolla da birey, seçilmişlerin yolundan gitmeye yönelecektir. Çoğunluğun hazlarının peşinden koşan birey, 20. yüzyılın bir hastalığı haline gelen acıdan kaçma çabasının esiri olur. Bu yolla da mutsuzluğun tanımı bir duygudurumundan çok bir başarısızlık haline gelir. (s: 11-13). Tüketim nesnelere üzerinden de mutluluğun bir ürün gibi alınıp satılabilen bir değer haline getirilmiş olması da (Disneyland, Happy Meal) mutluluğu değersizleştirmekte ve insanları doyumsuz hale getirmektedir.

Zira haz ve hedonizm din sistemlerinde olumsuz olarak tanımlanır. Pascal bunu “insanın acının altında ezilmesi utanç verici değildir, hazzın altında ezilmesi utanç vericidir” diye açıklar. Çünkü insan eğer haz duyuyorsa, ihtiyacı olanın üzerinde bir deneyim gerçekleştirmiş demektir. Bu dünya haz ve doyum yaşamak için yoktur. Bu dünya bir sınav yeridir. Hazlar ve her türlü mutluluk hak eden için ahirettedir.

Aynı şekilde Freud da 1929 yılında yayınladığı *Malaise Dans la Civilization* (s: 20) adlı eserinde mutluluğun olanaksızlığından bahseder. Ona göre mutluluk yaradılış esasında göz önünde bulundurulmamış bir faktördür. Çünkü bireyin toplum içinde var

olabilmesi için içgüdülerini bir kenara bırakması gerekir. Diğer taraftan mutluluk en dar anlamıyla en yüksek gerilime ulaşmış olan ihtiyaçların ani tatmininin sonucudur ve doğası gereği toplumsal yaşamın dinamiği ile çelişir.

Maslow ise mutluluğun mümkün olduğunu savunur. Maslow'un holistik kuramına göre, insan temelde mutluluk arayan bir canlıdır. Yani ana motif acıdan kaçmak değildir, mutluluğa erişmektir. İnsanın güçlü, iyimser ve olumlu yönleri Maslow'un psikolojisinin ana konusu olmuştur. Ona göre insan yapısı gereği organik ve biyolojik gereksinimlerin yanında ruhsal gereksinimlere de sahiptir ve gizil güçlerini gerçekleştirme eğilimi içerisindedirler. Bu gereksinimler de ihtiyaçlar hiyerarşisinde birleşir. Bu ihtiyaçlar beş temel başlık altında toplanacaktır:

- **Fizyolojik ihtiyaçlar:** açlık ve susuzluk gibi homeostatik gereksinimler.
- **Korunma ihtiyaçları:** tehlikeden uzak kalmaya hizmet eden gereksinimler.
- **Sevgi ve ait olma ihtiyacı.**
- **Saygınlık ihtiyacı.**
- **Bilişsel ihtiyaçlar:** bilme, anlama ihtiyacı.
- **Estetik ihtiyaçlar:** güzeli ve iyiyi arama arzularını kapsar.
- **Kendini gerçekleştirme ihtiyacı.** (akt. Yanbastı, G. 1990: 222-223)

Bu kuramda her aşama mutluluk ile bağlantılıdır ve mutluluğu içerir. Bu yönüyle insanı mutluluk ve haz arayışında bir canlı olarak nitelendirebiliriz. Bilinci aracılığı ile diğerlerinden ayrılan insanın ideali güzellik idealine ulaşmak ve her anını bu idealin çerçevesine göre yaşayarak dünyada geçirdiği zamandan haz almak olacaktır.

2.2.1.1. Güzellik İdeali

Romano ve Bordieri'nin 1989 yılında yaptıkları bir çalışmaya göre, dış görünüşün güven oluşumuna doğrudan etkisi bulunmaktadır. Üniversite ortamında yapılan çalışmada, öğrencilerin fiziksel açıdan çekici buldukları öğretmenlere karşı daha çok güven duydukları görülmüştür. Bu öğrencilerin olası problemlerinde, bu öğretim görevlilerine başvurmaları diğerlerinden daha olası görülmüştür. Öğrenciler bu öğretim

görevlilerinden ders alınması konusunda birbirlerine tavsiyede bulunurlar ve düşük not aldıklarında öğretmenlerini nadiren suçlarlar (Hogan, K. 2012: 156- 157).

Dış görünüşün sosyal yaşamla ilişkisine dair çok sayıda ampirik bilgi bulunmaktadır:

- Her şeyden önce güzellik anlayışı çağdan çağa kültürden kültüre değişim göstermektedir. Geçen yüzyıllarda yapılmış olan kadın resimleri ile günümüz güzellik algısı arasındaki farklar bu uçurumu gözer önüne sermektedir. Bazı araştırmacıların (Rhodes ve ark. 1998, 1999) yakın yıllarda yüz ve yüz simetrisi üzerine yaptığı çalışmalar göstermektedir ki, güzel yüz algısı değişmiştir. Eskiden asimetric, uç ve farklı yüzler çekici gelirken, şimdi simetric, dengeli ve görece sıradan yüzler çekici bulunmaktadır.
- Fiziksel açıdan güzel bulunan kişilerin kişiliği ile ilgili olumlu yargılar beslenmektedir. Bu kişiler karakter olarak sıcak, mesleki açıdan başarılı, özel yaşantılarında ise mutlu olarak algılanmaktadırlar. Güzellik lehine yanlılık olarak açıklanabilen bu durumda güzel bulunan kişiler diğerlerinden daha ilginç ve nitelikli bulunmaktalar.
- Diğer taraftan her ne kadar güzellik ikili ilişkilerde ilk dikkat edilen unsur da olsa, güzelliğe diğer niteliklerden daha çok değer veren biri gibi görünmek sosyal açıdan hoş karşılanmamaktadır. Nitekim insanlar diğerlerinin kendilerini dış görünüşü ile değil kişiliği ve başarıları ile değerlendirilmesini tercih ederler.
- Cinsiyet açısından bakıldığında erkeklerin kadınlardan daha fazla biçimsel özellikleri önemseydiği görülür.
- Fiziksel olarak çekici bulunan kişiler kendileri gibi çekici bulunan kişiler ile birlikte olmak istiyorlar.
- Diğer taraftan güzel olarak algılanmak bazı durumlarda olumsuzluklara da yol açabilmekte. Örneğin güzel bulunan kişiler ulaşılmaz olarak görülmekte, bu şekilde de yalnızlaşabilmektedirler. Yine güzel bulunan kişiler bazı durumlarda stereotiplere ve önyargılara maruz kalabiliyorlar. Bu kişiler bencil, kibirli, yüzeysel bulunabilmektedirler (Bilgin, N. 2013: 203-204).

Darwin ise güzelliği gözleneneye değil gözlemleyen özneye yönlendirmiştir. Ona göre güzellik duygusu aklın niteliğine bağlıdır ve hayranlık duyulan nesnenin gerçek olan hiçbir özelliğine dayanmaz. Bu nedenle güzellik kavramı doğuştan ya da değişmez olarak açıklanamaz. Bunu da Darwin, farklı ırklardan bireylerin güzellik algılarının farklı olmasına bağlı olarak açıklamıştır. Güzellik algısını teolojik kapsamda değerlendirerek diğer her organizmanın varlığının insanın göz zevki için yaratılmış olduğu görüşüne karşı olarak da Darwin yeryüzünde insanın ortaya çıkması ile bütün güzelliklerin eleştirilebilir hale gelmiş olduğunu savunarak açıklar. Oysa doğada, bütün organizmalarca benimsenmiş göze *güzel* gelen tek bir ortak kriter bulunur: simetri. Simetrinin varlık sebebi, doğada seçilimin devamlılığını sağlamaya hizmet eder. Örneğin çiçekler doğanın en güzel ürünlerindedir ancak çiçeklerin yeşil yapraklara karşıt olarak parlak ve göz alıcı renklerde olmasının sebebi böceklerin kolayca onları bulmalarını sağlamaktır. Öte yandan, rüzgar aracılığı ile döllenmiş hiçbir çiçeğin parlak renkli tacı yoktur. (2015: 210) Böylece güzelliğin seçilime hizmet eden bir güç faktörü olduğunu söyleyebilir ve çekiciliği doğrudan güç ile ilişkilendirebiliriz.

2.2.1.2. Mesaj Olarak Beden: Gözleyen- Gözlenen

“Kendimize ait bir şeyimiz yok. Bakmıyoruz, şeyler tarafından bakılıyoruz. Bakışlarımız yönlendiriliyor, belki düşüncelerimiz de.”

Jean- Luc Godard

Melucci'ye göre, özellikle günümüzde beden bireyin kendini tanımlama şeklinin ilk ve en önemli bileşeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçmişte insan deneyiminin tinsel boyutlarının göz ardı edildiği, ya da sadece fiziksel performansa yardımcı olacak bir araç olarak görüldüğü bir kültürde var oluş sergilemekteydik. Bugün ise, insan, kendi doğal boyutunu keşfetmiştir. Bu yolla artık doğaya ait olduğunun ve diğer canlılardan farksız olduğunun farkındadır. Bu şekilde bedenin iletmediği mesajın daha rasyonalize edildiği bir bakış açısına sahip olmaya başladık diyebiliriz. Böylece bedeni idealize etme yerine bedene dönüş, kimlik arayışımızı kamçılar ve destekler. Çünkü beden her birimiz için kişisel bölgedir, bizi diğerlerinden ayırır. Beden, giriş anahtarının sadece sahibinde olduğu, gizli bir yerdir. Bu yer aracılığı ile birey kendini tanıma fırsatı bulur. Bu eşsiz varlık sayesinde biz ne hissettiğimizi keşfederiz ve ifade ederiz(2013: 89-91).

Böylece beden, hem kendimizi tanımanın yani bireyleşmenin bir aracı, hem de çevremizle etkileşime geçmemizi sağlayan bir *kanal* olmuş olur. Bu kanal iki yönlüdür. Hem bedendeki fizyolojik ihtiyaçları yüzeye çıkararak beyne iletir hem de beynin algıladığını süper egonun süzgecinden geçirerek mesaj üretir. Bu bağlamda bedenin ürettiği mesaj manipüle edilmiştir. Bedenin ilkel dürtüleri ile ortaya attığı birçok ihtiyacı doğrudan aksiyon bulmaz. Zira içinde yaşadığımız sosyal çevre buna izin vermez. Bu bağlamda biz, bedenimiziz ancak bedenimize eklenen sosyal yapının da tortularını taşıyoruz.

Bu durum Marksist literatüre yabancılaşma olarak geçer. Adorno ve Horkheimer'a göre, insan bedeni zihinden kopararak sevilen ya da sevilmeyen bir nesneye dönüşmüştür. Bu durum da bedene karşı bir tahakküm kurma isteği doğurmuştur. Bedene karşı duyulan aşk- nefret modern kültürün bütününe sinmiştir. Beden bir taraftan aşağılık, köleleştirilmiş olarak küçümsemiş ve yadsınmışken diğer taraftan da, yasak, şeyleştirilmiş ve yabancılaşmış olarak algılanır. Sadece kültür bedene sahip olunabilir gözüyle bakar ve beden yalnızca kültürün gözünde bir nesnedir. İnsanın kendini bu şekilde nesneleştirilmesi de, doğanın insan tarafından nesneleştirilmesinin bir bakıma öcüdür(2010: 309). Fiske'ye göre, beden doğal olarak kirlidir. Bedenin bütün gözenekleri kir üretir ve estetize edilmiş bedenden bu noktada farklılaşır. Bu ikilik burjuva ve işçi bedenindeki farklılıkta göze çarpar. Burjuva bedeni tümüyle temizliği temsil ederken işçi sınıfının bedeni kirli, kirli olduğu kadar da tehdit edicidir. Çünkü o üretimi ve değişimi temsil eder. Oysa tüm idealize edilmiş nesnelere gibi burjuva bedeni stabil ve bu nedenle de kirlenmemiştir. İşçi sınıfının bedenininin tehdit ediciliği her an kendi içinde bulunduğu sosyo ekonomik kategoriden taşma olasılığını bünyesinde barındırdığı için mevcuttur(2012: 124).

Sheldon'a göre, beden yapısı davranışları etkileyen temel faktördür ve beden yapısı ile davranış örüntüleri arasındaki bağlantılar ölçülebilirdir. Yine Sheldon'a göre, üç tip beden vardır:

- **Endomorfi:** bu karakterler yumuşaklık ve yuvarlaklık ile karakterize olurlar. Kas ve kemik oranı düşük bu bireylerin yağ oranı fazladır. Bu kişiler viserotoni denen

mizaç yapısına sahiptirler. Buna göre endomorfik kişiler sosyal, yemekte haz duyan, insanları seven, geç tepkiler veren tolerans seviyesi yüksek, sakin ve rahat bireylerdir.

- **Mesomorfi:** bu kişiler ise sertlik ve köşelilik ile karakterize olurlar. Kemik ve kas oranı yüksek olan bu kişilerin kuvvetli, güçlü ve dayanıklı olduğu varsayılır. Atletler, askerler ve sporcular bu tiplerden çıkar. Mizaç açısından ise, enerjilik, hareketlilik ve güç gösterisi, zaman zaman saldırganlık ve cesaret gösterileri bu kişilerde görülür. Güç ve hükmetme özellikleri önde görülen bu kişiler doğal liderdirler.

Ektomorfi: ince, uzun, ve genel yapıya oranla görece büyük bir baş yapısına sahip bireylerdir. Bu kişilerin kas ve yağ oranları düşüktür. Hastalıklara dirençsiz, güçsüz ve kuvvetsiz görülen bu bireylerde beyin başat rol üstlenir. Bu kişilerin kişilikleri tereddüt, kuşku, çekingenlik, yalnızlık, uyku düzensizlikleri, heyecan, kapalı yerleri sevme üzerine kurulmuştur(Yanbastı, G. 1990 : 229-231).

John Berger Görme Biçimleri'nde (2010) bedenini içerdiği mesajları bir alıcı ve bir göndericinin olduğu şekilde formüle eder. Ona göre kadın bedeni *gözlenen*, erkek bedeni ise *gözleyendir*. Erkek bedeni otorite temsilidir ve gücü içinde barındırır. Bir erkeğe baktığımızda onun kapasitesini, bir *kadın için yapabileceklerini* görürüz. Erkek bu yolla bir şekilde güç illüzyonu oluşturur. Çünkü erkek, her türlü otorite gibi yapamayacağı şeyleri yapabilecek güçteymiş gibi davranır. Bunun tersine bir kadının varlığı onun kendine karşı olan tutumunu ortaya koyar. Bir kadının tutumu ona karşı nasıl davranılacağını gösterir. Seçtiği kıyafetlerden kullandığı cümlelere bu durumu destekleyen göstergeler iletir. Çünkü bir kadın kendi varlığını desteklemeyen hiçbir şeyi yapmaz. Bu nedenle kadınlar *göründükleri* gibi, erkeklerse *davrandıkları* gibidirler(45-47).

Cinsiyetin mesaj iletim mekanizması olduğuna dair görüşü cinsiyet değiştiren bireylerin durumunda görebiliriz. Cinsiyet değiştiren kişilerde benlik algısı insanın kendisine bakışı ile başkalarının ona bakışındaki fark nedeni ile dengesizliğe neden olmakta ve bilişsel uyumsuzluk ortaya çıkmaktadır. Cinsiyet karmaşası yaşayan insanların zorlu bir değişim sürecine girmesinin nedenlerinden biri olarak da gösterilen bu durum

somut olarak bir erkek görünümünde olan kişiye toplumsal roller çerçevesinde bir erkekmiş gibi davranılması olarak karşımıza çıkar (Baggini J. 2015: 126-127).

2.2.1.3.Baştan Çıkarma ve Arzu

“Arzu dünyayı canlandırır”

-William Irvine

Baudrillard’a göre, arzunun tek dayanağı yokluktur. Bütün varlığı ile talebin içine sokulduğu zaman, hiçbir kısıtlama olmaksızın kendini işlemselleştirdiğinde hiçbir gerçeklik değeri kalmaz. Çünkü imgelemi olmayan arzu her yerdedir ama simülatif bir biçimde. Yani *cinsel her yerdedir, cinsellik hariç*. Ve aslında sadece tek bir libido vardır, eril olanı. Dişil olan sadece arzu nesnesidir bu yolla da dişil, baştan çıkarıcıdır (2011, 13-14). Buradan bireyin arzusunun ihtiyaç duyulanın yokluğunda ortaya çıktığını söyleyebiliriz. O halde arzu doğrudan bilinç ile ilişkilidir, insana özgüdür ve öğrenilmiştir. Nitekim Freud, arzunun bebeklik döneminde ortaya çıktığını savunur.

Karnı acıkan bir bebek, ağlayarak bakıcısına kendisini duyurmak ister. Anne memesi ya da biberonla gelen süt ile, bebek isteğini karşılamış olur. Ancak diğer taraftan, isteği karşılanmazsa daha da çok ağlamaya başlar. Bu çabaları da karşılık bulmazsa bebek kendi kendine bir çıkış yolu bulur. Bu çıkış yolu bebeğin ihtiyacı olanı hayal kurarak doyuma ulaştırması sürecidir. Bu yolla bebek, büyük bir iştah ile parmağını emer, annesinin sütünün tadını ve sıcaklığını hayal eder. Buna arzunun hallüsinatuar doyumunu denmektedir. Hallüsinatuardır, çünkü arzu duyulan nesneye yönelik algıyı tam anlamı ile yaratım söz konusudur. Ne var ki beden duymuş bulunduğu açlık tam olarak doyurulamaz. Bu nedenle de bebek birkaç deneyimden sonra gerçek ve hayali ayırt etmiş olur. Bu yolla da, arzu ortaya çıkar. Temsiller dünyasına ait olan arzunun ortaya çıkmasının nedeni, ihtiyacın giderilmemesidir. Eğer ihtiyaçlarımız hemen giderilseydi, arzu diye bir şey olmazdı (Güleç, M 2011: 8-9).

Libido ve gelişimini ele alan Freud’un ortaya atmış olduğu kuram içgüdüsel kuram olarak anılır. Freud, doğuştan gelen içgüdülerin insanın gelişimi ile ayrıştığını savunmuştur. Çocuk, doğumundan başlayarak, libidonun gücü ile davranışta bulunmaya

başlar. Doğası gereği insanın bedeni libidoya uyum sağlayabilecek yetkinliktedir. Libidonun geliştiği döneme, psikoseksüel dönem adı verilir ve her bir dönem bir önceki dönemden etkilenir ve bir sonraki dönemi de etkiler. Böylece herhangi bir dönemde karşılaşılabilecek bir kompleks bütün gelişimi zedeleyecek boyutlara ulaşabilir. Dört dönemden oluşan bu gelişim süreci oral dönem, anal dönem, fallik dönem ve gizlilik dönemi olarak sıralanır. Oral dönem bireyin doğumu ile başlayıp, bir buçuk yaşına kadar süren bir dönemdir. Bu dönemde çocuğun ihtiyaçları ağız yolu ile ortaya çıkar. Anal dönem ise, bir buçuk ve üç yaş arasında sürer. Bu dönemde de amaç dışkılama ve tahriptir. Diğer taraftan tutma eğilimi de gelişen çocuk bedeni üzerinde kontrol geliştirerek süperegosunu geliştirecektir. Fallik dönemde ise, erkekte üreme organını kaybetme korkusu ile Oedipal karmaşa yaşanırken, kız çocuk erkekte olmayan bir organ sebebi ile Elektra kompleksine girer. Bu dönemde süperegonun gelişimini tamamlaması gerekmektedir. Son olarak da gizlilik döneminde bireyin cinsel rolleri sağlamlaşır ve kişilik, gelişimini tamamlar (Yanbastı, G. 1990: 25). Kadının arzu nesnesi, erkeğin de arzulayan olarak konumlanmasına neden olan bu gelişim sürecinde erkeğin sahip olduğu ve kadının olmadığı cinsel organ bu şekilde konumlanmalarına sebep olmuştur. Kadın, kendinde olmayanı elde etmek için kendini bir arzu nesnesine dönüştürmüştür diyebiliriz. Aynı şekilde erkek bir güç temsili haline gelmiş ve arzuyu nesneleştirme yetkesini kendinde görmüştür.

Hegel'in Efendi ve Köle Diyalektiği adlı eserinde başlangıçta insanın bir hayvan statüsünde olduğu, onu diğerlerinden ayıran noktanın arzusunun varlığı olması vurgulanır. İnsanın gerçekten insan olabilmesi ve hayvandan ayrılabilmesi için, insani arzularının hayvani olanları yenmesi gerekir. Hayvani arzuların tümünün son çözümlemede hayatını koruma isteğini yerine getirmek olduğu varsayılırsa, insani bir arzuya erişebilmek için hayatını koruma bilincinden sıyrılmalı ve tehlikeye atılmalıdır. Bu yolla da, insan kendini ortaya koyar ve kendilik bilinci oluşur. (akt, Bilgin, N. 2001: 187-189) Bu açıdan bakıldığında, arzu ve bireyleşme arasına bağlantı kurulabilir. İnsan arzularını keşfettiği benlik yolculuğunda kimliğini de inşa edecektir ve arketipik bağlamda bu arzularını elde etmek için hem içsel hem de dışsal bir yolculuğa çıkacaktır. Çünkü arzuların tatmini hem dış dünya, hem de iç dünya ile bağlantılıdır.

Arketipik anlamda kişinin arzu arayışı her türden olay örgüsünün çekirdeğinde yer alır. Çünkü arzu, yaşamın temel güçlerinden biri, belki de en önemlisidir. Bireyin her davranışı arzu tarafından güdülenmiştir. Arzu bireyin itici gücü, varoluş nedenidir. Bireyin kendini nasıl tanımladığını ve geleceğini nasıl şekillendirdiğini gösterir. Dolayısı ile de arzunun hayal dünyamızı canlandırması gayet normaldir. Luke Skywalker'dan Becky Sharp'a Ahab'tan Siddhartha'ya kadar, *kahraman bir şey istemek zorundadır*. (Farrelly, E. 2015: 17)

Arzunun fizyolojisine bakacak olursak, dopamin molekülü ile doğrudan bağlantılı olduğunu görürüz. Dopamin beyin tarafından, birey bir şey arzuladığı zaman salgılanır. Yani dopamin arzunun molekülüdür. Dopamin heyecan, özgüven, odaklanma ve merakı harekete geçirir. (Klein, S. 2004: 100)

2.2.1.4 Aşk ve Bağlanma

“Sevginin gücü, güce olan sevgiyi yendiği zaman dünya barışla tanışacaktır”

-Jimi Hendrix

A. Aşk

Genel anlamda, kişilerarası ilişkilerde etkili olan birçok faktör aynı zamanda aşk ilişkilerinde de etkilidir. Örneğin cinsler arasındaki ilişkilerde dış görünüş aynı ikili ilişkilerde etkili olduğu gibi ilk izlenimi doğrudan etkiler ve bu izlenim kolay kolay değişmez. Ancak kişilerarası iletişimden farklı olarak ilişkinin önünde bulunan engeller ilişkiyi kısıtlayıcı değil, ilişkiye duyulan arzuyu arttıran bir etmen olarak ortaya çıkmaktadır. Tabi ki sevmeye tarzları da ilişki tiplerini belirleyen bir unsurdur. Örneğin Lee'nin (1988) aşk tipolojisi üç temel dereceden ilişki tipi öngörür:

- 1. Eros / Romantik Aşk: genelde yıldırım aşkı olarak ortaya çıkan bu tür bir ilişki oldukça tutkuludur ve fiziksel çekicilik oldukça önem arz eder.
- 2. Ludus/ Oyun Tipi Aşk: ilişki bu türde bağlayıcı ya da sahiplenici değildir. Kıskançlık belirtileri gözlenmez. İlişki cinsellik ve aşk üzerine dayalı bir oyun gibidir.

- 3. Storge/ Kalıcı Aşk: yavaş ilerleyen ve dostluk temelinde gelişen bencillikten tamamen uzak özverili bir ilişkidir. (Bilgin, N. 2013 :215-217)

Kobak ve Sceery geç ergenlerde bağlanma organizasyonunu incelemişler ve üç tür bağlanma modeli geliştirmişlerdir: kaçınan, güvenli ve saplantılı bağlanma. Güvenli bağlanan grup akranları tarafından daha fazla ego direncine sahip daha az kaygılı ve daha az düşman olarak değerlendirilmişlerdir. Kaçınan grup düşük ego direncine ve yüksek düşmanlığa sahip olarak sınıflandırılmıştır. Güvenli gruptakiler ise, aileden yüksek destek aldıklarından sosyal yetenekleri yüksek, topluma iyi uyum sağlayan bireyler olarak saptanmışlardır. Ayrıca, erkeklerin gücünü ebeveyne, akarana ve okula bağlanma, yarı zamanlı çalışma ve çok sayıda fiziksel aktiviteye bağlı olduğu görülürken, kızların gücünün en iyi ebeveyne bağlanma ve fiziksel aktivitelere yönelme olduğu saptanmıştır. Annelerine, daha az bağlı olduğunu bildiren ergenler, sosyal uyumda zorluk çekmektedir. (Aslan S, Güven, M. 2015 :83-86)

Kişinin kendini ne kadar sevdiği özgüvenin temelini oluşturur. Birey kendini sevdiği ölçüde kendini anlar ve olduğu şekilde kabul eder. Böylece kendini iyi bir insan olarak görür ve değerli hisseder. Değerlilik duygusu gelişen bir insan potansiyelinin farkına varır.

Sevecenlik McKay ve Fanning tarafından bir *beceri* olarak tanımlanmıştır, onlara göre sevecenlik yoksa kazanılabilir, varsa da geliştirilebilir. Buna ek olarak sevecenlik sadece çevreye değil aynı zamanda bireyin kendisine de duyabileceği bir duygu olarak açıklanmıştır. McKay ve Fanning sevecenliğin üç bileşeni olduğunu savunur. Bunlar, anlamak, kabul etmek ve affetmek olarak açıklanmıştır. Sevecen bireyler kendisine ve çevresine karşı anlayış geliştirirler. Birey böylece kendisinin ya da karşısındaki kişinin davranış biçimini ve neden öyle davrandığını anlayarak sabırsız bir insan olmayı bırakır ve bilge bir tutuma erişir. Kabul etme aşaması ise, sevecen bir insan olmanın en zor aşaması olarak açıklanır. Kendini ve çevresini kabul etmek birey için pes etmek anlamına gelmez, sadece olumsuzlukları değiştirmek için bir adımdır. Son olarak affedicilik ise anlayış ve kabulün bir sonucu olarak karşımıza çıkar. Kendini ya da başkalarını affeden birey geçmişe dönmez ve ileriye bakarak yeni bir sayfa açabilir. Bu sayede intikam, kin ve nefret gibi olumsuz duygulardan sıyrılarak hem kendine hem de çevresine karşı sevecen bir bireye dönüşür. (McKay, M, Fanning P, 2015: 95-99)

Rollo May, aşk kavramının zıddı olan kavramı tartışmış ve bu kavramın nefret değil kayıtsızlık olduğu sonucuna ulaşmıştır(2015: 30). Nefret de bir duygu durumudur ve aşk kadar güçlüdür. Nefret duygusu ile aşk bir arada barınabilir ancak aşk ve kayıtsızlık bir arada var olamaz çünkü zaten kayıtsızlık bir duygu durumu yokluğuna işaret eder. Bu noktada yoğun ve güçlü duygu durumu olan aşkın karşısında kayıtsızlık yer alabilir.

B. Bağlanma

Bağlılık Erel (2015: 297) tarafından, bir ilişkiyi devam ettirme ve bunun devamlılığını sürdürme konusundaki isteklilik olarak tanımlanmıştır.

19. Yüzyıl Avrupa'sında duygular giderek çalışma tutkusuna, ve katı ahlak kurallarına kanalize edilmiş, bu nedenle kişilikler de, birbirine yabancılaşmış, bölümlere ayrılmıştır. Dünya artık, olması gerekeni yaşayan bir dünya haline gelmiştir. İnsanların, bir dizi görevi yerine getirerek günlerini tükettikleri, sistemin beklentilerine yanıt verme çabasında oldukları bir dünyada, birey olmak da güçleşmiştir. İnsanların, hiçbir şeye gerçek anlamda bağlanamadıkları bir dünyada mutlak bir nesnel gerçekliğe ulaşmanın olanaksız olduğunu Rollo May açıklamıştır. (Geçtan, E. 1996: 35)

Adler, sevme içgüdüsünün çocuklukta gelişmemesi durumunda bireylerde bağlanma sorunu ortaya çıkabileceğini savunmaktadır. Çevrenin çocuğa göstereceği sevecenliğin belirli bir düzeyin altında kalması durumunda çocuğun sevme içgüdüğü belirli bir sınırın altında kalacaktır ve bu şekilde birey ileride sevgiyi tanımayacağı gibi ondan ne şekilde faydalanacağını bilemez. Bu kişiler ileride aşk ve bağlanmadan kaçarlar. Küçükken sevgi değersizleştirildiği için ileride birey duygularını açığa çıkartmaktan kaçacaktır. (2014: 60)

Bağlanmaktan korkma durumuna sahip kişiler şizotipal olarak adlandırılırlar ve burum oldukça sık görülür. Çünkü bu kişiler aslında terk edilme konusunda oldukça duyarlıdırlar. Bu nedenledir ki, en küçük bir yakınlaşmaya bile izin vermezler. Bu tarz patolojik kişiliklerde bağlanmak kendinden ödün vermek ve karşı taraf ile özdeşleşmek anlamına geldiği için, bağlanmaktan kaçınırlar, bu duruma karşı soğuk ve ilgisiz kalırlar. (Güleç C. 2013: 21)

2.2.1.5. Karizma ve Unsurları

Karizma kökeni Yunanca olan ve adını sevgi tanrıçası Karis'ten alan bir kavramdır. Anlamı ise, ilham yeteneğidir. Antik çağda insanlar karizmanın tanrı yeteneği olduğunu inanıyorlar ve kazanılabilecek bir değer olarak görmüyorlardı. Bu nedenle de ilk zamanlarda karizmaya tanrısal ve kutsal bir değer yüklendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Anlatılan hikayelerde ve mitlerde bilgeler, tanrılar ve aristokratlar hep dünyevi olanın dışına çıkan bir etki gücü ile eşleştirilmiştir. Urgancı'ya göre, karizmanın algılanan ve etkileyen karizma olmak üzere iki yönü bulunur. Algılanan karizmanın bileşenleri beden dili, ve hitabetten oluşur. Yani sözlü ve sözsüz iletişim becerileri algılanan karizmayı oluşturan unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer taraftan etkileyen karizmayı ise, dinleme becerileri, ikna gücü, uyum yeteneği, vizyon gibi unsurlar oluşturur. (2009: 11, 20)

Cabane'e göre ise karizmatik davranışlar üç unsur temelinde açıklanabilir. Bunlar anda var olmak, güç ve samimiyettir.(2004: 23)Karizmatik bireyler, rasyonellerin aksine hayal ve ideallerini gerçekliği manipüle ederek değere dönüştürürler. Covey'e göre, varsayımların gerçek oldukları ya da öyle olmaları gerektiği karizmatik kişilerce bir tutum şeklini almıştır (2004: 27).

-Dışadönüklük, içedönüklük

Karizma ve dışadönük – içedönük kişilik özellikleri arasında bağlantı kurulabilir. Dışadönük olma eğilimli bireyler başkaları ile birlikte iken enerji depolarlar, içedönük insanlar ise, yalnız yaptıkları etkinliklerde aynı durumdadırlar. İçedönük kişiler düşünmeye zaman ayırmayı severler. Öte yandan dışa dönük insanlar ise, etkileşimden hoşlanırlar ancak, dikkatleri oldukça kolay dağılır. İçe dönükler ise dışa dönük bireyler kadar sosyal olmamalarına karşın, daha yakın ve paylaşım içeren arkadaşlıkları vardır (Hogan, K. 2012: 122). Dışadönük kişiler kitleleri etkilemede karizma yeteneklerini daha rahat kullanırken, içedönük kişiler ikili ilişkileri etkili bir biçimde kotarırlar. Örneğin büyük bir kitleye hitap edecek birinin göz önünde bulunmaya cesaret edebilecek, kendini ifade etme yeteneğine sahip bireyler olmaları beklenir. Diğer taraftan içedönük kişiler

ikili ilişkilerde empati yeteneklerini ve dinleme becerilerini ortaya koyarlar ve bunun aracılığı ile etki mekanizması oluştururlar.

-Beden Dili

MIT Medya Laboratuvarı tarafından yapılan araştırmaların sonucuna göre, sadece beden dili analizine bakarak, satıcıların konuşmaları tek bir kelime bile dinlenmeden %87 oranında satış başarısının tahmin edilebildiği görülmüştür. (Cabane, O. 2014: 32). Buradan, beden dilinin konuşmadan daha etkili, akılda kalıcı ve kişiyi etkisi altına alan bir yönü olduğu söylenebilir. Ne de olsa beden dili kullanılan sözcüklerden daha eskiye dayanmaktadır ve evrenseldir.

Örneğin beden dilinin bileşenlerinden göz teması güven ve samimiyet yaratan, bu yolla karizmatik bulunan bir özelliktir. Göz teması kurmak empatiyi pekiştirir ve karşı tarafın kendisini değerli hissetmesine yardımcı olur. Ayrıca uzun bir süre göz teması kurmanın bağlılığa kadar giden yakınlık hissi yarattığı çalışmalarla kanıtlanmıştır. Antropolog Helen Fisher'e göre, birine gözlerimizi sabitleyerek uzun bir süre bakacak olursak karşı tarafın kan dolaşımını hızlandırabiliriz ve PEA denilen bir hormonun kan dolaşımına girmesini sağlayabiliriz. Bu hormon ilk görüşte aşk olarak nitelendirilen fenomeni yaratan hormondur(2014: 202).

2.3. Gücün Doğası ve Güç Simgeleri

“Nerede bir canlı gördüysem, orada bir güç istenci gördüm.”

-Nietzsche.

Sembol sözcüğü iki Yunanca kelimedenden gelmektedir; **sym;** *ile* demektir, **bolein** ise *fırlatmak*. Böylece sembol de, iki nesneyi birbirine fırlatarak ya da bir araya getirerek

tek bir imgede birleştirilen iki kavramdır. Güç ise (power), Latince muktedir olmak anlamına gelen *posse* kelimesinden ortaya çıkmıştır. (May, R. 2013: 15, 226)

Güç Weber tarafından bir sosyal ilişki içerisinde, bir *aktörün* hangi temele dayanırsa dayansın direnme ile karşılaşsa bile, istediğini yapabilme konumunda olduğunu ifade eder.(2013: 40) Burada aktör ile kast edilen güce sahip, gücü elinde bulunduran kişilerdir. Yani güç, amaca ulaşabilme, amacı elde edebilme yetisi olarak açıklanabilir.

Güçlü kimseler yani kahramanlar eylemleri ile konuşurlar (McKay, M, Fanning P, 2015: 58). Güce gerçekten sahip olan birey bunu böbürlenmede kullanmaz ve aksiyona çevirir. Buradan güç sahibi olan bir bireyin net, açık, sonuç odaklı ve diğerlerinden gözle görülür bir biçimde ayrılan somut bir biçimde ayrıcalıklı yanlara sahip olduğunu söyleyebiliriz.

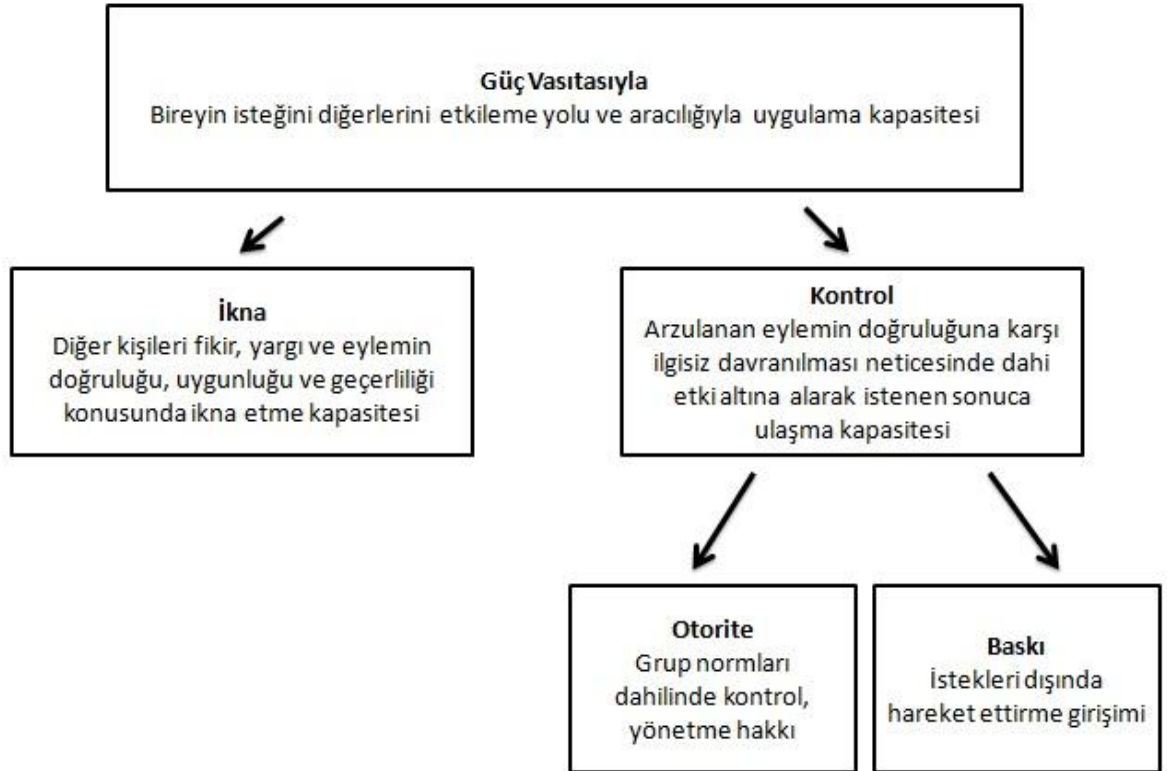
Güç sahibi bireyler gerçekliği diğer bireylerden daha keskin bir biçimde algırlar ve gerçekliği yönetirler ve oluştururlar. Çünkü bu bireylerin nesnel dünya ile bağlantıları oldukça kuvvetlidir. Orhan Öztürk bu durumu gerçeği değerlendirme yetisi olarak açıklar. Öztürk'e göre, insanoğlu, evrimsel gelişim sürecinde iç ve dış dünyaya, uyum yetileri kazanmasını sağlayan olağan üstü bir beyin yapısına sahiptir. Olaylar arasında, bağlantı kurar, mantık yürütür, kendi iç dünyamızda ortaya çıkan istekler, düşler ile dış dünyada olup bitenler arasında ayırım yapabiliriz(2013: 52). Bu rasyonel olma becerisi aynı zamanda zeka göstergesidir çünkü sosyal ve bağlantı kuran birey zeki bireye eşdeğerdir. Zeki olan birey ise gücü temsil eder çünkü ilkel yaşantımızdan bu yana fiziksel değil zihinsel gücümüz ile hayatta kalmayı başardığımızı rahatlıkla açıklayabiliriz.

Adler'e göre insanın varoluşunda bir eksiklik duygusu mevcuttur. Çocukluk dönemindeki yetersizliğinden ve çevreye olan bağımlılığından dolayı yaşamına bir tür çaresizlik içerisinde başlar. Yaşamı boyunca da, daha önceden kendisine hakim olan insanlar ve doğal güçler üzerinde üstünlük kurma gibi bir çabaya girerler. Adler eksiklik duygusunun evrensel olduğunu söyler ve bireyin ölümüne kadar devam eden bir üstünlük kurma çabasına dönüştüğünü savunur. Bu üstünlük kurma çabası Adler'e göre olumlu bir güdüdür çünkü bireyin harekete geçmesini sağlayacaktır. (akt. Yanbastı, G. 1990: 73-74). Öte yandan Rollo May gücü düşmanlar için geçerli olan bir istismar ifadesi değil de,

yaşam sürecinin asli bir yönün tanımı olarak kullanmıştır. Ancak gücün her zaman kişilerarası olduğunu da belirtmiştir. Çünkü eğer kişisel ise adı güç değil metanet olmalıdır. Yine Rollo May gücün zıddını masumiyet olarak belirlemiştir. Masumiyet May'e göre bir savunma stratejisidir. Gücü olmayan insanlar bunu bir erdem olarak konumlandırmak suretiyle bir şekilde kendilerine koruma kalkanı oluştururlar. Masum kişiler güçsüz ama korunulmasıdır. Innocence kelimesi ile tanımlanan masumiyetin kökeni Latinceye dayanmaktadır ve anlamı da zararlı olmayan, suç ve günahattan uzak, art niyetsiz anlamlarına gelen *otantik masumiyettir*(2013: 48).

2.3.1. Güç Türleri

Güç, insanın sosyal yaşamının ve sosyal yapısının temel bir parçasıdır. Gücün temel doğasına dair standart teoriye göre, güç, etki kapasitesidir. Bu etki kapasitesi de başkaları tarafından arzulanan kaynakların kontrol altında tutulabilmesi oranıyla ilişkilendirilir. Turner'a göre ise(2005) güç, baskı, otorite ve iknanın toplamıdır. Bu bakış açısına göre, kaynakların kontrolü gücü getirir, güç etkinin temelini oluşturur.

Şekil 5: Güç Aracılığı ile İnsan Doğası (Turner, J. C. :2005)

Tabloya göre, güç iki şekilde ifade edilebilir. Bunlardan biri *etki*, diğeri ise *kontrol vasıtasıyla* ortaya konur. Etki, bir tür ikna yoludur (Bilişsel değişim/dönüşüm). Bu güç, bireyin istediği bir biçimde karşı tarafı düşünmeye, hareket etmeye ve yargıya varmaya teşvik eder. Eğer bir insan diğerlerini bir inanışın ya da bir davranışın doğruluğuna ikna ederse, bu kişiler kendi özgür iradeleri ile yönlendirilen davranışı uygulamaya motive olma yolunda eğilim göstereceklerdir. Bu etki ve ikna kapasitesi sayesinde, bireyin tutumları, değerleri ve inanışları, görece ılımlı bir biçimde belirleyici değişim gösterir.

Kontrol gücü ise, insanları ikna olmadıkları ya da ilgi duymadıkları halde, bir inanca ya da değere uygun hareket ettirme gücüdür. Turner'ın açıkladığına göre(2005), bu güç iki forma sahiptir: otorite ve baskı. Otorite durumunda, birey eylemin doğruluğu konusunda ikna olmasa da, birey, grup ya da verilen rolün itaat etmeye uygunluğu konusunda ikna olmuştur. Bu tarz bir kontrolde gönüllü riayet görülür. Baskı durumunda bireyler istekleri dışında kontrol edilirler. Bu gibi durumlarda birey ya da grubun davranışları ikna etme amacı güdülmeksizin manipüle edilir, zorla belirli bir davranışa yönlendirilir ya da belirli bir yönde davranılmasına engel olunur. (Turner J: 2005: 6, 8)

Güç türleri, ödül gücü, zorlayıcı güç, yasal güç, uzmanlık gücü, karizmatik güç olarak sıralanabilir. (Bakan İ ve Büyükmeşe, T, 2010) Ödül gücü, bireylerin aksiyonları çerçevesinde alacakları ödülleri göstererek motive edilmesi ve istenen şekilde hareket edilmesini sağlamaktır. Zorlayıcı güç ise ödül gücünün tam zıddıdır. Zorlayıcı güç, otoriteye uyulmazsa karşılaşılabilecek sonuçları ve cezaları içerir. Yasal güç ise, hiyerarşiden beslenir ve grup içindeki statünün yansımasıdır. Uzmanlık gücü, bireyin bilgi ve yeteneklerinin kitle tarafından kabul edilmesi şeklinde edinilir. Karizmatik güç ise, bireyin kitleyi sahip olduğu kişilik, davranışsal, ve dış görünüş özelliklerinin kitleye çekici gelmesi aracılığı ile etki altına alması üzerinden gerçekleşir.

Raven'in ortaya attığı (1992) kişilerarası etki modeline göre, süreç etki etme ile ilgili olarak motive olma üzerinden başlar, sonra güç stratejisini belirleyen faktörler üzerinden seçim yapma ile ilerler, gücü uygulamaya koymak üzere araçların hazırlanması

ile strateji oluşturulur, değişimi oluşturan temel etki sağlanır ya da başarısız olunur, değerlendirme yapılır ve ileriki aksiyonlar için kararlar verilir. (akt. Raven, B. H. :2008)

Sosyal güç, iki tip spesifik bileşenden oluşmaktadır. İlki diğer insanlar üzerinde güç kurmayı içerir. Parsons'a göre, gücün diğer bileşeni ise, kolektif yönüdür ve kooperatif şekilde hareket eden kitleler gücü elde edebilirler. Tabi ki bu ikisinin arasındaki ilişki diyalektiktir. Amaçları doğrultusunda bireyler kooperatif bir ilişki içine girerler. Diğer yandan kolektif amaçlara ulaşmak için, gücün dağılımı gerekir. Ama işgücünün dağılımı aldatmacalıdır ve eşitlikçi olması imkansızdır. Bununla ilgili Mosca'nın belirttiği gibi "güçlerini birleştirmiş küçük bir azınlığın karşısında duran kocaman bir bireyci topluluğun hiçbir şansı yoktur."(akt. Mann, M. 1960: 7)

2.3.2. Otorite ve Biat

"Hayat huzurluymuş Penguenler Ülkesi'nde

Herkes oyunu penguenlerin kurallarına göre oynadığı sürece"

-Hateley ve Schmidt (Penguenler Ülkesinde Bir Tavus Kuşu kitabından)

Richard Sennett'a göre, otorite kişiler için çocuklukla başlayan yönlendirme, istikrar ve güvenlik gibi isteklerimizi karşılayan temel bir gereksinimdir (2011: 25). Hayata dair bilgisi görece yetersiz olan çocuk, güven duymak ve ona sunulan yolu takip etmek ister. Aynı kavram yetişkinler içinse ilgiyi ve koruyup kollamayı ifade eder. Bireyler hayata dair bilgilerini sevdiklerini esirgeyerek uygularlar. Bu, onları olası tehlikeler henüz gerçekleşmeden önlemeye yönelik geliştirdikleri bir koruma kalkanı işlevi gösterir. Ancak diğer yandan otoritenin olumsuz bir anlamı daha vardır. Otorite özgürlüğü kısıtlayıcı da bir özelliğe sahip olduğu için bireylerde korku yaratır. Bu korku bir noktada da bireyin otoritenin ayartıcılığına teslim olarak özgürlüğünü kaybetmeyi göze alma ihtimalini barındırdığı için ortaya çıkar.

Otoritenin özellikleri güven verme, üstün bir yargılama gücü, disiplin uygulama yeteneği ve korku uyandırma kapasitesi olarak sayılmıştır. En genel anlamıyla otorite,

iktidar koşullarını yorumlama, bir güç imgesi yaratma yoluyla denetim çabası olarak açıklanabilir. Bu yolla da otorite sahibi birey kitlesinde huşu içinde ilerleyen bir korku salarak vazgeçilmezliğini yaratır.

Weber'e göre, meşru otorite üç temel üzerine kuruludur. Bunlar:

- Rasyonel temeller
- Geleneksel temeller
- Karizmatik temeller olarak sıralanır (Weber, M. 2013: 54-93).

Rasyonel temeller, normların meşruluğu ve bu yasalara göre ve uygun olarak otoritenin emir verme hakkına sahip olacağını öngörür. Rasyonel temeller yasal otoriteyi oluşturur. Yasal otoritede, kurallara bağlanmış sürekli resmi işlevlerin örgütlenmesi ve belirli bir yetki alanı görülür. Birimlerin örgütlenmesi süreci de hiyerarşik bir yapı ile ortaya çıkar. Otoritenin görüldüğü örgüt ister siyasi, ister dini ya da iktisadi olsun, rasyonel bir müessesenin yöneticileri doğal olarak resmi memurlardan oluşacaktır. Ancak otorite sahibinin de otoritesi sadece görevleri doğru bir biçimde yerine getirmek için gereklidir. Zira hiçbir görev yeri onu dolduran kişinin malı değildir.

Geleneksel temeller eskiden süregelen geleneklerin kutsallığına ve gücü bu geleneklere uygun olarak kullananların meşruluğuna dayanır. Geleneksel temellerden doğan geleneksel otoritede, gücü elinde bulunduran kişi yönetici değil bir anlamda efendidir. Bu kişilerin emirleri iki yoldan meşrulaşır. Birincisi gelenekler yoluyla gelen otorite, ikincisi ise, geleneğin efendide oluşturduğu takdir ile ortaya çıkan yeni gelenektir. Geleneksel otoritenin en ilkel türleri yöneticinin şahsi bir idari memur ekibinin olmadığı hallerdir. Bunlar gerontokrasi²⁶ ve ataerkilliktir.

Karizmatik temeller ise bir bireyin kutsallığına, istisnalığına, kahramanlığına dayalıdır. Bu da karizmatik otoriteyi doğurur. Karizmayı Weber, bireysel olarak bir şahsı diğerlerinden ayıran onun doğüstü, insanüstü ya da en azından bazı özel istisnai güçlere sahip olmasını sağlayacak niteliklere sahip olması anlamında kullanılmıştır. Karizmatik gücü belirleyici kılan, güce bağımlı olanların kabulüdür. Karizmatik otorite bir yönüyle

²⁶ Yaşlıların egemenliği.

diğer iki otorite türünden farklılaşır. Bu da karizmatik otoritenin gündelik hayatın dışında ve rutinin ötesinde yer alıyor oluşundan ileri gelir. Bu da nitelik olarak değişimin ve devrimci bir yönün vurgusunu yapar. Bu nedenle de karizma liderlik ile eşleştirilir.

Otorite değerler ve inançlar çerçevesinde şekillenir. İnançlar ve değerlerin güçlü olmasının belirli sebepleri vardır. Çünkü inanç ve değerler bireyin yaşamı için gerekliliktir. Birey inanarak denge sağlamak ister. İnanıklarının peşinden giderek hayatını sistemli hale getirir ve neyi yapıp neyi yapmaması gerektiğini bilmek bireye rahatlık ve huzur sağlar. Değerleri olması ise kişiye bir gruba ait olma hissi verir.

Değerleri sahiplenmek ve karşı tarafa etkili bir biçimde aktarmak otorite sahibi olmak isteyen birey için güçlü bir araçtır. Foucault'ya göre, dile hakim olmak da otorite belirtisi olarak ele alınabilir. “dilin sahibi” olarak tanımlanan bu otorite biçiminde, özgünlüğünü ve saygınlığını dilden alarak otorite sağlayan bireyler ifade edilmiştir. Aynı şekilde söylemin de otoritenin elinde biçimlendiği de dilin otorite tarafından belirlenmesi aracılığı ile görülmektedir. İfadeler ve ifadelerin bağlantılandırıldığı kavramlar hep iktidarın belirlediği anlamlarla eşleşir (1999: 68-91).

İktidarın oluşturduğu otoriteyi kabul eden bireyler kul benlik olarak tanımlanan benlik kategorisine sahip bireyler olarak adlandırılabilirler. Kul benliğe sahip kişiler genel normları takip eder, değişim yaratmaz, değişimi getiren otoriteyi tanır ve güç unsurlarına biat eder. Kul benliğin en belirgin göstergeleri bağınaz bireylerde, tüketim bağımlılarında, uyuşturucu kullanan kişilerde görülür. Kul benliğin diğer yaygın görünüşleri ise, özgür düşünce, öğrenmeye çalışma, sorgulama gibi yenilikçi özelliklerin eksikliği olan bireylerde görülmektedir (Öztürk, O. 2013: 63).

İktidar ve köleleştirme gibi kavramların sadece benlik bilincine sahip olan insanda varolduğu düşünülebilir ancak bunun aksi kanıtlanmıştır. Doğada da köleliğin ve iktidarın var olduğunu kanıtlayan köleleştirme içgüdüsünü, Pierre Huber ortaya atmıştır. Kölelik durumu hayvanlarda da görülen bir içgüdü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumu Huber, formica rufescens türü böcek üzerinde yaptığı çalışmalar sırasında keşfetmiştir. Bu karınca türü tam anlamıyla köleleri üzerinden yaşamını sürdürmektedir, köleleri olmasa idi bu tür yok olabilirdi. Bu türün erkek ve doğurgan dişileri hiçbir iş yapmaz,

işçileri ya da kısır dişiler köle yakalamak ile ilgilenirler. Ama onlar da bunun dışında başka bir yeteneğe sahip değillerdir. Yuvaları eskiyince taşınmaları gerektiğinde bile köleler bu türü ağızlarında taşırlar. Huber, bu böceklerden otuzu üzerinde yaptığı deneyde, en sevdikleri yiyecekler ile ve çalışmaya isteklenmeleri için kendi kurtçukları ile bıraktığında çoğu kendisini bile besleyemeyerek açlıktan ölmüştür. (Darwin, C, 2015: 273)

Kişilik açısından bakıldığında, otorite yerine etki ikili ilişkilerde güven unsuru yaratan etmen olarak karşımıza çıkar. Karakter etiği de, etkili insanların özelliği olarak tanımlanmıştır. Bir insanın belirli ilke ve alışkanlıkları kendi mizacı ile bütünleştirme çabasının ürünüdür. Karakter etiği etkili bir yaşamın temel ilkelerini insanların öğrenip kendi karakterleri ile bütünleştirerek yaşayabilecekleri üzerine kuruludur. Diğer taraftan otoriter bireyler kendi ilkelerini başkaları üzerinde uygulamaya girişirler. Bu şekilde de etkili değil, baskıcı olurlar ve çekicilikten, güven vericilikten uzak kalırlar. Çünkü karşı tarafın fikir ve duygularını önemsemeyen biri saygı, güven ve etki oluşturamaz. Karşısındakinin özgür iradesini çiğnemenin etki mekanizması çalıştırılırsa karşı tarafta güçlü bir izlenim oluşturulabilir. Jean Paul Sartre Sinekler oyununda, Orestes üzerinde otorite kurmaya çalışan Zeus'a kendisini özgür yaptığı için, onun otoritesini tanımadığını belirtmiş, ve 'ben özgürlüğümüm!' demiştir. Buradan hareketle Sartre, özgürlüğün insan olmanın yalnızca insan olmanın temeli olmadığını, özgür olmanın insan olmak ile aynı anlama geldiğini söylemiştir. (akt, May, R. 2013: 19)

Richard Farson'ın açıkladığı Belalar teorisine göre, belalı veya sıkıntılı bir durumda insanlar, baskılanma sonucunda içe dönerler ve ileriye sıçramak için, gereken gücü toplarlar. Böylece oluş özgürlüğü denilen kavram ortaya çıkar. Varoluşsal dünyada, aşırı baskıya uğrayan bireylerin buna tepki olarak otoriteden özerkleşmiş bir konuma ulaşmasına esansiyel özgürlük yani oluş özgürlüğü adı verilir. Esansiyel özgürlük, ancak ve ancak gündelik varoluş ortadan kalktığı zaman kendiliğinden ortaya çıkar İnsanoğlu biyolojik olandan psikolojik ve sprititüel olana doğru, gereksinimler hiyerarşisine göre hareket eder. Aşağı ihtiyaçları karşılanmadığı zaman, yani ekmek ve konfora artık ulaşamadığında, yaşantılarının esansiyel derinliklerine çekildikleri, bir gerçektir. Aziz Paul de, paradoksal bir yaklaşım ile, bir Hıristiyanın bağları ile serbest olduğunu ifade etmiştir. Van Gogh, Gauguin, Cezanne ve Matiss gibi Kübistleri buluşturan ortak nokta

yapış özgürlüğü karşısında oluş özgürlüğünü savunmalarıdır.(May, R. 2013: 84-86)
Demek ki özgürlük bireyin çıkmazda olduğu noktada keşfedilen bir paradoksal durumdur.

2.3.3. Özgürlük ve Onaylanma İhtiyacı

“Özgürlük, kaybedecek bir şey olmamasının diğer adıdır”

-Kristofferson K. ve Foster, F.

-Özgürlük

Özgürlük kavramı insanlık tarihi ile eşzamanlıdır. Bu tarih Engizisyona karşı sessiz kalmaktansa ölmeyi yeğleyen Bruno ve Dünyanın Güneş etrafında döndüğünü Ortaçağa haykıran Galileo’yu barındırır. Özgürlüğe bağlılık insan olmanın özü ile doğrudan bağlantılıdır. Hernik Ipsen’e göre, özgürlük birey için en mükemmel hazinedir. Aynı inançtaki Rousseau da, insanların sadece bağımsızlıklarını korumak için, açlığa, kılıca ve ölüme katlanacaklarını ifade etmiştir. Yine Rousseau, bireyin özgürlük için vereceği ödünlerden bahsetmiş ve insanın bu uğurda hazlarını, güvenliklerini, servet, güç, ve hatta yaşamın kendisini feda edebildiklerini ifade etmiştir. Schelling de, bilginin ancak özgürlük tarafından desteklendiğinde bir statüye ulaştığını özgür insanın olmadığı yerde felsefe biliminin de olamayacağını savlamıştır. Özgürlük dinamik bir kavram olarak yorumlanacak olursa diğer bütün erdemlerden yüce bir noktada olduğu ve hepsinin özgürlük olmadan değersizleşeceği anlaşılabilir. Bu noktada, özgürlük kendi doğasını aşma yetisiyle Phonex gibi kendi küllerinden doğma gücü ile, insanoğlunun hayatında benliğinin yeniden yaratım sürecinde başat rol oynar. (May, R. , 2013: 13-15, 16-17) Özgürleşme ile yeniden doğma arasındaki bağlantı birçok mit, hikaye ve tiyatro eserlerinde işlenmiştir. Zeus’un oğlu olan Dionysos’un hikayesi, iki kez doğmasıyla²⁷ ve sonsuz bir yolculuk halinde olmasıyla sonsuz yaşamı temsil eden bir temel arketip olarak görülebilir. Nietzsche’ye göre Dionysos, “gebelik ve doğum olduğu yerde dönen ve vahşetinde yıkım ve ölüme batırılmaya daima hazır olan bir coşkunluktur. O, hayattır.” (akt, Kerenyi, 2013: 137). Dionysos birçok yönüyle kadınlığın sembollerini taşır. Dionysos şarap, mutluluk ve yaşam gibi kadın cinsine refere edilebilecek bütün özellikleri

²⁷ Zeus ilk kez annesi Semele’nin yanması sonucu yedi aylıkken doğmuştur. Sonrasında ise Zeus Dionysos’u baldırında saklar ve Dionysos Zeus’un baldırından ikinci kez doğar.

yansıtır. Öte yandan Apollon ise mitolojide müziğin, sanatların, güneşin, ateşin ve şiirin tanrısıdır. Ayrıca kehanet yapan, bilici tanrıdır. Bu da Dionysos'un aksine göklere ve erkeğe göndermede bulunur.

Friedrich Nietzsche'nin ilk eseri olan Tragedyanın Doğuşu (2010: 7) adlı yapıtında Dionysos ve Apollon'u birlikte inceler ve Apollon ve Dionysos tanrılarının anlamsal açılımlarını yeniden ele alır. Nietzsche'de Apollon; biçimin ,uyumun ve kontrolün, Dionysos ise taşkın ve coşkun duyguların, tutkunun simgelenildiği iki kavramdır. Nietzsche'ye göre bu iki öge, tabiatın yaratış/yıkış süreçlerini devindirir. Buna göre, biri sonsuz yaşamı tarif ederken bir diğeri ise bu hayatta yapabileceklerimizin sınırlarını çizen bu tanrılar hayatın anlamını ve kişisel gelişim yolculuğunu bir Yin Yang oluşturarak dengelerler ve sonsuz evren bilincine sahip arketipsel imgemizin yani kolektif bilinçaltımızın bu dünyaya katmak istediklerimiz ve karşılığında bu dünyaya dair kazanım edimlerimizin benliği dengelemesine olanak sağlarlar. Böylece birey hem jenerik olmaktan uzaklaşır hem de her bireyin izlemesinde bir sakınca bulunmayan aksine hayatta kalmasını sağlayan bir yol izleyebilir.

Bireyin kendini özgür hissetmeye duyduğu ihtiyaç farklı olma gereksiniminden ileri gelir. Birey uzlaşmama, başkalarının istek ve arzularına boyun eğmeme arzusuyla yaşar. Rousseau'ya göre, doğa her hayvana ve her yaratığa boyun eğmeyi emreder. İnsan da aynı güdüyü duysa bile, onu kabullenme ya da reddetme özgürlüğü olduğunu kavrar ve ruhunun inceliği, her şeyden çok onun özgürlük bilincinde görünür hale gelir. (Rousseau, J. J. 1993) Buradan bireyleşme sürecinin özgürlük dürtüsü ve ihtiyacı ile ortaya çıktığı ve insanı diğer canlılardan farklılaştıran bir güdü olduğu sonucu ortaya atılabilir. Diğer yandan *sürüden ayrılma* ihtiyacı tehlikeli ve zorlu olarak da görülebilir.

Nitekim Lippman'a göre, özgürlükten zincirleri koparmak olarak bahsetmek büyük bir saçmalıktır. O, özgürlüğü bir meydan okuyuş olarak yorumlar ve bu meydan okuyuş bireyi otoritenin koruyuculuğundan mahrum bırakır. Ona göre put kırıcılar bireyi özgürleştirmez, aksine onlar bireyi tehlikeli sulara salarlar ve yüzmeye mahkum bırakırlar (Lippman, Drift ve Mastrey, akt. Marar, Z. 2012: 40). Nietzsche'ye göre, birey kaderi tarafından yönlendirilmek yerine, onun denetimini elinde tutan *aktör* konumuna erişmelidir. Bunun için de değişime açık olmalı, stabil kalmak yerine oluşmanın akışkan yapısına bürünmelidir. *Köşe taşı* olmayı bırakıp, farklı olandan, sınırsızlıktan, özgürlük

için özgürlükten haz duyan ve bunun tadını çıkaran kişiler haline gelmelidir. Buradan bireyleşme ve özgürlüğün birbirini etkileyen ve geliştiren süreçler olduğu yorumu çıkarılabilir. Özgürleşme çabası içinde olan kişi kimliğini yapılandırma sürecine giderken, bireyleştikçe kişi özgürleşir ve kendi seçimleri doğrultusunda yaşama cesaretini gösterebilir. Özgürlük literatürde kuralsızlık, kaçış gibi olumsuz kavramlarla da özdeşleştirilebilmektedir. Bu *olumsuz* olarak toplumsal hafızaya kazınmış kavramlar bireyler için bir çeşit ihtiyaç olarak da açıklanmıştır. (Marar, Z. 2012: 49, 53). Bu nedenle bireyler düş kurar, normların dışına çıkma hayali bile, bir kaçış ihtimalinin varlığı bile birey için rahatlama sebebi olarak açıklanabilir. Bu yolla birey kendini kapana kısılmış olmaktan kurtarır ve bilişsel dengesini korur.

Bireyin özgürlük arayışı son bulduğunda, onaylanma ihtiyacı başlar.

-Onaylanma

Tom Harre'in Sosyal Varlık (Social Being) adlı kitabında belirttiği üzere, "insanlar, kendi saygınlıklarına ilişkin derin bir duyarlılığa sahiptirler ve kendi türlerinin öteki üyeleri tarafından değerli varlıklar olarak kabullenilme arzusuyla yanıp tutuşurlar".

Bireylerin onayına başvurduğu seyirciler geniş bir yelpaze oluşturmaktadır. İşyeri, aile, arkadaşlar ve düşmanlar bu geniş yelpazede yer alan gruplar olarak tanımlanabilmektedir. Elde edilmek istenen onaylanma biçimleri bu bağlamda iki türe ayrılabilir. Bu iki türden ilki olan insanlardan oluşan seyirci türünde birey çevresindeki kitle tarafından kabul görmeyi bekleyecektir. Diğer bir tür ise daha soyut bir tür olan, kusursuzluk ölçülerini içeren yine toplumsal yapıdan ortaya çıkmış olan birey idealidir. Bu ideal hedefler diğer yandan, tarafsız standartlardan oluşur (Marar, Z. 2012: 71). Görece olmayan bir yapıya sahip olmasıyla daha net, ancak daha ulaşılmaz olan bu idealler kahraman mitlerinden ve efsanelerden ortaya çıkar ve yine bireylerin idealize edilmesi ile yepyeni mitler oluşur.

	KAYGILI	CESUR
--	----------------	--------------

ÖZGÜR	Hayalperest, Klinik, Deli	Özgüvenli, Yaratıcı, Girişken
ONAYLANMIŞ	Korkak, Muhtaç, Boyun Eğen	Güvenen, Duygusal İlişkilerde Aktif

Tablo 8: Özgür ve Onaylanmış Bireyler Tablosu (Marar, Z. 2012: 178)

Marar'a göre, bireyleşme ve birey olma yani sahip olduğumuz kimlikle mutlu olma süreci, özgürlük duygusu ile onaylanma ihtiyacının dengelendiği ölçüde karşımıza çıkmaktadır. Bireyin kendisine sorduğu “gerçekten ne istiyorum” sorusu bireyi özgürlüğünü tatmaya iterken, “ne şekilde yaşamam gerekir” sorusu ise, onaylanma ihtiyacı ile örtüşür. Bu çatışma Freud tarafından da id ve süperegonun savaşı olarak açıklanmıştır. (2012: 30) Böylece bireyleşme süreci kendi içinde bir ikilemi de oluşturmuş olacaktır. Bu ikilem bireyin kendini bulması için toplumdaki ve toplumun dayattığı normlardan kopmasını gerektirirken diğer taraftan da içinde bulunduğu toplumda var oluşunu sağlayacak temel değerlere bağlılığını gerektirmesi ile ortaya çıkar.

Modell'in Özerk Benlik (Private Self) kitabında (1996) ortaya koyduğu üzere, benlik kendi kendini yaratma sürecinde, başkasının varlığına ve onunla empati kurmaya ihtiyaç duyar. Her ne kadar benliğin var oluşu kendiliğinden meydana gelse de, başka bir kişi tarafından bir dereceye kadar onaylanmaya ihtiyaç duyacaktır. (akt. Ceylan. 2012: 143)

Rank'a göre, kişiler, bağımlılık ve bağımsızlık veya boyun eğme biçiminde yaşanan karşıt eğilimlerin yarattığı çatışma ile doğar. İnsanın bağımsız olma çabası yaşamın özüdür. Döl yatağı içinde dölüt, çevresi ile sürdürdüğü ortak yaşamın bir parçasıdır. Doğum, bu birlikteliğin ölümü anlamına gelir ve insanın bağımsız bir varlık olarak yaşayabilmesi için, ortak yaşamına son vermesi anlamına gelir. Öte yandan, bağımsızlığa doğru atılan her adım ürkütücü bir tehdit olarak yaşanır. Başkalarından farklı davrandığı oranda reddedilme ve sevgiyi yitirme yani yenilgiye uğrama olasılığı Rank'ın yaşam korkusu dediği korkuyu aslında insanın kendi yaşamını sürdürmekten korkmasını getirir. (Gençtan E. 1996: 41) Bunu da birey cesaret ve sağduyu ile aşabilir.

2.3.4.Cesaret ve Sağduyu

*“Tehlike neredeyse,
Oradadır kurtarıcı”
-Hölderlin*

Adler, insanın gizil güçlere sahip olduğunu ve bunların yaşam boyu giderek etkinlik kazandığını belirtmiştir. Bunları iki grupta toplamıştır. Birincisi yaratıcılık, toplumsal ilgi, yüreklilik ve sağduyu gibi genel birimler, diğeri algılama, öğrenme, bellek, dikkat, düşünme, duygu ve eylem gibi sınırlı birimlerdir. Adler’e göre insan, kendi algısını, eylemlerini ve düşüncelerini oluşturma, bilinçlendirme konusunda, doğuştan yeteneklidir. İşte bu yeteneği, yaratıcı güç olarak adlandırmıştır. Toplumsal ilgi, toplumsal ortam içinde, kendiliğinden ortaya çıkar ve çocuğun gelişimi ile birlikte “yaşam felsefesinin de oluşması ile” karmaşık bir biçim alır. Adlere göre, insan özünde dost ve yardımsever bir varlıktır. Benmerkezcilik çocuğun çevresi ile etkileşiminde öğrenmediği kusurlu bir davranıştır. Toplumsal duygunun eksikliği ya da yokluğu normal dışı davranışların temel belirleyicisidir. Yüreklilik ve sağduyu, her normal insanda bulunur. Ancak bu kavramlar kişinin amaç ve çıkarları doğrultusunda gelişir. Ona göre sağduyu bireyin kendisinin ve diğer insanların ortak amaçlarına uygun düşen değer yargıları geliştirebilmiş olmasını tanımlar. (Geçtan, E. 2000: 131-133)

Cesaret ve sağduyu her normal insanda bulunur. Diğer tarafta normal dışı olarak addedilen kişiler ise bu iki özelliğe sahip olmayan kişilerdir. Sağduyu kişinin kendisini ve diğer insanların ortak özellik ve amaçlarına uygun düşen düşünce ve değer yargıları geliştirebilmiş olmasını kapsar. Sağduyu ile gerçekleştirilen çözümler daima toplumun da çıkarlarını kapsar (Yanbastı, G. 1990: 75).

2.3.5 Güç ve Samimiyet Dengesi: Çekicilik

Samimiyet Cabane tarafından başkalarına gösterilen iyi niyet olarak tanımlanmıştır. Cabane, güç ve samimiyetin bir arada olması durumunun çok nadir ve çok da değerli olduğunu savunmuştur. Hem bireye yardım etmek isteyen, bunun yanında da bunu yapabilecek güce ve yetkinliğe sahip olan kişiler hayatta kalma becerisini geliştirecek önemle eşdeğer tutulmuştur. Avolio, Waldman ve Einstein’ın yapmış olduğu

çalışmalarda bireylerin başkalarını değerlendirirken ilk ve en çok dikkate aldığı boyutun bunlar olduğu sonucuna varmışlardır. (2014: 29-31)

Arketipik bağlamda açıklanacak olursa, bu iki değerin kombinasyonu fedakar(samimiyet) ve savaşçı(güç) arketipi ile özdeşleştirilebilir ki bu iki arketipin toplamı büyücü arketipini oluşturacaktır. Büyücü arketipi ise değişimi getiren arketiptir ve bilgelikle eşleştirilir. Bütün mitolojilerde ve hikayelerde en güven unsuru yaratan kahraman dönüştürücü özelliğe sahip olanlardır. Güç ve samimiyetin olduğu yerde otomatik olarak güven devreye girecektir. Bu iki kavram mütevazılık ile paralel olarak açıklanır ve mütevazılık toplumda saygı duyulan bir değer olarak karşımıza çıkar.

Samimiyeti hissetmemizi sağlayan durum, davranış bilimcilerin duygu bulaşması adını verdikleri kavramdır. Bir bireyin ifade ettiği duyguların, başka bir birey tarafından 'kapılması' olarak adlandırılan süreç (Cabane, 2014: 191) empati yaratımına da kapı açar.

Samimi bireyler gerçekçi- benlik değerlendirmesine sahip bireyler olarak açıklanabilirler. Bu bireyler kendilerini oldukları gibi görebilirler, değerlendirmeleri rasyoneldir. Güçlü yanlarının ve bu güçlü yanlarının onlara kattıklarının farkındadırlar ve benlik değerlerini düşürmezler. Buna ek olarak da zayıf yanlarına dair farkındalıkları da vardır ve bunları gizleme gereği duymak yerine geliştirmek için çaba gösterirler.(Mckay, M. Fanning P: 63)

Paradoksal bir biçimde, samimiyet taklit edilmesi oldukça zor bir duygu durumudur. Buna ek olarak da samimi olmaya çalışan bireyler samimiyetten daha da uzaklaşırlar. Bu nedenle etkileyicilik sağlayabilmesi için bu durumun gerçekten de içten geliyor olması gerekmektedir. Çünkü duyguların zamanlamasını taklit etmek oldukça zordur. Gerçek olmayan duygular düşünerek ve planlanarak sergilendiği için başlangıcında bir gecikme olur, aniden sona erer ya da gereğinden fazla uzar. Örneğin Lieberman şaşkınlık duygusunun taklidinin duygu durumunun ne kadar uzun sürdüğü ile doğru orantılı olduğunu belirtmiştir. Buna göre, şaşkınlık duygusu ani bir duygu durumu değişimidir ve anlık başlayıp anlık sona ermelidir. Ancak yapay bir şaşkınlık gösterisinin başlangıcında gecikme görülür ve buna ek olarak normalden uzun sürer (2014: 33). Böylece hem gücün hem de samimiyetin içten gelen ve taklit edilmesi daha da etkiyi

azaltacak birer unsur olduğu belirtilebilir. Bu ikisinin kombinasyonu ise yakın ilişkilerde güven aracılığı ile etki ve çekicilik yaratan bir kombinasyonun yapı taşı oluşturur.

Yakın ilişki ve samimiyet arasındaki bağ iki kavramı da tanımlayıcı olması dolayısıyla oldukça yakındır. Çünkü samimiyet genellikle dokunma duyusu ile ilişkilendirilir. Samimiyetini göstermek isteyen bireyler karşı tarafa temas ederler ya da bireyler arasındaki fiziksel temas arttıkça samimiyet de artar. Diğer taraftan karşısındakinden gizlediği belirli durumlar bulunan birey, karşı taraf ile temas içinde bulunmaktan kaçınır. Bu da samimiyetin bir ipucu olarak görülebilir. İki insan arasındaki iletişimin normal ilerleyişi genelden özele, gelişigüzelden anlamlıya ve kişisel olmayandan kişisele doğru olarak açıklanmaktadır.(Dimitrius, J. E. Mazzarella W, P, 2014: 63) Bu nedenledir ki, ilişkinin ilerlemesi için samimiyet düzeyinin artması gerekir. Aynı zamanda da bireyler birbirine karşı samimi oldukça yakınlaşırlar.

Güç ve samimiyetin bir arada olmadığı durumlarda güven unsurundan söz edilemez. Güçlü ancak samimi olmayan bir bireyin soğuk ve donuk algılanabildiği gibi, samimi fakat güçsüz birey de bizde karizma yaratamaz. Buna ek olarak da itaatkar bir imaj çizebilir. Çünkü bu bireyler istekli görünürler ancak bu isteklerini gerçekleştirecek performansını gerçekleştirebilecekleri izlenimini karşıda yaratmazlar. Yapılan bir çalışmaya göre, bireylerin karşısındakini değerlendirirken en çok göz önünde bulundurduğu kriterin güç ve samimiyet olduğu görülmüştür.(Fiske, S.T. Cuddy, A, J. D. Ve Glick, P. 2007: 77-83). Bunu Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Piramidi'nde açıkladığı gibi bireylerin ilk ve en temel dürtülerinden birinin tehlikeden korunma ihtiyacı olduğunu görebiliriz. Bireyler yaşamsal faaliyetlerini sürdürebilmek için öncelikle hayati bir tehlike içinde olmadıklarını hissetmeye ihtiyaç duyarlar. İşte güven içinde olmak olarak da açıklanabilecek bu süreç, arayış içinde olduğumuz ve sahip olanlara karşı içgüdüsel olarak yakınlık beslediğimiz bir özelliktir.

Olivia F. Cabane, Karizma Miti kitabında dört temel karizma tarzından söz etmektedir. Bunlar nezaket, otorite, odaklanma ve öngörü karizmasıdır. Bu karizma türlerinin farklı noktaları olmasına karşın (nezaket: samimiyet; öngörü: inanç; otorite: statü; odaklanma: anda olma) hepsinin ortak noktası güven içermesidir. Güven ve karizma kişilerarası çekicilikte paralellik gösteren iki unsurdur. Bireye güven veren ve

konforlu hissettiren davranışlar, tutumlar ve izlenimler karşı tarafta çekicilik olarak adlandırılacaktır(2014 : 131-142).

Birey doğası gereği kendini değerli, önemli ve sevilen biri olarak görmek ister. Her insan kendini önemli hissetmeye ihtiyaç duyar ve hiç kimse değersiz ve fikirleri önemsenmeyen biri olduğunu düşünmek istemez. İlgi gösteren, karşısındaki için fedakarlıkta bulunan, etki sahibi ama aynı zamanda görüşlerine önem veren biri olduğunda birey ona saygı göstermeye, sempati duymaya ve güven hissetmeye başlayacaktır.

2.4. Kurgusal Metinlerde Güç Sunumu ve Çekicilik Unsurları

Kurgusal metinler insan yaşamının en etkili yansımaları olduğu için, kişilerarası ilişkilerde güç dengesinin irdelenmesine uygun bir alandır. Bu bölümde kurgusal metinlerde hikaye anlatımının mit ile ilişkisi irdelenecek, bu yolla kolektif bilinçdışının ve bireyleşme süreçlerinin hikaye anlatımına güç sunumu olarak hangi açılardan yansıdığı gözlemlenecektir. Devamındaysa, arzu nesnesi ve güç temsili olarak kahraman incelenecektir. Kahramanın, hem arzulanan ve bu yola cool, hem de gücü nedeni ile proaktif bir imge olarak nasıl takipçi kazandığı ve kendini topluma kabul ettirdiği vurgulanacaktır.

2.4.1. Hikaye Anlatımı ve Mit İlişkisi

“Yola çıkmak kaygıyı çoğaltmaktır, yola çıkmamaksa kendini kaybetmektir... Ve en üst anlamı ile yola çıkmak kendi benliğinin farkına varmaktır.”

-Kierkegaard

Campbell'e göre, mit, kosmosun sonsuz enerjilerini insanın kültürel yaratımına akıtan bir yarıktır. Buna göre bütün dinler, felsefi düşünceler, bilim, teknoloji ve kültür mitten ortaya çıkar. Mitlerin sarmaladığı dünyada ise birey, kendi kendine kazanılmış teslimiyetin sahibidir. Bu teslimiyet ise yaşanan hayatta tek gerçeğin ölüm olduğunu kabullenmekle gerçekleşecektir. Yalnızca doğumun ölümü yenebileceğini kavrayan birey,

ya kendini yeniden doğurmalıdır ya da İsa'nın yaptığı gibi ölümü kollarını açarak karşılamalıdır. Anka kuşu²⁸ mitinde olduğu gibi yeniden doğmayı tercih eden bireyleri her zaman bir yolculuk beklemektedir. Bu yolculuk Minotor²⁹ efsanesinde olduğu gibi bir labirent içerir ve labirentten çıkışı bilen bilge kişinin yardımı olmadan birey başarıya ulaşamaz.(1999: 35) Ancak bilgenin yaptığı da sadece kahramana basit bir ipucu vermektir başka bir şey olmayacaktır. Bu basit bilgiye birey zaten sahiptir çünkü her çağdan kahramanlar daha önce bu yolu izlemişlerdir. Bireyin yapması gereken ise bu yolu takip etmektir.

Görüldüğü gibi bütün mitler aslında Campbell'in monomit³⁰ diye tanımladığı tek bir mite göndermede bulunmaktadır ve Jung'un da söylediği gibi bu mitin içeriği de bireylerin kolektif bilinçaltında zaten vardır. Bireyin benliğine erişebilmesi ve benlik potansiyelini açığa çıkarabilmesi için yapması gereken bu yolu izlemekten başka bir şey olmayacaktır. Bu sayede zaten içinde var olan dönüşmek istediği ben'e ulaşabilir. Bireyler hayattaki misyonlarını icat etmekten çok keşfederler. Arketipik bir biçimde kişilerin hayatta kendilerine özgü bir görevi ya da misyonu vardır. Bu nedenle her birey özgündür ve yeri doldurulamayacak derecede değerlidir.

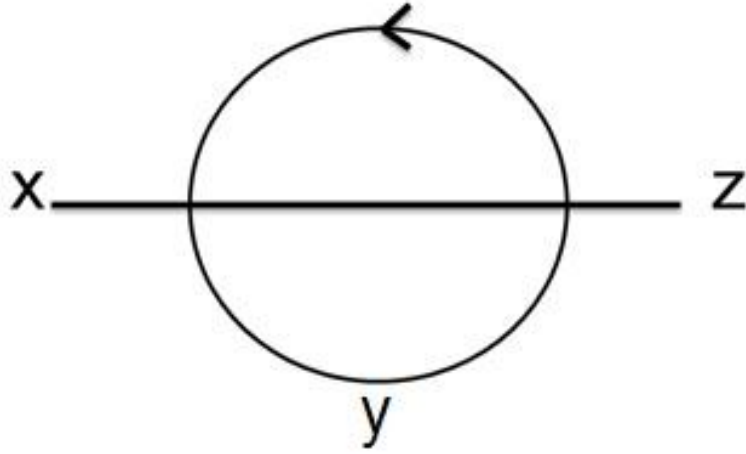
Beckwith ve Beckwith'e göre, iyi bir hikaye iki temel unsuru barındırmalıdır:

- Ciddi bir mücadeleye çağrı,
- Kahramanın bu mücadeleye katılımı yoluyla öğrendikleri. Bambi'de, Evde Tek Başına serisinde ve tüm Örümcek Adam filmlerinde bu yapı görülür.(2009: 74)

²⁸ Tuğrul, Phoenix, Simurg gibi isimlerle birçok kültürde karşılaşılan Anka kuşu ömrünün sonuna geldiğini anlayınca kuru dalları zamkla sıvayarak yuva yapar. Güneşin etkisiyle yuvasında yeniden doğmak üzere kendini yakar ve küllerinin ısıyla çatlayan kendi yumurtasından yeniden doğar.

²⁹ Minotauros Yunan mitolojisinde geçen yarı insan- yarı boğa yaratık. Bu hikayede Kral Minos'un kızı Ariadne'nin içinde bulunduğu labirentten Theseus'un Minotor'u öldürerek çıkması konu edilir. Labirentten çıkmasını sağlayan basit ip yumağını kurban edilmek üzere şehre gelen Theseusa veren de Labirent'i inşa eden Daidalos'tur.

³⁰ Joseph Campbell'in tek bir mitin varlığını betimlemek üzere kullandığı ve tüm mitlerin temelde aynı hikaye örgüsüne sahip birbirinin yansıması anlatılar olduğuna işaret eden terim.

Şekil 6. Kahramanın Yolculuk Aşamaları (Campbell, J. 1999: 42).

Campbell'in ortaya attığı hikaye örgüsü aşamalarına göre, kahramanın yolculuğu geçiş ayinlerinde³¹ de görüldüğü gibi üç ana aşamadan oluşur: ayrılma(x), erginlenme(y) ve dönüş(z). Buna göre bir kahraman olağan dünyasından ayrılıp olağanüstülüklerin olduğu dünyaya doğru yola çıkar. Burada masalsi güçlerle karşılaşır ve kesin bir zafer kazanır, ve kahraman bu maceradan benzerleri üzerinde kesin bir fark yaratarak geri döner ki bu dönüş yaşam yenileyen bir dönüş olacaktır.

Bütün mitlerin ve hikayelerin temel bir şablonu bulunur. Buna göre bir hikayenin ortaya çıkması için bir yolculuk gerekmektedir. Bunun da ilk adımı Campbell(1999: 63) tarafından maceraya çağrı olarak isimlendirilir. Bu çağrı kahramanın içinde bulunduğu toplumun sınırlarından uzak, bir bilinmeyen bölgeden gelmektedir. Bu bölge hazine ve tehlikeler merkezidir ve çeşitli biçimlerde sunulur. Bir yeraltı dünyası, uzak denizlerin kıyısı, bir orman, gizli bir ada, sisli bir dağın tepesi olabilecek bu alan tuhaf biçimlerdeki varlıkları, tarif edilemez eziyetleri, insanüstü görevleri ve olanaksız zevkleri içinde barındırır. Bu görevi kahraman reddeder, çünkü statüko her zaman için değişimden daha güvenli gelmiştir. Değişim bilinmezlik ve risk içerir, sıradan insan bunu göze alamadığı için kahramanlık fırsatlarından çoğu zaman faydalanamaz. Çağrının reddi macerayı olumsuzla çevirir ve bunun sonucunda özne olma yani gücün kaynağı olma şansını kaybederek kurtarılması gereken bir nesneye, edilgen bir yapıya bürünür ve kahraman

³¹ Rites of passage. Bireylerin fizyolojik ve psikolojik değişim içeren dönemlerini (doğum, evlilik, sünnet, ergenlik vb) vurgulamak amacıyla yapılan etkinlikler.

olmak yerine kurbana dönüşür. Bu yolla da birey olma özelliğini ve gücünü kaybeder. Çağrıyla reddetmek yeniden doğuşu reddetmektir ve bunun sonucunda birey reddettiği çağrının hikayesinin hayalinde boğulur, adım adım parçalanarak hayal dünyasının altında ezilir ve ölümü bekler. Çağrıyla reddetmeden çağrının önemini anlayamayacak olan birey reddinin ardından hayatının bir hiçliğe dönüşünü izler. Çünkü evren ona bir şans sunmuş, o ise değişimi reddetmiştir. Bunun sonuçları sadece gündelik yaşama geri dönmek değildir. Birey çok daha aşağı çekilir ve kendi sıradan yaşamının öznesi bile olmaktan aciz hale gelir.

Çağrıyla reddetmiş olanlar için mutlaka bir ikinci şans gelecektir. Bu şans *doğüstü yardım* şeklinde kendini gösterir. Bu koruyucu figür ufak tefek bir kadın ya da yaşlı bir adam şeklinde biçimlenebilir. Bu çağrıya hemen yanıt veren kahraman yola çıkar ve bu yola ilk adımını attığı andan itibaren bilinçdışının bütün güçlerini yanında bulur(Campbell,1999: 86-89). Çünkü bütün değişim ve gelişim mitleri, yolculuk hikâyeleri Campbell'in dediği gibi tek bir mittin açığa çıkar ve Jung'un belirttiği gibi toplumsal bilinçaltında mevcuttur. Kahramanın tek yapması gereken daha önce oluşmuş patikayı takip etmektir. Değişimin kapısını aralıktan sonra evren ve doğa bu zor görevi destekleyecektir. Çünkü kahraman evrenin çağrısına cevap vermiştir ve kahramanın eylemi toplumun hazır olduğu değişimle uyum gösterdikçe tarihsel sürecin ritmine uygun olarak ilerler. Napolyon'un Rus harekâtının başında söylediği gibi -"Kendimi bilmediğim bir sona çekilir gibi hissediyorum. Ona ulaşır ulaşmaz ve ben gereksiz hale gelir gelmez, bir atom bile beni dağıtmaya yetecek. O zamana dek, insanlığın bütün güçleri bana karşı hiçbir şey yapamaz(aktaran, Campbell, 1999)." Kahraman sanki bir hava kabarcığının içinde yalıtılmış bir akışa aittir ve değişimini dışardan izler. Kahraman kendini akışa bırakarak rehberi ile birlikte *ilk eşiğe* kadar ilerler. Yolculuğun bu ilk eşiği, güç bölgesinin girişidir ve eşik muhafızı tarafından korunur. Eşik muhafızı, ardındaki korkunç, gizemli ve bilinmeyen dünya ile sıradan dünyanın arasındaki sınırı korur. Birçok din, kültürel öğretisi sıradan bireye bu eşiğin aşılmamasının ne kadar erdemli bir davranış olduğunu öğütler ve keşfedilmemiş olandan korkulması için topluma her türlü neden verilir. Çünkü değişime açık olmak bir toplumda kırılmanın başlangıcını oluşturan unsurdur ve toplumsal bütünlüğü bozar. Muhafız bilinmezlik dünyasının değil sıradan dünyanın sınırlarında bulunduğu için değişime açık değildir ve kahramanın eşiği aşması fikrine ılımlı bir tavır almayacaktır. Bu eşiğin aşılması için muhafız bir kurban, bir cevap,

bir mücadele ister. Tolkien'in Yüzüklerin Efendisi üçlemesinde kurgulanan Orta Dünya'da Moria'dan geçmek zorunda kalan Yüzük Kardeşliği kafilesinin yolu Balrog³² tarafından engellenir ve kabilenin bilgisi Gandalf³³ Balrog'a karşı savaş verir. Bu hikayede Balrog kafilenin geçmeye çalıştığı köprüyü tutar. Bu köprü kafiye için bir eşiktir. Büyülü eşikten geçiş yeniden doğuma işaret eder ve kahraman bu eşikten geçerken eşik gücünü ele geçirmek ya da onunla uzlaşmak yerine eşikte kaybolur ve yeniden doğar. Birçok mitte ve hikayede eşikten geçme bir kendini yok etme biçimi olarak sergilenir (Campbell, 1999: 107). Kişinin bireyleşme mücadelesi de aynı bunun gibi metaforik bir eşiktir ve eşik bekçileri de toplumda değişime açık olmayan her türlü sistem ve kişiyi kapsar. Eşik aşan kişi gücü eline alacaktır çünkü bireyleşmesini tamamlamıştır. Eşik bu nedenle bir yeniden doğuş metaforu olarak karşımıza çıkar. Yüzüklerin Efendisi hikayesinde de Gandalf Balrog ile verdiği savaşta onu yok ederken kendisi de yok olur ve yeniden doğar. Bu yeniden doğuş bir değişimle birlikte gelir. Hukukçu Ananda Coomaraswamy'nin belirttiği gibi "hiçbir yaratık, varolmayı bırakmadan daha yüksek bir doğa elde edemez." Chuck Palahniuk'un Dövüş Kulübü (2011) kitabında da Tyler karakteri üzerinden aynı vurguyu yapıyor ve Tyler ölümün kavrandığı, bireyin değersiz olduğunun ayırdına vardığı sürece değerli olacağını söylüyor. Çünkü Tyler'ın söylediği gibi birey önce dibe vurmaya zorunda ve kaçış ya da savaşmak yerine bireyin kendini bırakması onu var eden ve güçlü kılan etmendir.

Kahraman bu zorlu eşik aştıktan sonra bilinmeyen dünyasına geçiş yapar. Campbell'in erginlenme dediği bu ikinci aşamada kahraman bir dizi sınavla karşılaşacağı bir yolculuğa çıkar. Bu yolculukta kahraman eşikte uğradığı değişimin meyvelerini alır ve verdiği her sınavda gücünün ve gelişiminin ayırdına varır. Bu bölgeye girmeden önce karşılaştığı doğaüstü yardımcının verdiği ezoterik bilgi³⁴, tılsım ve gizli araçlar onu korur ve ilerlemesine katkı sağlar. Bu ilerleme sürecinde kahraman tanrıça ile karşılaşacaktır. Bu tanrıça kahraman için bir vaattir ve macerasında başarılı olursa bu kraliçe tanrıça ile

³² Tolkien'in Orta Dünya olarak yarattığı kurgusal evrende 'ateş ve gölgeden yaratılmış iblis' olarak tanımlanan yaratık. Güçlü şeytan anlamına gelen bu hayali varlık üçlemedeki temel karakterlerden Gandalf tarafından yok edilmiştir.

³³ Güç ve bilginin uyumu anlamına gelen Yüzüklerin Efendisi karakterinin adı. Gandalf hikayede yüzük seferinin başlatıcısı ve Yüzük kardeşliğinin lideri olarak betimlenir. Hikayede yüzük taşıyıcısı Frodo'nun mentorudur. Balrog ile savaşında yok olur ve Ak Gandalf olarak görevini tamamlamak üzere ölümsüz topraklardan Orta Dünya'ya geri döner.

³⁴ Ezoterizm, bir konudaki derin bilgilerin ve sırların gizlenerek, bir üstad tarafından sadece ehil olanlara öğretilmesidir.

mistik evliliği gerçekleşir. Tam da bu vaat noktasında kahraman ideallerinin farkına varır ve amaçlarını ortaya koyar. Bunun sonucunda da yaşamın ne olması gerektiği ile gerçekten ne olduğunun örtüşmediğini görür. Yaşamın ötesindeki yaşamı arayan kişi bir tercihe zorlanır. Tanrıça(ödül) ile karşılaşan kahraman olması gereken yaşamı onunla görür ancak o yaşama erişebilmek için tanrıçayı bırakmalı ve macerasını tamamlamalıdır. Neil Gaiman'ın Yıldız Tozu (2007) adlı kitabında Tristan Thorn adlı karakter aynı sınavdan geçmesiyle örnek oluşturur. Tristran Thorn adlı karakter, dünyaya kapalı duvarlarla çevrili yaşadığı köyde bir kıza aşık olur ve onu elde etmek için kayan bir yıldızı ona getireceğine söz verir. Onun için çocukluk eşliğini simgeleyen duvarı aştıktan sonra gizemli olaylarla karşılaşmaya başlar ve yıldızın düştüğü kratere geldiğinde asıl aşık olacağı prensesin bir yıldız olduğunu görür.

Maceranın bu noktasında kahramanın önüne bir paradoks çıkar: macerayı tamamlaması için bütün kahramanların aşıl topuğuyla³⁵ yüzleşmeleri gereklidir. Böylece kahraman kendiyi yüzleşecek ve ideal benliğine ulaşabilecektir. J. K. Rowling'in Harry Potter serisinde bu yüzleşme görülür. Harry Potter en büyük korkusuyla yüzleşerek düşmanı Voldemort'a kendini bırakır, onu öldürmesine izin verir ve arafa gider. Burada mentoru Profesör Dumbledore ile konuşur ve dünyaya geri döndüğünde artık hiçbir korkusu kalmamıştır. Harry Potter'ın aşıl topuğu Voldemort ile olan benzerlikleridir. Bu benzerlikleri Voldemort'un onu öldürmesi ile(hortkuluk) ortadan kalkar ve Harry Potter bu sayede kahramanlığının benzerlikleri ile değil farklılıkları ile ortaya çıktığını görür. Kahraman başından beri bu bilgiye vakıftır ancak bunu yolculuğa çıkmadan kendine kanıtlaması mümkün değildir. Kahramanın yolculuğunun temel amacı çevresine değil kendisine özüne/ dönüşebileceğini kanıtlamaktır. Ancak kişisel sınırları aşmanın da bir bedeli bulunur. Eşikleri aşan kahraman kosmosun enginliğini görür ve yolculuğu süresince evrenin çeperine hakim olur(Campbell,1999: 219). Tanrısal bir bilgiye ve güce bir an için ulaşan ve kaçınılmaz hiçliğe erişen kahramanın geri dönüşü bir burukluk taşır. Kahraman için amaçladığından bir adım fazlası olan bu süreç sonrasında hedeflediklerinin yalnızca bir araç olduğunu görerek ulaştığı engin bilgiyle başladığı noktaya geri dönüşünde gerçek değişimini ortaya koyar. Bu farklılık Yüzüklerin Efendisi'nde Frodo'da ve Harry Potter serisinde Harry'de görülür. İkisinin de yanlarında

³⁵ Mite göre Akhilleus'un Su tanrıçası olan annesi Thetis onu ölümsüzlük suyuna batırırken ellerini suya sokmaması gerektiği için topuğunu suya sokmamıştır. Aşıl topuğu bireyin zayıf noktasını temsil eder.

birer yoldaş olmasına rağmen, onlar da aynı savaşa dahil olmalarına rağmen Ron Weasley ve Samwise Gamgee'de bu değişim gözlenmez. Onlar yolculuk sırasında potansiyellerini ortaya koyarlar ama geri dönüş sonrasında büyük başarılarının meyvelerini almak dışında bir vakıf olma durumuna erişmezler. Onlar sadece buldukları merdivenin basamaklarını çıkmışlardır ama Harry ve Frodo o basamakların ulaştığı yeri görüp dehşete düşmüşlerdir. Onları dehşete düşüren ise basamakların sonunda gördükleri, yani kendileridir. Bireyin en büyük değişimi, kendisi ile verdiği savaşın sonunda ortaya çıkar. Ron ve Sam, ve diğer birçok sıradan birey, karşındakilerle savaşır ancak kahramanı yolculuğunun sonuna ulaştıracak savaş, benliği ile verdiği ve ideal benliğine dönüştüğü savaştır. İdeal benliğine ulaşan birey yaşamını dönüştürür ve saf gücü temsil eder. Saf güce sahip olmak da en arzulanan çekicilik unsurudur.

2.4.2. Arzu Nesnesi ve Güç Temsili Olarak Kahraman: Cool ve Proaktivite

*“Rol yapıyor da olsa samimi de olsa
Hiçbir erkek takındığı tavrın aslında
Kuşaklardır süregelen bir savaş pozunu
Söylemeye zahmet etmez asla.”*
-Thom Gunn

Cool kavramı, insanda varoluşun getirdiği bir özellik değil de, insana *diğerleri* tarafından yüklenen bir nitelik olarak kabul edilir. Cool, bireyler ya da küçük gruplar tarafından otoriteye karşı koymak amacı ile belirlenen muhalif bir tutum olarak tanımlanır. Ancak bu karşı koyuş, hem kolektif değil bireysel, hem de aktif değil umursamaz bir duruş sergiler. Cool kişilik ise üç bileşenin dengesi olarak ortaya çıkar: narsisizm, ironik kayıtsızlık ve hazcılık. Görünüm açısından bakıldığında ise cool, ayırt edici bir vücut dili, telaşsız hamleleri olan bir yürüyüş, özenle seçilmiş bir şapka ya da saç şekli, suskun bir ifade ve ölçülü bir tavra gereksinim duyar. Cool'un bakışı-gözünü dikme değil, bakış- ise arzudan net bir şekilde sıyrılmıştır. Bu şekilde de gözlenen arzu nesnesi olmaktan onu gözlenen konuma sokmayarak çıkarır. Çünkü cool başkalarına bakmaz, onlara *görünür*. (Pountain, D. Robins, D. 2002: 24, 30, 120, 122, 123) Özetle cool, umursamazlık maskesi takılarak büyük çabalar neticesinde karşındakine *kendine özgünlük* imajı yaratır. Kahraman imgesi gerçekten de belli noktalarda coolu barındırır ama tek başına

tanımlamaya yetmez. Çünkü kahraman duyarlı olması nedeniyle coolun üzerinde yer bulur. Bu duyarlılığı proaktivite tanımlar.

Reaktif bireyler, sosyal çevrelerinden etkilenirler, duygusal yaşamlarının merkezi olarak başkalarının davranışlarını seçer, onlar üzerinde üstünlük kurmak amacı ile onların zayıf yanlarını pekiştirme çabası güderler. Reaktif insanları duygular, koşullar, olaylar ve çevreleri yönetir. Proaktif bireyleri ise iyi seçilmiş ve içselleştirilmiş olan değerler yönetir. Proaktif insanlar kendi yaşamlarından sorumludur ve davranışları koşullarının değil kararlarının bir işlevidir. Onlar başarı sağlamak amacı ile hem inisiyatif alır hem de sorumluluk. Davranışlarından ötürü olayları koşulları ya da koşullanmayı suçlamazlar yani davranışlarının temeli kendi bilinçli seçimlerinin ürünüdür.(Covey, S. R.2014: 81-82).

III. SÜPERKAHRAMAN FİLMLERİNDE GÜÇ SUNUMU VE İKİLİ İLİŞKİLERDE KİŞİLERARASI ÇEKİM

İnsanları incelemek isterseniz yakınınıza bakmanız gerekir; ama insanı inceleyecekseniz gözlerinizi uzaklara çevirmeyi öğrenmelisiniz; bu özellikleri keşfetmek için önce farklar gözlemlenmelidir.

-Jean-Jacques Rousseau

Bu bölümde yapısalcı ikili karşıtlıklar açısından güç temsilinin çekiciliğe etkisi bir süperkahraman serisi olan Superman filmleri üzerinden incelenecektir.

3.1. Araştırmanın Metodolojisi

Bu çalışma, Levi Strauss'un yapısal ikili karşıtlıklar yöntemi üzerinden gücü oluşturan unsurların yakın ilişkilerde kişilerarası çekiciliğe belirleyici etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Kişilerarası ilişkilerde güç temsillerinin çekiciliğe olan etkileri ikili karşıtlıklar üzerinden ilerler. Gücü tanımlamak ve anlamak için karşısında duran simgelerin analiz edilmesi esastır. Çünkü güç ve çekicilik gibi unsurlar birey için görece anlam kazanır ve değeri lenir. Levi Strauss'un belirttiği şekilde, sistemlerin kavramsal kategoriler yaratabilmesi bazı unsurlara bağlıdır. Bu unsurlar üzerinden anlamlar yaratılır. Bu unsurların temelini ikili karşıtlıklar olarak adlandırılan yapı oluşturur. İkili karşıtlık yapısı evrensel bir anlam yaratımı sürecidir. İkili karşıtlıklar, kültüre ve topluma değil türün

kendisine özgüdür. Yani Strauss, bu yapıyı türün içinde barındırdığını, beynin ya da insan fizyolojisinin yaratımı olan toplumsal yaşamda aranmayacağını söyler (Fiske, 2003: 153). Bu yapı bilinçdışı temellere dayanır ve buna göre kültür, mitlerde, masallarda, ritüellerde dile getirilerek fiziki gerçekliğe anlam verilir. (Strauss, L. 2013, S:11, 15, 16). Yapısalcı ikili karşıtlıklar yöntemi ile metinde sadece görünen değil, görünmeyen ve yok sayılan unsurlar da açığa çıkarılabilir (Chandler: 1994) .

3.2. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Tezin kapsamını Süperman serisinin tüm filmleri oluşturmaktadır. Süperkahraman serilerinin içinden Superman serisinin seçilmesinin nedeni, Superman'ın süper kahraman serilerinin içinde bir ilk örnek olmasıdır. Araştırma baş karakterin ikili kişiliği üzerinde karşılaştırmalı olarak yapısalcı ikili karşıtlıklar üzerinden yapılmıştır. Ayrıca araştırmanın son bölümünde Greimas'ın eyleyensel örnekçesi güç ve iletişim arasındaki bağlantıyı ortaya koymak üzere irdelenmiştir.

3.3. Araştırmanın Önemi

Bireyleşme olmadan ortaya konan güç narsistik ve baskıcıdır, güven vermez ve karşısındaki kişiyi etkilemekten çok manipüle eder. Bu yolla da etkili olamaz. Yakın ilişkilerde etki ve empati güç ve çekiciliği belirler. Bu araştırma, güç ve çekicilik arasındaki bağlantıyı bireyleşme bağlamında ortaya koyması açısından önemlidir. Bu çalışma, güç, güven, çekicilik, bireyleşme kavramları üzerinde yapılan akademik çalışmaların yeni ve sayıca az seviyede olması ve bu konuyla ilgili literatüre kazanım getirmesi açısından önem taşımaktadır. Akademik çalışmalar güç ve bireyleşmeyi aynı potada eritmekten çok gücü kıyaslamalı olarak ele almaktadır. Bu çalışmada ise arketipik bağlamda güç olgusu değerlendirilmiş ve içsel bir güç temsili aranmıştır.

3.4. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın bulguları ile sınıanan hipotez önermeleri aşağıda yer almaktadır:

1. Güç edimi, bireyleşme ile doğrudan bağlantılıdır.
2. Güç doğada da görüldüğü gibi hem potansiyeli açığa çıkarma, hem de çevreye uyumu pragmatist bir şekilde gözetmeyi gerektirir.
3. Güçlü bireyler karşısındakileri rahatlıkla etkilerler.
4. Hem güçlü hem de bireyleşmesini tamamlamış kişiler karşısındakilerce çekici bulunur.
5. Çekici bireyler arzu yaratır ve yakın ilişkilerde gücü elinde tutar.
6. Güç edimi çocuğun gelişim süreci, aile ve çevre gibi faktörlerle doğrudan ilintilidir.
7. Narsistik ya da güçsüz bireyler bir otorite simgesine gereksinim duyarlar.
8. Kişilik gelişimi için artetipik bir içsel yolculuk gerekliliktir.
9. Güçlü ancak güven yaratmayan bireyler karşı taraf için kortutucu ve narsistik bir imaj çizerler.
10. Güçlü bireyler limbik beyinleri ve duygusal zekaları ile ön plana çıkar, bu da empati seviyesinin yüksekliği ile doğrudan bağlantı gösterir.
11. Bireyleşme için hem özgünlük hem de kolektif değerlere uygunluk birlikte varlık göstermelidir.

3.5. İkili Karşıtlıklar Yöntemi İle Süperman Serisindeki Güç ve Çekicilik Unsurlarının İncelenmesi: Süperkahraman – Sıradan Adam

Superman serisi kronolojik sıralama ile 7 filmde oluşmaktadır.

1. Superman and the Mole Man (1951)
2. Superman (1978)
3. Superman II (1980)
4. Superman III (1983)
5. Superman IV: The Quest for Peace (1987)
6. Superman Returns (2006)
7. Man of Steel (2009)

Araştırmada gözden geçirilen ikili karşıtlıklar tablo 9'da yer almaktadır.

Sürüngen beyin	Limbik beyin
Kul benlik	Özerk benlik
Jenerik	Orijinal
Narsisizm	Özsaygılılık
Onay ihtiyacı	Özgür irade
Gözleyen	Gözlenen
Etkilenen	Etkileyen
Umursanmayan	Arzulanan
Reaktif	Proaktif
Nesne	Özne
Kötü	İyi
Güçsüz	Güçlü

Tablo 9: Yapısal İkili Karşıtlıklar Üzerinden Güçlü- Güçsüz Denklemi

Yukarıda görülen yapısalcı ikili karşıtlıklar literatür taramasında da ortaya çıktığı gibi, gücün dinamiklerini ortaya çıkarmaktadır. Bu dinamikler bireyleşme ile doğrudan ilintilidir ve bireyleşmenin olduğu yerde güç ve dolayısıyla çekicilik başlar.

Bu ikiliklerden ilki sürüngen beyin ve limbik beyin arasında ortaya çıkar. Sürüngen beyin, değinildiği gibi ilkeldir ve çıkarıcıdır. Limbik beyin ise duygusal zeka ile birlikte var olur ve empati seviyesini yukarı çeker. Empati seviyesi yüksek kişiler de karşı tarafa güven verici geldiği için güçlü imajı yaratacaktır. Sürüngen beynini

devreye sokan bireyler çıkarıcı bir izlenim yarattıkları için de güven vermezler. Güven vermeyen biri ne güçlü ne de çekici olabilir.

İkinci karşıtlık ise, kul benlik ile özerk benlik arasındadır. Kul benlik seviyesindeki kişiler karşısındakilerden beklenti duyarlar. Özerk benlik sahibi bireyler ise kendi özleri doğrultusunda hareket ettikleri için doğal olarak farklılaşmış olurlar.

Jenerik ve orijinallik arasında doğan ikilik de, tam da bu noktada görülmektedir. Jenerik bireyler ya farklı olmaya çalışırlar ya da sıradanlık ve uyum uğruna kendi özlerinden ödün verirler. Orijinal bireyler ise kendileri olan ve kendilerine değer veren kişilerdir.

Kendine değer verenler özsaygı sahibidir. Kendini normalden fazla önemseyenler ise nevrotik ve narsisttir.

Narsist bireyler kendilerine güvenmedikleri için onay ihtiyacı duyarlar. Ancak özgür irade ile hareket edenler onaylanmayı önemsemez.

Diğer bir ikilik olan gözleyen ve gözlenen ikiliği, çekicilik ile doğrudan ilişkilidir. Çekici bireyler çevrelerinde gözlenen konumundadır.

Gücün bir diğer görünümü otorite ve biat ilişkisinde ortaya çıkar. Gücü elinde bulunduran bireyler kendi otoritelerini yaratırlar. Diğer taraftan baskıcı bireyler karşı taraftan biat etmesini bekler. Öte yandan gerçek güç sahibi kişiler otoritelerini karşı tarafı manipüle etmek için kullanmaz. Kişilik gelişimini tamamlamamış bireyler ise üstünlüğünü karşı tarafta baskı ve biat unsurlarını ortaya çıkararak gerçekleştirmeye çalışır.

Güçsüz bireyler umursanmaz, güçlü olanlar ise karşı tarafta çekicilik aracılığı ile arzu yaratırlar.

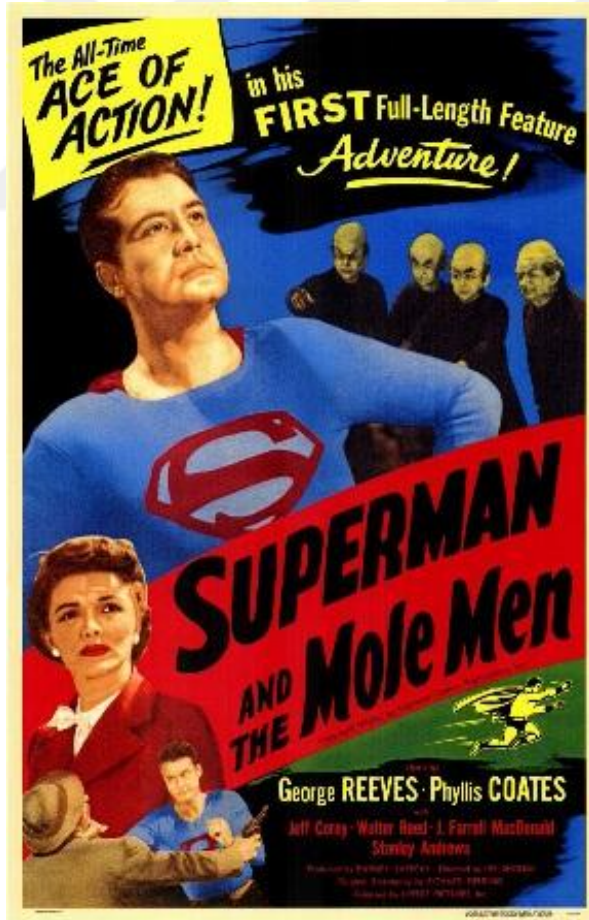
Gücü elinde bulunduran kişiler proaktiftirler. Diğer taraftan güçsüz kişiler olaylara reaktif tepkiler geliştirirler. Duruma göre değişim gösteren tepkiler bu bireylerde görülür.

Güçlü kişiler arzulanan olsa da nesne konumuna düşmezler. Onlar nesnelere yönelir ve onları elde ederler. Bu şekilde de özne olurlar.

3.5.1. Superman and the Mole Man (1951)

-Özet

DC Comics karakteri olan Superman'in ilk kez vizyona aktarıldığı bu film, 1951 yapımıdır. Bu filmde George Reeves Superman olarak rol almıştır.

Resim 1: Superman and the Mole Men Film Afiş (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/7/79/Supermanmolemen.jpg)(Erişim Tarihi: 7.12.2015)

Centilmen muhabir Clark Kent ce Lois Lane Silsby'nin küçük bir kasabasına bir açılış için (dünyanın en derin petrol kuyusu) gönderilirler. İşçilerin bihaber olduğu gerçek ise, o kuyunun Köstebek Adam'ın (Mole Man) evine bağlı olduğudur. Gece Köstebek Adam yüzeyi keşfe çıkar. Canavarın ilk yüzeye çıkışı ile yaşlı görevli korkudan ölür. Lois Lane ve Clark Kent ölü adamı bulmak üzere petrol kuyusuna giderler. Clark Kent ve juri sözcüsü davetsiz misafirleri saptamak üzere yüzeyde araştırma yaparlarken, Lois yaratıklardan birini görür ve dehşet içinde çığlık atar. Ancak kimse gördüğü şeye inanmaz. Medikal bir araştırmacı da olay yerini inceledikten sonra Lois ile birlikte oradan ayrılır. Clark, juri başkanı ile yüzleşmek üzere orada kalır. Juri başkanı, kuyunun petrol değil, radyum içerdiğini ve bu nedenle de kapatıldığını itiraf eder. Juri başkanı, Clark'a kazının belirli evrelerinde ortaya çıkardıkları hepsi de parıldayan örnekleri göstermeyi kabul eder. Kasabalılar, köstebek adamların tuhaf bir biçimde ortaya çıkışlarından korkarlar. Buna ek olarak, dokundukları her şey fosforlu hale gelir ve karanlıkta parlar. Kasabalılar bu canavarları öldürmek üzere kızgın bir çete kurarlar ve bunlara Luke Benson isimli şiddet yanlısı biri liderlik eder. Bu çelişkiyi çözebilecek tek kişi Superman'dir, bir tanesini yaralı bir biçimde yakalamış ve hastaneye götürmüştür.

Doktorun ortaya çıkardığına göre, eğer canavarın bedenindeki kurşun bir operasyon ile çıkarılmazsa canavar ölecektir. Clark Kent, hemşirenin korkması üzerine doktoru operasyonda asiste eder.

Sonrasında, Benson ve çetesi hastanede kendini gösterir ve yaratığı teslim etmelerini talep eder. Superman, hastaneyi korumak için kapıda bekler ve Lois Lane de yanında bekler. Lane, Superman'in yanında, bir kurşun onu ıskalayana kadar yer alır. Bunun üzerine Superman Lane'i içeri yollar ve çeteyi rahatlatarak geri yollar.

Sonra, üç tane daha köstebek yaratık kuyudan çıkar, bu sefer silahları da vardır. Hastaneye doğru ilerlerler. Benson ve çetesi onları görürler ve Benson peşlerinden tek

başına ilerler. Yaratıklar onu fark ederler ve silahlarını ona doğrultup ateşlerler. Superman durumu görür ve Benson'ın önüne atılarak onun hayatını kurtarır. Ancak bu durumu hak etmediğini belirtecek şekilde 'hak ettiğinden fazlasıydı' diyerek açıklar. Yaralı yaratığı gidip getirir ve yoldaşlarının yanına götürür. Sonra kuyu tamamen kapatılır ve hiçbir şeyin geçemeyeceği hale geldiğinden emin olunur. Lois en son " siz kendi hayatınızı yaşayın, biz de kendimizinkini" dediklerini duyduğunu söyler.

-Yapısal İkili Karşıtlıklar

Resim 2: Clark Kent ve Juri Başkanı

Filmin daha başında, Clark Kent ve Superman'in arasındaki kişilik ve güç açısından farklılıklar ortaya konmuştur. Ancak serinin takip edecek filmlerindeki gibi Clark Kent pasif ya da özgüvensiz değildir. Kendine güveni olan bir gazetecidir. Süper güçleri yoktur ancak güçsüz de değildir.

Resim 3: Superman ve Lous Lane

Hatta bir sahnede halkı harekete geçirir ve motive eder. Canavarların tehlikeli olduğuna dair kitleyi otoriter bir biçimde ikna edişi ile, hem Clark, hem de Superman'in benzer karaktere sahip olduğu görülebilir.

Ancak Lois Lane'e göre, Clark korkak biridir ve tehlike olan her anda ortamdan kaçarak uzaklaşır. **Çekicilik** ekseninde Lois için Clark değil Superman çekicidir.

3.5.2. Superman (1978)

Resim 4: Superman 1978 Film Afişı
(<http://www.filmgo.org/uploads/film/2015/05/superman-1-1080p-turkce-dublaj-izle-806.jpg>)

-Özet

Krypton isimindeki bir gezegen yok olmanın eşiğine gelmiştir. Gezegeni terk edemeyen Kryptonlular bir bebeği uzaya yollarlar ve bu bebek de Dünyaya düşer. Smallville kasabasına düşen bebek bir aile tarafından sahiplenilir. Clark ismini verdikleri bu bebek yıllar geçtikçe olağanüstü güçlere sahip olduğunu fark eder. Yıllar geçtikçe büyüyen Clark Metropolis şehrine gelir ve ailesinden ayrılır. Burada güçlerini gizlemenin yollarını arayacaktır.

-Yapısal İkili Karşıtlıklar

Resim 5: Krypton Gezegeninde Jor-El, Lara ve Kal-El'in veda sahnesi.

Clark Kent ile Superman arasındaki temel farklılık arketiptir. Superman, yani Kal-El, Jung'un bireyleşme sürecini ortaya çıkardığı arketipik denklem düzleminde kişilik gelişimini tamamlar. Bireyleşme sürecini gerçekleştiren her kişi gibi gücün kendisidir ve **saf gücü** temsil eder. Masum olarak başladığı arketipik yolculuk, yetim kalması ile devam eder. Daha sonra dünyada kendini tanımasına yardım edecek kimsesi yoktur, kendine benzeyen kimse de. Bu süreci kendi deneyimleyeceği bir yolculuğa çıkar ve verdiği savaş neticesinde süreç onu Superman'e dönüştürür. Bu dönüşüm aracılığıyla kendi dünyasını değiştiren bir büyücü haline gelir. Öte yandan, Clark Kent, Kal-El tarafından dünya insanına bir yorumdur. Clark Kent, saf gücün **jenerik** insanı nasıl gördüğünün temsilidir. Kendini sıradan insan maskesiyle kamufle eden süperkahraman aslında Clark özelinde arketiplerin gölge yanlarını ve benlik gelişimini tamamlayamayan bireyleri örnekler. Clark Kent, sıradan insan temsilidir ve bu yolla toplum içinde kamufle

olur. Çünkü toplum sıradanlığı kaldırır, farklılığa ise tahammül edemez. Bu *sürünge* *beynin* bir örneğidir. Demek ki Clark Kent toplumun içinde silikleşen *kul benliği* temsil ederken, Kal- El, kendini gerçekleştirmiş *özerk benliğin* tanımıdır.

Resim 6: Kripton'dan Gelen Kal- El

Resim 7: Kal-El'in Dünyadaki ailesine gücünü gösterdiği sahne.

Güç açısından bakıldığında Kal- El, galakside var olmayan çeşitli güçler ile bahşedilmiştir. Babasının ve annesinin sevgisi ile gelen bu saf güç, Sarı Güneş'in etkisi ile Kripton'un gücünün bir araya gelmesi neticesinde yan etki olarak ortaya çıkar. Bu güç, Kal- El'e insanlık tarihine dokunmak dışında sınırsız ve limitsiz güç bahşeder. Bu gücün nedeni Kal-El'in uzay zamana hakim olma yetisine sahip olmasından ileri gelir. Bunun aracılığı ile de Kal- El, saf güce erişir.

Clark Kent ise güçsüz ve iradesiz olarak Kal- El tarafından resmedilir. Çünkü bu sayede Kal- El kendini silikleştirebilecek ve toplumun gözü önünde olmamasını sağlayacaktır. Örneğin filmde, iradesiz ve güçsüz olarak gösterilir. Lana'nın görüldüğü sahnede Clark'ı acımayla karışık bir sevgiyle arkadaşları ile plak dinlemeye çağırır. Clark da gelmek istediğini söyler ancak spor bile yapmayan Clark'ın oradaki görevi sporcuların eşyalarını toplamaktır ve o kadar çok işi vardır ki gelmesi imkansızdır. Arkadaşlarının alayları ile uzaklaşmasını izler ve süper gücü ile ortalığı toplar ancak bunu Clark yapamaz. Clark kendini göstermemelidir çünkü biat etmek onun karakteridir, silik olmasının öncülüdür.

Clark Kent, zayıf noktası olan kriptonit taşı ile tanışınca, bunu aşarak benlik gelişimini tamamlamak üzere bir yolculuğa çıkar. Bu yolculukta babası kendisine görünür ve onun benlik gelişimini tamamlayacak unsur olan *reaktiveden* kurtulup *proaktiviteye* adım atmasını sağlayacak bilgileri verir. Çünkü Clark reaktiftir ve bu reaktivite onu *narsistik* bir yapıya bürümektedir. Bu narsistik yapı, kendini yaptıkları ile göstermeye çalışmasında ortaya çıkar. Örneğin Dünyalı babası ile sohbetinde Clark, bir kuşun uçuşu gösteriş mi diye sorar. Babası ise gücü göstermenin erdemli olmadığını söyler. Onun için güç, *özsaygı* sahibi olmak ve bunu erdem ile taçlandırmaktır.

Babası, onun insanlara liderlik ederek, kendilerini bulmasına yardım etmesi gerektiğini söyler. İyi insanlar olmak için bir ışığa ihtiyaç duyduklarını ve bu ışığı Kal-El'in onlara sağlayacağını söyler. Buna göre Kal-El bir lider, erdemlilik temsili ve aslında bir mentordur. Takipçi değil, önderdir. Bu noktada da *limbik* beyni tasvir eder. Babası duygularının ve kalbinin peşinden gitmesini söyleyerek duygusal zekaya vurgu yapar ve insanlardaki bu yönün açığa çıkarılabileceğini söyler.

Kal-El, böylece, sıradan insan rolüne bürünür. Bu rol güçsüz, başarısız ve kendinden emin olmayan bir imaj çizer. Yani bu kişi her anlamda benlik gelişimini tamamlamamıştır. Bu yolla da çekicilikten ve güçlülükten tamamen uzaktır. Bu rol aracılığı ile Daily Planet isimli bir gazetede silik bir muhabir olarak işe başlar.

Bu acınası tavırları ile Lois Lane üzerinde *sempati* oluşturur. Sempati, acımanın bir yansımasıdır ve sempatik bireyler kul benliğinin temsilidir. Güçsüz bir bireyin olması

gerektiği gibi adı hatırlanmayan, silik ve korkak biridir. Örneğin bir kapkaççı paralarını almak için onlara silah doğrulttuğu sırada gizlice kurşunu havada yakalamasına karşın bayılmış numarası yapar. Pasif bir bireyin olması gerektiği gibi yaşantısı tahmin edilebilir ve jeneriktir. Hoşlandığı kadına buluşma bile teklif etmeyi beceremez. Bu nedenle arzulanı olmandan uzaktır çünkü çevresi tarafından *umursanmaz*.

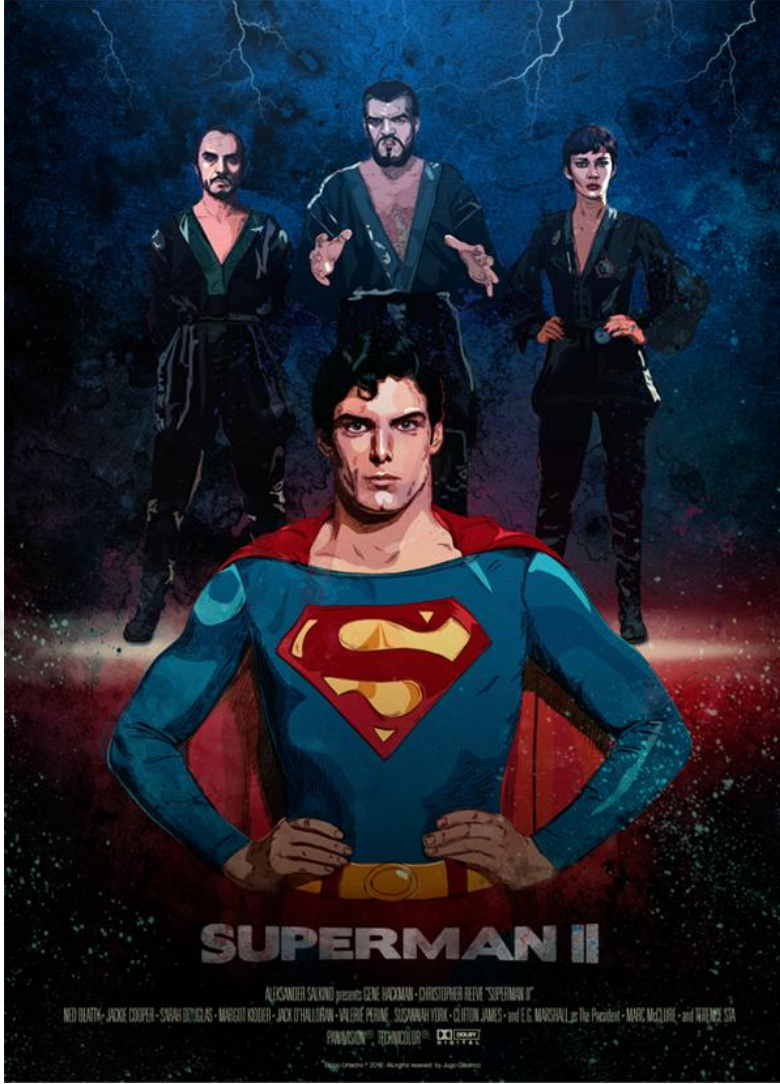
Öte yandan Lane'i kurtaran Kal-El kendinden emin, esprili, ne yaptığını bilen, çevresine güven veren ve aynı zamanda onları şaşırtdan bir karakter imajı çizer. Bu yolla da hem cool hem de proaktiftir. Böylece hem gözlenen konumuna hem de *arzu* nesnesine dönüşür.

Clark'ta ise bunların hiçbirini yoktur. Daily Planet'teki yöneticisi onu fazla alçakgönüllü olmakla suçlar. Ona göre sahip olması gereken özellikler saldırganlık, kendine güven, liderlik, istediğini elde etmedir ve Clark'ta bunlara sahip değildir.

Resim 8: Superman'i Arzulayan Lois Lane.

3.5.3. Superman II (1980)

Resim: 9: Superman II Film Afişİ.(<http://www.wallpaperish.com/wp-content/uploads/2013/08/Superman-2-Wallpaper.jpg>) (Erişim Tarihi: 1.12.2015)

-özet

Serinin bu filminde Zod, Ursa ve Non isimli Krypton'a ihanet ile yargılanan suçluların hapisten kaçıp intikamlarını Superman olarak bilinen Kal- El'den almak istemeleri üzerine kurulmuştur.

-Yapısal İkili Karşıtlıklar

Film Clark'ın Paris'te bir rehine krizi haberini Daily Planet'te alması ile başlar. Clark yine her zamanki pasif ve korkak durumunu sergilemiştir. İşyerine girdiğinde herkesle çarpışmıştır ya da kimse selamına karşılık vermemiştir.

Rehine krizinden Lois Lane'i kurtaran Superman ise oldukça kendinden emin, rahat, muziptir. Hareketleri *coolun* tanımında olduğu gibi acelecilikten uzak, özgüvenli ve özenlidir.

Lois Lane'in Superman ve Clark Kent arasındaki çekicilik değerlendirmesine bakılacak olursa, Superman gücü, özgüveni ve özgünlüğü ile çekicidir. Öte yandan Lane, Clark'ı yeterince özgüvenli olmamakla filmde eleştirir. Özgüven eksikliği onda güçsüz imajı çizmektedir. Oysa Lane, Clark'ın içinde bir potansiyel olduğuna inanmaktadır. İçgüdülerini yeterince ortaya koymadığına inanmaktadır. Bu *çekicilik* unsurunu onda göremeyen Lois Lane de Clark'a onu arkadaşı olarak gördüğünü söyler.

Resim 10: Lois Lane'in Clark Kent'in sıradanlığına eleştirisi

İletişim ve etki yeteneği açısından bakılacak olursa Clark Kent özellikle karşı cinse karşı kendini ifade etmede problemler yaşamaktadır. İletişim sürecinde sürekli olarak kekeler, cümlelerini tamamlayamaz ya da söylemek istediklerini söylememeyi

tercih eder. Öte yandan Superman, kendini istediği şekilde ifade edebilir, net anlaşılır ve samimi bir dil kullanır.

Resim 11: Clark ve Lous'in Otel Sahnesi

Karakterin izlenime olan etkisi o kadar güçlü resmedilmiştir ki birçok rastlantıya rağmen ikisini de çok net bir şekilde gören Luis Lane Clark Kent ve Superman'ın aynı kişi olabileceği konusunda tereddüt yaşar. Sonuçta Superman bir maske takmamaktadır sadece Clark Kent'in gözlüğü vardır ama pasif duruşu Lane'e asla Superman olamayacağını düşündürmüştür. Lane, ikisinin aynı kişi olduğunu keşfettiğinde Superman'e Clark Kent olmanın zor olup olmadığını sorar. Superman ise, onun sadece bir araç olduğunu söyler. Bu noktada, bir ikilem açığa çıkar. O zaman eğer Clark Kent sayesinde Superman Luis Lane ile bir araya geldiyse, Luis Lane de sıradan mıdır? Bunun yanıtı bir şekilde filmde ortaya çıkar. Superman'ın Lane ile birlikte olabilmesi için sıradanlaşması gerekir yani kırmızı kriptonu maruz kalması. Bu Superman'ın sıradan olması demektir. Yani buradan Lane'in sıradan bir birey, jenerik bir karakter olduğu çıkarımı yapılabilir.

Resim 12: Clark ve kavga sahnesi

Aşk için güçlerinden vazgeçen Clark Kent, güven unsurunu da kaybeder. Gittikleri kafeteryada sevgilisinin bir adam tarafından rahatsız edilmesi üzerine onu korumak ister. adamın Clark'a zarar vermesi üzerine Clark Luis'e kendime koruma tutsam iyi olacak der. Bunun üzerine de Lane, Clark'a ben sevdiğim adamı istiyorum bir savaşıyı değil der. Clark da, keşke burada olsa diyerek Superman'e atıfta bulunur. Çünkü o da bilmektedir ki, Luis Lane Clark Kent'e değil Superman'e aşıktır. Çünkü Superman güçlü, güvenilir ve çekicidir.

Superman tekrar kendi gücüne kavuşunca özgüvenini de elde eder. Düşmanları korkak olduğunu düşündüğünü söyleyince korkak değilim diyerek kendi gücünü vurgular. Bu şekilde öz benliğine geri dönmüş olur. Bu şekilde de *özsaygısını* tekrar kazanır.

3.5.4. Superman III (1983)

Resim 13: Superman III Film Afışı

(https://www.google.com.tr/search?q=superman+3&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjLlreP8MnJAhXI1ywKHxK6CIQ_AUIBygB&biw=1366&bih=599#imgrc=VR12r8g4PJHWHM%3A) Erişim Tarihi: 1.12.2015

-Özet

Süperman'ın bu filmde iyi ve kötü Süperman arasındaki içsel çekişmeler yer alır. Bunun dışında düşmanları yine Superman'i alt etmek için hacker, kriptonit gibi araçlar kullanmaktadırlar.

-Yapısal İkili Karşıtlıklar

Superman’i Clark Kent’ten ayıran temel özelliklerin başında Superman’in fedakar olması yatar. Superman, kendinden önce başkalarını düşünür. Öte yandan Clark Kent ise, iyi niyetine rağmen, **kul benliğinin** etkisi dolayısı ile potansiyel gücünü ortaya çıkaramadığı için kendini geri çeker, korkaktır ve bu sebeple de fedakar olmaktan ziyade bencildir ve empatiden uzaktır. Aybı şekilde Clark’ın ikili ilişkilerdeki pasif yapısı kendini Smallville balosunda da gösterir. Baloda eskiden aşık olduğu Lana’yı etkilemeye çalışsa da kendini ifade etmekten bile uzak kalır. Bu nedenle de **çekici** olamaz. Sürekli kekeler ve ikili ilişkilerde gerekli olan temel **dinleme** becerisinden yoksun olduğundan **etkili iletişim** kuramaz.

Resim 14: Clark ve lise aşkı Lana

Ayrıca Clark Kent **beden dilini** doğru kullanamaz, el kol koordinasyonu zayıftır. Beden dilini iyi kullanamamak çekiciliğe negatif etki eder. Lana’nın buna rağmen Clark’a Superman’den daha özel olduğunu söylemesi Superman için değerlidir. Çünkü onu en zayıf hali ile bile değerli olarak kabul etmiştir.

Gücün erdem ile eşleştirilmesi durumu bu filmde kendini göstermektedir. Düşmanları tarafından yeşil kriptonit taşının etkisi altına alınan Superman, kötü, kendini düşünen ve kibirli biri haline dönüşür. Bu şekilde de **narsistik** bir yapıya bürünür ve **arzulanan** olmaktan çıkarak **umursanmayan** bir hale gelir. Çünkü artık arzulanana değil, arzulayanıdır. Arzulayan biri, iradesini kontrol edemez ve erdemliliğini koruyamaz. Bu şekilde de tüm çekiciliğini yitirir.

Resim 15: Kriptonit Etkisindeki Superman' i Kışkırtan Kadın

Filmin bir bölümünde kriptonitin etkisinde kalan Superman otoriteye dönüşür. Aşağılık ve sıradan gördüğü Clark Kent olarak konumlanan ilkel benliği ile savaş verir. Onu ölesiye döver ve sembolik olarak ölümüne sebep olur

Resim 16: Superman ve Clark Kent'in Savaşı

Ancak Clark ölmez ve aksine güç kazanır. Sonrasında o kötü süperkahramanı öldürmeyi başarır ve Clark Kent olarak içindeki Süperman' i bulur. Böyle Clark Kent hem

arketipik olarak benlik edimini tamamlar ve *özerk* bir benlik edinir, hem de gölge yanları ile yüzleşip onları yenerek saf güce erişir. Bu güç bireyleşmedir.

3.5.5. Superman IV: The Quest for Peace (1987)

Resim 17: Superman IV Afışı

(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/5/5c/Superman_iv.jpg)

Erişim Tarihi:

1.12.2015

-Özet

Bu filmin temel konusunu nükleer silahsızlanma oluşturmaktadır. Superman'ın ezeli düşmanlarından Lex Luthor, silah satıcılarının rahat bir pazarda var olabilmelerini destekleyecek bir sistem yaratma çabasındadır. Bunun için de Superman'e rakip olabilecek bir anti-kahraman yaratmıştır: Nükleer Adam.

Lacy Warfield isimli karakter çekicilik noktasında bir ikilik olarak karşımıza çıkar.

Resim 18: Lacy, Clark ve Lucy Üçgeni

Lacy, Clark'tan hoşlanır ve Luis bu durumu kıskanır. Luis bu noktada Clark'ı güvenilir, yardımsever, sadık, itaatkar olarak tanımlar. Bu durum tam olarak *kul benliği* örnekler. Kul benliğe sahip bireyler yukarıda da tartışıldığı gibi otoriteye biat eden sadık kişilerdir. Bu noktada da Luis, Lacy'e Clark'ın ona göre biri olmadığını söyler. Lacy ise, kendisinin zengin olduğunu, onu herkesin seveceğini söyler. Bu bir güç sunumudur ancak Lacy, özerk bir benlik olmadığını, bireyleşme sürecini tamamlamadığını ve güç illüzyonuna sahip olduğunu göstermiş olur. Maddi güce güvenmek özgüven eksikliğidir.

Resim 19: Kal-El'in Hayali.

Kal-El, bir hayal kurar. Hayalinde hem Clark hem de Superman'dir. Kendisi olabilmenin ve açık olabilmenin huzuruna kavuşmuştur. Güçlü bireyler açıklıktan yanadır ve iç huzurlarına kavuşmuşlardır. Bu da Kal-El'in içsel yolculuğunun henüz tamamlanmadığına işaret eder.

3.5.6. Superman Returns (2006)

Resim 20: Superman Returns Film Afışı.

http://vignette1.wikia.nocookie.net/superman/images/2/22/03_BusShelter.jpg/revision/1atest?cb=20070602021044. Erişim tarihi: 1.12.2015

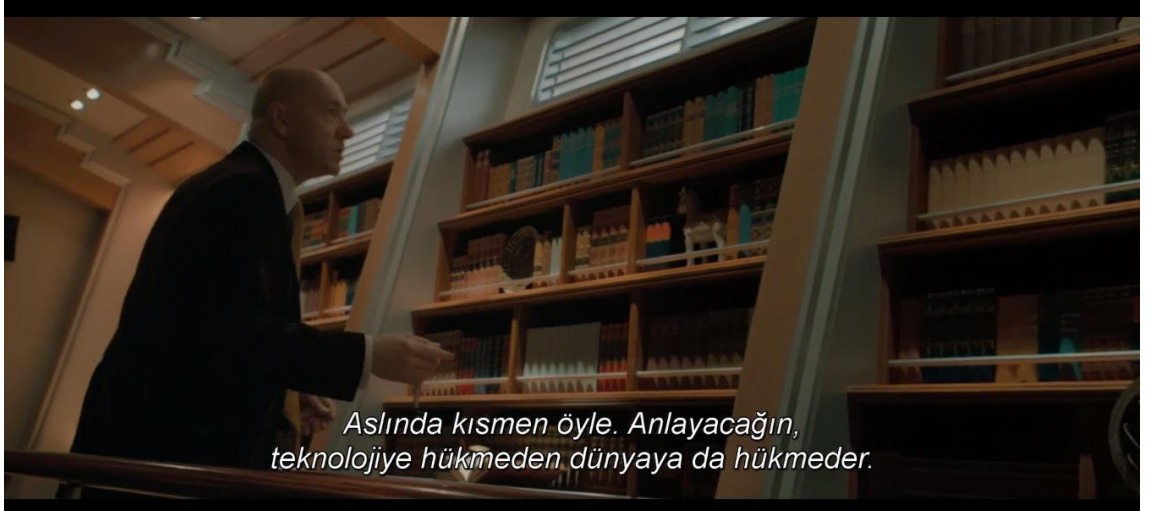
-Özet

Astronotların Kriptonun kalıntılarını incelemeye başlaması ile beraber, Superman Dünyadan kaybolur. Kendini uzunca bir zaman ortada göstermeyen Superman Dünyaya geri dönmüştür. Luis Lane'in yepyeni bir yaşam kurduğunu görür ve bu durum onu hayal kırıklığına sürükler. Aynı şekilde insanlar da, kendi yaşamlarını kendileri sürdürmenin bir şekilde yolunu yaratmışlardır.

Superman'ın eski düşmanı da, hiç boş durmamış, yepyeni kötülükler peşinde koşmuştur. Superman'e ise, kendini sevdiğilerine yeniden kanıtlamak için yeni bir maceraya atılmak düşmektedir.

-Yapısal İkili Karşıtlıklar

Superman de, ilk kez annesinin ve babasının yanına geldiği gibi göktaşı etkisi ile annesinin şimdi tek başına yaşadığı evine düşer.

Resim 21: Lex Luthor'un Güç Planı

Düşmanı Lex Luther'e göre güç bilgi, bilginin aracı da teknolojidir. Bunu elinde tutan da dünyaya hakim olur. Luther'in amacı dünyaya hakim olma yani otoriteyi elinde bulundurmadır. O, gücü elde edip insanlığa vermek istemektedir ve bundan payını almak. Bu şekilde de aslında aradığının insanların ona **biat** etmesi olduğunu anlayabiliriz. Bunu kendini gerçekleştirmek için değil, üstün konuma ulaşmak için yapar. Bu yolla da **narsistik** bir yapıda olduğunu ortaya koymuş olur. Lex Luther, karşısındaki kişiyi ilkel

beyin gibi yakıştırımlar aracılığı ile aşağılayarak üstünlük kurma çabası gözetilen bir karakterdir.

Resim 22: Clark Kent ve Annesi Martha Kent

Üvey annesi ile kayıp olduğu beş yıl boyunca neler yaptığını açıklarken Clark, evrende tek kalan Kriptonlu olduğundan bahseder. Bu noktada da annesi, sonuncu olabileceğini ancak evrende yalnız olmadığını belirtir. Gücün kaynağının çocuklukta şekillendirildiğini ve anne ile olan bağlılık sonucunda ortaya çıktığı Tahir Ceylan ve Rollo May'in ortaya attıkları aracılığı ile ortaya konmuştu. Öz annesi ve üvey annesi tarafından gösterilen saf sevgi aracılığı ile, Kal-El, *özsaygı* sahibi bir birey olarak gelişim göstermiştir.

Resim 23: Clark Kent'in Lois Lane'le Karşılığı

Clark, iş yerine geldiğinde Lois Lane'in biriyle birlikte ve çocukluğu olduğunu öğrenince büyük bir hayal kırıklığına uğrar. Aynı zamanda "Süperman'e neden

ihtiyacımız yok” başlığı ile yazdığı makale aracılığı ile Plutzer ödülü aldığını görür ve *özgüveni* sarsılır.

Resim 24: Lois Lane'in Superman ile karşılaşması.

Superman, Lois Lane'i ve birçok yolcuyla olası bir trajik uçak kazasından kurtarır. İnsanlara verdiği değer ve önemi gösterir. Bu yolla da Clark'ın hissettiği gibi bencil değil, tamamen karşı tarafı önemseyen bir kişiliği olduğunu ortaya koyar. Clark sadece kendi duygularını önemser ve empati kurmazken, Superman insana insan olduğu için değer verir.

Lois Lane ise vedalaşmadan Superman'in beş yıl ortadan kaybolması ile ilgili olarak kendini değersiz hissetmiştir. Bunu Süperman'e insanların bir kurtarıcıya ihtiyaç duymadığını söyleyerek iletir. Superman ise her gün insanların bir kurtarıcı için yalvardığını duyduğunu söyler.

Resim 25: Superman ve Lous'in ailesini kurtarışı

Düşmanı ise dünyayı ele geçirmek için yeşil kriptoniti kullanmayı dener. Gücünü tüm dünyaya kanıtlamak için milyonlarca insanın ölmesini göze alır. Bu noktada Lex Luther, Lois Lane ve oğlunu rehin alır. Lex Luther'in yardımcısının annesini öldürmesi gibi bir riskin ortaya çıkması üzerine Jason, annesini korumak üzere insanüstü bir güç ortaya koyar ve annesini kurtarır. Buradan da Jason'ın Superman'in oğlu olduğu ortaya çıkar. Gücü ortaya koyma süreci sevgi ile birlikte görülmüştür.

Resim 26: Superman ve Vedası

Düşmanı ile savaşmaya giderken Superman, Lois'e veda eder. Bu durum daha önceki vedasız ayrılışına bir referanstr. Superman'e Lois daha önce veda etmeden uzun yıllar Superman'in ortadan kaybolması ile ilgili olarak kızgınlığını belirtmişti. Bu

kaybolan güven unsurunu yeniden yaratmak üzere, Superman vedasını yapar. Ancak bu veda geri gelmeyeceğine işaret eder.

Kurtulduğu sahneden sonra, oğlunun yanına gider ve bir konuşma yapar. Konuşmasında çocuğuna bazen kendini toplumdaki dışlandığını hissedeceğini söyler. Burada farklılığa vurgu yapar. Farklı ve özgün olmak yukarıda da irdelendiği gibi toplum tarafından kabul edilmez bulunmaz. Bu kişiler ucube olarak görülür ve hem itici, hem korkutucu olarak kabul edilir. Öte yandan sıradan olmak karşı tarafta konfor hissini destekler.

Resim 27: Superman'in oğlu ile konuşması

3.5.7. Man Of Steel (2013)

Resim 28: Man Of Steel Film Afışı

<http://www.hdcineizle.com/uploads/film/2015/07/man-of-steel-turkce-altyazili-izle-347.jpg> Erişim Tarihi 3.11.2015

-Özet

Bu filmde diğer seriden farklı olarak geri dönüşler daha fazladır. Superman'ın çocukluğu daha derinlemesine verilir ve olay örgüsü değişkendir. Kripton'da başlayan film, Kal-El'in normal doğumu ile başlar. Annesi Kal-El'i Kripton'un normal yasalarından farklı olarak normal doğum ile doğurur. Diğer bütün çocuklar çiftlik denilebilecek yapay üretim merkezlerinde dünyaya gelirler. Bütün genlerin depolandığı bir Kodex de, tüm Kripton ırkının genlerini ve bilgisini taşır. Kodex'i alan ve bebeği Kal-El'in genlerine işleyen babası Jor-El onu dünyaya yollar. General Zod da Kodexi elde edip yeni koloniler kurmak istemektedir.

Yıllar süren bir mücadele sonucunda Kal-El'i bulan General, Superman'e savaş açar. Amacı dünyayı Kriptonluların yaşayabileceği seviyeye getirmektir. Böyle bir yöntem tüm dünyalılarının sonu olabilir. Superman de buna karşı koymak için harekete geçer. O güne kadar da diğer filmlerde farklı olarak kendini gizlemiştir. Sadece bir efsane olarak vardır. Bu film aynı zamanda bir devam film değil, bir ilk filmidir.

-Yapısal İkili Karşıtlıklar

Filmde küçük Clark, güçlerinin farkına vardıkça, diğerleri tarafından dışlanır. Babası ise ona, insanlar anlam veremedikleri şeylerden korkarlar diyerek kendini ortaya çıkarmamasını öğütler. Çünkü bu tehlikelidir. Tehlikenin sebebi sıradan insanların **güvenilmez** oluşudur.

Resim 29: Clark ve Babası Jonathan Kent.

Babası, onu nasıl bulduklarını anlatır ve onun bu dünyadan olmadığını söyler. Dünyaya düştüğü araçtan arta kalan bir parça ile, onu kendisini bulması için bir yolculuğa çıkması gerektiğine ikna eder. Çünkü babasına göre, Clark'ın öz babasının bir amacı vardır. Bireyleşme sürecinde amaç, kişilik gelişiminin temel güdüleyicisidir. Clark ise farklı olmak istemez. Çünkü benzer olmak kolay ve tercih edilesidir. Babası geçireceği her türlü değişimin bir lütuf olduğunu söyler. Ancak bu değişimin de sonunda bir seçim gerektirdiğini savunur. Bu seçim kim olduğunu insanlara gösterip göstermemekle ilgilidir. Hayatı boyunca sürse de bu sebebi aramak üzere, Clark arketipik bir yolculuğa çıkar.

Resim 30: Clark'ın Lois Lane'i kurtarışı.

Bu yolculukta babasının gemisini bulur ve aynı zamanda Lois ile karşılaşır. Lois'in hayatını kurtardıktan sonra gemiyi de alarak ortadan kaybolur. Clark serinin bu filmde kendini ifşa etmeyen bir karakter olarak çizilmiştir.

Lois ise ilk anda itibaren Clark'tan etkilenmemiş, hatta onu fark etmemiştir. Onun özel güçlerinin olduğunu fark ettiği anda, Clark gözünde gizemli bir imaja bürünmüştür. Ona ulaşmak için bir haber yapar ve bu haberin internette yayılması için çabalar. Amacı bir gerçeği ortaya çıkarmak değil, Clark'ın kendisinin gerçeği bildiğini bilmesini sağlamaktır. Bu da saf **arzuya** işaretir.

Resim 31: Clark'ın Jor-El ile tanışması

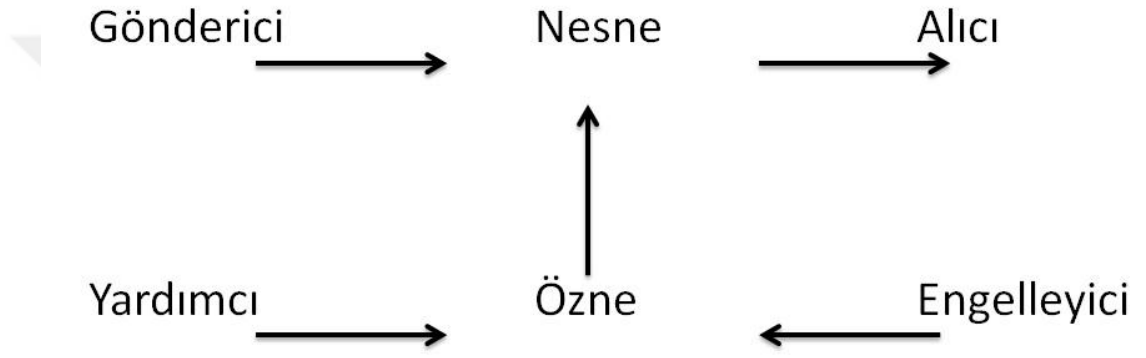
Babasının bilinci ile iletişime geçen Kal, bireyleşmesini gerçekleştirir. Geç de olsa bir bağlılığı olduğunu saptaması açısından babası tarafından kendisi ve geçmişi ile ilgili bilgi alması önemlidir. Bu sahnede babası Kripton gezegenindeki olaylardan söz eder. Gezegenlerinde yaratılış odası denen bir yer olduğundan bahseder. Bu yerde, bebekler üretilir ve gelecekte işçi, lider ya da savaşçı olacakları bellidir. Bunu babası seçim hakkının elinden alınmış olduğu olarak yorumlamıştır. Seçim insanı birey yapan ve diğerlerinden ayıran temel etmen olarak yorumlanmıştır. Kendi hayatı ile alakalı karar verme yetisine sahip olabilmek **güç** ile eşdeğerdir. Superman olma süreci bireyleşmeye ve arzuların peşinden gitmeye bir örnektir. Ailesinin onu dünyaya gönderirken ortaya koydukları amaç da buradan gelmektedir.

Burada Kal, bu dünyada yapayalnız olduğunu bu kez de gerçek babasına söyler. Babası Jor-El de, bu dünyada yalnız olamayacağını, çünkü iki dünyaya birden ait olduğunu savunur. Yani Superman hem Clark hem de Kal-El'in birleşimidir. Bu da hem kolektif bilinç hem de **özgür iradenin** bir arada olmasının bireyi güçlü kıldığına işaretir.

Jor-El ailelerinin simgesinin umut olduğunu söyler. Umut verirse ve doğru liderlik yaparsa dünyadakilerin Kripton'un düştüğü hatalara düşmeyeceğini savunur. Burada **proaktivite** vurgulanmaktadır.

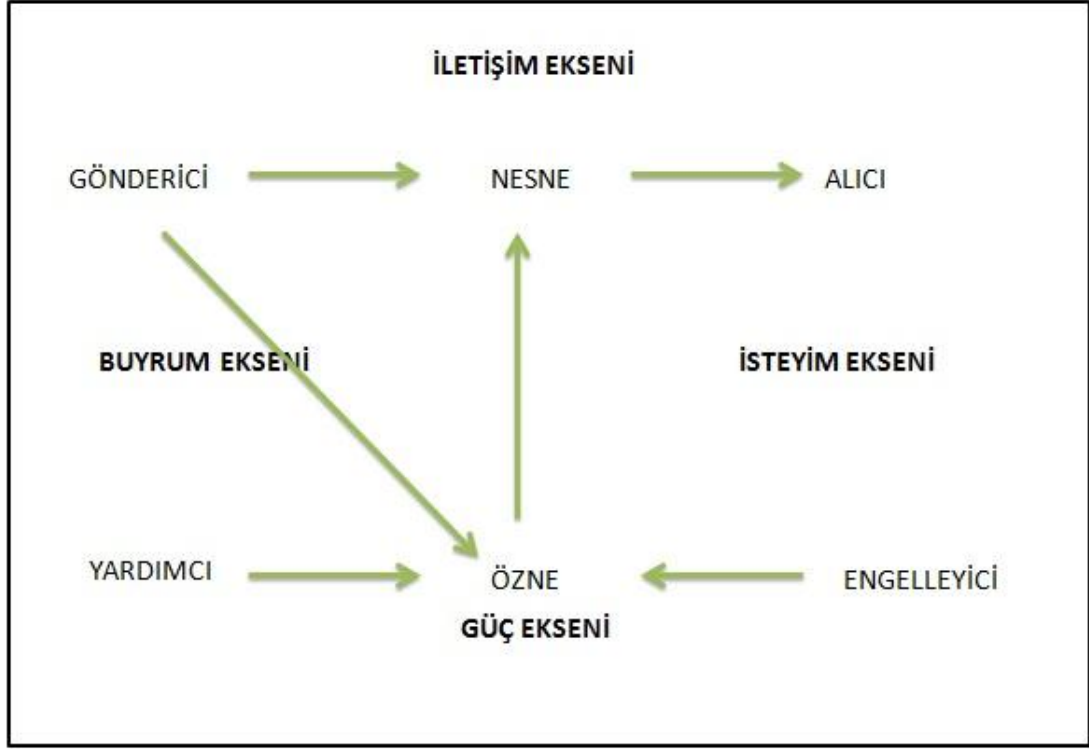
3.6. Greimas'ın Eyleysel Örnekçesi ve Güç- İletişim Unsurları

Yapısalcı Greimas'ın Eyleysel örnekçesinde, isteyim, iletişim ve güç ilişkisi yer alır. Bu üç ikilik arzu, iletişim ve eylem ilişkisini yaratır. (Riceour, 2012: 91, akt Boz, M. 2015: 44).

Şekil 7: Greimas'ın Eyleysel Örnekçesi (Kıran ve Kıran 2003: 216)

Arzu, iletişim ve eylem ilişkisi de eklendiği zaman, model genişlemiş olacaktır:

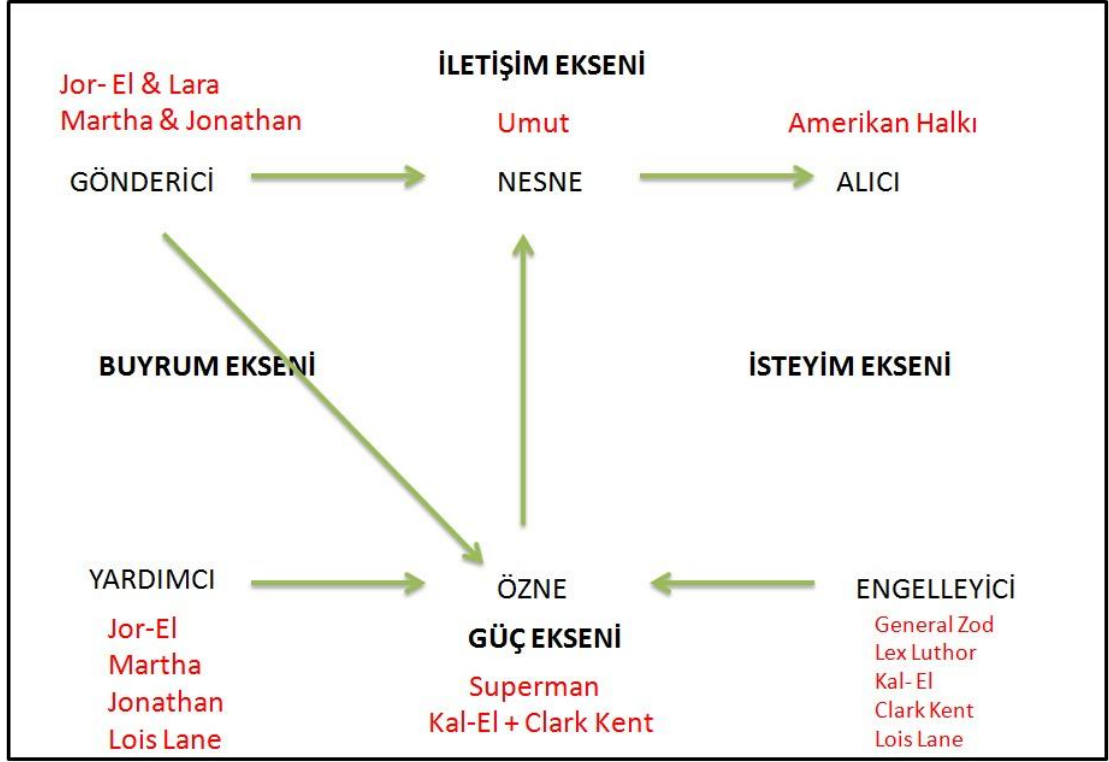
Şekil 8: Greimas'ın Eyleyensel Sınıflandırmaları (Kıran ve Kıran 2003: 217)

Şekle bakıldığında, özne ve nesne arasındaki ilişki arzu yani isteyim eksenini oluşturur. Birey/kahraman öznedir ve amaçsallık içeren bir yönelişte bulunur. Bu da nesneye olan arzuyu oluşturur. Arzusu olmayan bir kişi bireyleşemez ve kendi hayatının kahramanı olamaz.

Modelin iletişim eksenine bakıldığında, gönderici ve alıcı görülür. Gönderici alıcıya bir fayda sağlamak aracılığı ile yönlendirmede bulunur. Arzuyu gerçekleştirilebilir kılan ölçek, göndericinin kendisidir.

Güç eksenine bakılacak olursa, şekle göre, yardımcı ve engelleyici arasındaki tansiyon güç dengesini oluşturur. Gücün oluşumu engelleyici faktörüne karşılık yardımcının desteği ile ortaya çıkar.

Buyrum eksenini de, gönderici ve özne aracılığı ile oluşturur. Gönderici özneyi yönlendirir ve buyrumu bu şekilde oluşturur.

Şekil 9: Greimas'ın Eyleyensel Sınıflandırmasının Superman Serisine Uygulanması

Greimas'ın sınıflandırması güç, arzu, isteyim ve iletişim açısından yakın ilişkilerde güç sunumunun çekiciliğe etkisini yorumlamada uygun düşmektedir. Yorumlanacak olursa, Kripton'dan Kal-El'i Dünyaya umut olması amacıyla gönderen Jor-El ve Lara, alıcıyı halk olarak belirlemiştir. Özneye umudu halka taşımak üzere liderlik buyrumunda bulunmuşlardır.

İsteyim eksenini kahramanın alıcıya iletmesinin görev olarak verildiği umut oluşturur. Bu umudu gerçekleştirmesi onun gücünü ortaya çıkaracak etmendir. Güç eksenini her iki ailesi ve Lois Lane oluştururken, engelleyici etkiyi de tüm düşmanları yapar. Aynı zamanda kendisinin hem narsistik, hem de özsaygısız halleri kendini güçsüzleştirmesine sebep olur.

Engellere rağmen destekçilerinin katkısı ile gücü elde eden Kal El ve Clark Kent Superman'e dönüşmüş olur ve amacını her gerçekleştiren kişi gibi güçlü olur, gücü elinde tutan her birey gibi çekiciliği de kendinde toplar.

SONUÇ

Literatür ve araştırmanın bileşimi ile elde edilen sonuçlara göre yakın ilişkilerde güç edinimi bireyleşmenin gerçekleşmesi ile özdeşdir. Kendini gerçekleştiren birey, içsel gücünü yaratır ve bunu özgün bir biçimde dışarı yansıttığı anda karşı tarafa çekici gelir.

Öte yandan birey olduğunu reddettiği anda kendisinden kopar ve yabancılaşır. Bu şekilde karşısına ne çekici ne güven verici ne de güçlü bir imaj çizemez. Ya da var olan gücünü diğerlerinin üzerinde kullanmayı amaçlayan bir kimse, otoriter ve narsistik bir yapıya bürüneceği için karşı tarafta korku ya da güvensizlik yaratacaktır.

Çalışmada yakın ilişkilerde güç temsilleri açısından bir başka ikiliğe bakılacak olursa, duygusal zeka ve empati eksikliği ikiliği göze çarpmıştır. Literatür taramasında, duygusal zekanın beynin gelişimi ile doğrudan bağlantılı olduğu ve bireyin sosyalleşmesi ve sosyal çevrede güç kazanmasında doğrudan etkiye sahip olduğu saptanmıştır. Bireyin neokorteksinin gelişimi sosyal zeka kazanmasına katkı sağlar ve limbik sistemi gelişkin kişi içgüdüsel tepkiler vermekten ziyade düşünsel bir yapıya kavuşur. Bu sayede birey reaktif olmaktan ziyade proaktif bir yapıya kavuşur. Proaktif bireyler anlam verme ve mantık üretme üzerinden yaşantılarını kurgularken, reaktif bireyler savaş – kaç mantığı ile hareket ettikleri için efektif değildirler.

Güce evrimsel açıdan bakıldığında, doğal seçilimin belirgin etkisi görülür. Doğal seçilimin önemi, belirli türlere göre üstünlük sağlama kıyası ile doğanın bazı canlılara belirli güçler atfetmesini tarif eder. Bu güçler varoluş piramidinde bireyi yukarı taşıyan denklemin bir etmeni olarak karşımıza çıkar. Güç böylece aynı zamanda sadece etkileşimde olunan sosyal yaşam açısından değil, daha da derinlerde bireyin var oluş savaşında bir araç olarak değerlendirilmiş olacaktır.

Bu araç bireyleşmeyi yaratan temeldir. Böylece temel argüman olan gücün üstünlük kurmaktan öte kendini gerçekleştirmeye işaret ettiğini belirlemiş oluruz. Bireyleşme sürecinin gerçekleşmesi gücün ortaya çıkarılması ile eşdeğerdir. Bu da kolektif bilinçdışı, kişisel bilinçdışı ve egonun dengesi ile ortaya çıkar. Bu üçünün

denge, kişinin benlik seviyesinin oluşmasında ve içsel yolculuğunun yaratılmasında etkin elemanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bireyleşme sürecini sağlıklı bir biçimde tamamlayan kişi, özerk bir benlik oluşturmuş olacaktır. Özerk benliğe sahip olmanın güçlü/iradeli bir birey olmak olduğu sonucuna araştırmada varılmıştır. Özerklik hem diğerlerinden ayrı olmayı yani otonomu hem de kendi olmayı yani otantikliği bir araya getirir. Özerk olmak toplumsal açıdan kabul edilene kadar bir sorun olarak görülür ve sancılı bir süreçtir. Bu sürecin içinden başarı ile çıkan kişiler hem gücü hem de klası bir arada elinde tutmuş olur. Öte yandan kul benlik seviyesindeki kişiler güçsüz, çekicilikten uzak, silik ama diğer taraftan toplum için güven vericidir. Çünkü farklılık başta toplum için korkutucudur. Sıradanlık ise tahmin edilebilir ve güven vericidir. Çünkü ilkel dürtülerimiz bize sürü ile hareket etmeyi öğütler. Öte yandan güce çekilmekten birey ve doğa kaçamaz. Farklılıklar kabul edilene kadar korkutucu ve dışlanasıdır.

Böylece jeneriğin dışında kalan bireyin güçlü olduğu sonucuna varmış oluruz. Jeneriğin dışına çıkmak da paradoksal bir biçimde içe dönüş ile gerçekleşir. İçe dönüşü açıklayan arketipik denklemin sonucunda da güce ve saf çekiciliğe ulaşılır. Masum ile başlayan arketipik yolculuk büyücü ile sona erer. Büyücü arketipi yaşamını dönüştürmeyi temsil etmektedir ve bu da bireye saf gücü getirir. Bütün kurgusal anlatılarda güç büyük bir değişim ile birlikte gelir. Bu değişim de içe dönüş ile ortaya çıkar. Gücü elinde tutan kahraman, çevresi tarafından görünür, çekici ve bu yolla da güven verici hale gelerek farklılığını kabul ettirir. Farklılığını kabul ettirmek demek de dünyasını değiştirmek demektir. Bu da birey için sosyal çevresine yapabileceği en büyük etkidir. Bu etki yaratımı güç temsilidir ve etki altında kalan yani etkilenen diğer bireyler çekicilik aracılığı ile etki altına girmişlerdir.

Bireyin etkileşimde olması bir ihtiyaç olarak araştırmada gözlemlenmiştir. Çünkü etkileşimde olma, insan ilişkilerinin sürdürülebilmesinin temel iki amacı olan uyum içinde olma ve farklılaşma ihtiyaçlarını karşılar. Etki alanı yaratma gücü de doğrudan karizma ile eşleşmiştir. Etki etme gücü bireyin kendisine atıftır ve doğrudan seçim ve sonuç kavramları ile ilişkilendirir. Etki eden kişi etki ettiği kişinin sorumluluğunu taşır ve bu nedenle seçim süreçleri ve elde ettiği sonuçlar önemli derecede kişinin gücünü belirler.

Karizmatik bireylerin çevrelerinin belirli bir şekilde hissetmelerine etki ettikleri sonucu, duygusal zekanın varlığı ile doğrudan bağlantılandırılmıştır. Karşı tarafı belirli bir biçimde davranmaya ikna etmek de duygu manipülasyonundan başka bir şey değildir. Yakın ilişkilerde kişilerarası çekim de belli başlı duygusal etkiler üzerinden ilerler.

Duygusal etkiler arzu yaratır ve arzu ikili ilişkilerde çekimin temelidir. Arzu aynı zamanda bireyleşmenin de bir bileşenidir çünkü arzunun insanı insan yapan en büyük etmen olan amaçsallığın temelini oluşturduğu araştırmada saptanmıştır. Bu amaçsallığın bir biçimi de kendini aşk ve bağlanma olarak gösteren yakın ilişkilerdir. Bir diğer biçimi de güç ilişkileridir ve iki yolla kendini gösterir: ikna ve kontrol gücü.

Efektif bireyler karşısındakini ikna ederken otoriter ve baskıcı bireyler karşısındakini kontrol etmeye çalışır. Bu yolla da, proaktif olmaktan çok reaktif ve narsistik bir yapı gösteriler.

Çalışmanın araştırma kısmında etkinin hem duygusal çekim bağlamında hem de güç ilişkileri bağlamında incelenmesi kısmı da bu ikiliği bireyleşme düzleminde sorgulamak üzerine inşa edilmiştir.

Araştırmanın hipotezlerinin sonuçlarını değerlendirmek gerekirse,

- Güç ediminin bireyleşme ile doğrudan bağlantılı olduğu görülmüş olur. Superman serisinde baş kahraman Clark Kent ve Kal El düzleminde irdeleme yapılmış ve yapısal ikili karşıtlıklar açısından bakıldığında karakterin iki ana parçasının da hem güç edimi hem bireyleşmede önemli ve eşit rol oynadığı görülmüştür. Kahraman kendini kabul ederek ve farklılıkları ile barışarak gücü elde eder. Kendi olmak hem toplumsal uyum çerçevesinde hem de farklılık çerçevesinde bireyi güce taşır.
- Bu sonuç da ikinci hipotezin doğrulandığını göstermiş olur. Bu da gücün doğada da görüldüğü şekliyle hem potansiyeli açığa çıkarma yani özgün farklılığını topluma yansıtma, hem de çevreye uyumu pragmatist bir biçimde gözetmesi ile ilintilidir. Kahraman serinin her filminde kendi farklılıkları ile yüzleşmiş ve bunu topluma olduğu şekliyle yansıttığı anda toplum tarafından kabul görmüştür.

- Üçüncü hipotez de gücün etki ile ilintisini irdelemiştir. Güçlü bireyler karşısındakileri etkilerler. Burada bir ikilik göze çarpar. Literatürde de incelendiği şekliyle güç iki yolla alıcıya yönlendirir. Bunlardan biri etki değeri ise kontrol gücüdür. Etki gücündeki bireyler diğerlerini proaktif bir biçimde yönlendirir ve bu yolla da kendilerine içinde farklılıkları ile var olabilecekleri bir dünya yaratırlar. Bu dünyada kendileri hem güç temsili hem de arzu nesnesidirler. Kal – El geldiği farklı dünyadan içinde bulunduğu dünyaya yepyeni bir yaşam alanı yaratarak gelmiştir. Öte yandan General Zod da aynı dünyadan gelmesine karşın kontrol gücünü devreye soktuğu için korkutucu, güvenilmez, arzulanmayan ve bunların hepsinin nedeni olarak reaktif bir yapıya bürünmüştür.
- Bu da bizi dördüncü hipotezin sonucuna ulaştırır. Bu da hem güçlü hem de bireyleşmesini gerçekleştirmiş kişilerin karşısındakilere çekici görüldüğüdür. Film serisinde çıkan sonuca göre, Lois Lane genel olarak ne Kal – El’i ne de Clark Kent’i çekici bulmaktadır. Man of Steel’de görüldüğü şekliyle Lane Kal’ı korkutucu ve fazla gizemli bulmuştur. Filmin diğer serilerinde de Clark her zaman Lane tarafından pasif olmak ile eleştirilir. Ancak Superman, Lous Lane için saf gücün temsili ve temel çekicilik kaynağıdır. Bir arzu nesnesi olarak gördüğü Superman’in karşısında Lous Lane kendini bırakır ve her zaman etkilenen konumda kalır. Adeta büyülenmiş gibi davranan Lane için Superman’in söylediği ve yaptığı her şey ikna edici ve doğrudur.
- Diğer bir hipotez olan güç ediminin bireyin gelişim sürecinde tamamlandığı argümanı da film serisinde doğrulanır. Clark Kent ve Kal El’in bileşiminin Superman’i oluşturmasını sağlayan biricik etmen iki ailesinin de kahramanı kendisi olma yönünde desteklemelerinden ileri gelir. Bu da bireyin bir amacı olmasının en büyük güç kaynağı olduğu argümanını doğrulamaktadır.
- Sonuç olarak, bireyleşme için hem özgünlük hem de kolektif değerlere uygunluk birarada gerekliliktir. Kal- El, Süperman’ın özgün yanını, Clark Kent ise kolektif değerlere uygunluğunu temsil eder. Bu şekilde de ikisinin bileşimi ile saf güç oluşur.

Araştırmanın ikili karşıtlıklarına bakıldığında ise şu sonuçlara varılmıştır:

- Sürüngen beyin ve limbik beyin karşıtlığı filmde Superman ve ezeli düşmanı Lex Luthor arasındadır. Luthor, sürüngen beyne örnektir. Bunun nedeni reaktif yapıda olması, her türlü davranışını içgüdülerinin yönetmesi ve tepkisel olmasıdır.

Luthor'un eylemlerini savaş – kaç denklemi özetler. Öte yandan Superman limbik beynin temsilcisidir. Buna göre, proaktif, etkisel, empatik bir yapıda olduğu sonucuna ulaşılır. Empati seviyesi yüksek bir bireyin çekici olduğu da araştırma sonucunda ulaşılan bir diğer bulgudur.

- Kul benlik ve özerk benlik ikilemi, araştırmada kendini gerçekleştirme düzleminde karşımıza çıkar. Kul benliğe General Zod'a ve Lex Luther'e biat eden her karakter örnek verilebilir. Bu karakterler siliktir ve etkisel değildir. Fakat özerk benlik seviyesindeki karakterler saf gücü ve çekiciliği temsil eder. Buna Jor- El, Lara, Martha, Jonathan, örnektir.
- Güçsüz bireylerin bir diğer özelliği araştırma sonucunda narsisizm ile kendini gösterir. Narsistik bireyler bir güç illüzyonu yarattığı için karşısındakince baskı ve manipülasyon yoluyla bir güç illüzyonu yaratsalar da gerçek gücü temsil etmezler ve uzun vadede başarısızlığın temsili olurlar. Diğer yandan narsisizmin tam karşıtı olan özsaygı sahibi olmak, doğal gücü yaratır. Özsaygı ve narsisizm karşıtlığına film serisinde en etkili ikiliği Jor- El ve General Zod oluşturmaktadır. Jor- El kendine ve çevresine saygı duyan empatik, fedakar, tercihlerini mantık çerçevesinde veren ve kendi özü kadar çevrenin de etkileneceğini gözeterek yapan bir karakter olarak çizilmişken General Zod amaçlarını gücü ile özdeşleştirmeye çalışır ve çevresindekileri araç olarak kullanmayı gözetir. Bu yolla da kontrol gücüne temsil oluşturur ve güven oluşturmaz.
- Umursanmamak ve arzulanmak arasındaki son yapısal ikilik gücün çekiciliğe olan etkisini sorgulamaktadır. İyi ya da kötü, etkisel olan karakterler(Superman, Lex Luther, General Zod, Jor-El) arzu yaratsa da yaratmasa da umursanır. Öte yandan etkisiz bireylerin iyi ya da kötü olmaları bir değişime neden olmayacaktır. İyi ve arzu yaratan bireyler gücü ve çekiciliği temsil ederken kötü ve etkili bireyler ise otoriteyi ve korkuyu temsil ederler. İyi ya da kötü ancak etkisiz bireyler ise gözlenen konumuna düşer ve kul benliği oluştururlar.

Son olarak, gelecekte daha da önem kazanacak olan bireyleşme ve güç ilişkisi yakın ilişkilerin dinamiğini incelemede yepyeni bir alana kapı açacaktır. Kişisel gelişim uygulamaları ve spiritüel çalışmalara yönelik tüm çalışmalar bu açığın görüldüğüne dair önermeyi destekler niteliktedir. Bilinç kazanan insanın içsel iletişimine önem verir hale gelmesi ve benlik sunumunu özgün bir yapıya

bürüyerek çekicilik kazanmaya çalışması hiç de şaşırtıcı değildir. Özgünlük çağın yeni farklılık tanımıdır ve yakın ilişkilerde kabul görmenin anahtarıdır. İleriki çalışmalara kapı açacak nitelikte olan bu argüman, gücün bireyin içinden geldiğini hem biyolojik, hem evrimsel, hem arketipik, spirütüel, psikolojik ve bu disiplinlerin bir karması olan kişilerarası ilişkiler açısından değer taşımaktadır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- Adler, A. (2014) *İnsanı Tanıma Sanatı* Say Yayınları: İstanbul.
- Adorno, T. Horkheimer, M. *Aydınlanmanın Diyalektiği* (2010) Kabalcı Yayınevi: İstanbul.
- Aslan, S. Güven, M. (2015) *Benlik Gelişimi sürecinde Ayrışma Bireyleşme Anı* Yayıncılık, Ankara.
- Baudrillard, B. (2011) *Baştan Çıkarma Üzerine*, Ayrıntı Yayınevi. : İstanbul.
- Baggini, J. (2015) *Ego Aldatmacası* Pegasus Yayıncılık: İstanbul.
- Bruckner, P. (2012), *Ömür Boyu Esenlik*, Ayrıntı Yayınevi: İstanbul.
- Beckwith, H. ve Beckwith, C.C. (2009) *Ben A.Ş.* Optimist Yayınevi. İstanbul.
- Berger, J. (2010) *Görme Biçimleri*, Metis Yayınevi: İstanbul.
- Bilgin, N. (2001) *İnsan İlişkileri ve Kimlik Sistem Yayınları*: İstanbul.
- Bilgin, N. (2013) *Sosyal Psikoloji* Ege Üniversitesi Basımevi: İzmir.
- Branden, N. (2015) *Özsaygı* Diyojen Yayınları :İstanbul.
- Cabane, O.F. (2014) *Karizma Miti*. Okuyan Us Yayınevi, İstanbul.
- Campbell, J. (1999). *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi
- Campbell J., Moyers B. (2013). *Mitolojinin Gücü*. İstanbul: Mediacat Yayınevi.
- Ceylan, M. T. (2012). *Ortak Benlik*. İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Cialdini R. B. *İknanın Psikolojisi* (2012), MediaCat Yayınevi: İstanbul.
- Covey, S. R. (2014) *Etkili İnsanların 7 Alışkanlığı* Varlık Yayınevi, İstanbul
- Darwin, C. (2015), *Türlerin kökeni* Evrensel Basım Yayın, İstanbul.
- Debord G. (2010). *Gösteri Toplumu*. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Dimitrius, J, E, Mazarrella, W, P, (2014), *İnsanları Okumak* Koridor Yayınları, İstanbul
- Erikson, E. H. (2014) *İnsanın 8 Evresi* Okuyan Us Yayınevi, İstanbul.

- Farrelly, E. (2013) *Mutluluğun Sakıncaları* Yapı Kredi Yayınevi: 2015: İstanbul.
- Fiske, J. (2003) *İletişim Çalışmalarına Giriş*. Agora Yayınevi: İstanbul.
- Fiske, J. (2012) *Popüler Kültürü Anlamak* Parşömen Yayınevi: İstanbul.
- Freud, S. (2011) *Uygarlığın Huzursuzluğu*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Fromm, E (2014) *Rüyalar Masallar Mitler* Say Yayınları: İstanbul.
- Foucault, M. (1999), *Bilginin Arkeolojisi* Birey Yayınevi, İstanbul. s: 68-91
- Gass, H. R. ve Seiter, J. S (2011) *Persuasion, Social Influence and Compliance Gaining* 4th Edition, Pearson Education, Inc. Allyn and Bacon.
- Hogan, K. (2012) *Konuşarak İkna Psikolojisi* Yakamoz yayınevi, İstanbul.
- Jung, G. (1958). *Psychology and Religion*. Collected Works. New York.
- Jung, C. G. (2006) *Analitik Psikoloji* Payel Yayınları: İstanbul.
- Jung, G. (2012). *Dört Arketip*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Jung C. G. (2015). *Kişiliğin Gelişimi* Pinhan Yayınevi, İstanbul
- Kaypakoğlu, S. (2010) *Kişilerarası İletişim Cinsiyet Farklılıkları Güç ve Çatışma*, Derin Yayınları, İstanbul.
- Keller, W. (2003), *İnsan Doğası*, İlya Yayınevi: İstanbul.
- Kerenyi, C. (2013). *Dionysos*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık
- Kıran, A., Kıran, Z. (2003) *Yazınsal Okuma Süreçleri*. Seçkin Yayıncılık: Ankara.
- Klein, S. (2004) *Mutluluğun Formülü* Arkadaş Yayınevi: Ankara.
- Koç, S. Gün, N. (2014) *Özsaygı: Öncelikler Listesinde Kaçınıcı Sıradasın* Kuraldışı Yayınevi, İstanbul.
- Learly, M. R. ve Tangney, J. P.(2012) *Handbook of Self ad Identity*, The Guilford Press, New York-London.
- https://dornsife.usc.edu/assets/sites/782/docs/handbook_of_self_and_identity_-_second_edition_-_ch._4_pp._69-104_38_pages.pdf adresinden elde edildi. Erişim Tarihi: 10.11.2015
- Levi-Strauss, C. (1984) *Yaban Düşünce* Hürriyet Vakfı Yayınları: İstanbul
- Levi-Strauss, C. (2013) *Mit ve Anlam*, İthaki Yayınevi: İstanbul.
- Shaver, P. Ve Mikulincer, M. (2012) *Choice, Freedom and Autonomy*, American Psychological Association, Washington DC.
- <http://www.swarthmore.edu/Documents/academics/psychology/Choice,%20freedom%20and%20autonomy-bs.pdf> adresinden elde edildi. Erişim tarihi: 11.11.2015
- Snowden, R.(2013). *“Jung Kilit Fikirler”*. İstanbul:Optimist Yayınları.

- Gaiman, N. (2007). *Yıldız Tozu*. İstanbul: İthaki Yayınevi.
- Gençtan, E. (1996) *Varoluş ve Psikiyatri* Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Gençtan, E. (2000) *Psikanaliz ve Sonrası* Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Gezgin, İ. (2012). *Fallusun Arkeolojisi*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Gilbert, E. (2013). *Ye, Dua Et, Sev*. İstanbul: Pegasus Yayınevi
- Glass, L.(2006). *Ne Düşündüğünü Biliyorum*. İstanbul: Dharma Yayınevi.
- Goffman, E. (1956) *The Presentation of Self in Everyday Life*. University of Edinburgh Social Sciences ResearchCentre
- http://monoskop.org/images/1/19/Goffman_Erving_The_Presentation_of_Self_in_Everyday_Life.pdf Erişim Tarihi: 10.11.15
- Hood, B. (2014) *Benlik Yanılsaması* Ayrıntı Yayınevi: İstanbul.
- Lieberman, D. J. (2014) *Size Yalan Söyleyemezler* Koridor Yayınevi
- Marar, Z. (2012), *Mutluluk Paradoksu*. Kitap Yayınevi. İstanbul.
- Mann, M. (1986), *The Sources of Social Power*, Volume 1. A History of Power Beginning to a.d. 1760, Cambridge University Press, United Kingdom, <http://www.sscnet.ucla.edu/soc/faculty/mann/Doc5.pdf> adresinden elde edildi. Erişim tarihi: 21.10.2015
- May, R. (2013) *Güç ve Masumiyet* Say Yayınevi: İstanbul
- May, R. (2013) *Özgürlük ve Kader* Okuyan Us Yayınevi, İstanbul.
- May, R. (2014), *Kendini Arayan İnsan* Okuyan Us Yayınevi, İstanbul.
- Mathews R., Wacker, W.(2009) *Senin Hikayen ne?* İstanbul: Mediacat Yayınevi.
- May, R. (2015) *Aşk ve İrade* Okuyan Us Yayınevi: İstanbul.
- McKay, M, Fanning P, (2015) *Özgüven*, Arkadaş Yayınları, Ankara
- Melucci, A. (2013) *Oyuncu Benlik* Sel Yayınları: İstanbul.
- Nietzsche F.(2010) *Tragedyanın Doğuşu*, İstanbul: Gün Yayıncılık.
- Özdemir Erel, G. (2015), *Duygusal Zeki Organizasyonlar* Literatürk AcademiaYayınevi, Konya.
- Öztürk, O. (2013), *Özerk Benlik, Kul Benlik*, Okuyan Us Yayınları, İstanbul
- Paglia, C. (2004) *Cinsel Kimlikler: Nefertiti'den Emily Dickinson'a Sanat ve Dekadans*, Epos Yayınevi: Ankara.
- Palahniuk, C. G. (2011) *Dövüş Kulübü*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Pearson, C. S. (2003) *İçimizdeki Kahraman*. İstanbul: Akaşa Yayınevi.

Plato *Protagoras* The Library of Liberal Arts, New York.
<http://www.bard.edu/library/arendt/pdfs/Plato-Protagoras.pdf> adresinden elde edildi.

Erişim tarihi: 25.10.2015

Pountain, D. Robins, D. (2002) *Cool, Bir Tavrın Anatomisi* Ayrıntı Yayınevi: İstanbul.

Ries, A. Trout, J (2013), *Konumlandırma*. MediaCat Yayınevi, İstanbul

Rowling, J. K. (2014) *Harry Potter ve Ölüm Yadigarları*. İstanbul: YKY

Sennett, R. (2011), *Otorite*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul s: 28-31.

Stevens, A.(1997) *Private Myths, Dream and Dreaming*. Harvard University Press.

<http://books.google.com.tr/books?id=KBMEHnevNhcC&printsec=frontcover&hl=tr#v=onepage&q&f=false> adresinden elde edildi. Erişim tarihi :21.11.14

Taşer, S. (2012). *Konuşma Eğitimi*. İstanbul: Pegasus Yayınları.

Taşkın Ç, Akat, Ö. (2012) *Marka ve Marka Stratejileri*, Alfa Aktüel Yayınevi, İstanbul.

Tolkien, J.R.R.(2012) *Yüzüklerin Efendisi*. İstanbul: Metis Yayınevi.

Urgancı, H. (2009), *Herkes İçin Karizma*, Dharma Yayınları, İstanbul

Yanbastı, G. (1990), *Kişilik Kuramları* Ege Üniversitesi Basımevi: İzmir.

Weber, M. (2013), *Bürokrasi ve Otorite* Adres Yayınevi, Ankara.

Wardetzki, B. (2010) *Dişi Narsisizm / Uçlarda Yaşayanlar* Sistem Yayıncılık: İstanbul

MAKALE

Bakan, İ, Büyümeşe T. (2010), *Liderlik “Türleri” Ve “Güç Kaynakları”na İlişkin Mevcut-Gelecek Durum Karşılaştırması: Eğitim Kurumu Yöneticilerinin Algılarına Dayalı Bir Alan Araştırması*, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*.

<http://dergi.kmu.edu.tr/userfiles/file/aralik2010/73-84.pdf>

<http://dergi.kmu.edu.tr/userfiles/file/aralik2010/73-84.pdf> adresinden elde edildi. Erişim tarihi: 21.10.2015

Bocong, L.(27, Nisan 2015), "*Human nature, the means-ends relationship, and alienation: Themes for potential East–West collaboration*" Technology In Society, <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0160791X15000330> adresinden elde edildi. Erişim tarihi: 19.10.2015

Chandler, D. (1994) *Semiotics for Beginners*,

<http://visual-memory.co.uk/daniel/Documents/S4B/> Erişim Tarihi: 5.12.2015

Fiske, S. T., Cuddy, A. J. C., ve P. Glick, "*Sosyal İdrakın Evrensel Boyutları: Samimiyet ve Yetkinlik*" Trends in Cognitive Sciences 11. no: 2 (1 Şubat 2007) s. 77-83

Güleç, C. (2011) *Ruhun Arzuları ve Kişilik Gelişimi* PsikeArt Dergisi Sayı 18.

Güleç, C. (2013) *Bağlanmanın ve Yakınlaşmanın Psikodinamiği* Psikeart Dergisi Sayı .26

Kurtboğanoglu, B. (2010). "*İletişim Modelleri ve Etkileşim.*"

<http://www.bahakurt.com/?s=Iletisim-Modelleri-ve-Etkilesim> adresinden elde edildi.

Erişim tarihi: 14.11.14

Kühler, M. Jelinek, N. (2010/10) *Authonomy and The Self*. Westfalische Wilhems – Universität Münster, Preprints of the Centre for Advanced Study in Bioethics Münster

[https://www.uni-muenster.de/imperia/md/content/kfg-](https://www.uni-muenster.de/imperia/md/content/kfg-normenbegruendung/intern/publikationen/kuehler/10_k_hler_-_autonomy_and_the_self.pdf)

[normenbegruendung/intern/publikationen/kuehler/10_k_hler -](https://www.uni-muenster.de/imperia/md/content/kfg-normenbegruendung/intern/publikationen/kuehler/10_k_hler_-_autonomy_and_the_self.pdf)

[_autonomy and the self.pdf](https://www.uni-muenster.de/imperia/md/content/kfg-normenbegruendung/intern/publikationen/kuehler/10_k_hler_-_autonomy_and_the_self.pdf) adresinden elde edildi. Erişim Tarihi: 11.11.2015

Naumann, L. P, Vazire, S. , Rentfrow P. J. Ve Gosling S. D. (2009) “*Fiziksel Görünüşe Dayanan Kişilik Yargıları*” Personality and Social Psychology Bulletin 35, no. 12

Orr, Allen, H. (2009). *Doğal Seçilimin Genetikle Testi*. Bilim ve Teknik Dergisi Haziran. <http://www.biyoloji.egitim.yyu.edu.tr/mahmutedevrim/dsgt2009.pdf> adresinden elde edildi. Erişim tarihi: 10.11.2015

Pasnau, R. (2012, Mayıs) “*Philosophy of Mind and Human Nature*” <http://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780195326093.001.0001/oxfordhb-9780195326093-e-27> adresinden elde edildi. Erişim Tarihi: 18.10.2015

Raven, H. B. (2008), *The Bases of Power and the Power/Interaction Model of Interpersonal Influence*, University of California, Los Angeles. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1530-2415.2008.00159.x/pdf> adresinden elde edildi . Erişim tarihi: 21.10. 2015

Rousseau, J. J. (1993) “*Discourse on Inequality*”. *The Social Contract and Discourses*. Londra.

Tooby J. Cosmides J. (1990, Mart)“On the Universality of Human Nature and the Uniqueness of the Individual: The Role of Genetics and Adaptation”, *Journal Of Personality*, <http://www.cep.ucsb.edu/papers/jpersonality.pdf> adresinden elde edildi. Erişim tarihi: 18.10.2015

TURNER, J. C. (2005) *Explaining the nature of power: A three-process theory*, Australian National University, Australia. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/ejsp.244/pdf> adresinden elde edildi. Erişim tarihi: 20.10.2015

TEZ

Aksel, Ç. (2010) *The theme of struggle for power in Shakespeare's Macbeth and Hamlet interms of leadership / Shakespear'in Macbeth ve Hamlet oyunlarındaki güç için savaş*

temasının liderlik bakımından incelenmesi, Yeditepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Eğitim Bilimleri Bölümü / Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı / Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı.

Basır, N. (2014) Ruhsal zeka ve çevre üzerine bir araştırma / A investigation about the spiritual intelligence and the environment, Gazi Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü / Fen Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalı.

Boz, M. (2015) Zeki Demirkubuz Filmlerinde Anlatı Yapısı/ Ege Üniversitesi/ sosyal Bilimler Enstitüsü/ Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı

İNTERNET

Superman and the Mole Men Film Afişi

(<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/7/79/Supermanmolemen.jpg>) Erişim Tarihi: 1.12.2015

Superman 1978 Film Afişi

(<http://www.filmgo.org/uploads/film/2015/05/superman-1-1080p-turkce-dublaj-izle-806.jpg>) Erişim Tarihi: 1.12.2015

Superman 3 Film Afişi

https://www.google.com.tr/search?q=superman+3&espv=2&biw=1366&bih=599&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjHmO7V78nJAhWCCSwKHfRmAGYQ_AUIBigB#imgrc=VR12r8g4PJHWHM%3A Erişim Tarihi: 1.12.2015

Superman IV Film Afişi

https://www.google.com.tr/imgres?imgurl=http://www.gstatic.com/tv/thumb/movieposters/10181/p10181_p_v7_ab.jpg&imgrefurl=http://www.gstatic.com/tv/thumb/movieposters/10181/p10181_p_v7_ab.jpg&h=720&w=480&tbnid=SnLYNmnuXUo_4M:&tbnh=186&tbnw=124&docid=Fk4uabkeJnamTM&itg=1&usq=__AYgso3WM8nV9nNuG17I_rA6BP2WM Erişim Tarihi: 1.12.2015

Superman Returns Film Afişİ

http://vignette1.wikia.nocookie.net/superman/images/2/22/03_BusShelter.jpg/revision/latest?cb=20070602021044 Erişim Tarihi: 1.12.2015

Man Of Steel Film Afişİ

<http://www.hdcineizle.com/uploads/film/2015/07/man-of-steel-turkce-altyazili-izle-347.jpg> Erişim Tarihi: 1.12.2015

ÖZGEÇMİŞ

Azra Kardelen NAZLI

Adres: Ege Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Bornova / İZMİR

E-posta: azranazli@live.com

Doğum Tarihi: 29/01/1991

Ünvanı: Araştırma Görevlisi

Öğrenim Durumu: Lisans: Reklamcılık, Bahçeşehir Üniversitesi, 2014.

TEŐEKKÖR

Öncelikle tanıdığım ilk andan, tez teslim sürecime kadar hem bilgisi, hem yönlendirmeleri, her türlü desteği ve en çok da sevgisi ile yanımda olan değerli tez danışmanım **Prof. Dr. Gaye Özdemir Erel**'e teşekkür etmek istiyorum. Sizi tanıdığım ve sizinle çalıştığım için kendimi şanslı sayıyorum.

Prof. Dr. Emet Gürel hocama bana en başından itibaren inandığı, güvendiği, yanımda olduğu ve öğrettiği her değerli bilgi için teşekkür ederim.

Akademiye bana sevdiren çok değerli hocam, **Yrd. Doç. Dr. Hande Bilsel Engin**'e lisans hayatımda bana kattığı her şey için, hep yanımda olduğu ve bana her konuda destek ve güç verdiği, geleceğime dönük yarattığı motivasyon için teşekkür ederim.

Araştırma Görevlisi değerli arkadaşım **Mikail Boz'a** özellikle araştırmam konusundaki her türlü yardım, desteği ve sabrı için teşekkür ederim.

Araştırma Görevlisi dostum **Mustafa Aydın**'a tezimi yorumlama inceliğini gösterdiği ve yarattığı güven ve verdiği moral desteği için teşekkür ederim.

En huzurlu dakikalarımın sahibi canım arkadaşım Öğretim Görevlisi Ebrar Uyanık'a hayatımda olduğu için teşekkür ederim. Bu süreci tek başıma sırtlanamazdım, iyi ki varsın.

Anneciğim, tanıdığım en harika kadın, beni ben yapan parçamsın. Varlığın en büyük mutluluk sebebi. Seni çok seviyorum.

Canım babam, ilk aşkım, bana güç verdiğin, bu süreçteki en büyük destekçim olduğun için teşekkür ederim. Yanımda olduğunda başaramayacağım hiçbir şey yok.

Son olarak küçük meleğim ve oyun arkadaşım Juno, varlığın ve koşulsuz sevgin için teşekkür ederim.

ÖZET

Çalışmanın temel amacı bireyleşme sürecinin ayrılmaz elementlerinin temel özelliklerini açığa çıkarmaktır. Bu elementlerin denklemini özgür irade ve kabul görmenin dengesi ile oluşan güç ve çekicilik unsurları yaratır. Güç ve çekim unsurlarının sosyal ilişkilerde zıtlıklar üzerinden kıyas yoluyla ölçüt haline geldiği ön koşulu ile, çalışma boyunca anahtar kavramlar ikilikler üzerinden incelenmiş, çalışmanın araştırma yöntemi de buna uygun olarak Claude Levi Strauss'un yapısalcı ikili karşıtlıkları olarak

seçilmiştir. Yapısalcı ikili karşıtlıklar yöntemi ile gücün yakın ilişkilerdeki temsili kahraman mitine göndermesi dolayısı ile güç ile özdeşleştirilmiş kahramanlardan bir ilk örnek olan Superman serisinde aranmıştır. Çalışmanın evrenini Superman karakterinin baş kahraman olarak sunulduğu yedi vizyon filmi oluşturmaktadır. Bu yedi filmde Greimas'ın güç, arzu, buyrum ve iletişim eksenlerini içeren eyleysel sınıflandırmaları üzerinden yapısalcı ikili karşıtlıklar sorgulanmıştır. Karakter açısından irdelenen seride, gücün arzuya doğrudan etkisi gözlemlenmiş, amaç doğrultusunda gerçekleşen her türlü eylemin gücü harekete geçirerek yöneltilen nesnede çekicilik yarattığı görülmüştür.

Anahtar kelimeler: yakın ilişkiler, güç temsili, kişilerarası çekicilik, bireyleşme, analitik psikoloji, süperkahraman miti.

ABSTRACT

The main purpose of this study is to reveal inseperatable existence of essential elements that comprise the basis characteristics of the indivulasion process. This elements consists with free will and acceptance which creates power and attraction in close relationships. The condition of this study aims to demonstrate that the social realtions and social values arise with social comparision. That for, not only this study but

also the research part of it arises with compares key concepts of the social relations. The research method of this thesis is Claude Levi Strauss' structural analysis method and Greimas' structural equalition. With this methodologies, power respresentation in close relationship questioning with a a first example of superhero myth in cinema which is Superman series. The universe of this thesis contains seven movies of Superman series that Superman stands in the lead role. In this seven movies, according to Greimas' structural categorization, power, order, desire and communication relations investigated. In conclusion, it is shown that as a characteristics, gaining power has a direct influence interpersonal attraction in close relationships.

Key words: close relationships, the representation of power, interpersonal attraction, individualization, analitic psychology, superheroes myth.